

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KOVANCILAR AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ercan ALKAYA

HAZIRLAYAN
Murat DOĞAN

ELAZIG-2018

T.C.
FIRAT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KOVANCILAR AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN
Prof. Dr. Ercan ALKAYA

HAZIRLAYAN
Murat DOĞAN

Jürimiz, tarihinde yapılan tez savunma sınavı sonunda bu yüksek lisans tezini oy birliği/oyçokluğu ile başarılı saymıştır.

Jüri Üyeleri

- 1.
- 2.
- 3.

FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun tarih ve sayılı kararıyla bu tezin kabulü onaylanmıştır.

Prof. Dr. Ömer Osman UMAR
Sosyal Bilimler Enstitü Müdürü

ÖZET**Yüksek Lisans Tezi****Kovancılar Ağzı****Murat DOĞAN****Fırat Üniversitesi****Sosyal Bilimler Enstitüsü****Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı****Yeni Türk Dili Bilim Dalı****Elazığ 2018; Sayfa: XIX+240**

Yapmış olduğumuz bu çalışmanın konusu 1941'e kadar Romanya'ya bağlı olan 1941'den sonra Bulgaristan'a bağlanan Deliorman bölgesinden 1934 yılında göç ederek Elazığ'ın Kovancılar ilçesine gelen göçmenlerin ve bu bölgede yaşayan yerlilerin kullanmış olduğu ağız özellikleri ve Türkiye Türkçesiyle karşılaştırılmasıdır.

Çalışmamızın temelini sözlü malzemeye dayalı derleme oluşturmaktadır. Kovancılar göçmen ve yerlilerinden yapmış olduğumuz derlemelerde ağız özelliklerini kaybetmemiş insanları seçerek bir takım sorular yöneltip ses kaydı yaptık. Konuşmacıdan veya fiziki çevreden kaynaklanan sorunlu metinleri çıkardık. Geriye kalan metinlerden uygun gördüğümüz 37 metni transkripsiyon alfabesini kullanarak titizlikle yazıya geçirdik.

Kovancılar ağzı olarak adlandırdığımız bu çalışma Giriş, İnceleme, Metinler ve Sözlük bölümlerinden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Kovancılar'ın nüfusu, tarihi, iklimi ve coğrafyası hakkında bilgiler verdik. İnceleme bölümünde derlediğimiz metinlerin ses bilgisi ve şekil bilgisi özelliklerini ayrıntılı olarak vermeye çalıştık. Metinler bölümünde derlediğimiz 37 metni transkripsiyon alfabesini kullanarak yazıya aktardık. Yazıya geçirmiş olduğumuz bu metinlerin ilk 8'ini göçmen, sonraki metinleri ise yerli ağzından derledik. Sözlük bölümünde ise derlediğimiz metinlerde geçen yerel kelimerin açıklamasına yer verdik.

Anahtar Kelimeler: Kovancılar, Göçmen, Yerli, Ağız, Fonetik, Morfolojik.

ABSTRACT

Master Thesis

Kovancılar's Dialect

Murat DOĞAN

The University of Firat

The Institute of Social Science

The Department of Turkish Language and Literature

Elazığ-2018; Page: XIX+240

The topic of the study we conducted is to compare the dialect characteristics of the migrants who migrated from deliorman region, that was under Romania and joined bulgaria after 1941, in 1934 to Elazığ's Kovancılar province and the locals who lived there, with Turkey Turkish.

The basis of the study is the compilation based on verbal material. For the compilation, we did voice recordings with the migrants and the locals who we picked that didn't lose their accents and asked them a set of questions. We excluded the problematic scripts that arose from the phsical environment and the reporter. We meticulously wrote down the remaining 37 scripts by using the transcription alphabet.

This study that we named as Kovancılar dialect consists of Introduction, Review, Scripts and Dictionary. In the introduction we provided information about the population, history, climate, and geography of Kovancılar. In the review section, we tried to give detailed information about phonetics and morhoplogy on the compiled scripts. In the scripts section, we translated the 37 scripts we compiled by using the transcription alphabet. Of those scripts that we compiled, we listened to the first 8 scripts from the migrants and the rest from the locals. In the dicitonary section we provided explanation on the local words that takes place in the compiled scripts.

Key Words: Kovancılar, Immigrant, Dialect, Local, Phonetic, Morphological.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	II
ABSTRACT	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÖN SÖZ	XV
Metinlerde Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri	XVII
KISALTMALAR	XIX
GİRİŞ	1
I. KOVANCILAR'IN COĞRAFYASI.....	1
I.I. Konumu.....	1
I.II. İklimi	2
I.III. Nüfusu	2
II. Kovancılar Tarihi	3
II.I. Tarih.....	3
II.II. İlçenin Kuruluşu.....	4
II.III. Göçmenlerin Bugünkü Durumu	5
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1 İNCELEME	7
1.1. Ses Bilgisi	7
1.1.1. Ünlüler	7
1.1.1.1. Ünlülerin Özellikleri	7
1.1.1.1.1. Normal Süreli Ünlüler.....	7
1.1.1.1.1.1. /a/ Ünlüsü ve Çeşitleri	7
1.1.1.1.1.2. /e/ Ünlüsü	8
1.1.1.1.1.3. /è/ Ünlüsü	8
1.1.1.1.1.4. /ı/ Ünlüsü ve Çeşitleri	8
1.1.1.1.1.5. /i/ Ünlüsü ve Çeşitleri	9
1.1.1.1.1.6. /o/ Ünlüsü ve Çeşitleri	9
1.1.1.1.1.7. /ö/ Ünlüsü ve Çeşitleri	10
1.1.1.1.1.8. /u/ Ünlüsü.....	10
1.1.1.1.2. Uzun Ünlüler	11
1.1.1.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler	11

1.1.1.1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler	11
1.1.1.1.2.2.1. Ünsüz erimesi ve düşmesi sonucu oluşan uzun ünlüler.....	11
1.1.1.1.2.2.2. Hece Kaynaşması ve Hece Yutulması Sonucu Oluşan Uzun Ünlüler	12
1.1.1.1.2.2.3. Vurgu ve Tonlama Sebebiyle Oluşan Uzun Ünlüler	13
1.1.1.1.3. Kısa Ünlüler	13
1.1.1.1.4. İkiz Ünlüler.....	13
1.1.1.1.4.1. Eşit İkiz Ünlüler	13
1.1.1.1.4.2. Yükselen İkiz Ünlüler.....	14
1.1.1.1.4.3. Alçalan İkiz Ünlüler	14
1.1.2. Ünsüzler	14
1.1.2.1. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler	14
1.1.2.1.1. F Ünsüzü	14
1.1.2.1.2. ğ Ünsüzü.....	14
1.1.2.1.3. h Ünsüzü.....	15
1.1.2.1.4. ĩ Ünsüzü.....	15
1.1.2.1.5. k Ünsüzü.....	15
1.1.2.1.6. k Ünsüzü	15
1.1.2.1.7. K Ünsüzü.....	15
1.1.2.1.8. K Ünsüzü.....	16
1.1.2.1.9. n Ünsüzü.....	16
1.1.2.1.10. P Ünsüzü	16
1.1.2.1.11. r Ünsüzü	16
1.1.2.1.12. S Ünsüzü	16
1.1.2.1.13. Ş Ünsüzü	16
1.1.2.1.14. T Ünsüzü	16
1.1.2.1.15. t Ünsüzü	17
1.1.2.1.16. w Ünsüzü.....	17
1.1.2.2. Ön Ses Ünsüzleri.....	17
1.1.2.2.1. c Ünsüzü.....	17
1.1.2.2.2. f Ünsüzü	17
1.1.2.2.3. h Ünsüzü.....	17

1.1.2.2.4. j Ünsüzü	18
1.1.2.2.5. l Ünsüzü	18
1.1.2.2.6. m Ünsüzü.....	18
1.1.2.2.7. n Ünsüzü.....	18
1.1.2.2.8. r Ünsüzü	18
1.1.2.2.9. z Ünsüzü.....	19
1.1.3. Ses Özellikleri ve Ses Olayları.....	19
1.1.3.1. Büyük Ünlü Uyumu	19
1.1.3.1.1. Göçmen Ağzında Türkçe Kelimelerde Büyük Ünlü.....	19
1.1.3.1.1.1. Şimdiki zaman ekinde	19
1.1.3.1.1.2. –ken (i-ken) Zarf-fiil Eki	19
1.1.3.1.1.3. İ- Cevher fiilinde	20
1.1.3.1.1.4. -ki aitlik eki.....	20
1.1.3.1.1.5. İle Vasıta Hâli Eki	20
1.1.3.1.1.6. Birleşik kelimelerde.....	20
1.1.3.1.1.7. Hani ve Hangisi Kelimeleri	20
1.1.3.1.1.8. Kardeş Kelimesi	21
1.1.3.1.2. Göçmen Ağzında Büyük Ünlü Uyumunun Bozulması.....	21
1.1.3.1.2.1. İşaret Zamirlerinde	21
1.1.3.1.2.2. İstek Kipi Ekinde.....	21
1.1.3.1.3. Yerli Ağzında Büyük Ünlü Uyumunun Bozulması.....	21
1.1.3.1.3.1. Şimdiki Zaman Ekinde	21
1.1.3.1.3.2. Geniş Zaman Ekinde	21
1.1.3.1.3.3. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde	22
1.1.3.1.3.4. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinde	22
1.1.3.1.3.5. Gelecek Zaman Ekinde.....	22
1.1.3.1.3.6. Şart Kipi Ekinde	22
1.1.3.1.3.7. İstek Kipi Ekinde.....	23
1.1.3.1.3.8. Emir Kipi Ekinde	23
1.1.3.1.3.9. İlgi Hâli Ekinde	23
1.1.3.1.3.10. Yükleme Hâli Ekinde	23
1.1.3.1.3.11. Yönelme Hâli Ekinde	23
1.1.3.1.3.12. Bulunma Hâli Ekinde	24

1.1.3.1.3.13. Çıkma Hâli Ekinde	24
1.1.3.1.3.14. Vasıta Hâli Ekinde.....	24
1.1.3.1.3.15. Eşitlik Hâli Ekinde	24
1.1.3.1.3.16. İyelik Eklerinde	24
1.1.3.1.3.17. Çokluk Ekinde.....	25
1.1.3.1.3.18. Soru Ekinde.....	25
1.1.3.1.3.19. Aitlik Ekinde	25
1.1.3.1.3.20. Kelime Sonundaki Dar Ünlülerin i Sesine Dönmesiyle	25
1.1.3.1.3.21. Kelime Sonundaki a Sesinin e Sesine Dönmesiyle	25
1.1.3.1.3.22. Bildirme Eklerinde	25
1.1.3.1.3.23. Yapım Eklerinde.....	26
1.1.3.2. Ünlü Benzeşmeleri	26
1.1.3.2.1. İlerleyici Ünlü Benzeşmesi	26
1.1.3.2.2. Gerileyici Ünlü Benzeşmesi.....	26
1.1.3.2.3. İlerleyici-Gerileyici Ünlü Benzeşmesi.....	27
1.1.3.3. Uyum Değişmesi.....	27
1.1.3.4. Küçük Ünlü Uyumu	27
1.1.3.4.1. Göçmen Ağzında Küçük Ünlü Uyumunun Bozulması.....	27
1.1.3.4.2. Yerli Ağzında Küçük Ünlü Uyumunun Bozulması.....	28
1.1.3.4.2.1. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde	28
1.1.3.4.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinde	28
1.1.3.4.2.3. Emir Kipinde.....	28
1.1.3.4.2.4. Geniş Zaman Çekiminde	28
1.1.3.4.2.5. İlgi Hâl Ekinde	28
1.1.3.4.2.6. İyelik Ekinde	29
1.1.3.4.2.7. Soru Ekinde.....	29
1.1.3.4.2.8. Bazı Kelime Bünyelerinde ve Yapım Eklerinde.....	29
1.1.3.5. Ünlü Değişmeleri	29
1.1.3.5.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi	29
1.1.3.5.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması.....	30
1.1.3.5.3. Geniş Ünlülerin Daralması.....	31
1.1.3.5.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi.....	32
1.1.3.4.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması	32

1.1.3.5.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi	33
1.1.3.6. Ünlü Düşmesi	33
1.1.3.7. Ünlü Türemesi	34
1.1.3.7.1. İç Seste Ünlü Türemesi	34
1.1.3.7.2. Son Seste Ünlü Türemesi	34
1.1.3.8. Ünlü-Ünsüz Uyumu	35
1.1.3.9. Ünsüz Değişmeleri	35
1.1.3.9.1. Ön Ses Ünsüz Değişmeleri.....	35
1.1.3.9.1.1. Ön Ses Tonlulaşma.....	35
1.1.3.9.1.2. Ön Seste Tonsuzlaşma.....	36
1.1.3.9.1.3. Ön Seste Sızıcılaşma	36
1.1.3.9.1.3. Ön Seste Diğer Değişmeler.....	36
1.1.3.9.1.3.1. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	36
1.1.3.9.1.3.2. Sızıcı Ünsüzler Arası Değişmeler	37
1.1.3.9.2. İç Ses Ünsüz Değişmeleri	37
1.1.3.9.2.1. İç Seste Tonlulaşmanın.....	37
1.1.3.9.2.2. İç Seste Tonsuzlaşma	38
1.1.3.9.2.3. İç Seste Süreklileşme.....	38
1.1.3.9.2.3.1. İç Seste Sızıcılaşma	38
1.1.3.9.2.3.2. İç seste Akıcılaşma	38
1.1.3.9.2.4. İç Seste Süreksizleşme.....	39
1.1.3.9.2.5. İç Seste Diğer Değişmeler	39
1.1.3.9.2.5.1. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	39
1.1.3.9.2.5.2. Sızıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler.....	40
1.1.3.9.3. Son Ses Ünsüz Değişmeleri	40
1.1.3.9.3.1. Son Seste Tonlulaşma.....	40
1.1.3.9.3.2. Son Seste Tonsuzlaşma	40
3.9.3.3. Son Seste Süreklileşme	41
1.1.3.9.3.3.1. Son Seste Sızıcılaşma	41
1.1.3.9.3.3.1. Son Seste Akıcılaşma	41
1.1.3.9.3.4. Son Seste Süreksizleşme.....	41
1.1.3.9.3.5. Diğer Değişmeler	41
1.1.3.9.3.5.1. Son Seste Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler	41

1.1.3.9.3.5.2 Sızıcı Ünsüzler arası Değişmeler	41
1.1.3.10. Ünsüz Benzeşmeleri	42
1.1.3.10.1. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi	42
1.1.3.10.2. İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi	42
1.1.3.11. Benzeşmezlik	42
1.1.3.12. Ünsüz Düşmesi	42
1.1.3.12.1. Ön Seste Ünsüz Düşmesi	42
1.1.3.12.2. İç Seste Ünsüz Düşmesi	43
1.1.3.12.3. Son Seste Ünsüz Düşmesi	44
1.1.3.13. Ünsüz Türemesi	44
1.1.3.13.1. Ön Seste Ünsüz Türemesi	44
1.1.3.13.2. İç Seste Ünsüz Türemesi	44
1.1.3.13.3. Son Ses Ünsüz Türemesi	45
1.1.3.14. Ünsüz İkizleşmesi	45
1.1.3.15. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi	45
1.1.3.16. Göçüşme	45
1.1.3.17. Hece Yutumu	46
1.1.3.18. Hece Kaynaşması	46
1.2. Şekil Bilgisi	46
1.2.1. Yapım Ekleri	46
1.2.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler	46
1.2.1.1.1. +Aç	46
1.2.1.1.2. +Ar./+şAr	46
1.2.1.1.3. +CI/+CU	47
1.2.1.1.4. +cılıh/cık/+cık/+cuk/+cük	47
1.2.1.1.5. +dAş	47
1.2.1.1.6. +lı/+li/+lu/+lü	47
1.2.1.1.7. +lıh/+luh/+lık/+lik/+luk/+lük	47
1.2.1.1.8. +(I)ncI/(U)ncU	48
1.2.1.1.9. +rak/+rek	48
1.2.1.1.10. +sIz/+sUz	48
1.2.1.3. Fiilden İsim Yapan Ekler	48
1.2.1.3.1. -ağ/-ak/-ek	48

1.2.1.3.2. -ç.....	48
1.2.1.3.3. -ğan/-gen/-ğan/-kan/-қан/-ken.....	49
1.2.1.3.4. -ğı/-gi/-kı/ki/-ki/-ğu/gü.....	49
1.2.1.3.5. -ğın/-gin/-ğun/-gün/-қın/-kın/-kin/-қun/-kun/-kün.....	49
1.2.1.3.6. -gaç.....	49
1.2.1.3.7. -I/-U.....	49
1.2.1.3.8. -IcI/ -UcU.....	49
1.2.1.3.9. -(ı)h/- (u)h/- (ı)k/- (i)k/- (u)k/- (ü)k.....	50
1.2.1.3.10. -(I)m/ (U)m.....	50
1.2.1.3.11. -mAn.....	50
1.2.1.3.12. -mıq/-mik/muq/-mük.....	50
1.2.1.3.13. -(In)/ -(Un).....	50
1.2.1.3.14. -tI/-tU/- (I)ntI/- (U)ntU.....	51
1.2.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler.....	51
1.2.1.2.1. +A.....	51
1.2.1.2.2. +Al.....	51
1.2.1.2.3. +Ar.....	51
1.2.1.2.4. +Aş.....	51
1.2.1.2.5. +(I)k/+ (U)k.....	51
1.2.1.2.6. +l.....	51
1.2.1.2.7. +lA.....	52
1.2.1.2.8. +lAn.....	52
1.2.1.2.9. +lAş.....	52
1.2.1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler.....	52
1.2.1.4.1. -AlA.....	52
1.2.1.4.2. -Ar.....	53
1.2.1.4.3. -DIr/-Dur.....	53
1.2.1.4.4. -(ı)k/- (i)k/- (u)k/- (ü)k.....	53
1.2.1.4.5. -(I)l/- (U)l.....	53
1.2.1.4.6. -mA.....	53
1.2.1.4.8. -(In)/ -(Un).....	54
1.2.1.4.9. -(I)r/- (U)r.....	54
1.2.1.4.10. -(I)ş/- (U)ş.....	54

1.2.1.4.11. -(I)t/-(U)t	54
1.2.2. İsimlerde Çokluk	55
1.2.3. İyelik Ekleri.....	55
1.2.3.1. I. Teklik Şahıs İyelik Ekleri.....	55
1.2.3.2. II. Teklik Şahıs İyelik Ekleri	55
1.2.3.3. III. Teklik Şahıs İyelik.....	56
1.2.3.4. I. Çokluk Şahıs İyelik	56
1.2.3.5. II. Çokluk Şahıs İyelik.....	56
1.2.3.6. III. Çokluk Şahıs İyelik	57
1.2.4. Hâl Ekleri	57
1.2.4.1. Yalın Hâl.....	57
1.2.4.2. İlgi Hâli.....	57
1.2.4.2.1. Ekli İlgi Hâli	57
1.2.4.2.2.1. Eksiz Belirtisiz İlgi Hâli Ø.....	58
1.2.4.2.2.2. Eksiz Belirtili İlgi Hâli Ø.....	58
1.2.4.3. Yükleme Hâli	58
1.2.4.4. Yönelme Hâli.....	58
1.2.4.5. Bulunma Hâli	59
1.2.4.6. Çıkma Hâli.....	59
1.2.4.7. Vasıta Hâli	60
1.2.4.8. Eşitlik Hâli	61
1.2.4.9. Yön Gösterme Hâli	61
1.2.5. Aitlik Eki.....	61
1.2.6. Soru Eki Ve Eksiz Soru Cümleleri	62
1.2.7. Sıfatlar	62
1.2.7.1. Nitelik Sıfatları.....	62
1.2.7.2. Belirtme Sıfatları.....	62
1.2.7.2.1. İşaret sıfatları	62
1.2.7.2.2. Sayı Sıfatları	63
1.2.7.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları	63
1.2.7.2.3. Sıra Sayı Sıfatları.....	63
1.2.7.2.3.1. Üleştirme Sayı Sıfatları	64
1.2.7.2.3.2. Kesir Sayı Sıfatları	64

1.2.7.2.3.3. Topluluk Sayı Sıfatları.....	64
1.2.7.2.4. Soru Sıfatları.....	64
1.2.7.2.5. Belirsizlik Sıfatları.....	64
1.2.8. Zamirler.....	65
1.2.8.1. Şahıs Zamirleri.....	65
1.2.8.2. Dönüşlülük Zamirleri	67
1.2.8.3. İşaret Zamirleri.....	67
1.2.8.4. Soru Zamirleri.....	68
1.2.8.5. Belirsizlik Zamirleri	68
1.2.9. Zarflar	68
1.2.9.1. Yer-Yön Zarfları	68
1.2.9.2. Zaman Zarfları	69
1.2.9.3. Nitelik Zarfları	70
1.2.9.4. Azlık-Çokluk Zarfları.....	71
1.2.9.5. Soru Zarfları.....	71
1.2.10. Şahıs Ekleri	72
1.2.10.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri	72
1.2.10.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri.....	72
1.2.10.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri.....	72
1.2.11. Bildirme Kipleri.....	73
1.2.11.1. Şimdiki Zaman Kipi	73
1.2.11.2. Geniş Zaman Kipi	75
1.2.11.3. Görülen Geçmiş Zaman Kipi	78
1.2.11.4. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi	79
1.2.11.5. Gelecek Zaman Kipi.....	80
1.2.12. Tasarlama Kipleri	82
1.2.12.1. Şart Kipi.....	82
1.2.12.2. İstek Kipi	82
1.2.12.3. Emir Kipi	83
1.2.12.4. Gereklilik Kipi	85
1.2.13. Füllerin Birleşik Kipli Çekimleri	85
1.2.13.1. Hikâye.....	85
1.2.13.2. Rivayet.....	85

1.2.13.3. Şart	86
1.2.14. Birleşik Fiiller.....	86
1.2.14.1. Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller	86
1.2.14.2. Bir Yanı Zarf Bir Yanı Fiil Olan Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri.....	86
1.2.14.2.1. Yeterlik.....	86
1.2.14.2.2. Tezlik	87
1.2.15. Ek-Fiil	87
1.2.15.1. Ek-Fiilin Geniş (Şimdiki) Zaman Kipi.....	87
1.2.15.2. Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Kipi	88
1.2.15.3. Ek-Fiilin Duyulan Geçmiş Zaman Kipi	88
1.2.15.4. Ek- Fiilin Şartı.....	88
1.2.16. Fiilimsiler	88
1.2.16.1. İsim-Fiiller (Mastarlar).....	88
1.2.16.1.1. -mA.....	88
1.2.16.1.2. -mağ/-mak/-mek.....	89
1.2.16.1.3. -İş/-Uş.....	89
1.2.16.2. Sıfat-Fiiller.....	89
1.2.16.2.1. -Acağ/-acak/-ecek:	89
1.2.16.2.2. -an/-en	89
1.2.16.2.3. -Dıh/-Dık/-Dik/-Duğ/-Dük	89
1.2.16.2.4. -ik/-ık.....	90
1.2.16.2.5. -lik	90
1.2.16.2.6. -r/ -Ar./-er	90
1.2.16.3. Zarf-Fiiller	90
1.2.16.3.1. -a/-e:.....	90
1.2.16.3.2. -Arağ/-arağ/-erek:	90
1.2.16.3.3. -Dıhça/-Dıhçe/-Dıkça/-Duğça/-DUğçe:	90
1.2.16.3.4. -DIğI/-DUğU:	90
1.2.16.3.5. -IncA/-UncA:	91
1.2.16.3.6. -ken/-қан:	91
1.2.16.3.7. -kene:.....	91
1.2.16.3.8. -mAdAn:.....	91
1.2.16.3.9. -Ip/-Up:	91

1.2.17. Edatlar	91
1.2.17.1. Ünlem Edatları	92
1.2.17.1.1. Ünlemler	92
1.2.17.1.2. Seslenme Edatları	92
1.2.17.1.3. Cevap Edatları	93
1.2.17.1.4. Gösterme Edatları	93
1.2.17.2. Bağlama Edatları	93
1.2.17.2.1. Karşılaştırma Edatları	94
1.2.17.2.2. Sıralama Edatları	94
1.2.17.2.3. Cümle Başı Edatları	94
1.2.17.2.4. Sona Gelen Edatlar	95
1.2.17.3. Son Çekim Edatları	95
1.2.17.3.1. Yalın ve İlgî Hâlinde Sonra Kullanılanlar	95
1.2.17.3.2. Yönelme Hâlinde Sonra Kullanılanlar	96
1.2.17.3.3. Çıkma Hâlinde Sonra Kullanılanlar	96
1.3. SONUÇ	96
1.3.1. SES BİLGİSİ	96
1.3.1.1. Ünlüler	96
1.3.1.2. Ünsüzler	97
1.3.2. Şekil Bilgisi	98
İKİNCİ BÖLÜM	
2. METİNLER	102
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	
3. SÖZLÜK	232
KAYNAKLAR	236
EKLER	239
Ek 1. Orijinallik Raporu	239
ÖZ GEÇMİŞ	240

ÖN SÖZ

Osmanlı Devletinin Balkanları fethetmesiyle Osmanlı egemenliğine giren Balkanlar bir Türk yurdu haline gelmiş ve Osmanlı'nın yaklaşık 500 yıl egemenliği esnasında Türkçe birçok bölgede anadil olarak birinci sırada yer almıştır. Bu bölgelerden biri de 1941'e kadar Romanya'ya bağlı olan 1941'den sonra Bulgaristan'a bağlanan Deliorman bölgesidir. Balkanların kaybedilmesiyle soydaşlarımız çeşitli zamanlarda Anavatan'a göç etmişlerdir. İlçemize gelen göçmenler de Mustafa Kemal Atatürk'ün davetiyle 1934 yılında Deliorman bölgesinden gelmişlerdir.

Yüksek lisans öğrenimimin ders aşamasında hocam Prof. Dr. Ahmet Buran'dan almış olduğum Türkiye Türkçesi Ağızları dersinde hocamın ders için Kovancılar göçmenlerinden yaptırmış olduğu derleme ve incelemesi sonrasında bu ağzın yok olmak üzere olduğunu görüp hocalarım Prof. Dr. Ahmet Buran ve Prof. Dr. Ercan Alkaya'yla birlikte bu konuyu yüksek lisans semineri ve yerli ağzının da eklenip genişletilmesiyle yüksek lisans tezi olarak hazırlanmasını kararlaştırdık.

Kovancılar yerli ağzı ilerde belki yine çalışılabilir, ama göçmen ağz mensuplarından 60 yaş altı olanlar artık ya bölge ağzını ya da yazı dilini konuşmaktadırlar. Dolayısıyla Kovancılar göçmen ağzı önümüzdeki yıllarda tamamen yok olacaktır. Bu sebeple çalışmamız ilerde bu konu hakkında çalışanlar için tek kaynak olacaktır. Somut olmayan bir Türk millî kültür değerini yok olmadan önce yazıya geçirerek ebedileştirdiğimiz için ne kadar mutlu olsak azdır.

Eser Giriş, İnceleme, Metinler ve Sözlük olmak üzere başlıca dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde Kovancılar'ın nüfusu, tarihi, iklimi ve coğrafyası hakkında bilgiler verilmiştir. İnceleme bölümü Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi ve Sonuç olarak üç ana başlık altında ele alınmış, ses ve şekil bilgisi özellikleri ayrıntılı olarak verilmeye çalışılmıştır. Metinler bölümünde Kovancılar göçmen ağzını yansıtan 8, yerli ağzını yansıtan 29 metine yer verilmiştir. Her metnin başına metnin derlendiği kişinin adı, yaşı, doğum yeri ve derlemenin konusu eklenmiştir. Metinlerin transkripsiyonunda, Prof. Dr. Ahmet Bican Ercilasun'un TDK tarafından 1997'de düzenlenen "Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni"nde sunduğu "Ağız Araştırmalarında Kullanılacak Transkripsiyon İşaretleri" adlı bildirisinde önermiş olduğu transkripsiyon alfabesi, terimler konusunda ise Prof. Dr. Zeynep KORKMAZ'ın "Gramer Terimleri Sözlüğü" kullanılmıştır.

Her ne kadar Yüksek Lisans ders aşamasında hocamız Prof. Dr. Ahmet Buran'dan Türkiye Türkçesi Ağızları dersinde, ağız çalışması hakkında hemen her şeyi öğrenmiş olsak da ülkemizde fonetik laboratuvarın bulunmamasından dolayı, metinlerin yazıya aktarılmasında yalnızca kulaktan yararlanılmıştır. Bu sebepten doğacak yanlışların fonetik laboratuvara sahip olmamamıza verilerek hoşgörüle karşılanmasını dileriz.

Bu çalışmam esnasında gerek bilgilerinden gerekse kaynaklarından yararlandığım değerli hocalarım Dr. Öğr. Üyesi Süleyman Kaan Yalçın'a, Prof. Dr. Ahat Üstüner'e, Doç. Dr. Fatih Özek'e, Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Özeren'e, Ar. Gör. Veysel İbrahim Karaca'ya ve yüksek lisans öğrenimimin her aşamasında maddi ve manevi her türlü bana destek veren, yanımda olan çok değerli arkadaşlarımlarım Atakan Köse ve İlhami Demirkıran'a teşekkür ediyorum. Ayrıca Kovancılar Ağzı adlı bu çalışmamız FÜBAP tarafından desteklenmiştir, bu sebepten dolayı FÜBAP yetkililerine de teşekkür ederiz.

Tezi hazırlarken gerek derleme esnasında gerekse inceleme kısmında her daim yön gösterici kişiliğiyle bana gerekli uyarı ve önerilerde bulunan öğrencisi olmaktan her zaman gurur duyduğum danışmanım Prof. Dr. Ercan Alkaya'ya, yine aynı şekil öğrencisi olmaktan gurur duyduğum, lisans ve yüksek lisans öğrenimimde her daim yanımda olan bize Türkoloji'yi sevdirten çok değerli hocam Prof. Dr. Ahmet Buran'a teşekkürü bir borç bilirim.

Metinlerde Kullanılan Transkripsiyon İşaretleri

1. ÜNLÜLER

(-) ünlüler üzerinde uzunluk işareti.

- ā : Normalden uzun a sesi.
 ā̄ : Normalden uzun (a-ı arası) ses.
 ē : Normalden uzun e sesi.
 ē̄ : Normalden uzun (e-i arası) ses.
 ī : Normalden uzun ı sesi.
 ī̄ : Normalden uzun i sesi.
 ō : Normalden uzun o sesi.
 ō̄ : Normalden uzun ö sesi.
 ū : Normalden uzun u sesi.
 ū̄ : Normalden uzun ü sesi.

(ˇ) Ünlüler üzerinde kısalık işareti.

- ă : Normalden kısa a sesi.
 ě : Normalden kısa e sesi.
 ĭ : Normalden kısa ı sesi.
 ĭ̇ : Normalden kısa i sesi.

(') Kalın ünlüler üzerinde yarı inceltme işareti.

- á : a-e arası ünlü
 í : ı-i arası ünlü

(`) Geniş ünlüler üzerinde yarı daralma işareti

- ā̄ : a-ı arası uzun ünlü.
 ē̄ : e-i arası ünlü.
 ō̄ : o-u arası ünlü.
 ō̄ : ö-ü arası ünlü.

(◦) Ünlüler üzerinde yarı yuvarlaklaşma işareti

- â : a-o arası ünlü
 î : ı-u arası ünlü

2. ÜNSÜZLER

- ğ : Arkadamak g'si
 ħ : hırıltılı h
 k̇ : Arkadamak k'si
 k : Dip damak k'si
 w : Çift dudak v'si.

Büyük harf: yarı tonluluk işareti.

- F : f-v arası ünsüz.
 K : k-g arası ünsüz.
 K̇ : k̇-ğ arası ünsüz.
 P : p-b arası ünsüz.
 S : s-z arası ünsüz.
 Ş : ş-j arası ünsüz.
 T : t-d arası ünsüz.

(.) Ünsüzler altında erime işareti:

- ħ̇ : Düşmek üzere olan h sesi.
 ƚ̇ : Düşmek üzere olan n sesi.
 ʀ̇ : Düşmek üzere olan r sesi.
 ʈ̇ : Düşmek üzere olan t sesi.

3. DİĞER İŞARETLER

(‘) : Vurgu işareti. Daha şiddetli vurgulanan veya uzatılan hecelerden önce konur.

(˘) : İkiz ünlü işareti.

(ˆ) : Ulama işareti.

KISALTMALAR

- age.** : Adı geçen eser
agm. : Adı geçen makale
agr. : Adı Geçen Rapor
Ar. : Arapça
bk. : Bakınız
C. : Cilt
ET : Eski Türkçe
Far. : Farsça
FÜ : Fırat Üniversitesi
haz. : Hazırlayan
km : Kilometre
m : Metre
mm : Milimetre
OT : Orta Türkçe
S. : Sayı
s. : Sayfa
TDED : Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi
TDK : Türk Dil Kurumu
TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu
vb. : Ve benzeri
vs. : Vesaire
Yay. : Yayınları, yayını

GİRİŞ

I. KOVANCILAR'IN COĞRAFYASI

I.I. Konumu

Elazığ iline bağlı olan Kovancılar ilçesi, Doğu Anadolu Bölgesinin, Yukarı Fırat bölümünde yer alır. Kovancılar ilçe merkezi Elazığ'ın 67 km doğusunda 38°20' kuzey enlemi ile 39°50' doğu boylamı üzerinde, Bingöl-Elazığ karayolunun Tunceli karayolu ile kesiştiği kavşakta, düz ve geniş bir ova üzerinde kurulmuştur. Kovancılar ilçe merkezi Elazığ'a 67 km, Tunceli ve Bingöl'e 70 km uzaklıkta olup, Elazığ, Tunceli, Bingöl illerine giden transit yollarıyla, Palu ve Arıcak ilçelerinin karayolları arasında önemli bir geçiş merkezidir.

İlçenin kuzey sınırının bir bölümünü Peri Suyu, güney sınırının bir bölümünü Murat Nehri, batı sınırınıysa Keban Baraj Gölü oluşturmaktadır. Bu görünümüyle Kovancılar adeta bir yarımada görünümündedir. Doğusunda Bingöl ili, kuzeyinde Tunceli ili, güneydoğusunda Palu ilçesi ve kuzeydoğusunda Karakoçan ilçesi ile komşudur. Arazi yapısı olarak %21 oranında dağlık arazi, %41 oranında engebeli arazi, %25 ova, %13 yayla konumuna sahiptir. Yüz ölçümü köyleri ile birlikte 1012 km²'dir. Bölge Doğu Toros silsilesi içinde bulunduğundan, 1. derecede riskli deprem bölgesine girmektedir. Ovadan Heybet Dağı ile Şahmiran Dağı eteğine doğru uzanan ilçenin rakımı 1027 metredir¹.

İlçenin 10 km batısında Yarımca Ovası (rakım 950 m) bulunur. Diğer bir önemli ova ise Bayramyazı Ovası'dır. Küçük bir plato olan Karaçor yöresinde 1612 m yüksekliğindeki Asker Dağı önemli bir yer teşkil etmektedir. Okçular yöresinde Gökdere Dağları'nın bir bölümü yer almaktadır. Gökdere dağlarının en yüksek yeri olan Genca Dağı (2460 m) Kovancılar-Karakoçan-Bingöl sınırlarının kesiştiği alanda yer almaktadır. Okçular bölgesinde bulunan Sultan Kubeys Dağı da önemli bir yere sahiptir. İlçenin kuzey bölümündeki en önemli yükseklik ise Emirhan köyünde bulunan Şeyhmir Tepesi'dir².

¹ Kovancılar Kaymakamlığı, **2015 Yılı İlçe Brifing Raporu**, s.1/21.

² **Kovancılar 98 İlçe Yılı**, İsmat Matbaacılık Yay., Ankara 1998, s.62.

I.II. İklimi

Kovancılar ilçesinde Doğu Anadolu bölgesine egemen olan karasal iklim görülür. Ancak Keban ve Karakaya Barajları yapıldıktan sonra iklim ılımanlaşmış, Tatar ve Beyhan Barajları yapıldıktan sonra iklim iyice yumuşamıştır. Okçular yöresinde ve ilçenin kuzeyindeki yüksek köylerde (Emirhan, Gözerek, Kuşacağı, Yanıkara, Bağgülü) halen de kışlar sert ve çetin geçmektedir.

Yıllık ortalama yağış miktarı 660 mm civarındadır. Ortalama 3 mm yağışla Ağustos yılın en kurak ayıdır. Ortalama 95 mm yağış miktarıyla en fazla yağış Aralık ayında görülmektedir. Kovancılar'a kış aylarında yaz aylarından çok daha fazla yağış düşmektedir. Son yıllarda hem küresel ısınmadan hem de çevrede yapılan yeni barajlardan dolayı kış aylarında yağın kar oldukça azalmış, yerini daha çok yağmura bırakmıştır. Yıllık ortalama sıcaklığı 14°dir. 27.5° sıcaklıkla Temmuz yılın en sıcak ayıdır. Ocak ayında ortalama sıcaklık -0.1° olup yılın en düşük ortalamasıdır³.

I.III. Nüfusu

Kovancılar göçmenler tarafından 1935 yılında 300 haneli bir köy olarak kurulmuştur. Bugün ise Elazığ ilinin en büyük ilçesidir. TÜİK verilerine göre 1940 yılında 966 olan Kovancılar nüfusu 2015 yılı adrese dayalı nüfus sonuçlarına göre merkez nüfusu 23.333, köylerin nüfusu ise 16.008 kişi olup toplam nüfusu 39.341'dir. İlçede 77 köy, 68 mezra ve 11 mahalle bulunmaktadır.

Kovancılar'ın nüfusunu tarihsel seyri içinde incelediğimizde iskân başladıktan sonra yörenin coğrafyasına, iklimine ve kültürüne uyum sağlayamayan göçmenler ilk fırsatta yurdumuzun batı bölümlerine, özellikle Bursa ve İzmir'e göç etmeye başlamışlardır. *“ama onlar doğuya, her tarafa dağıldıkları gibi barınamadılar, uyuşamadılar. burada şimdi biz yüz elli haneden otuz hane kaldık. onlar da ordan gelen değil. burda yetiştim ben.”*⁴

TÜİK verilerine göre Kovancılar'ın nüfusu 1940'ta 966, 1945'te 915, 1950'de 800'dür. Göçten dolayı nüfus düşmeye başlamıştır. 1955'te nüfusun 1000 olduğu incelendiğinde nüfus hızla artmıştır. Bunun sebebi göç eden göçmen vatandaşlarımızın evlerini ve arazilerini Kovancılar'ın kuzeyinde tarımsal arazisi kıt olan köylerde ikamet eden Kejkan (Kejan) aşiretine mensup köylerle (eski isimleri Emirhan, Gözerek,

³ <http://tr.climate-data.org/location/15583/>

⁴ bk. Metinler Bölümü, 1. Metin.

Kamışlı, Yanıkara, Payamlı) Beroçlular diye tabir edilen diğer köyler ahalisine satmalarıyla Kovancılar'daki Balkan göçmeni nüfus karma hale gelmeye başlamış ve azalmakta olan nüfus tekrar artış göstermeye başlamıştır⁵.

1951 yılında tamamlanan devlet yolunun hizmete girmesiyle Kovancılar önemli bir durak noktası haline gelmiştir. Böylelikle küçük esnafılık ve ticaret gelişmiş, ilçenin cazibesi artmış ve civar köylerden göçler başlamıştır. 1974'te eski Palu'da meydana gelen deprem heyelan nedeniyle ilçe merkezi Palu Kalesi eteğinden Murat nehri kıyısına taşınmıştır. Halkın bir kısmı da Kovancılar merkezine afet evleri yapılarak yerleştirilmiştir. Böylelikle göçe bağlı olarak nüfus hızla artmıştır⁶.

1987 yılında Kovancılar'ın ilçe olmasıyla çekiciliği iyice artmış, kendi köyleri ve çevre ilçelerin köylerinden göç daha da hızlanmıştır. Son büyük göç ise 1990'lı yıllarda Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaygınlaşan terör sonucu, Bingöl'ün Yedisu, Kiğı ilçeleriyle Sancak beldesi ve Elazığ'ın Arıcak ilçesindeki bir bölüm halkın, teröre karşı adeta bir serhat şehri ve ilk güvenli liman olan Kovancılar'a sığınmasıyla olmuştur⁷.

II. Kovancılar Tarihi

II.I. Tarih

Kovancılar 1988 yılında ilçe olmadan önce Palu'ya bağlı olduğundan Kovancılar tarihini Palu'dan ayırmak yanlış olur. Palu'nun tarihi aynı zamanda Kovancılar'ın da tarihidir. MÖ 2000 yılında Fırat ile Aşağı Murat arasında Palu'yu içine alan bölgede İşuva Krallığı egemendi. Daha sonra Hititliler ve Asurlular bölgede etkin olmuştur. Daha sonra istilalardan usanan yöre halkları birleşerek Urartu Devlet'ini kurmuşlardır. Urartular'ın MÖ 9. yy'da diktiği Palu Kitabesi'nde Palu'nun adı "Sabiteries" olarak geçmektedir. Roma ve Bizans döneminde "Romanapolis" adını alan Palu 11. yy'ın ikinci yarısında Türklerin eline geçmiştir. Sırasıyla bölgeye Çubukoğulları, Artukoğulları, Anadolu Selçukluları, Eretna Beyliği, Dulkadiroğulları, Akkoyunlular ve Safevi Devleti hâkim olmuş ve medeniyetler kurmuştur. 1514 Çaldıran Savaşı sonucunda Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir. Harput ve Palu kalelerinin alınmasında büyük yararları olan Mirdası isimli Türkmen aşireti lideri Kara Cimşit

⁵ Selçuk Aslan, **Kovancılar'ın Sosyal Yapısı**, Korza Yayıncılık., Elazığ 2011, s.38.

⁶ A. Fatih Karakuş, **Elazığ'ın Hızla Gelişen Modern İlçesi Kovancılar Dergisi**, Önder Matbaa Yay., 2011, s.8.

⁷ Selçuk Aslan, **age.**, 2011, s.40.

Bey'e Palu bölgesi tımar olarak verilmiştir. Cimşit Bey ölmeden önce "Temliknam-ı Hümayun"u padişaha tasdik ettirerek Palu'nun soydan geçen bir ocaklık olarak ailesinde kalmasını sağlamıştır. Palu, Tanzimat'a kadar da Cimşit Bey'in soyundan gelenler tarafından yönetilmiştir. Uzun süre Diyarbakır Vilayeti, Ergani Madeni Sancağına bağlı olan Palu, bir dönem müstakil sancak olmuşsa da 1860-1861 yıllarında Harput valisi İsmail Paşa zamanında Harput'a bağlanmıştır⁸.

II.II. İlçenin Kuruluşu

Kovancılar Cumhuriyet tarihimizin ilk planlı köyüdür⁹. 1934 yılında Romanya ile Türkiye arasında yapılan mübadele anlaşması çerçevesinde Romanya'nın (1941'de sonra Bulgaristan'a bağlanmıştır.) Deliorman bölgesindeki Silistre ilinin Tutrakan (eski ismi Turtukaya) ilçesi, Kovancılar köyünde bulunan Türk ahaliden 300 hanelik bir göçmen kafilenin bu bölgede iskân edilmesi planlanmış, mevsimin kış olması sebebiyle çevre köylerde geçici olarak misafir edilen göçmenler daha sonra ilçe merkezine yerleştirilmiştir. 1935 yılında tamamen boş bir arazi üzerine 2 mahalleli bir köy olarak kurulmuş olan Kovancılar'ın imar planı o zamanın imkânları ile en iyi şekilde hazırlanmış olup, 300 hanelik köyün temeli zamanın valisi Tevfik Gür tarafından atılmıştır. Böylelikle Elazığ ilinin örnek bir yerleşim alanı olan Kovancılar'da o zamanın şartlarına göre duvarları kerpiçten ve çatıları kargirden yapılan evlerin inşaatları kısa zamanda tamamlanarak hak sahiplerine teslim edilmiştir¹⁰. *"şimdiki pılanlı şekilde burası çekildi böyle. ben çocuk, dürbünle bakëyër, vali teFfik gürmüş o. şöyle yap, böyle yap diye işaret edërler. soğakları tespit edëler. ortaya bi boşluk bıraktılar. yukarı mahalle, aşağı mahalle kaldı ismi. ortası boşluk, böyle ev mev yok o zaman. yalnız boşluk. ondan sonra başladık eski kerpiçten yapma evlerle zaman geçirmeğe¹¹"* Söz konusu bu yeni yerleşim yerine göçmenler Romanya'da ikamet ettikleri Kovancılar'ın adını vermişlerdir. *"ondan sonra büyüklerden öğrendiğime göre bizim olduğumuz oradaki köyün ismi kovancılar. kovancılar olmaya sebep te şu, böyle şu kömlüler gibi bir hane şurda, bir hane burda. bir kovancı dede vâmiş orda. su da var. ondan sonra o kovancı dedenin yanına geldikten sonra genişlëyër. orda seneler*

⁸ M. Cevat Karabulut, A. Fatih Karakuş, **Elazığ'ın Hızla Gelişen Modern İlçesi Kovancılar Dergisi**, Önder Matbaa Yay., 2014, s.10.

⁹ <http://www.kovancilar.bel.tr/ilcemiz-Tarih-ccedit-e>

¹⁰ Kovancılar Kaymakamlığı, **agr.**, 2015, s. 1/21.

¹¹ bk. Metinler Bölümü, 1. Metin.

geçer, yıllar geçeyer. ondan sonra çevre köylerden gelenler şimdiki kömler gibi bir hane o köşede, bir hane bu karşıda. çevre kimisi düz ekinlik, kimisi fatmazlık, kimisi düzova, kimisi şenova böyle ismil dēken orey, kovancılara toplanıyorlar. o kovancılar dediğimiz yere. orda kovancı dede arıcılık yapmış. kovancı dedenin yanına toplaşerler. orda karar vererler, ya ne yapalım burasını? kovancılar dēyelim. kovancılar ismini alēyere.¹²”

Aynı zamanda Şenova ve Hoşmat’a (Çakırkaş) da yine Deliorman bölgesi Şenova, Armutlar, Ağaköy, Hacıfaklar, Karamehmetler, Denizler, Siyahlar, Meşe ve İsmil köylerinden gelen göçmenler yerleştirilmiştir¹³. “*yüz hane göçmen vardı burada (Şenovada). kovancılar üç yüz hane. üç yüz hane orada. hoşmatta da iki yüz hane vardı. hoşmat muacırları. ismil derdiler, rumanyadan gelme ismil.¹⁴”*

Hem göçmenlerin hem de yöredeki diğer çalışan vatandaşlarımızın çabalarıyla Kovancılar köyü hızla gelişmiş, 1967 yılında belediye teşkilatı kurulmuştur. Daha sonra 19.06.1987 tarih ve 3392 sayılı kanun ile Kovancılar 05.05.1988 tarihinde ilçe statüsüne kavuşmuş olup 05.05.1988 tarihinde ilk kaymakamın fiilen göreve başlamasıyla yürürlüğe girmiştir¹⁵.

II.III. Göçmenlerin Bugünkü Durumu

2008-2012 yılları arasında Kovancılar’ın kaymakamlığını yapan Selçuk Aslan yüksek lisans tezi için bizzat kendisi 2010-2011 yıllarında Kovancılar ilçe merkezindeki göçmenler hakkında detaylı bir inceleme yapmıştır. Bu incelemeye göre:

Kovancılar ilçe merkezinde göçmenlere ait 75 hane, 225 göçmen kökenli vatandaşımız bulunmaktadır. Bu 75 haneden 8’i tek kişiden, 22 hane iki kişiden, 23 hane 3 kişiden, 17 hanede 4 kişiden oluşmakta, kalan 5 hanede ise 5 ve beşten daha fazla göçmen yaşamaktadır. Hane sahiplerinden 12’sinin eşleri vefat etmiş olup bunlardan 8’i yalnız yaşamaktadır. Kalan 63 hane reisinden 47’si göçmen 17’si ise yerli eşle evlidir. Göçmenler dışı evliliklerin tamamına yakını genç kuşağa aittir. Aynı şekilde genç göçmen kızlarda Kovancılar’ın yerli ahalisiyle evlilikler yapmıştır. Orta ve

¹² bk. Metinler Bölümü, 1. Metin.

¹³ Selçuk Aslan, **age.**, 2011, s. 70.

¹⁴ bk. Metinler Bölümü, 6. Metin.

¹⁵ Kovancılar Kaymakamlığı **agr.**, 2015, s. 1/21.

ileri yaş kuşağında göçmen dışı evlilik eğilimi hiç yokken 30 yaş altı kuşakta evlilik eğiliminin başlamış olması yerli ahaliyle uyumun sağlandığını göstermektedir.

Hane reislerinin eğitim durumları: 45 hane reisi ilkokul mezunu, 7'si ortaokul mezunu, 18'i lise mezunu, 5'i ise okur-yazar değildir. Lise mezunu ve üstü eğitim sayısının az olması göçmenlerin eğitime karşı olduğunu göstermez. Bunun tek ve en önemli sebebi Kovancılar'da yaş gruplarına göre eğitim kurumlarının geç faaliyete geçmesidir. Okur-yazar olmayan 5 hane reisi de ileri yaşta dul bayanlardan oluşur. İlkokul mezunları genellikle 40 yaş üstü olanlardan oluşmaktadır. Kovancılar'da ortaokul 1960'lı yıllarda açılmıştır.

Hane reislerinin çalışma durumları: 26'sı emekli, 12'si esnaf (berber, marangoz, demirci, araba tamircisi vb. zanaat ustası), 12'si farklı yerlerde işçi, 7'si ev hanımı, 1'i memur, 7'si ise serbest çalışan, 9'u ise işsizdir. Orta yaş ve üzeri kadınların mahalli lisanı anlamadıkları ancak erkeklerin karşılıklı etkileşimle anyabildikleri, bir kısmının ise konuşabildiği tespit edilmiştir¹⁶.

Kovancılar'ın Şenova ve Çakırkaş (Hoşmat) köylerindeki göçmen sayısı ise ancak 50 kadardır. Bugün ilçe merkezinde ve köyde kalan göçmenler artık yörenin iklimine, coğrafyasına ve kültürüne alışmıştır. Kovancılar'ın kültürüne çok şey kattığı gibi onlardan çok şey de almışlardır. Kovancılar'da artık göçmen veya yerli değil de Kovancılar halkı vardır. Kesinlikle ilçede bir çatışma ortamı bulunmamaktadır. Bu çatışmazlıktan, huzurdan, birlikte hemhal olmalarından dolayı Kovancılar'ı 300 haneli bir köyden Elazığ'ın açık ara en büyük ve gelişmiş ilçesi durumuna getirmişlerdir.

¹⁶ Selçuk Aslan, *age.*, 2011, s. 71.

BİRİNCİ BÖLÜM

1 İNCELEME

1.1. Ses Bilgisi

1.1.1. Ünlüler

Türkiye Türkçesi yazı dilinde sesbirim özelliği taşıyan **a, e, ı, i, o, ö, u, ü** ünlüleri bulunur. Bu ünlüler ağız ünlüleridir; çünkü söyleyiş ve akustik açıdan berrak ve nettirler¹⁷. Kovancılar ağzında Türkçenin bu 8 temel ünlüsünün yanında sesbirim özelliği taşıyan kapalı **e (ɛ)** ünlüsü, bazı ses olayları sonucu ortaya çıkan, boğumlanma noktaları daha farklı olan ve alt sesbirim özelliği taşıyan **ā, á, â, ã, ä, ē, ě, ĕ, ī, ĭ, í, ĩ, ĩ, Ī, ō, ó, ō, ô, ū, ū** ünlüleri bulunur.

1.1.1.1. Ünlülerin Özellikleri

1.1.1.1.1. Normal Süreli Ünlüler

*Konuşma sırasında normal söz temposuyla ortalama bir sürede boğumlanan ünlülere denir.*¹⁸ Kovancılar ağzında kullanılan ünlülerin çoğu normal süreli ünlülerdir. Ancak bazı ses olayları sonucu boğumlanma noktalarında farklılıklar oluşan bu ünlüler uzayıp kısalabilmektedir. Kovancılar ağzında tespit edilen normal süreli ünlüler şunlardır:

1.1.1.1.1.1. /a/ Ünlüsü ve Çeşitleri

a: a ünlüsü arka damakta teşekkül eden, geniş, düz ve kalın bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliği olduğundan dolayı bir sesbirimdir. Kelime başında, ortasında ve sonunda görülür: aldığımızıza (1/5), bakmadı (3/18), nasıl (4/48), doğsan (11/34).

á: a ile e arasında, yarı kalın, yarı ince, düz, geniş bir orta damak ünlüsüdür. Anlam ayırt edici özelliğe sahip olmadığından bir alt sesbirimdir. a>e, e>a ses değişmesinin bir ara aşamasıdır. **á** sesi, ünlü benzeşmelerinin yanı sıra, kimi ünsüzlerin artılaştırıcı veya önlüleştirici etkisiyle de oluşabilmektedir.¹⁹ **á** sesi örnekleri: yaşarkán

¹⁷ Süleyman Kaan Yalçın, **Çağdaş Türk Lehçelerinde Ünlüler**, TDK Yay., Ankara 2013, s. 32.

¹⁸ Ahmet Buran, Şerife Oğraş, **Elazığ İli Ağızları**, Elazığ Kültür Kurultayı, Elazığ 2003, s.29.

¹⁹ M. Dursun Erdem, Ramazan Bölük, **Antalya ve Yöresi Ağızları**, Turkish Studies Publicatin, Ankara 2011, s. 51.

(1/76), deęirmándá (1/85), bahçásinde (4/34), zatá (7/8), masurá (18/8), yaramá (21/136).

â: a ile o arasında, kalın, geniş, yarı yuvarlak bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliğe sahip olmadığından bir alt sesbirimdir. Ünlülerin benzeşmesi ve dudak ünsüzlerinin etkisiyle oluşan bir sestir. Kovancılar'da sadece göçmen ağızında görülür: bâbalarımız (1/27), ândan(3/17), mâtorun(4/49), bâba (6/109), ândan (8/20).

1.1.1.1.1.2. /e/ Ünlüsü

e ünlüsü ön damakta teşekkül eden, geniş, düz ve ince bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliği olduğundan dolayı bir sesbirimdir. Kelime başında, ortasında ve sonunda görülür: böyle (1/1), enik (2/2), biğenmiş (6/15), geldim (22/5).

1.1.1.1.1.3. /ê/ Ünlüsü

Kapalı e sesinin bir sesbirim veya alt ses birim olduğu meselesi Türkçede oldukça tartışılan bir konudur. *Bu tartışmaların temelinde kullanmış olduğumuz alfabelerin Türkçenin ünlü sistemini karşılayacak yeterlilikte olmaması yatmaktadır.*²⁰ Kapalı e sesi Kovancılar ağızında anlam ayırt edici özelliğe sahiptir, dolayısıyla bir sesbirimdir. Bir sesin sesbirim olması için önemli olan geçtiği tüm kelimelerde anlam ayırt etmesi değildir. Bir kaç kelimedede bile anlam ayırt etmesi sesbirim olmasına yeterlidir. Çalışmamızda geçen kapalı e sesi özellikle geniş zaman eki “-er” ile şimdiki zaman eki “-êr”i birbirinden ayırmaktadır: yêgenim (1/1), geçêr (1/9), durmêrdi (3/20), çağırêrler (4/22), çêşmesi (4/19), davet êt (4/27), geç oldu (4/37), bêberi (6/88), bêle (11/4), gidêr (12/2), şê êt (15/11).

1.1.1.1.1.4. /ı/ Ünlüsü ve Çeşitleri

ı: ı ünlüsü arka damakta teşekkül eden, dar, düz ve kalın bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliği olduğundan dolayı bir sesbirimdir. Kelime başında, ortasında ve sonunda görülür: yımılta (1/95), onları (3/17), hıdırellez (6/39), çıktılar (7/201), ekmegın (19/2), ağızında (35/8).

î: ı ile ı arasında düz, dar, yarı kalın, yarı ince bir ünlüdür. ı sesine göre daha önde, ı ile î arasında boğumlanan bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliğe sahip olmadığından dolayı bir alt sesbirimdir. ı>i, i>ı ses değişmesinin bir ara aşamasıdır:

²⁰ Fatih Özek, *Tarihî Türk Lehçelerinde Ünlüler*, Akçağ Yay., Ankara 2014, s. 55.

halbukı (1/25), taçayésın (2/27), ekmeğımız (3/5), yemeğimizi (3/13), konuşýyersın (4/10), yemeğini (4/43), bilmeyérım(6/3), kaçeyerım (7/126), çeksın (22/27), koparmamışım (22/145).

ı: ı ile u arası yarı yuvarlak, dar ve kalın bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliğe sahip olmadığından dolayı bir alt sesbirimdir. Dudak ünsüzlerinin etkisiyle ve ikinci heceden sonraki yuvarlak ünlülerin düzlük-yuvarlaklık uyumundan dolayı düzleştiği görülür: oturı (3/13), oyınlar(5/2), yavrım (6/28), yıfkalı (6/73), yağmı (6/106), yovırır'dık (8/15), derih (18/28), ballı (18/11).

1.1.1.1.1.5. /i/ Ünlüsü ve Çeşitleri

i: ön damakta teşekkül eden, düz, dar ve ince bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliği olduğundan dolayı bir sesbirimdir. Kelime başında, ortasında ve sonunda görülür: çiy (1/95), gitmiş (6/2), getiriceksin (7/141), gelinimdi (8/34), gitti (13/10), dayı (33/16).

ı: i ile ü arası yarı yuvarlak, dar ve ince bir ünlüdür. Yerli ağızda son hecedeki i'leşme genel eğiliminden dolayı ü>i değişmesi sırasında oluşmuş i-ü arası bir sestir: küçük (25/49), süriden (32/7).

1.1.1.1.1.6. /o/ Ünlüsü ve Çeşitleri

o: o ünlüsü arka damakta teşekkül eden, geniş, yuvarlak ve kalın bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliği olduğundan dolayı bir sesbirimdir. Türkçe kelimelerde yazı dilinin etkisiyle kullanılan şimdiki zaman eki **-yo, -yor**, birleşik kelimeler ve yerli ağızda kullanılan **yoğort** kelimesi dışında birinci heceden sonraki hecelerde görülmez. doğu (1/1), ilkökulları (4/22), oluyo (5/2), bastonu (5/8), yapıyo (6/114), yoğortım (13/16).

ö: o ile u arası yuvarlak, yarı dar, yarı geniş ve kalın bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliğe sahip olmadığından dolayı bir alt sesbirimdir. Daha çok "o" belirtme sıfatında görülür: ö zaman (5/1), söğan (6/93), ö zaman (8/10), öndan sonra (21/173), ö kör kurde (32/10).

1.1.1.1.7. /ö/ Ünlüsü ve Çeşitleri

ö: ö ünlüsü ön damakta teşekkül eden, geniş, yuvarlak ve ince bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliği olduğundan dolayı bir sesbirimdir. İlk hecede görülen bir sestir: göçmenler (1/43), öğretmenimdi (4/25), öldülē (6/25), gören (25/7).

õ: õ ile ü arasında boğumlanan, yarı geniş, yarı dar olan, Türkiye Türkçesi ağızlarında pek kullanılmayan zayıflamış “ö” sesidir.²¹ Anlam ayırt edici özelliğe sahip olmadığından dolayı bir alt sesbirimdir. Kovancılar ağızında birinci hece dışında õ sesi bulunmadığından dolayı birinci hece dışındaki hecelerde õsesi de bulunmaz: kömler (1/9), büyüklerimiz (22/120).

1.1.1.1.8. /u/ Ünlüsü

u ünlüsü arka damakta teşekkül eden, dar, yuvarlak ve kalın bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliği olduğundan dolayı bir sesbirimdir. Kelime başında, ortasında ve sonunda görülür: dut (1/125), şurda (2/2), olurdu (3/4), suyu (6/9), yuhari (12/69), savuḥ (15/10).

Yerli ağızında Kacar köyü ve Yeniköy Mezrası dışında ek ünlüsü olarak kullanılmaz. Genellikle son hecede yerine **i**, önceki hecelerde ise **ı** sesi kullanılır: kurtıldım (16/64), tutmuş (24/8). Yazı dilinin etkisiyle bazen ek ünlüsünde de kullanılır: gidiyorsun (14/16), suyun (19/2).

1.1.1.1.9. /ü/ Ünlüsü

ü ünlüsü arka damakta teşekkül eden, dar-yuvarlak ve ince bir ünlüdür. Anlam ayırt edici özelliği olduğundan dolayı bir sesbirimdir. Kelime başında, ortasında ve sonunda görülür: düştü (1/145), dünyin (4/1), götür (5/12), görükmücem (7/74).

Yerli ağızında Kacar köyü dışında ek ünlüsü olarak kullanılmaz, hatta bazen kelime kökündeki **ü** sesi de **ı** ve **i**'ye dönüşür. Genellikle son hecede yerine **i**, önceki hecelerde ise **ı** sesi kullanılır: düşünér (10/8), günü (11/22), ökızlere (13/18). Yazı dilinin etkisiyle ek ünlüsünde kullanıldığı da görülür: üstüdedır (29/66), yüzlü (23/12).

²¹ Mukim Sağır, **Türkiye Türkçesi Ağızlarının Ünlü Varlığı**, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/3 Spring 2008, s. 574.

1.1.1.1.2. Uzun Ünlüler

Ortalama bir söz temposuyla konuşurken boğumlanma süreleri normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan ünlülerdir. Uzun ünlüler birincil uzun ünlüler ve ikincil uzun ünlüler olmak üzere ikiye ayrılır:

1.1.1.1.2.1. Birincil Uzun Ünlüler

Bir dilin ilk örneklerinden itibaren uzun olan ünlüleridir. İlk örnek her zaman ve mutlaka doğru ve asli şekil olmayabilir. Ancak daha önceki biçimi bilinmediği için ve daha sonra herhangi bir ses olayı ile değişmediği için, tespit edilen ilk örnekten itibaren uzun ünlülü olan şekillere “birincil/asli uzun ünlüler” diyoruz.²² Kovancılar ağzındaki birincil uzun ünlülerin çoğu kısaltarak normal süreli ünlüye dönmekle beraber asli uzunluğunu koruyan ünlüler de vardır: ürdular (6/9), âlem (4/34), mānaymış (/36), tālim (6/66), hākım (21/121).

1.1.1.1.2.2. İkincil Uzun Ünlüler

İkincil uzun ünlüler, dillerin bilinen ilk örneklerinde uzun olmadıkları halde, daha sonraki dönemlerde çeşitli ses olaylarıyla uzamış olan ünlülerdir.²³ Uzun ünlüler kısaltmaya meyilli olduğundan dolayı bir ileri aşama olarak kısalıp normal şeklini alırlar. Kovancılar ağzında görülen ünlü uzunluklarının çoğu çeşitli ses olaylarının etkisiyle oluşmuştur ve genellikle göçmen ağız konuşurlarının bir takım sesleri yutması sonucu oluşmuştur. Yerli ağzında pek nadir görülür:

1.1.1.1.2.2.1. Ünsüz erimesi ve düşmesi sonucu oluşan uzun ünlüler

Bir ses düşmeden önce zayıflar, boğumlanma süresi kısalır daha sonra düşer ve düşen bu ses yanındaki sesi uzatır. Ancak her düşen ses uzamaya sebep olmaz. Bunların örnekleri çalışmamızda mevcuttur. Kovancılar göçmenleri genellikle **r** sesini düşürürler veya zayıflayarak boğumlanma süreleri kısaltırlar. Kovancılar ağzında ünsüz erimesi veya düşmesiyle oluşmuş ikincil uzun ünlülü örnekler genellikle göçmen ağzında görülür, yerli ağzında pek rastlanmaz.

²² Ahmet Buran, “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağzlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **Prof. Dr. Ahmet Buran - Makaleler**, (Yay. haz: Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül), Turkish Studies Publication Series-V, Ankara 2008, s.290.

²³ Ahmet Buran, 2008, **age.**, s.290.

ā: vāmiş “varmış” (1/7), açādık “açardık” (3/7), salmışlā “sallamışlar” (3/30), yakālāsanz “yakalarsanız” (3/22), yapamışlā “yaparmışlar” (5/5), arabalā “arabalar” (5/15), tālada “tarlada” (5/23), mūselāa “mürsel ağa” (5/26), urdulā “vurdular” (6/17), vādı “vardı” (6/28), kadā “kadar” (6/66), toplanırdılā “toplanırdılar” (6/78), ārman “harman” (6/110), dutlā (8/6), çıkarırlā “çıkarırlar” (8/10), tutarlā “tutarlar” (8/21), vā “var” (8/32), karpuzlā “karpuzlar” (8/36).

ē: dēken “derken” (1/10), dēmişlē “dermişler” (1/22), erazilē “araziler” (1/82), şekerlēmizi “şekerlerimizi” (3/12), dēdilē “dediler” (5/23), dilēdileR “dilediler” (6/59).

ī: kaldīdik “kaldırdık” (2/51), savurīdik “savururduk” (2/56), kīk “kırk” (4/15), çıkarī “çıkarıp” (6/43), karıştırīlaRdı “karıştırdılar” (6/65), kıvrīsın “kıvırısın” (6/73).

î: getīdim “getirdim” (1/125), beğenīse “beğenirse” (2/56), kuvvetlenī “kuvvetlenirse” (2/60), zenginleşīsin “zenginleşirsin” (2/60), sevindīmiş “sevindirmiş” (4/1), yīmi “yirmi” (4/33), bī çift “bir çift” (5/10), bilīse “bilirse” (6/24), fakīlere “fakirlere” (6/79), gebertī “gebertir” (7/126).

ō: Kovancılar göçmenleri dört kelimesindeki **r** sesini yutarak “**dōt**” şeklinde kullanırlar. Bunun dışında tespit ettiğimiz **ō** sesi yoktur: dōt yüz (2/35), dōt tene (2/51), sa’at dōt (3/26), dōttü (4/15), dōt kardaş (5/39), dōt yaşında (6/1), yētmiş dōt (6/21), otuz dōtte (7/1), dōt kızım (8/1).

ū: olū (3/10), otūduk “oturduk” (4/26), tūşu “turşu” (6/88), doyrurū “doyurur” (7/52).

ū: mūselāa “mürsel ağa” (5/26), tūkū “türkü” (6/40).

1.1.1.1.2.2.2. Hece Kaynaşması ve Hece Yutulması Sonucu Oluşan Uzun Ünlüler

ā: çocuklāma “çocuklarıma” (3/116), dā “daha” (3/22), bān “bahān” (15/9), dā “daha” (15/38).

ē: simitçilē “simitçilere” (4/29), oldē “olduğunda” (6/61), nizamē “nizamiyeye” (7/115)

ī: dī mi “değil mi” (7/83), olmīr “olmuyor” (6/36).

ō: ondan sō “ondan sonra” (3/12, 8/12), an sō “ondan sonra” (3/31).

ū: öbū “öbürü” (1/133).

1.1.1.1.2.2.3. Vurgu ve Tonlama Sebebiyle Oluşan Uzun Ünlüler

Bir kavramın anlamını daha etkili kılmak ya da sözü kuvvetlendirmek için cümlede bir hece veya kelimenin diğerlerinden daha baskın ve şiddetli söylenmesine **vurgu** denir. Türkçe kelimelerde vurgu ilk hecede de olmakla beraber genellikle son hecededir. Kovancılar göçmenleri vurguyu genellikle ilk heceye geçirmektedirler:

Kovancılar göçmen ağzında vurguyu çok sık kullanılmaktadır: 'harpler (1/15), 'benden (1/10), 'davetiyle (1/46), 'bağlaşsın (1/25), sene'ler (1/88), 'her taraf (2/6), görsey'din (3/1), 'kalkarız (3/12), 'sevmedi (3/18), 'gençliğini (3/22), tale'ben. (4/27), 'zengindir (4/40), ya'pardılar (5/2), 'ermenilerin (6/7), 'üstegmen (7/72), 'genç (8/9), yapa'rız (8/15).

1.1.1.1.3. Kısa Ünlüler

Ortalama bir söz temposuyla konuşurken boğumlanma süreleri normal ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa olan ünlülerdir. Kovancılar ağzında pek az rastlanır. Derlediğimiz metinlerde görülen kısa ünlüler şunlardır:

ă: orayă (1/11), burăya (1/111) burălarda (6/6), orăya (8/8), çakălesi (27/90).

ë: göçmenlerë (1/112).

ï: pïlanlëyere (1/67), tïrakya (3/31), bïraktı (3/32), hıdırellezi (5/5), pïroblem (19/66), kısımi (21/35).

ĩ: şuyayĩp (6/4).

1.1.1.1.4. İkiz Ünlüler

Aynı hece içinde yan yana gelen iki ünlünün aynı nefes baskısı altında boğumlanması ve tek bir ünlü değerinde olmasıdır²⁴. Türkçede asli olarak ikiz ünlü bulunmaz. Bunlar bir takım ses olayları sonucu sonradan oluşmuştur.

1.1.1.1.4.1. Eşit İkiz Ünlüler

*Darlık ve genişlik bakımından her ikisi de aynı olan ikiz ünlülerdir.*²⁵ Kovancılar ağzında tespit edilen eşit ikiz ünlülü örnekler: aşığa (2/43),ölçmee (6/108), yimee

²⁴ Ercan Alkaya, **Mişer Tatar Türkçesi**, Kesit Yay., İstanbul 2014, s.62.

²⁵ M. Dursun Erdem, 2011, **age.**, s.67.

(6/124), ziraat' dan (6/132), saat (7/56), zanaatım (7/86), laap (7/158), daa (7/187), baan (21/24), saan (21/145), müsaade (21/152).

1.1.1.1.4.2. Yükselen İkiz Ünlüler

*Yükselen ikiz ünlüler, ikinci ünlüsü ilk ünlüye göre geniş olan ünlülerdir.*²⁶

Kovancılar ağzında tespit edilen yükselen ikiz ünlüler şunlardır: şuyıp (6/4), muacı (6/14), muayene (8/24), bedduayı (16/104), iddia (27/45).

1.1.1.1.4.3. Alçalan İkiz Ünlüler

*İkinci unsuru birinciye göre dar olan ikiz ünlülere eşit ikiz ünlüler denir.*²⁷

Kovancılar ağzında tespit edilen alçalan ikiz ünlüler şunlardır: deil (1/34), saibine (6/4), dai (33/16), sauh (25/31), aureye (23/67).

1.1.2. Ünsüzler

Kovancılar ağzında Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan “b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z” ünsüzleri ve “F, ğ, h, h, K, k, K, n, P, r, S, Ş, T, t, w” ünsüzleri olmak üzere 36 ünsüz bulunmaktadır.

1.1.2.1. Yazı Dilinde Bulunmayan Ünsüzler

1.1.2.1.1. F Ünsüzü

Yarı tonlu, yarı tonsuz f ile v arası bir sestir: teFfik (1/61).

1.1.2.1.2. ğ Ünsüzü

Tonlu, süreksiz bir arka damak ünsüzüdür. Sadece kalın ünlülü hecelerde kullanılır: ılın (1/3), ğardaş (5/1), salıngaç (6/39), bulğur (6/93), ağası (7/202), ğıram (18/43), başlangıcından (27/41).

²⁶ Fatih Özek, **Kemaliye Ağzı**, Kesit Yay., İstanbul 2015, s. 74.

²⁷ Ahmet Buran, **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara 1997, s. 30.

1.1.2.1.3. ħ Ünsüzü

Düşmek üzere olan h ünsüzüdür: allah (3/17), her şey (6/62), vallah (27/132).

1.1.2.1.4. ħ Ünsüzü

Tonsuz, sızıcı, dip damak ünsüzüdür. Hırıltılı bir sestir, hırıltı olması en belirgin özelliğidir.²⁸ Genellikle **k>ħ** değişmesi sonucu oluşur veya aslını koruyan alıntı kelimelerde bulunur. Göçmen ağızında görülmeyip yalnızca yerli ağızında görülen bu sesin oluşum yeri kalın ünlülü kelimelerde dip damakken ince ünlülü kelimelerde arka damağa kaymaktadır: uyhiye (10/13), balıħ (11/4), ihtiyar (12/2), yuħarisinde (15/2), karışıħ (15/4).

1.1.2.1.5. ħ Ünsüzü

Tonsuz, süreksiz arka damak ünsüzüdür. Sadece kalın ünlülü hecelerde kullanılır: yakın (1/1), hoşarsan (3/11), çalıħuşu (5/28), kovancılara (8/37), çeħo (10/1), eħonomisine (27/4).

1.1.2.1.6. k²⁹ Ünsüzü

Art damak ünsüzü ħ'den daha geride, dip damak bölgesinde boğumlanan tonsuz, patlayıcı bir ünsüzdür.³⁰ Göçmen ağızında bulunmayan bu ses, yerli ağızında oldukça fazla kullanılır. Hemen hemen bütün ħ seslerinin yerine bu ses kullanılır. Genellikle kalın ünlülü kelimelerde kullanılan **k** sesi, bazen ince ünlülü kelimelerle de kullanılır. Her iki durumda da boğumlanma yeri dip damaktır: fakirlermiş (10/1), kardaş (11/1), kız (12/1).

1.1.2.1.7. K Ünsüzü

k-g arası, yarı tonlu, süreksiz bir sestir: Kendisini (21/38), Kendine (22/78), Keħo (55/25), Kekenin (23/11).

²⁸ Tuncer Gülensoy, Ahmet Buran, **Tunceli Yöresi Ağızlarından Derlemeler**, Boğaziçi Yay., İstanbul 1992, s.13.

²⁹ bk. Mukim Sağır, **Ağız Çalışmalarında Çevriyazı, Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, TDK yay., Ankara 1997, s. 132.

³⁰ Mukim Sağır, **Anadolu Ağızlarında Ünsüzler**, TDAY-Belleten, Ankara 1995, s. 400.

1.1.2.1.8. K Ünsüzü

k ile ğ arasında yarı tonlu süreksiz bir arka damak ünsüzüdür: Kıpın (3/1), Kıpınlarımızın (3/15), Kaldı (5/68), Kadine(13/13), Kaztelere (37/8).

1.1.2.1.9. n Ünsüzü

Düşmek üzere olan n sesidir: abiniñ (6/141), annadın (7/129).

1.1.2.1.10. P Ünsüzü

b ile p arası yarı tonlu süreksiz bir çift dudak ünsüzüdür: receP (4/50), Parayla (6/11), Pirè (21/81), raP (22/86), Parzımdan (31/35).

1.1.2.1.11. r Ünsüzü

Düşmek üzere olan r sesidir. Kovancılar göçmenleri r seslerini genellikle yutarlar ya da daha zayıf bir şekilde çıkarırlar: yapağmış (1/11), yetiştirdim (2/1), açarlar (3/1), duğmaz (4/51), kadağ (5/14), karıştırılağdı (6/65), bilèğsin (7/7), vağdı (8/1).

1.1.2.1.12. S Ünsüzü

s ile z arası yarı tonlu sızıcı diş ünsüzüdür: geS (2/53), herkeS (6/61), domatèS (6/93), kıS (6/120).

1.1.2.1.13. Ş Ünsüzü

ş ile j arası yarı tonlu sızıcı bir diş eti ünsüzüdür: viraŞtan (1/57), beŞi (4/23), beŞ (4/41).

1.1.2.1.14. T Ünsüzü

t ile d arası yarı tonlu süreksiz bir asıl diş ünsüzüdür: Tikenı (2/9), gelip Te (4/34), oTururmuş (6/6), Taksit (6/27), Tarafında (6/28), Tarih (7/204), yokTu (8/23), memeT (21/156), muhammeT (22/80), taT (27/139).

1.1.2.1.15. † Ünsüzü

Düşmek üzere olan t sesidir: dürüş† (1/48).

1.1.2.1.16. w Ünsüzü

Tonlu, akıcı, sürekli bir dudak ünsüzüdür. Bu sesin telaffuzu normal v gibi dış ve alt dudakın ortak hareketiyle değil, iki dudak arasında sağlanır. Bu yüzden bu sese çift dudak v'si denir. ewler vardı (1/63), ewleri var (2/40), ewde (6/23), bi ewe (7/136), dawañceyi (36/54).

1.1.2.2. Ön Ses Ünsüzleri

Kovancılar ağzında da Türkiye Türkçesi yazı dilinde olduğu gibi ön seste “ğ” sesi bulunmaz. Bunun dışında asli olarak ön seste bulunmayan ancak bir takım ses değişimleri veya alıntı kelimelerde ön seste bulunabilen c, f, h, j, l, m, n, r, z seslerinin durumu şu şekildedir:

1.1.2.2.1. c Ünsüzü

Yansıma kelimelerde ön seste bulunabilir: cart vèriyor, curt vèriyor (27/39).

Alıntı kelimelerin ön sesinde bulunur: cihan (1/15), cami “Ar.” (1/25), canım (1/64), cilvesine (1/101), celil (3/14), ceviz (6/73), ceyran (6/76), cenazeye (6/116), caddeye (7/197), cèplerimi (7/200), cevdet (8/3), cephe (23/18), cenazeyi (10/47), cevap (14/7).

1.1.2.2.2. f Ünsüzü

Yansıma kelimelerde ön seste bulunabilir: fit fit kaçti (15/35).

Alıntı kelimelerde ön seste bulunur: fenleşti (1/110), fidanları (1/125), filizi (1/134), fiyatla (2/21), fazla (2/36), fiğ (2/41), ferç (3/33), faydalı (4/3), fırınma (4/28), fabrika (5/21), fakilere (6/79), falan (7/23), falakaya (7/105), fark (15/33), fatihtr (18/115), fakir (19/11).

1.1.2.2.3. h Ünsüzü

Yansıma kelimelerde ön seste bulunabilir: him (3/10), he (6/25), ha (7/30).

Alıntı kelimelerin ön sesinde bulunur: hane (1/6), harbi (1/15), halkı (1/15), halbuķı (1/25), her (1/28), hıristiyanlar (1/30), halinde (1/32), hatırlıyırım (1/35), hıyecanımla (1/45), hafta (1/51), hazırlıklar (1/57), hücrelerinde (1/58), hatta (1/62), ‘harç (1/72), hiç (1/83), hasetlik (3/1), hıdırellez (6/43), halime (8/5), helal (19/2), hezreti (21/53), hakiminde (21/122).

1.1.2.2.4. j Ünsüzü

Derlediğimiz metinlerde ön seste örneği bulunmamaktadır.

1.1.2.2.5. l Ünsüzü

Alıntı kelimelerde ön seste bulunur: liste (1/27), liman (1/38), levhayı (1/72), lazım (1/7), laf (2/17), lira (4/6), lastiği (5/10), lojmanlarına (5/43), lezzetli (6/85), lahana (6/98), liradan (27/107), leylek (31/13).

1.1.2.2.6. m Ünsüzü

Türkçede m ön ses olarak bazı tekrar sözlerde görülür: boğa moğa (1/143), arpa marpa (3/31), yemek memek (4/50), eşya meşya (12/41). Bunun dışında alıntı kelimelerin ön sesinde bulunur: murad (1/4), müslümanlar (1/31), motor (1/41), meğersem (1/68), mani (1/90), makina (2/33), mecbur (3/19), muhtarlık (4/35), metre (6/12), mayısa (6/22), malzemesi (7/75), misafir (10/4), mesela (23/7).

1.1.2.2.7. n Ünsüzü

Türkçe kökenli olan **ne** soru zamiri ve ondan türemiş kelimelerde kullanılır: nereye (1/18), ne kadar (7/85), napacam (7/93), neyse (7/109). Bunun dışında yabancı dillerden alınma kelimelerde kullanılır: nesil (1/3), nihayet (1/87), numarasını (5/11), namaz (5/42), nazife (6/1), noksanına (6/28), nalbant (7/79), nisan (8/6), nal (14/10), namazına (15/12), nöbette (17/62).

1.1.2.2.8. r Ünsüzü

Yabancı dillerden alınma kelimelerde görülür: rumanyaya (1/19), randuman (1/117), resmi (2/14), ‘rahmi (2/16), raporunu (2/30), razı (3/20), reislik (4/25), rahat (4/46), receP (4/50), rabbim (5/29), ‘rengin (5/33), reçberlik (6/26), rahmetli (7/4) rast geldi (7/127), rıza (8/23), razi (17/102), rast geldim (18/76), rızası (19/6).

1.1.2.2.9. z Ünsüzü

Alıntı kelimelerde ön seste bulunur: zaman (1/22), zate “zaten” (1/31), zincirle (1/56), zor (1/133), zibil (2/1), ‘zenginleştım (2/60), zorlan (6/122), ziraaT’dan (6/132), zanaatım (7/86), zulumdu (7/175), zabıtalara (7/199), zaten (10/35), zamani (14/2) zayıflar (16/60). Yine yabancı bir kelimedede s > z değişimi sonucu ös seste görülür: zebze (6/19).

1.1.3. Ses Özellikleri ve Ses Olayları

1.1.3.1. Büyük Ünlü Uyumu

Türkçede eklerin ünlüleri eklendiği kökün ünlülerine göre şekil alırlar. Kökteki ekler inceyse ekler de ince ünlü, kökteki ekler kalınsa ekler de kalın ünlü alırlar. Kalın ünlüler arka damakta, ince ünlüler daha önde boğumlanmaktadır. Eklerdeki ünlüler de aynı noktada boğumlandığından dilin en az çaba yasası gereği bir söyleyiş kolaylığı oluşturmaktadır. Türkçenin her döneminde çok sağlam olan bu uyum yerli ağzında zayıfken, göçmen ağzında bazı özel durumlar dışında oldukça kuvvetlidir. Yazı dilindeki bazı kelime ve eklerin durumu Kovancılar ağzında şu şekildedir:

1.1.3.1.1. Göçmen Ağzında Türkçe Kelimelerde Büyük Ünlü

1.1.3.1.1.1. şimdiki zaman ekinde

Kovancılar göçmen aęzında aslı řimdiki zaman ekleri ince ünlü kelimelerde uyuma girer: gelérler “geliyorlar (1/3), genişleyér “geniřliyor” (1/7), süreý “sürüyor” (2/27), geliyiler “geliyorlar” (3/13), veriyé “veriyor” (3/27), gitmeyér “gitmiyor” (4/52), götürüyém “götürüyorum” (5/48), söyleyésim “söylüyorsun” (5/56), düzlüyéz “düzlüyoruz” (6/70).

Kalın ünlülerin olduğu kelimelerde büyük ünlü uyumu bozulur: koyuyérsin “koyuyorsun” (2/29), yatéyésin “yatıyorsun” (3/24), daęıdiyér “dağıtıyor” (3/25), duramiyére “duramıyor” (4/2), çağırérler “çağırıyorlar” (5/22), uçérım “uçuyorum” (7/198).

1.1.3.1.1.2. –ken (i-ken) Zarf-fiil Eki

Kovancılar göçmen ağzında –ken’in –**kan** şekli ve **n** sesinin düşmesiyle oluşmuş –**ke** ve –**ka** şekilleri mevcuttur. Çoğu zaman kalın ünlü kelimelerde de

uyuma girer: dēken “derken” (1/10), çıkarқан (1/54), yaşarқан (1/76), giderken (2/30), küçükқа (7/6), beklerke (7/179).

1.1.3.1.1.3. İ- Cevher fiilinde

İ- cevher fiili eklediği kelimelerde uyuma girmektedir: bölgedeymiş (1/1), vāmiş (1/7) suydu (1/112), yağışlıysa (2/31), yokmuş (4/24), çoksa (6/18), zulumdu (7/175).

1.1.3.1.1.4. -ki aitlik eki

Yazı dilinde ince ünlülerin bulunduğu kelimelerde uyumu koruyan, kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozan ki aitlik eki Kovancılar göçmen ağzında her iki durumda da uyuma girmektedir. İnce ünlülerin bulunduğu kelimelerde: berisindeki (1/45), evvelki (7/50), benimki(7/57), seninki (7/57).

Kalın ünlülü kelimelerde: o zamanķı (1/54), o zamanķı (1/54,1/61), karşıķı (2/50, 6/128). Ancak bazen yazı dilinin etkisiyle kalın ünlülü kelimelerde uyum dışı kaldığı da görülmektedir: doğudaki(1/31), o zamanki (1/42).

1.1.3.1.1.5. İle Vasıta Hâli Eki

Bu ek -lA, -lAn şeklinde kullanılarak uyuma uymaktadır: sırayla (1/36), onlan (2/21), öğretmenlerlen (4/26), püsküvütünlen (4/36), parayla (6/10), pideyle (6/82), zorlan (6/122), kürekle (7/7), kazmayla (7/7), tırpanlan (8/40).

1.1.3.1.1.6. Birleşik kelimelerde

Soru zamirleriyle kalıplaşmış yardımcı fiil kullanımında görülür: napacam “ne yapacağım”(7/93), napacan “ne yapacaksın”(7/172).

1.1.3.1.1.7. Hani ve Hangisi Kelimleri

Yazı dilinde uyum dışında kalan bu kelimlerden hangi kelimesi Kovancılar göçmen ağzında uyuma girerken hani kelimesiyse uyum dışında kalmaktadır: hanğımız (1/93), hanğımız (6/56) hani (7/91), hani (7/102).

1.1.3.1.1.8. Kardeş Kelimesi

Yazı dilinde uyum dışında kalan kardeş kelimesi Kovancılar göçmen ağzında *ğardaş* ve *ğardaş* şeklinde kullanılarak uyuma girer: *ğardaşım* (4/34), *ğardaş* (5/1), *ğardaş* (5/24), *ğardaşıma* (5/25), *ğardaşım* (5/37).

1.1.3.1.2. Göçmen Ağzında Büyük Ünlü Uyumunun Bozulması

1.1.3.1.2.1. İşaret Zamirlerinde

Kovancılar göçmen ağzında *y* sesinin inceltici etkisinden dolayı işaret zamirlerinde meydana gelen inceltme uyumu bozmaktadır: *şureye* (1/71), *orey* (1/10), *oreye* (1/47), *bureye* (1/105), *oreye* (6/70), *oreye* (7/9), *orey* (7/84), *bureye* (7/119).

1.1.3.1.2.2. İstek Kipi Ekinde

Derlediğimiz metinlerde istek kipi pek kullanılmamaktadır. Bu yüzden genel olarak mı yoksa şahsi kullanım sonucundan dolayı mı uyum dışında kaldığını bilemiyoruz: *tutem* (4/12), *satem* (7/198).

1.1.3.1.3. Yerli Ağzında Büyük Ünlü Uyumunun Bozulması

1.1.3.1.3.1. Şimdiki Zaman Ekinde

Kovancılar yerli ağzında şimdiki zaman eki sadece *-ër* olarak tek şekilde kullanıldığından dolayı kalın ünlülü kelimelerde uyum bozulur: *atër* “atıyor” (10/18), *alërler* “alıyorlar” (12/15), *bağër* “bakıyor” (13/8), *sığërım* “sıkıyorum” (15/2).

1.1.3.1.3.2. Geniş Zaman Ekinde

Geniş zaman teklik 1. şahıs eki *-(e)rım*, teklik 2. şahıs eki *-(e)rsın*, teklik 3. şahıs eki *-(e)r*, çokluk 1. şahıs *-(e)rız* ve *-(e)rıh*, çokluk 2. şahıs eki *-(e)rsız* ünsüzle biten ve ince ünlülerden oluşan kelimelere eklendiği zaman uyumu bozarlar: *gezerıh* (12/14), *atersın* (18/108), *ater* (27/21), *saterım* (31/5), *çekerız* (37/15).

Geniş zaman teklik 1. şahıs eki *-(u)rım/-(ı)rım*, teklik 2. şahıs eki *-(ı)rsın/-(u)rsın*, teklik 3. şahıs eki *-(ı)r /-(u)r*, çokluk 1. şahıs eki *-(ı)rız/-(u)rız/(ı)rıh/(u)rıh*, çokluk 2. şahıs eki *-(ı)rsız* ince ünlülü kelimelere eklendiği zaman uyumu bozar: *bilırsız* (16/131), *görrırsın* (21/22), *sürdürrı* (27/128), *gelırım* (34/9).

Geniş zaman 3. teklik şahıs ekleri *-(e)rlër/-(ı)rlër/-(u)rlër* eklendiği kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozarken *-(ı)rlër* eki ünsüz ile biten ince ünlülü kelimelere

eklendiğinde de uyumu bozar: tuterler (18/73), gelirler (22/122), görürler (metindışı derleme).

1.1.3.1.3.3. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde

teklik ve çokluk 3. şahısta sürekli düz ince (-**di/-ti**) olarak, diğer şekillerde ise sürekli düz kalın (-**dı/-tı**) olarak kullanılır; bu durumda teklik 1. ve çokluk 3. şahısla çekimlenen kalın kelimelerde, diğer şahıslarla çekimlenen ince kelimelerde uyum bozulur: gördüm “gördün” (18/81), yaptı “yaptı” (21/155), gittih “gittik” (21/159), döndüm “döndün” (22/6), gördüz “gördünüz” (25/7), koydiler “koydular” (27/70).

1.1.3.1.3.4. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinde

Kovancılar yerli ağızında duyulan geçmiş zaman eki sadece -miş olarak tek şekilde kullanıldığından dolayı kalın ünlülü kelimelerde uyum bozulur: yapmışsınız “yapmışsınız” (11/25), kaçmışih “kaçmışız” (11/26), yatmış “yatmış” (12/22), atmışler “atmışlar” (16/20), atmışım “atmışım” (18/86), çalışmışsın “çalışmışsın” (19/20).

1.1.3.1.3.5. Gelecek Zaman Ekinde

Kovancılar yerli ağızında gelecek zaman eki sadece kalın şekilli kullanıldığından dolayı ince ünlülü kelimelerde uyum bozulur: göreceahsın “göreceksin” (12/12), gidecahsız “gideceksiniz” (12/12), yiyecaahler “yiyecekler” (16/3), gidecah “gidecek” (22/131), verecam “vereceğim” (34/18).

Gelecek zaman ekinin ilk ünlüsü kalın ünlülü kelimelerde de bazen e olarak kullanılmaktadır, bu durumda hem ince hem de kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozar: doyecam (13/20), kaldıreceahsın (15/29), koyecaz (19/85), olecah (34/27).

Geniş zaman 3. çokluk şahıs eki -Acahler eki hem kalın hem de ince ünlülü kelimelerde uyumu bozar: yiyecaahler (16/3), koyecaahler (29/15).

1.1.3.1.3.6. Şart Kipi Ekinde

Çokluk 1. şahıs çekiminde sadece kalın şekilli olarak kullanılıp ince ünlülü kelimelerde uyumu bozar. Çokluk 1. şahıs dışındaki çekimlerde (Kacar köyü hariç) ise sadece ince şekilli olarak kullanılıp kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozar: şükür êtsah (22/84), yağse (28/11), vursem (29/34), yapsen (31/45), vurursez (metin dışı derleme).

1.1.3.1.3.7. İstek Kipi Ekinde

1. teklik şahıs çekiminde ya sadece -am şeklinde kullanılıp ince ünlülü kelimelerde uyumu bozar, ya da sadece -em şeklinde kullanılıp kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozar: tutem (28/21), gidam (metin dışı derleme).

Teklik 2. şahıs, teklik 3. şahıs, çokluk 2. şahıs ve çokluk 3. şahıs çekimlerinde sadece ince şekli kullanılıp kalın ünlülü kelimelerde büyük ünlü uyumunu bozar: bate (16/103), bulameyesın (16/104), yapesız (metin dışı derleme), vureler (17/47).

Çokluk 1. şahıs çekiminde sadece -ağ olarak tek şekilli kullanıldığından dolayı ince ünlülü kelimelerde büyük ünlü uyumunu bozar: diyağ (21/99), nasıl edağ (29/54).

1.1.3.1.3.8. Emir Kipi Ekinde

1. teklik şahıs çekiminde -eyım, 1. çokluk şahıs çekiminde -elım, 3. çokluk şahıs çekiminde -sınler olarak kullanılıp hem ince ünlülü kelimelerde hem de kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozar: gitmeyelım (10/11), koyelım (19/85), véreyım (22/166), bilinçlendirısınler (27/83), yapeyım (33/4), dèmesınler (36/47).

3. teklik şahıs çekiminde -sın, 2. çokluk şahıs çekiminde -ın olarak tek şekilli kullanılıp ince ünlülü kelimelerde uyumu bozar: gitsın (10/22), kesın (21/121).

1.1.3.1.3.9. İlgi Hâli Ekinde

İlgi hâl eki yerli ağzında ünlü ile biten isimlere **+ın** ünsüzle biten isimlere **+nın** biçiminde gelir, bu durumda ince ünlülü isimlerde uyum bozulur: günın (14/1), testinin (16/133).

1.1.3.1.3.10. Yükleme Hâli Ekinde

Yerli ağzında yükleme hâl ekinin sadece +i şekli kullanılır, bu sebepten dolayı kalın ünlülü isimlerde uyum bozulur: buni (22/66), kızımı (29/12).

1.1.3.1.3.11. Yönelme Hâli Ekinde

Yerli ağzında yönelme hâl ekinin sadece +e şekli kullanılır, bu sebepten dolayı kalın ünlülü isimlerde uyum bozulur: sandıke (17/97).

1.1.3.1.3.12. Bulunma Hâli Ekinde

Yerli ağzında bulunma hâl ekinin sadece +de/+te şekli kullanılmaktadır, bu sebepten dolayı kalın ünlülü isimlere eklendiğinde uyum bozulur: dağında (28/3), yolde (29/2).

1.1.3.1.3.13. Çıkma Hâli Ekinde

Yerli ağzında çıkma hâl ekinin uyuma uyan kullanımları kimi zaman mevcuttur; fakat genel olarak ya sadece **+dan/tan**, ya da sadece **+den/+ten** şekli kullanılmaktadır. Sadece +dan/tan ekinin kullanıldığı durumlarda ince ünlülü isimlerde uyum bozulurken sadece +den/+ten ekinin kullanıldığı durumlarda ise kalın ünlülü isimlerde uyum bozulur: dışardan (12/36), arhasından (13/6), gitmeden (15/13), evdan (15/15).

1.1.3.1.3.14. Vasıta Hâli Ekinde

Vasıta hâl eki yerli ağzında +le olarak tek şekillidir, kalın ünlülü isimlere eklendiğinde uyumu bozar: kızle (17/36), kalınınle (18/37).

1.1.3.1.3.15. Eşitlik Hâli Ekinde

Yerli ağzında eşitlik hâl eki +ce/+çe şeklinde kullanılır, bu yüzden kalın ünlülü kelimelere eklendiği zaman uyumu bozar: yavaaaşçe (16/74), rahatçe (19/64).

1.1.3.1.3.16. İyelik Eklerinde

İyelik 1. teklik şahıs +(ı)m ile 2. teklik şahıs +(ı)n ekleri ünsüz ile biten ince ünlülü isimlere eklendiğinde uyumu bozar: gelinım (21/73), istegin (21/161).

İyelik 3. teklik şahıs +i ve +si ekleri kalın ünlülü isimlere eklendiği zaman uyumu bozar: kafasi (18/30), saçı (21/100), nuri (22/82).

İyelik 1. çokluk şahıs +(ı)mız, 2. çokluk şahıs +(ı)nız, 3. çokluk şahıs +leri ekleri kalın ünlü isimlere eklendiğinde uyumu bozarken 2. çokluk şahıs eki +(ı)z ise ünsüz ile biten ince ünlülü isimlere eklendiğinde uyumu bozar: annemiz (16/47), misafirımız (19/57), elızı (32/25).

İyelik 3. teklik ve 3. çokluk şahıs eklerinin üzerine hâl eki geldiği zaman iyelik ekindeki i sesi ı'ye döner. Bu durumda hâl eki eklenmeden önce sadece kalın ünlülü isimlerde uyum bozulurken hâl eki eklendikten sonra ince ünlülü isimlerde de bozulur:

çiçeklerinden (10/9), tüylerinin (16/30), birinden (17/55), yerlerine (18/57), mucizelerine (22/63), hakkını (26/13).

1.1.3.1.3.17. Çokluk Ekinde

Çokluk eki yerli ağızda sadece +ler olarak tek şekilli kullanılır, bu durumda kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozar: ağaçler (10/24), arkadaşler (11/34).

1.1.3.1.3.18. Soru Ekinde

Soru eki yerli ağızda mi olarak tek şekilli kullanılır, bundan dolayı kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozar: var mi? (13/28), tanıdız mi? (17/95), durur mi? (31/4).

1.1.3.1.3.19. Aitlik Ekinde

Aitlik eki +ki yazı dilindeki gibi yerli ağızda da uyumu bozar: onunki (11/35), sonraki (19/97).

1.1.3.1.3.20. Kelime Sonundaki Dar Ünlülerin i Sesine Dönmesiyle

Kovancılar yerli ağızda ek sonundaki ı/u/ü sesleri i sesine dönüşmektedir. Bu olay o kadar kuvvetlidir ki dar ünlüyle biten kelimelerde de ikinci heceden itibaren kelime sonunda i sesine dönüşmektedir: kapi “kapı” (16/19), yaşli “yaşlı” (17/45), dayi “dayı” (17/51), bori “boru” (21/33).

1.1.3.1.3.21. Kelime Sonundaki a Sesinin e Sesine Dönmesiyle

Kovancılar yerli ağızda kelime sonunda bulunan a seslerinin e seslerine dönüşmesi karakteristik bir özelliktir. Birçok kelimedede karşımıza çıkar: kafe “kafa” (9/45), numare (15/26), hoce “hoca” (20/26), karınce “karınca” (22/9), fukare “fukara” (29/63), yare “yara” (34/26).

1.1.3.1.3.22. Bildirme Eklerinde

Bildirmek ekleri 1. teklik şahıs +ım, 1. çokluk şahıs, +ız, 2. teklik şahıs +sın, 2. çokluk şahıs +sız, 3. teklik şahıs +dır/+tır, 3. çokluk şahıs +dırlar/+tırlar olarak tek şekilli kullanılır. Tüm bu ekler ince ünlülü kelimelere eklendiğinde, 3. çokluk şahıs bildirme eki ise hem ince hem de kalın ünlülü kelimelere eklendiğinde uyumu bozar:

dört kişiyiz (11/33), kimsin (12/33), mardinliyım (22/152), kimsız (29/67), göçmenleridirler (33/3).

1.1.3.1.3.23. Yapım Eklerinde

İsimden isim yapım eki +er/+şer, +ci/+çi, +li; fiilden isim yapım eki -gi/-ki, -i; fiilden fiil yapım eki -me eklendiği kalın ünlülü kelimelerde uyumu bozar.

İsimden isim yapım eki +cıh, +lıh/+luh; fiilden isim yapım eki -ah, -ici/-uci; fiilden fiil yapım eki -Dır/-Dur eklendiği ince ünlülü kelimelerde uyumu bozar.

Fiilden isim yapım eki -(ı)h/-(u)h, -(ı)m/-(u)m; fiilden fiil yapım eki -(ı)l/-(u)l, -(ı)n, -(ı)r/-(u)r, -(ı)ş/-(u)ş, -(ı)t ünsüzle biten ince ünlülü kelimelere eklendiğinde uyumu bozarken isimden isim yapım eki +(ı)nci ünsüzle biten veya kalın ünlüden oluşan kelimelere eklendiği zaman uyumu bozar.

Not: Kacar köyü konuşurlarında kalınlık-incelik uyumu diğer yerli ağız konuşurlarına göre biraz daha sağlamdır. Kacar köyünün yerli ağzından farklı olup uyuma giren eklerini ele aldığımız tüm başlıklarda gösterdiğimizden dolayı bu başlık altında tekrar göstermedik

1.1.3.2. Ünlü Benzeşmeleri

Türkçede güçlü bir dil benzeşmesi vardır, bu yüzden yabancı dillerden alınma kelimeler Türkçenin dil benzeşmesi kuralına uydurularak uyum aykırılığı ortadan kaldırılır.

1.1.3.2.1. İlerleyici Ünlü Benzeşmesi

bahçaları (1/58), vaktit (1/64), yekün (1/110), kabullanmadı (1/143), tıraktora (2/26), kirecimi (4/51), bağçalara (6/10), zatá “zaten” (7/8), sahibı (7/38), vallaha (7/83), zulumdu (7/175), mezer (21/102), valım (21/143).

1.1.3.2.2. Gerileyici Ünlü Benzeşmesi

tene “tane” (1/39), helepte “halepte” (21/97), tehir “tahir” (21/97), kevede “kahvede” (21/113), tene “tane” (22/25), “teziye “taziye” (22/60), erezi “arazi” (22/120), rehmetli “rahmetli” (22/124), hezreti “hazreti” (35/14), teze “taze” (35/28).

3. Bazı kelimeler ses olaylarına uğramasına rağmen uyumda kalmaktadır: orey “oraya” (1/10), oreye “oraya” (1/47), bureye “buraya” (1/105), simitçilē “simitçilere” (4/29).

1.1.3.4.2. Yerli Ağzında Küçük Ünlü Uyumunun Bozulması

Yerli ağzında küçük ünlü uyumunun bozulmasının temel sebebi u/ü seslerinin eklerde ve kelimelerin ilk hecelerinden sonraki hecelerinde ı’laşması ve i’leşmesidir:

1.1.3.4.2.1. Görülen Geçmiş Zaman Ekinde

Görülen geçmiş zaman ek ünlüsünün sadece ı/i şekillerinin olmasından dolayı yuvarlak ünlülü hecelerden sonra kullanılınca uyumu bozar: gördın “gördün” (18/81), döndım “döndüm” (22/6), koydiler “koydular” (27/70).

1.1.3.4.2.2. Duyulan Geçmiş Zaman Ekinde

Duyulan geçmiş zaman eki sadece -miş olarak tek şekilde kullanıldığından dolayı yuvarlak ünlülü hecelerden sonra uyum bozulur: olmişım (16/66), vurmiş (22/38), görmişım (28/10).

1.1.3.4.2.3. Emir Kipinde

Emir kipi 3. teklik şahıs –In, 2. çokluk şahıs –In ve 3. çokluk şahıs –InlAr ekleri yuvarlak ünlülerden sonra eklendiğinde uyum bozulur:

1.1.3.4.2.4. Geniş Zaman Çekiminde

Geniş zaman çekiminde 1. teklik –ım, 2. teklik sım, 1. çokluk ız, 2. çokluk sız eklerinin u’lu şekilleri yoktur. Bundan dolayı yuvarlak ünlülerden sonra u sesi yerine ı sesi kullanılınca uyum bozulur: bulurım (19/37), olursın (34/16).

1.1.3.4.2.5. İlgi Hâl Ekinde

İlgi hâl eki yerli ağzında ünlü ile biten isimlere +ın ünsüzle biten isimlere +nın biçiminde gelir, bu durumda yuvarlak ünlüden sonra kullanılınca uyum bozulur: günın (14/1), bunın (36/5), onın (37/36).

1.1.3.4.2.6. İyelik Ekinde

İyelik 1. teklik şahıs +ım, 2. teklik şahıs +ın, 1. çokluk şahıs +(ı)mız, 2. çokluk şahıs +(ı)nız, 3. teklik şahıs +i ve +si ekleri yuvarlak ünlü hecelere eklendiğinde uyumu bozar: kolım (16/73), suyumızda (16/90), nuri (22/82), düğünizi (29/36).

1.1.3.4.2.7. Soru Ekinde

Soru ekinin mi olarak tek şekilli kullanılmasından dolayı yuvarlak ünlülerden sonra kullanılınca uyum bozulur: top mi (21/80), durur mi (31/4).

1.1.3.4.2.8. Bazı Kelime Bünyelerinde ve Yapım Eklerinde

Kelimenin ilk hecesinden sonraki hecelerde yuvarlak ünlülerden sonra gelen u/ü seslerinin ı ve i sesine dönmesi veya bazı yapım eklerinin u/ü şekillerinin yerine sadece i şeklinin olması ve bu i şeklinin yuvarlak ünlülerden sonra kullanılmasından dolayı uyum bozulur: kurısın “kurusun” (16/124), süri “sürü” (19/57), bori “boru” (21/33), onunci “onuncu” (27/53), otırdı “oturdu” (36/48).

1.1.3.5. Ünlü Değişmeleri

Bir ünlünün komşu hecedeki ünlülerin etkisi veya yanındaki ünsüzlerin etkisi sonucu değişmesi hadisesidir.

1.1.3.5.1. Kalın Ünlülerin İncelmesi

a>e değişmesi:

Yerli ağzında son ses a seslerinin e sesine dönmesi karakteristik bir özelliktir. Bunun dışındaki değişimler genellikle benzeşme sonucudur: tene “tane” (1/102), eraziye “araziye” (2/41), tenesini “tanesini” (3/11), kirecimi “kiracımı” (4/51), dükkenci “dükkancı” (12/65), kere “kara” (21/72), bereber “beraber” (27/15), hekketten “hakikaten” (31/36), mezer mezar (21/102), bereber beraber (22/39), keyanın kayanın (32/9), tene “tane” (36/38), hoce “hoca” (20/26), helepte “halepte” (21/97), kèvede “kahvede” (21/113), erezi “arazi” (22/120), karınca “karınca” (22/9), fukare “fukara” (29/63), heyvan “hayvan” (31/17), eyağ “ayak” (32/51), teze “taze” (35/28)

Göçmen ağzında ş sesinin inceltici etkisinden dolayı arkadeşim (1/138) örneği ve yönelme hâl eki **ra**'nın da y sesinin inceltici etkisinden dolayı **re** olarak kullanılması

sonucu: orey “oraya” (1/10), oreye “oraya” (1/47), şureye “şuraya” (1/71), bureye “buraya” (1/105) gibi örnekler mevcuttur.

i>i değişmesi:

kirecimi “kiracımı” (4/51), ispat “ıspat” (16/83).

Yerli ağzında 3. şahıs iyelik ekinin -i, -si; görülen geçmiş zaman ekinin -di, -ti; yükleme hâl ekinin -i olarak tek şekilli kullanılması ve kelime sonundaki i’leşme eğiliminden dolayı sıkça görülen bir olaydır: kızını (10/8), kalmadı (10/35), kaymağını (13/3), tazi (13/7), aynı (13/29).

u>i değişmesi:

ifağ “ufak” (22/116).

Bunun dışında yerli ağzında 3. şahıs iyelik ekinin -i, -si; görülen geçmiş zaman ekinin -di, -ti; yükleme hâl ekinin -i olarak tek şekilli kullanılması ve kelime sonundaki i’leşme eğiliminden dolayı sıkça görülen bir olaydır: kuri kuru (15/11), vurdi “vurdu” (15/33), oğli “oğlu” (17/1), dolisi “dolusu” (29/16), uni “onu” (22/117), koyini “koyunu” (17/53), tutuyoruz “tutuyoruz” (27/10),

u>ö değişmesi:

möhtacım “muhtacım” (22/34), böğün “bugün” (22/57).

u>ü değişmesi:

çül (14/9).

1.1.3.5.2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

e>a değişmesi:

çıkarkán “çıkarken” (1/54), bahçaları (1/58), kıardaşım “kardeşim” (4/34), değir’manda “değirmende” (5/43), ayna “aynen” (6/127), hakkıatan “hakikaten” (7/84), zatan (7/86), vazir “vezir” (21/78).

e>á değişmesi:

yaşarkán “yaşarken” (1/76), değirmándá “değirmende” (1/85), bahçásinde “bahçesinde” (4/34), zatá “zaten” (7/8).

e>ı değişmesi

pencire “pencere” (21/117).

i>a değişmesi:

vallaha “vallahi” (7/83).

i>ı değişmesi:

Göçmen ağzında kalınlık-incelik uyumundan dolayı sıkça görülür: o zamankı “o zamanki” (1/60, hangımız “hangimiz” (1/93), iptal “iptal” (2/37), karşıkı “karşıkı” (2/50), vakıt “vakit” (3/1), hangımız (6/56), karşıkı “karşıkı” (6/128), sahibi “sahibi” (7/38).

Kovancılar yerli ağzında ikinci heceden itibaren bir ı’laşma eğilimi vardır. Bu sebeple sıkça görülen bir olaydır: deniz “deniz” (11/21), tikildi “dikildi” (15/27), kafır “kâfir” (15/38), dërdın “derdin” (16/61), gittım “gittim” (16/63), bilırım “bilirim” (16/69), yetişmezsin “yetişmezsin” (16/84), benim “benim” (18/3), herif “herif” (20/9), gelıp “gelip” (21/44), demır “demir” (22/59), zalımlıh “zalimlik” (25/51).

i>ı değişmesi:

halbukı “halbuki” (1/25).

i>u değişmesi:

Bu ses değişmesi Kacar ve Yeniköy Mezrası köylerinde görülür: dëruh “derik” (18/14), içun “için” (21/2), geturdi “getirdi” (21/55), dedığun “dediğın” (21/52), girduh “girdik” (21/142), teridur “teridir” (21/174), artizyendur “artezyendir” (22/24).

ö>o değişmesi:

tıraktora “traktöre” (2/26).

ü>ı değişmesi:

Yerli ağzındaki ikinci heceden itibaren ı’laşmadan dolayı ve de bu sebeple kimi eklerin sadece ı’lı şekillerinin olması sebebiyle sıkça görülen bir durumdur: ökız “öküz” (13/4), üstınde “üstünde” (10/34), üzım “üzüm” (16/37), götürelım “götürelim” (16/61), götürıp “götürüp” (16/86), döndım “döndüm” (22/6), sözını “sözünü” (25/28).

ü>u değişmesi:

zulumdu “zulümdü” (7/175), surtağ “sürt-” (35/29).

1.1.3.5.3. Geniş Ünlülerin Daralması**e>i değişmesi:**

siyrek “seyrek” (2/40), yimiş “yemiş” (3/30), biğenmiş “beğenmiş” (6/15), yiyin “ye-” (6/91), diye “de-” (7/97).

e>è değişmesi:

gëne “gene” (10/30), elçiye “elçiye” (21/150), fësatlıh “fesatlık” (21/104), şey “şey” (22/7), vër “ver” (22/32).

o>ı **değişmesi:** orıspiler “orospular” (29/54), sıfre “sofra” (37/3).

o>u **değişmesi:**

rumanyaya “romanyaya” (1/19), vapura “vapura” (1/38), istanbolda “istanbulda” (2/19), undan “ondan” (11/7), une “ona” (15/23), u yapılmayan “o yapılmayan” (21/36), pumpadan “pompadan” (22/48).

ö>ö **değişmesi:**

kömlüler “kömlüler” (1/6), kömler “kömler” (1/9).

1.1.3.5.4. Dar Ünlülerin Genişlemesi

i>e **değişmesi**

yemeğenden “yemeğinden” (5/39).

i>è **değişmesi**

bèber (4/1), hèç (7/71), gèt (21/80), barè (35/27), hèç (36/29), hanè (36/47).

u>o **değişmesi:**

yoğort “yoğurt” (13/8).

ü>ö: **değişmesi:**

böyük kelimesinde karşımıza çıkar. Eski Türkçede bedü- şeklindeyken baştaki b- sesinin etkisiyle dudaklaşıp/yuvarlaklaşıp bedü- > böyü- haline gelmiş olmalıdır. Daha sonra “y”nin etkisiyle daralmıştır. Bundan dolayı bu olay aslında daralma değil, aslını korumadır³¹: böyük (22/139).

1.1.3.4.5. Düz Ünlülerin Yuvarlaklaşması

a>â **değişmesi:**

bâbalarımız “babalarımız” (1/27), ândan sô “ondan sonra” (3/17) mâtorun “motorun” (84/49).

a>u **değişmesi:**

buban “baban” (3/9).

e>ü **değişmesi:**

sürüdük “sürerdik” (6/134), görükmücem “görünmeyeceğim” (7/74).

ı>u **değişmesi:**

³¹ Güner GÜLSEVİN, *Uşak İli Ağızları*, TDK Yay, Ankara 2002, s.:32.

altun (32/2) bu kelime dışında Kovancılar yerli ağzında ilk heceden sonra ı sesleri u sesine dönüşmez. Yerli ağzında ilk heceden sonraki u/ü sesleri düzleşerek ı/i seslerine dönüşür, fakat Kacar ve Yeniköy Mezrası köylerinde tam tersi olarak ilk heceden sonra ı sesleri u sesine dönüşebilmektedir: baluğ (18/10), saruğlıdır (18/115), yaptığum (21/1), açılır (21/19), inanur (21/55), vırırım (21/112), dëruğ (21/117), azdur (22/84), alur (22/89).

i>ü değişmesi:

Derlediğimiz metinlerde göçmen ağzında benzeşme sonucu püsküvütünlen “bisküvitiyle” (4/36) örneği mevcuttur. Yerli ağzında Kacar köyü dışında ı>ü değişimi görülmez: zengün (21/26), emrüdür (22/160).

1.1.3.5.6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

o>a değişmesi: andan so “ondan sonra” (1/72), sağumış (15/2).

u>ı değişmesi:

Yerli ağzında ikinci heceden itibaren u>ı değişmesi bir karakterisrik özellikken, göçmen ağzında ise dudak ünsüzlerinin yanında u>ı değişmesi görülür: yımılta “yumurta” (1/95), davılcı “davulcu” (3/24), tapı “tapu” (4/49), karpızı “karpuzu” (6/38), yavrım “yavrum” (6/38), hamırı “hamuru” (6/63), somını “somunu” 6/66), yıfkayı “yufkayı” (6/95), bızağısı “buzağısı” (6/113), namıssız “namussuz” (7/117), odın (13/4), boncılığ “boncuk” (16/14), soninde “sonunda” (16/41), sudır “sudur” (16/91), kurısın “kurusun” (16/124), oğlim “oğlum” (17/41), koşınce “koşunca” (24/6), susız “susuz” (25/41).

u>ı değişmesi:

oyınlar “oyunlar” (5/2), yavrım “yavrum” (6/28), yıfkaları “yufkaları” (6/73), yağmı “yağmur” (6/106), yovırır’dık “yoğururduk” (8/15), susızdırlar (17/101), bulurım (19/22).

ö>ë değişmesi:

bële (14/6), ële (19/2).

1.1.3.6. Ünlü Düşmesi

Çeşitli fonetik nedenlerden dolayı bir kelimenin asli ünlülerinden birinin düşmesidir.

1. Hâl eki alan, yer-yön gösteren kelimenin son ünlüsü düşer: burda (1/6), ordan (1/114), burdan (2/39), şurdan (1/133), burey (6/107), aşağıda (6/106), orey (7/84), burde (19/11), orde (20/12), yuharden (26/31).

2. Vurgusuz olan orta hecenin düşmesi: seydilli “Seydilili” (4/40), dakka “dakika” (5/7), dağılırdı “dağılışırdı” (6/61),), hakkatan “hakikaten” (7/84), gönli (10/38), karnım (19/43), ömri (27/71), hekketten (35/21).

3. Ünlü ile biten bir kelimeyle ünlü ile başlayan bir kelimenin yan yana gelmesi sonucu ünlü düşmesi: belletti (belli etti 6/129), nēdiyoruz “ne ediyoruz” (27/104).

4. İ- fiilinin bulunduğu kelimelerde ünlü düşmesi: bölgedeymiş (1/1), ordaymış (1/2), yaşamaktansa (1/30), mānaymış (5/36), çoksa (6/18), zulumdu (7/175), büyükmiş (21/100), hızırmış(35/14), ağırse (34/35).

5. İken zarf-fiil ekinin eklenmesiyle i düşmesi: derken (1/24), giderken (2/30), çıkarırken (1/54), girerken (21/161), çekerken (10/13).

6. İle edatının kelimeye eklenmesi ile i ünlüsünün düşmesi: sırayla (1/36), makinasıla (2/42), dememlen (18/103), paranlan (22/27), terinle (22/35).

1.1.3.7. Ünlü Türemesi

1.1.3.7.1. İç Seste Ünlü Türemesi

Yabancı kökenli kelimeleri Türkçenin yapısına uydurmak için iç seste ünlü türetildiği görülür: hıristiyanlar (1/30), tirenlere (1/46), tiren (1/51), traktora (2/26), pılan (16/80), ğurup (18/77).

1.1.3.7.2. Son Seste Ünlü Türemesi

Derlememizde göçmen ağzında birkaç örneği olan “bu sefere” kelimesindeki son ses +e sesi pekiştirme ekidir. Türkiye Türkçesi ağızlarında pek çok örneği görülen bu tür zarflarda zarf sonunda yer alan “+A”eki "pekiştirme, tasdik, ihtar, şaşırma, hayret bildirme, dikkat çekme, vs." fonksiyonlarıyla kullanılmaktadır:³² bu sefere (1/26). Yerli ağzında aleykümi selam, aleykümü selam şeklinde yaygın bir kullanım vardır. Bunun da sebebi pekiştirmedir: aleykümi selam (19/56), aleykümü selam (21/8), aleykümi selam (31/48), aleykümi selam (34/14).

³² Ahat Üstüner, Türkçedeki +-A Pekiştirme Ekinin Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kullanılışı, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10 Sayı: 1, Elazığ 2000, s.194.

1.1.3.8. Ünlü-Ünsüz Uyumu

Kovancılar ağzında boğumlanma noktaları farklı olan üç farklı k/ğ/k ve iki farklı g/ğ sesi vardır. Arka damakta boğumlanan k/ğ/ğ ünsüzleri arka damak ünlüleriyle (a, ı, o, u), ön damakta boğumlanan k/g ünsüzleri ise ön damak ünlüleriyle (e, i, ö, ü) kullanılırlar: yakın (1/1), kalktık (1/51), diktik (1/72), hangımız (1/93), gencecik (1/96), yokluk (2/1), kimisi (3/2), kızartmış (4/1), sekiz (4/6), ğardaş (5/24), ‘rengin (5/33), kızlar (6/55), dokuz (7/2), salınğaç (8/8), gittim (8/23), iki (11/4), yüksek (14/1), küçük (15/1), gezdım (15/6), küçügi (17/2), ğurup (18/77), karşıdeyım (18/112), ğariban (19/1), kocasi (20/1), kazanlere (20/3).

Göçmen ağzında bu uyum oldukça sağlamken yerli ağzında bazen uyum dışı kullanımlar da görülür: kere (21/72), istegın (21/164), érkegım (21/110), degince (32/21), ekilmiyormış (33/1), zanki (31/7), yükını (33/6).

1.1.3.9. Ünsüz Değişmeleri

1.1.3.9.1. Ön Ses Ünsüz Değişmeleri

1.1.3.9.1.1. Ön Ses Tonlulaşma

Tonlulaşma, tonsuz seslerin yerini tonlu karşılığına bırakması olayıdır. Kovancılar ağzında tonlulaşmanın en önemli sebeplerinden biri dilin en az çaba yasası gereği tonsuz ses yerine tonlusunun tercih edilmesidir. Diğer bir sebep Oğuzlarda tonlulaşmanın genel temayül olmasıdır.

k>g değişmesi:

geçi (21/72).

k>ğ değişmesi:

ğomde “komda” (16/127).

ğ>ğ değişmesi:

ğardaş.

p>b değişmesi:

bekmezle (6/75), barmağ (21/110).

s>z değişmesi:

zebze (6/19) < Fa sabzī سبزی, zoppa (17/13).

t>d değişmesi:

Eski Türkçedeki kelime başı k/ğ ve t seslerinin tonlulaşarak g/ğ ve d sesine dönüşmesi Oğuz Türkçesinin karakteristik özelliğidir, bu durum yabancı kelimeler için

de geçerlidir³³. Yazı dilinde tonlulaşmamış bazı seslerin Kovancılar ağzında tonlulaştığı görülür: dardtı (5/62), dağıya (8/21), daş (32/40), davşan, (34/7), daşşahlerini (34/36), dawañeyi “tabancayı” (36/54).

1.1.3.9.1.2. Ön Seste Tonsuzlaşma

b>p değişmesi:

pindik (1/36), pinene (7/92).

d>t değişmesi:

Asli şeklini koruyan örneklerde karşımıza çıkar: tikildi (15/27) < ET tik-; tiken (16/50) < ET tikän ~OT tiken/tikken; tökildi (18/117) Et, OT tök-.

g>k değişmesi:

Asli şeklini koruyan bir örnekte karşımıza çıkar: kölge (27/126) < ET köligä.

ğ>ķ değişmesi:

ķarez (5/19) < “Ar. ğarağ غرض”

ğ>k değişmesi:

karanti (27/141), kıram (27/112), kıcıh (10/26).

ğ>Ķ değişmesi:

Ķazte (37/10).

1.1.3.9.1.3. Ön Seste Sızıcılaşma

ğ>ğ değişmesi:

Bir kelimedede karşımıza çıkar; o da değişim değil, alındığı dildeki şeklini korumadır: ğıyabında (21/168) < Ar. ğiyāb غياب.

k>h değişmesi:

harık (21/24).

1.1.3.9.1.3. Ön Seste Diğer Değişmeler

1.1.3.9.1.3.1. Süreksiz Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

ķ>k değişmesi:

kadın (10/2), kız (10/5), kardaş (11/1), kafasını (12/25), kapının (17/75), kalınınle (18/37).

³³ Gürer Gülsevin, Ağız Araştırmalarında Ses Özelliklerinin Sınıflandırılması Üzerine Düşünceler ve Uşak İli Ağızı Örneği, İlmî Araştırmalar, Sayı 18, Gökkuşbe Yay., İstanbul 2004, s. 31-44.

1.1.3.9.1.3.2. Sızıcı Ünsüzler Arası Değişmeler

h>h değişmesi:

Yerli ağızda çok fazla görülen bir ses hadisesidir. Bu ses değişiminin bir çoğu aslında değişim değil, alındığı dildeki asıl şeklidir: hali (17/77), hoş (17/24) < **Fa** hoş خوش, hainlik hainlik (19/23) < Ar. hā' in خائن, haram (19/34) < Ar. harām حرام, hoşaf (20/2) < Fa hoşāb خوشآب, : hanımı (21/153), hane (21/71) < Fa hāna خانه, haber (21/90) < Ar. habar خَبَر, harabe (29/44) < Ar. harāba(t) خرابة.

1.1.3.9.2. İç Ses Ünsüz Değişmeleri

1.1.3.9.2.1. İç Seste Tonlulaşmanın

İç ses tonlulaşmaları genellikle ünlü ile başlayan bir ek alan tonsuz ünsüzün yakın benzeşme sonucu tonlulaşmamasıyla oluşur ve geçicidir.

p>b değişmesi:

recebe “recep” (4/45), harbi “harp” (1/15).

ç>c değişmesi:

gencecik “genç” (1/96), oruca “oruç” (3/24), acılı “açız” (18/91).

h>ğ değişmesi:

Bir kelimedede karşımıza çıkar; o da değişim değil, alındığı dildeki şeklini korumadır: bağçalara (6/10), bağçe (17/25) < **Fa** bāğ باغ+ çe küçültme eki.

k>g değişmesi:

ördegimi (15/5), çiftligim (19/11), istegin (21/42), örügi (21/100), diregi (22/27), ekmegi (33/5).

k>ğ değişmesi:

öğrendiğime “öğrendik” (1/2), geçirmeğe “geçirmek” (1/79), dikmeğe “dikmek” (1/128 ‘rengin “renk” (5/33).

k>ğ değişmesi:

aldığıma “aldık” (1/2), olduğunu “olduk” (1/132), savurmağa “savurmak” (5/15).

s>z değişmesi:

herkezin “herkes” (6/58).

ş>Ş değişmesi:

Yarı tonlulaşmış bir örneği vardır: beŞi (4/23).

t>d değişmesi:

dağıdırın “dağıt-” (4/32), unudur “unut-” (5/67).

1.1.3.9.2.2. İç Seste Tonsuzlaşma

c>ç değişmesi:

gitçez “gideceğiz” (1/56), saçta “sac” (4/1), yolçi “yolcu” (36/34).

d>t değişmesi:

tut “dut” (24/6).

j>ş değişmesi:

viraştan (1/57).

v>F değişmesi:

teFfik “tevfik” (1/61).

1.1.3.9.2.3. İç Seste Süreklileşme

1.1.3.9.2.3.1. İç Seste Sızıcılışma

ç>ş değişimi:

geşti (4/46), iştım (5/4), kaştım (6/104), kaştık (7/105), geşti (15/29).

b>v değişmesi:

tavura (7/79).

ğ>ğ değişmesi:

kayğan (18/62), dalğa (28/20), kavğa (32/58) < **Far.** gavğā غوغا, yorğan (20/1),

bulğur (23/36) < **Fa** bargul/burğul/bulğur رغل□

ğ>h değişmesi:

pèyħamberlerin (22/85) < **Fa** payğāmbār پیغامبر

k>ħ değişmesi:

baħtım(11/4), aħşam (12/16), çıħarıp (17/23), yaħım (27/3), yoħtur (27/57),

kucaħleyince (34/3).

1.1.3.9.2.3.2. İç seste Akıcılışma

ğ>y değişmesi:

üsteymenin (7/103), deyişik (18/14), deyèr (18/59), diyer (29/34).

k>y değişmesi:

Kelime sonundaki k sesleri ek alıp arada kalınca Kovancılar göçmen ağzında ğ sesine, yerli ağzında g sesine dönüşür. Bu ses olayı Kovancılar ağzında karakteristik değildir: çiçeye (27/80).

h>y değişmesi:

beycet (8/4).

1.1.3.9.2.4. İç Seste Süreksizleşme

ğ>g değişmesi:

Asli şeklini koruyan örneklerde karşımıza çıkar: düğünü (5/1), düğün (12/40), < eger (14/4) < **Far.** agar veya gar اَڭر/اَڭر, degerse (21/121) < ET tąg ~ OT teg-, degil (21/124) OT tegül ~ dağ ol, egildih (32/48) < ET eg-.

ğ>ğ değişmesi:

ağası (7/202).

n>g değişmesi:

öğine “önüne” (15/39).

v>g değişmesi:

Aslını koruyan bir kelimedede karşımıza çıkar: dögeyersin (7/188), dögış (20/6), döger (22/11) < OT tög-.

1.1.3.9.2.5. İç Seste Diğer Değişmeler

1.1.3.9.2.5.1. Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

l>r değişmesi:

‘ferç “felç” (3/32).

l>n değişmesi:

annadın “anladın” (7/126).

l>r değişmesi:

kerebalih “kalabalık”

n>l değişmesi:

belekli “benekli” (16/35).

r>l değişmesi:

yımlta “yumurta” (1/95), güleş “güleş” (5/2), belber “berber” (5/10), filar “fırar” (22/4), mezel “mezar” (26/20).

r>y değişmesi:

süydü (6/123), getiymişlerdi (6/134), indiysem (5/48), ‘cıypıyla (6/65).

1.1.3.9.2.5.2. Sızıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler**ğ>v değişmesi:**

savur “soğur” (5/47), savuğ (25/30).

h>ĥ değişmesi:

Yerli ağzında çokça görülen bu ses olayı değişim gibi görünse de aslında değişim değildir, kelimelerin asli şekillerinin korunmuştur: ihtiyar (12/3) < **Ar.** ihtiyār رختیار, taĥmin (27/38) < **Ar.** taĥmīn تخمين, muĥtar (27/39) < **Ar.** muĥtār مختار.

1.1.3.9.3. Son Ses Ünsüz Değişmeleri**1.1.3.9.3.1. Son Seste Tonlulaşma****ç>c değişmesi:**

saç “sac” (2/53),

ç>j değişmesi:

pij (21/82), ajler (26/27).

s>z değişmesi:

herkez (7/86).

s>S değişmesi:

herkeS (6/61), domatêS (6/93).

ş>j değişmesi:

on bėj gün (5/9).

ş>Ş değişmesi:

bêŞ (4/41).

t>d değişmesi:

Aslını koruyan bir örnekte karşımıza çıkar: murad (1/4) < **Ar.** murād مراد

1.1.3.9.3.2. Son Seste Tonsuzlaşma**z>S değişmesi:**

ges (2/53).

3.9.3.3. Son Seste Süreklileşme

c>j değişmesi:

vijdanıne (27/31).

1.1.3.9.3.3.1. Son Seste Sızıcılaşma

ç>ş değişmesi:

üş (5/23), üş (35/2).

k>h değişmesi:

Yerli ağzının karakteristik özelliğidir, kelime sonundaki k seslerinin hemen hemen hepsi h sesine döner: kıcıh (10/26), çoħ (10/1), ancaħ (10/5), baħtım(11/4), yoħ (11/5), aylıh (15/36), olacaħ (16/26), çocuh (22/40).

1.1.3.9.3.3.1. Son Seste Akıcılaşma

ğ>y değişmesi:

çiy (1/95).

1.1.3.9.3.4. Son Seste Süreksizleşme

ş>ç değişmesi:

Kovancılar yerli ağzında kaç- ve koş- kelimelerinin birbirlerine benzetilerek koç- şeklinde kullanılan örnekleri mevcuttur: koç (19/94).

y>g değişmesi:

Eski Türkçedeki şeklini koruyan bir kelimedede karşımıza çıkmaktadır: beg (36/58)

1.1.3.9.3.5. Diğer Değişmeler

1.1.3.9.3.5.1. Son Seste Akıcı Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

r>y değişmesi:

Göçmen ağzının karakteristik özelliklerindedir: geliy (3/24), misiy (6/39), toplay (7/169).

1.1.3.9.3.5.2 Sızıcı Ünsüzler arası Değişmeler

v>w değişmesi

Göçmen ağzında ev kelimesi hem ev hem de ew şeklinde kullanılmaktadır: ewler vardı (1/63), ewleri var (2/40), ewde (6/23), bi ewe (7/136).

1.1.3.10. Ünsüz Benzeşmeleri

1.1.3.10.1. Gerileyici Ünsüz Benzeşmesi

Kelime içindeki ünsüzlerden birinin kendinden öncekini etkileyerek çıkış yeri ve biçimi bakımından kısmen veya tamamen kendine benzetmesidir.³⁴

vf>Ff: teFfik (1/61).

mahfetti mahvet-

1.1.3.10.2. İlerleyici Ünsüz Benzeşmesi

Kelime içindeki ünsüzlerden birinin kendinden sonrakini etkileyerek çıkış yeri ve biçimi bakımından kısmen veya tamamen kendine benzetmesidir.³⁵

tc>tç: gitçez (1/56).

nl>nn: annadın “anladın” (7/126).

lg>lğ: dalğa (28/20), bulğur (23/36).

rg>rğ: yorğan (20/1).

vg>vğ: kavğa (32/58).

yg>yğ: kayğan (18/62).

yğ>yğ: pèyğamberlerin (22/85).

1.1.3.11. Benzeşmezlik

Bir kelime içinde boğumlanma yerinde birbirinin eşiti veya benzeri olan seslerin iki ayrı boğumlanma şeklini almasıdır³⁶: belber “berber” (5/10), filar “fırar” (22/4).

1.1.3.12. Ünsüz Düşmesi

1.1.3.12.1. Ön Seste Ünsüz Düşmesi

h düşmesi:

Göçmen ağzının karakteristik özelliklerindedir: ayvanların “hayvanların” (6/11), ep “hep” (6/13), apımı “hapımı” (8/24), astalandı “hastalandı” (8/30).

³⁴ Günay Karaağaç, **Türkçenin Ses Bilgisi**, Kesit Yay., İstanbul 2013, s. 66.

³⁵ Günay Karaağaç, 2013, **age.**, s. 66.

³⁶ Tuncer Gülensoy, **Rumeli Ağzlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme**, TDK Yay., Ankara 1987, s. 130.

ş düşmesi:

işiyere “şışiyor” (6/67).

v düşmesi:

ürdular (6/9) kelimesinde ön ses v- düşmesi gibi görünmektedir; ama kelime Eski Türkçede de aynı şekilde kullanıldığından dolayı bu olaya düşme değil de aslını koruma demek daha doğru olacaktır.

y düşmesi:

üzük (22/1).

1.1.3.12.2. İç Seste Ünsüz Düşmesi

İç seste ünsüzün düşmesi sonucu yan yana gelen ünlüler bazen ikiz ünlü ve uzun ünlü oluşturmaktadırlar. Ünsüzün düşmesiyle hecedeki ses değeri de düşmektedir. Bazen bu ses değeri y sesi türetilerek tamamlanır.

ğ düşmesi:

idiş “iğdiş” (7/148), fotoraf “fotoğraf” (11/30), ören “öğren” (17/29), ine “iğne” (18/8), öğretmen “öğretmen” (22/55), öle “öğle” (36/5).

h düşmesi:

muacir “muhacir” (6/14), sajbine ”saibine” (6/44), iştası “iştahı” (7/146), kevede “kahvede” (21/113), heralde “herhalde” (36/40).

k düşmesi:

ufarağ “< ufak+rak” (8/10), düken “dükkân” (12/43).

l düşmesi:

anadın “anladın” (7/160), kahtığı “kalktığı” (27/127), atmış “altmış” (31/30).

n düşmesi:

reçber “rençper” (6/16), reçberlik “rençperlik” (22/23).

r düşmesi:

Kovancılar göçmen ağzında hem iç seste hem de son seste r düşmesi sıkça görülen bir olaydır: vâmiş “varmış” (1/7), dōt “dört” (3/26), beygiden “beygirden” (7/120).

s düşmesi:

duymişin “duymuşsun (27/89), hepi “hepsi” (18/2).

y düşmesi:

öle “öyle” (6/85), bële “böyle (15/8), ële “öyle” (21/84), söledi “söyledi” (12/13), kodum “koydum” (21/164).

z düşmesi:

acık acık “azıcık azıcık” (1/85).

1.1.3.12.3. Son Seste Ünsüz Düşmesi

h düşmesi:

saba (3/25), maşalla (5/61), valla (7/167).

n düşmesi:

-ken zarf-fiil ekindeki n ünlüsü bazen düşmektedir: küçükka (7/6), beklerke (7/179).

p düşmesi:

Kovancılar göçmenleri zarf-fiil eki Ip’ın p’sini sıkça düşürmektedirler. Bunun dışında son ses p düşmesi görülmez: göllendiri (1/107), geçiri (1/134), oturı (3/13), çıkarı (8/18).

r düşmesi:

verdile “verdiler” (1/49), kuduru “kudurur” (1/142), güldülē “güldüler”(4/32), işlē “işler” (6/33), topları “toplanır” (6/40), katırla “katırlar” (7/167).

t düşmesi:

doğru dürüs “doğru dürüst” (1/56), serbes “serbest” (2/53), abdéz “abdest” (5/42), dürüs “dürüst” (21/76).

y düşmesi:

şē “şey” (15/6), buğda “buğday” (22/23).

1.1.3.13. Ünsüz Türemesi

1.1.3.13.1. Ön Seste Ünsüz Türemesi

h türemesi:

‘harķ (1/84), hevet (21/106), ħama (36/8).

y türemesi

yēner “iner” (21/93).

1.1.3.13.2. İç Seste Ünsüz Türemesi

l türemesi

maslum (1/103).

n türemesi

bilenzik (6/41), tüfenk (31/23).

r türemesi

bilerzigi (8/11).

y türemesi

Yazı dilindeki gibi yardımcı ünsüz olarak kullanılmasının yanında bazı alıntı kelimelerin kökünde de türetilmektedir: ismayil (8/3), efrayim (8/3), mayış (22/58), iyade (36/24).

1.1.3.13.3. Son Ses Ünsüz Türemesi

m türemesi

meğerssem (1/68).

n türemesi

Vasita hal eki IA+n biçiminde de kullanılmaktadır: onlan (2/21), annemlen (3/33), öğretmenlerlen (4/26), çiftlen (4/47), ‘iplen (5/65), tepsiyen (6/60). Detaylı bilgi için incelememizin hal ekleri kısmına bakabilirsiniz.

1.1.3.14. Ünsüz İkizleşmesi

Derlediğimiz metinlerdeki ikizleşme örnekleri pekiştirme amacıyla yapılmıştır.

p türemesi

zoppa “sopa” (17/13).

ş türemesi

eşşek “eşek” (16/14), daşşahlerini “taşak” (34/36).

1.1.3.15. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

evel “evvel” (1/74), namusuz “namussuz” (7/120), dükene “dükkâna” (12/43).

1.1.3.16. Göçüşme

Bir kelime içinde yanyana bulunan ünsüzlerin yer değiştirmesidir: ceyran (6/76), ösküz (21/57), dorği (21/62), kırbıs (22/4), kevran (22/153).

1.1.3.17. Hece Yutumu

Bir kelime içinde ardarda gelen ve sesleri boğumlanma noktaları bakımından birbirinin aynısı veya benzeri olan en az iki hecenin tek heceye düşürülmesidir: bilemēcem (1/12), köstencē “köstenceye” (1/37), acık “azıcık” (1/84), kaynanın “kaynananın” (3/14), kendine “kendisine” (4/11), süpürüz “süpürürüz” (3/12), Tā “daha” (3/14), kavuruz “kavururuz” (6/93), doldular “doldurdular” (7/100) nizamē “nizamiyeye” (7/115), macir muhacir (33/3), dā “daha” (35/15).

1.1.3.18. Hece Kaynaşması

En az iki hecenin birbiriyle kaynaşarak söylenişte tek hece şeklini almasıdır: napacaz “ne yapacağız” (1/56), oldē “olduğunda” (6/61), macirlerinden “muhacirlerinden” (7/168), bişin (bir şeyin) (21/84), nolursun), nēdiyoruz (27/104), kapaçmez, nēdem, hēr “hayır” (30/22).

Kovancılar göçmen ağzının en tipik ses olayı r sesinin yutulmasıdır. Özellikle iyelik eki almış kelimelerde düşerek hece kaynaşmasına neden olması dikkat çekicidir: şekerlēmizi “şekerlerimizi” (3/12), çocuklāma “çocuklarıma” (3/16), elliklerimiz “elliklerimiz” (6/136).

Kovancılar göçmen ağzında ğ ünsüzü birçok örnekte hece kaynaşması meydana getirerek düşer: dejl “değil” (1/34), oldē “olduğunda” (6/61), dīl mi “değil mi” (7/83).

1.2. Şekil Bilgisi

1.2.1. Yapım Ekleri

1.2.1.1. İsimden İsim Yapan Ekler

1.2.1.1.1. +Aç

Eklendiği kelimelere küçültme ve sevgi anlamı katar³⁷. Bir örnekte tespit edilmiştir: bakraçlara “<bakır+aç” (1/118).

1.2.1.1.2. +Ar./+şAr

Asıl sayı sıfatlarını üleştirme sayı sıfatı yapan bir ektir. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre eklenirken yerli ağzında sadece +er/+şer şekli kullanılır: ikişer (7/181).

³⁷Ercan Alkaya, 2014, *age.*, s.198.

1.2.1.1.3. +CI+CU

Meslek ve uğraşma ile ilgili isimler yapan bir ektir³⁸. Göçmen ağzında ünlü eklenirken yerli ağzında sadece +ci/+çi şekli kullanılır: arıcılık (1/11), kıvanc (1/7), arıcılık (1/11), işçi (2/16), simitçi (4/28), manici(6/46), arabacı (7/84), çöpçi (18/44), hoşafçi (20/11), çiftçi (34/1), yolçidin (36/34), demirçi (23/67).

1.2.1.1.4. +cılı/cık/+cik/+cuğ/+cük

İsimlere küçültme ve pekiştirme uyumlarına göre anlamı katan bir ektir. Göçmen ağzında cık/+cik/+cuğ/+cük şekilleri kullanılırken yerli ağzında sadece +cılı şekli kullanılır: gencecik (1/96), küçücük (6/139), tepecik (7/85), şimdilik (8/9), azıcık (8/15), yumuşacık (18/34), birazcık (35/32).

1.2.1.1.5. +dAş

Birliktelik ve ortaklık bildiren isimler türetir: arkadaşım “arkadaşım” (1/138), gardaş “kardeş” (5/1), arkadaşım (5/26), arkadaş (7/36), kardaş (19/29), arkadaşlar (25/26),.

1.2.1.1.6. +lı/+li/+lu/+lü

Genellikle bir şeye ait olma, sıfat ve yer adı türeten bir ektir. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre eklenirken yerli ağzında sadece +li şekli kullanılır: kömlüler (1/6), düzenli (1/41), bataklı (1/48), yerlilerinden (1/52), kireçliydi (1/118), kıdemli (2/13), yağışlı (2/31), davullu (5/59), sakallı (12/2), kıymetli (32/54), yaşlı (33/14), terbiyeli (36/23).

1.2.1.1.7. +lılı/+luğ/+lık/+luğ/+lük

Türkçenin en eskiden beri kullanılan çok işlek ve kapsamlı eklerinden biridir³⁹. Somut isimler türetir⁴⁰. Göçmen ağzında /+lık/+lik/+luğ/+lük şekilleri kullanılırken yerli ağzında sadece +lılı/+luğ şekli kullanılır: tikenlik (1/8), ekinlik (1/10), arıcılık (1/11), göçmenlik (1/16), hazırlıklar (1/57), boşluk (1/78), samanlık (2/51), yeşillik

³⁸ Ercan Alkaya, 2014, *age.*, s.200.

³⁹ Zeynep Korkmaz, *Türkiye Türkçesi Grameri*, TDK Yay., Ankara 2014, s.55.

⁴⁰ Ercan Alkaya, 2014, *age.*, s.203.

(6/6), dutlukta (6/16), açlık(7/34), aydınlık (18/80), pazarlık (19/12), hainlik (19/23), asırlık (21/12).

1.2.1.1.8. +(I)ncI/(U)ncU

Sayı isimlerine gelerek sıra sayı sıfatları türeten bir ektir. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre eklenir. Yerli ağzında ise ünlü uyumlarına bakılmaksızın genellikle +(i)nci şeklinde kullanılmakta olup bazen +(i)nci/(ü)nci şekilleri de kullanılır: ikinci (1/4), üçüncü (19/35), altıncı (27/24), sekizinci (27/24), beşinci (27/33).

1.2.1.1.9. +rak/+rek

Sıfatlara gelerek karşılaştırma sıfatı türeten bir ektir. Yerli ağzında kullanımı olmayan bir ektir: ufarak “< ufak+rak” (8/10).

1.2.1.1.10. +sIz/+sUz

İsimden isim yapan –II/ -IU ekine göre olumsuzluk bildiren bu ek, sonuna geldiği ismi bulundurmama veya o isme sahip olmama ifade eden ve sıfat olarak kullanılan isimler türetir⁴¹. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre kullanılır. Yerli ağzında sadece +sIz şeklinde kullanılırken Kacar köyünde +suz kullanımı da mevcuttur: davulsuz (5/59), susuz (6/34), namıssız (7/117), randevusuz (21/140), tahsilsiz (22/55), bilinçsiz (27/79), kemiksiz (30/4), namussız (31/11), muratsız (35/5).

1.2.1.3. Fiilden İsim Yapan Ekler

1.2.1.3.1. -aḡ/-aḡ/-ek

Yer isimleri, araç-gereç isimleri türetmekle beraber bir alışkanlığı bir duyguyu ve fiilin bildirdiği işi çokça yapmanı gösteren sıfatlar, somut ve soyut adlar türetir⁴². Göçmen ağzında -aḡ/-ek şekilleri, yerli ağzında -aḡ şekli kullanılır: taraḡla (2/48), bıçaḡ (5/15), oraḡ (6/33), konaḡ (19/54), yataḡ (20/1), bıçaḡ (25/49).

1.2.1.3.2. –ç

Fiildeki hareketi, hareketi yapmanı veya o hareketle ilgili bir niteliği, bir özelliği gösteren soyut isim ve sıfatlar türetir⁴³: inancı “< inanç+ı” (7/59), bilinçli (27/79).

⁴¹ Ahat Üstüner, Eski Türkiye Türkçesinde +sUz Eki, **FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Elazığ 2001, C. 11, S. 2, s.177.

⁴² Zeynep Korkmaz, 2014, age., s. 70.

⁴³ H. Vural, T. Böler, **Ses ve Şekil Bilgisi**, Kesit Yay., İstanbul 2012, s. 172.

1.2.1.3.3. -ğan/-gen/-ğan/-kan/-қан/-ken

Genellikle alışkanlık ve huy gösteren sıfatlar türeten bir ektir⁴⁴. Göçmen ağzında -ğan/-gen/-қан/-ken, yerli ağzında -ğan/-gen/-ğan/-kan/-ken şekilleri kullanılır: kayğan (18/62), çalışkandır (22/52).

1.2.1.3.4. -ğı/-gi/-kı/-ki/-ğu/gü

Çeşitli araç-gereç isimleriyle çeşitli soyut ve somut isimler türeten bir ektir. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre -ğı/-gi/-kı/-ki/-ğu/gü şekilleri kullanılır: Yerli ağzında sadece -gi/-ki şekli kullanılır: çözgü (2/48), sevgi (4/39), örgi (18/38), vèrgi (31/17).

1.2.1.3.5. -gın/-gin/-ğun/-gün/-қın/-kın/-kin/-қun/-kun/-kün

Eylem sonucu ortaya çıkan niteliği ve nesneyi bildiren isimler ve sıfatlar türeten bir ektir⁴⁵. Göçmen ağzında -gın/-gin/-ğun/-gün/-қın/-kin/-қun/-kün, yerli ağzında -gın/-gin/-ğun/-gün/-kın/-kin/-kun/-kün şekilleri kullanılır: ‘azgın (1/145), kızgın (5/17), salgın (33/24), düzgün (36/39).

1.2.1.3.6. -ğaç

Çeşitli araç-gereç isimleri ve sıfatlar türeten bir ektir⁴⁶. Göçmen ağzında kullanılan, fakat yerli ağzında kullanılmayan bir ektir: dolangaç (6/83), salınğaç (8/6).

1.2.1.3.7. -I/-U

İşlev bakımından fiilin gösterdiği işin ürünü veya sonucu olan isimler ve sıfatlar türetir⁴⁷. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre eklenirken yerli ağzında sadece -i şekli kullanılır: batıda (1/1), eski (1/50), doğu (1/1), ayrı (3/14), kıuru (4/35), dakıya “takıya” (8/21), öli (25/20), ayri (27/92).

1.2.1.3.8. -IcI/ -UcU

Fiilin gösterdiği işi yapan veya işi bir özellik olarak taşıyan isimler ve sıfatlar türetir⁴⁸. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre eklenirken yerli ağzında genellikle -ici

⁴⁴ Zeynep Korkmaz, 2014, *age.*, s. 151.

⁴⁵ Fatih Özek, 2015, *age.*, s.137.

⁴⁶ Zeynep Korkmaz, 2014, *age.*, s. 151.

⁴⁷ Zeynep Korkmaz, 2014, *age.*, s. 82.

⁴⁸ Zeynep Korkmaz, 2014, *age.*, s. 83.

şeklinde kullanılırken bazen -uci/-üci şekilleri de kullanılmaktadır: geçici (1/62), ölçücü (6/11), yahıcı (27/139).

1.2.1.3.9. -(ı)h/-(u)h/-(ı)k/-(i)k/-(u)k/-(ü)k

Olanı ve yapılanı karşılayan sıfat ve isimler türetir⁴⁹. Özellikle sıfat türetmelerinde yapılmış bitmiş bir işi nitelik olarak üzerinde taşıma özelliği vardır⁵⁰. Göçmen ağzında -(ı)k/-(i)k/-(u)k/-(ü)k şekilleri, yerli ağzında -(ı)h/-(u)h şekilleri kullanılır: bulaşıkları (3/13), topalağ “toparlak” (6/90), yuvarlağ (6/91), yetişik (6/123), karışık (15/4), savuğ “soğuk” (15/10), parlağ (18/26), sarık (10/12), artık (27/105).

1.2.1.3.10. -(I)m/ (U)m

Fiilin gösterdiği işle ilgili hareket adı yapar, sonucu gösteren somut ve soyut isimler yapar⁵¹. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre kullanılır. Yerli ağzında genellikle -(ı)m şeklinde kullanılırken bazen -(u)m şekli de kullanılır: tarımdan (1/80), doğumlu (4/33), yarım (6/70), yudumla (6/94), yapım (18/81), akımı (27/26), doğum (35/19).

1.2.1.3.11. -mAn

Türettiği isimlere süreklilik katan pek işlek olmayan bir ektir: göçmen (1/57), eğitmen (1/128), değirmenini (1/50), öğretmen (4/31), öğretmendir (21/1).

1.2.1.3.12. -mık/-mik/muğ/-mük

Fiilin gösterdiği işin sonucu olan “artıklık, küçüklük, parça” anlamlı isimler türetir⁵². Derlediğimiz metinlerde yalnızca göçmen ağzından bir örneği mevcuttur: kesmik (2/1).

1.2.1.3.13. -(I)n/ -(U)n

Bir işin sonucu ve ürünü niteliğinde sıfatlar türetir⁵³: yığın (2/43), ekin (2/54), gelin (5/11).

⁴⁹ Hanifi Vural, Tuncay Böler, 2012, age., s. 174.

⁵⁰ Zeynep Korkmaz, 2014, age., s. 84.

⁵¹ Zeynep Korkmaz, 2014, age., s. 89.

⁵² Zeynep Korkmaz, 2014, age., s. 99.

⁵³ Zeynep Korkmaz, 2014, age., s. 101.

1.2.1.3.14. -tI/-tU/-(I)ntI/-(U)ntU

Fiilin gösterdiği işin sonucu olan isimler türetir. Pek işlek değildir, bir örnekte karşımıza çıkar: yıkantısına (6/90).

1.2.1.2. İsimden Fiil Yapan Ekler

1.2.1.2.1. +A

Eski Türkçeden beri isimlerden olma veya yapma bildiren fiiller türeten, fazla işlek olmayan bir ektir⁵⁴: yaşarız (3/36), oynardılar “oyun> oyna” (6/40), yaşadığı (22/19).

1.2.1.2.2. +Al

-A ekiyle edilgenlik bildiren -l çatı ekinin birleşmesinden oluşmuş bu ek sınıflara gelerek “olma” bildiren fiiller türetir⁵⁵: düzelttim (7/93), boşalttık (7/107), çoğalması (27/43), azalır (27/64).

1.2.1.2.3. +Ar.

-A isimden fiil yapma ekiyle -r fiilden fiil yapma ekinin birleşmesiyle oluşan bu ek “yapma” bildiren geçişli fiiller türetir⁵⁶: suvarırdık (6/19).

1.2.1.2.4. +Aş

+A isimden fiil yapma ekiyle -ş işteşlik ekinin birleşip kaynaşmasıyla oluşmuştur⁵⁷: yanaştık (1/46), uğraşmak (5/44), uğraşmaz (22/42), savaştığını (27/134).

1.2.1.2.5. +(I)k/+(U)k

Yerli ağzından derlediğimiz metinlerden bir örnekte karşımıza çıkar: gözükür (15/21).

1.2.1.2.6. +I

“olma” bildiren fiiller türetir, işlek olmayan bir ektir: inceltiyor (10/61).

⁵⁴ Ercan Alkaya, 2014, *age.*, s. 205.

⁵⁵ Zeynep Korkmaz, 20014, *age.*, s. 173.

⁵⁶ Zeynep Korkmaz, 2014, *age.*, s. 174.

⁵⁷ Zeynep Korkmaz, 2014, *age.*, s. 174.

1.2.1.2.7. +IA

İsimden fiil yapma ekleri içinde en işlek olanıdır. Hem geçişli hem geçişsiz fiiller türetir⁵⁸: toplanıyo (1/11), zorlaştı (1/80), genişledi (1/88), sularдық (1/109), başladılar (2/8), ayarliyèrsín (2/29), karşıladı (4/36), yükleyèr (5/37), topladım (5/40), başladık (6/67), temizledi (6/114), temizlemiş (16/27), topleyah (25/29), yükleyah (25/29), yarilediler (23/62).

Kovancılar göçmen ağzında /-y-/ ünsüzünün daraltıcı etkisinden dolayı düz ünlülü olan ek ünlüsü şimdiki zaman eki almış örneklerde sıkça daralmaktadır: ‘temizliyolar (1/8), boğaliyè (1/140), ayarliyèrsín (2/29).

1.2.1.2.8. +IAn

+IA isimden fiil yapma ekinin -n fiilden fiil yapım ekiyle birleşmesi sonucu oluşup kalıplaşmış bir ektir⁵⁹: göllendiri “göllendirip” (1/107), kabullanmadı (1/143), yaşlanmış (2/5), ağaçlandı (2/7), kuvvetlenir (2/59), göbeklenir (6/86), evlenèr “evleniyor” (16/77), seslenèrler “sesleniyorlar” (16/112), kirlenme (17/85), sulandırıp (27/40).

1.2.1.2.9. +IAş

+IA isimden fiil yapma ekinin -ş dönüşlülük veya işteşlik ekiyle birleşmesi sonucu oluşmuş bir birleşik ektir⁶⁰: fenleşti (1/110), kırtlaşsın (1/137), yerleştirdiler (1/63), zenginleştim (2/60), bayramlaşırız (3/13), yoğunlaştıhçe “yoğunlaştıkça” (27/19), bollaştırır (27/23), esmerleşèr “esmerleşiyor” (27/104), iyileşèrdiler “iyileşiyordu” (35/21).

1.2.1.4. Fiilden Fiil Yapan Ekler

1.2.1.4.1. -AIA

İşlek olmayan bir ektir: ovalama (5/8), itelelèr (12/17).

⁵⁸ Ercan Alkaya, 2014, **age.**, s. 206.

⁵⁹ Ercan Alkaya, 2014, **age.**, s. 207.

⁶⁰ Zeynep Korkmaz, 2014, **age.**, s. 178.

1.2.1.4.2. -Ar.

Geçişsiz fiillerden geçişli fiiller türeten, işlek olmayan bir ettirgenlik ekidir: çıkardık (1/84), çıkarırlardı (6/40), koparér (16/74).

1.2.1.4.3. -Dİr/-Dur

İki ayrı ettirgenlik ekinin (-it ile -ür) kaynaşmasından oluşmuş işlek bir ektir⁶¹. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre tüm şekilleri kullanılır. Yerli ağzında genellikle -Dır şeklinde kullanılırken bazen -Dur şekli de kullanılmaktadır: yetiştirér (1/25), ettirdik (1/86), doldurup (1/118), sindirir (2/58), doldur (4/29), yapıştırıyere (5/29), söndürdi (16/63), vurduram (36/3), öldürdiler (36/63).

1.2.1.4.4. -(ı)k/-(i)k/-(u)k/-(ü)k

Tek heceli fiil köklerine gelerek anlamı pekiştirilmiş “olma” fiilleri türetir, bazı türetmelerde dönüşlülük işlevi de görülür⁶²: görükmücem (7/74).

1.2.1.4.5. -(I)l/-(U)l

Kullanım alanı çok geniş olan edilgenlik ve bilinmezlik ekidir⁶³. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre tüm şekilleri kullanılır. Yerli ağzında genellikle -(ı)l şeklinde kullanılırken bazen -(u)l şekli de kullanılmaktadır: geçirildi (1/65), soyulmaz (1/95), ekilişler (1/87), yapıldı (1/111), sürülüp (2/7), açılır (2/39), boğuldum (5/45), kırılır (5/50), çekildi (6/17), doyulmaz (6/88), asılmasa (7/121), bükülmezdi (7/167), sürülér (13/10), vurıla (17/39), ayrıldı (32/7), ekilmiyormiş (33/1), kırılér (34/12), vurulır (36/61).

1.2.1.4.6. -mA

Fiil kök ve gövdelerine gelerek olumsuz fiiller türeten işlek bir ektir⁶⁴. Göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağzında sadece -me şekli kullanılır: almadı (1/39), gelmedi (1/45), gitmemelik (3/5), açmamışlar (4/18), almadı (5/28), vermedi (6/104), gülmedim (7/6), düşmedi (18/109), yapmediysem (19/23), etmemişim (19/26), kazanmemişim (19/26).

⁶¹ Tahsin Banguoğlu, **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara 1990, s. 275.

⁶² Zeynep Korkmaz, 2014, **age.**, s. 183.

⁶³ Günay Karaağaç, **Türkçenin Dil Bilgisi**, Akçağ Yay., Ankara 2012, s. 317.

⁶⁴ Ercan Alkaya, 2014, **age.**, s. 216.

Ek ünlüsü göçmen ağzında şimdiki zaman ekiyle çekime girdiğinde gerileyici ünlü benzeşmesi sonucunda e~i arası /ê/ şeklinde de kullanılmaktadır: gitmèyèr (4/52), bilmèyè (5/12).

1.2.1.4.8. -(I)n/-(U)n

Kendi kendine yapma veya olma bildiren fiiller türeten işlek bir ektir⁶⁵. Göçmen ağzında tüm şekilleri kullanılırken yerli ağzında sadece -(ı)n şeklinde kullanılır: bölündükten (1/22), kılmèyè (1/25), geçinmek (1/80), alınmadı (1/106), yalanırdı (3/1), sevindi (4/9), dolandı (5/29), yaslandılar (5/41), toplanırdılâ (6/78), sevinèr (19/18), bulınsın (19/45).

1.2.1.4.9. -(I)r/-(U)r

Ettirgenlik ekidir, işlekçe kullanılır. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre eklenir. Yerli ağzında genellikle -(ı)r şeklide kullanılırken bazen -(u)r şeklinde de kullanılır. Kacar köyünde ünlü uyumlarına uyan kullanımlar da mevcuttur: savurmuş (2/42), pişirirlerdi (6/39), doğırmış (17/9), düşürme (22/18), bitirmişler (29/25).

1.2.1.4.10. -(I)ş/-(U)ş

Hareketin karşılıklı ya da toplu olarak yapıldığını gösteren ve oluş ifade eden fiiller türeten işlek bir ektir⁶⁶. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre eklenir. Yerli ağzında genellikle -(ı)ş şekli kullanılır, bazen de -(u)ş şekli de kullanılmaktadır: toplaşèrler (1/13), sıkıştıırèr (1/15), zorlaştı (1/80), anlaşa anlaşa (2/21), dağılıştı (6/29), yetişik (6/124), yetiştirmiş (19/2), yetişemediğ (19/56), oluşmuş (28/21).

1.2.1.4.11. -(I)t/-(U)t

Ettirgenlik ekidir, işlekçe kullanılır. Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre eklenirken yerli ağzında sadece -(ı)t şekli kullanılır: ağıttık (1/105), gebertsinler (5/35), boşalttık (7/107), büyüttük (8/1), anlatti (12/61), üşitmiş (31/20), getirttiredım (23/102).

⁶⁵ Muharrem Ergin, 1992, *age.*, s. 267.

⁶⁶ Ercan Alkaya, 2014, *age.*, s. 217.

1.2.2. İsimlerde Çokluk

Hiçbir ek almayan bir isim yalnızca bir ismi karşılar, bu isimlerin çokluk şekillerini yapan eke çokluk eki denir⁶⁷. Kovancılar göçmen ağzında çokluk eki yazı dilindeki gibi **+lAr** ekidir: seneler (1/3), balқанlara (1/5), evler (1/64), sabanlar (2/26), yıl'lar (2/44), inekler (6/133), makinalar (6/137).

Yerli ağzında sadece **+ler** olarak tek şekilli kullanılır: ağaçler (10/24), taşler (10/24), arkadaşler (11/34), eller (14/17), téyzeleri (17/7). Kacar köyünde ve yazı dilinin etkisinde kalan kişilerde **+lar** şekli de kullanılmaktadır: kulaçları (18/19), kayaların (18/58), sopaların (19/60), ağaçlar (21/12), kanallara (21/24).

Göçmen ağzında son ses **r** ünsüzünün düştüğü örnekler de vardır: çiçeklēmiz (3/1), şekerlēmizi (3/12), dutlā (8/6).

1.2.3. İyelik Ekleri

İyelik ekleri, adın karşıladığı nesnenin kime veya neye ait olduğunu bildiren, sahiplik gösteren ve isimler arasında bağlantı kuran eklerdir⁶⁸.

1.2.3.1. I. Teklik Şahıs İyelik Ekleri

Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre **+(D)m/+(U)m** şekilleri kullanılır. Yerli ağzında ünlü uyumuna bağlı olmaksızın genellikle **+(ı)m** şeklinde kullanılırken bazen **(u)m** şeklinde de kullanılır: yegenim (1/1), aklıma (1/44), torunlarım (2/11), 'harçlığım (2/22), çocuğum (6/2), yavrum (6/30), midem (6/112), annem (7/3), tazim (17/90), işimi (19/23), kedim (19/49), kardeşim (20/24), muhtarım (21/44), gelinim (21/73). Kacar köyünde bazen ünlü uyumlarına uyar: ömrüm (21/14), gücüm (22/30), oğlum (36/29).

1.2.3.2. II. Teklik Şahıs İyelik Ekleri

Göçmen ağzında ünlü uyumuna bağlı olarak **+(D)n/+(U)n** şeklinde eklenirken yerli ağzında ünlü uyumuna bağlı olmaksızın **+(ı)n** olarak kullanılır: bayramın (3/15), yemeğini (3/24), 'rengin (5/33), tazın (13/24), téyzelerinle (17/93), çayını (21/44), istegın (21/161).

⁶⁷ Muharrem Ergin, **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul 1992, s. 280.

⁶⁸ Zeynep Korkmaz, 2014, **age.**, s. 55.

1.2.3.3. III. Teklik Şahıs İyelik

Göçmen ağzında ünsüzle biten isimlere **+I/+U**, ünlüyle biten isimlere ise **+sI/+sU** biçiminde gelir: harbi (1/15), köşesinde (1/33), torunu (3/16), ‘gençliğini (3/22), bacısı (4/44).

Yerli ağzında ünsüzle biten isimlere **+i**, ünlüyle biten isimlere ise **+si** biçiminde gelir: ikisi (17/92), ismi (18/27), kafası (18/30), saçı(21/100), nuri (22/82), kerameti (31/32). Kacar köyünde bazen ünlü uyumuna uyar: görüşünü (21/6), çocuğuna (21/30), örüğü (21/100), gülüne (21/128).

Yerli ağzında 3. teklik şahıs iyelik ekinin üzerine hâl eki geldiği zaman **+i/+si** eklerindeki i sesi **ı**’ye döner: annesine (10/1), bağçasına (10/20), karısına (13/40), başını (17/17), olduğunu (17/29), birinden (17/55), hakkını (26/13), hepsine (27/35), arısına (27/102), hepsinin (32/48).

Göçmen ağzında bazı kelimelerde “**-ı, -i, -u, -ü**” seklinde kullanılması gereken 3. teklik şahıs iyelik eki **-sı, -si, -su, -sü** şeklinde kullanılmaktadır: öbürsine (1/103), iştası (7/149), evvelsi (2/19).

1.2.3.4. I. Çokluk Şahıs İyelik

Göçmen ağzında ünlü uyumuna bağlı olarak **+(I)mIz/+(U)mUz** şeklinde eklenir: aslımız (1/1), atalarımız (1/26), kucağımıza (3/15), ekmeğimiz (3/5), yemeğimiz (3/5), şekerlēmizi (3/12), suyumuz (6/11), atlarımız (6/28).

Yerli ağzında ünlü uyumuna bağlı olmaksızın **+(ı)mız** şeklinde eklenir: annemiz (16/47), misafirimiz (19/57), köyümüzde (21/66), paramız (21/28), bağkurumızı (22/94), büyüklerimiz (22/120). Kacar köyünde bazen ünlü uyumuna uyar: köyümüzün (21/2), suyumuz (22/47).

1.2.3.5. II. Çokluk Şahıs İyelik

Yerli ağzında ünlü uyumuna bağlı olmaksızın **+(ı)nız/+(ı)z** şeklinde eklenir, ortanız (13/47), işize (17/68), düğünizi (29/36), terefiniz (32/25), elizi (32/25), babazın (37/34), suyunuzda (16/90), dedenizdir (23/10), ananızı (23/21).

Göçmen ağzından yaptığımız derlemelerde II. çokluk şahıs iyelik ekine rastlanılmamıştır.

1.2.3.6. III. Çokluk Şahıs İyelik

Göçmen ağızında **+IArI** şeklinde eklenir: sesleri (1/25), anaları (5/40), evleri (6/7), dutları (6/15), atlarını (6/122).

Yerli ağızında büyük ünlü uyumuna bağlı olmaksızın sadece +leri olarak kullanılır: koltuğleri (10/3), çiçekleri (10/8), büyükleri (13/1), ekmekleri (16/3), kabağleri (16/98). Kacar köyünde bazen ünlü uyumuna uyar: aşıklarımız (21/106).

Yerli ağızında 3. çokluk şahıs iyelik ekinin üzerine hâl eki geldiği zaman +leri ekindeki i sesi ı'ye döner: çiçeklerinden (10/9), tüylerinin (16/30), yerlerine (18/57), mucizelerine (22/63), yüklerini (25/2).

1.2.4. Hâl Ekleri

İsimleri isimlere, çoğu defa da fiillere bağlayan eklerdir⁶⁹. Türkçede hâl eklerinin tasnifi ile ilgili farklı görüşler vardır. Biz bu çalışmamızda Ahmet Buran'ın "Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri" adlı eserindeki tasnifini esas aldık⁷⁰.

1.2.4.1. Yalın Hâl

İsimlerin hiçbir unsura bağlı olmayan şekilleridir. Yalın hâlde olan isim, karşıladığı nesne ve kendisine tabi olan isim dışında hiçbir münasebet ifade etmez⁷¹: hane (1/28), kış (1/64), söz (3/19), yazık (3/22), ekin (7/51), kısrak (7/148), göz (21/40), adam (24/1).

1.2.4.2. İlgi Hâli

İsmi başka bir isime bağlayan hâldir. İlgi hâli bazen eksiz bazen de ekli olur⁷².

1.2.4.2.1. Ekli İlgi Hâli

Göçmen ağızında ünsüzle biten isimlere **+(D)n**, ünlü ile biten isimlere ise **+nIn** biçiminde gelirken yerli ağızında ünlü ile biten isimlerde **+ın** ünsüzle biten isimlerde **+nın** biçiminde sadece düz-kalın olarak kullanılır: kıyanın (1/3), köyün (1/5), dedenin (1/7), rahminin (2/17), merdivenlerin (2/45), ayağının (5/11), fırının (6/65), tüylerinin

⁶⁹ Muharrem Ergin, 1992, *age.*, s. 283.

⁷⁰ bk. Ahmet Buran, *Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri*, TDK Yay., Ankara 1996, s.14-23.

⁷¹ Ahmet Buran, 1996, *age.*, s.37.

⁷² Muharrem Ergin, 1992, *age.*, s. 284.

(16/30), ilçesının (21/46), hanzörenin (21/116), develerinin (25/24), balının (27/36), karının (37/1). Kacar köyünde yuvarlak kullanımlar da mevcuttur: baķonun (21/105).

1.2.4.2.2.1. Eksiz Belirtisiz İlgi Hâli Ø

Kullanımı yazı dilindeki gibidir: süt düğesi (6/113), köfür perşembesi (8/7), su ahıntısı (18/58), düğün hediyesi (29/45).

1.2.4.2.2.2. Eksiz Belirtili İlgi Hâli Ø

Belirtilmiş iyelik ekleri üzerine ilgi hâli eki getirilmediği zaman ortaya çıkar, eksiz olmasına rağmen ilgi hâli fonksiyonu kuvvetle hissedilir⁷³: amcam oğlına (23/17).

1.2.4.3. Yükleme Hâli

İsmin geçişli fiilin etkisi altında bulunduğunu gösteren hâldir⁷⁴. Göçmen ağzında kullanımı yazı dilindeki gibidir: ismini (1/14), halkı (1/15), ağacı (2/3), erazilerini (2/21), motoru (2/41), atı (3/11), hamırını (6/63), şeytanı (7/67), bölüğü (7/107).

Yerli ağzında sadece +i şekli vardır: buni (22/66), arıcılığı (27/1), koyunleri (28/1), kızımı (29/12), horozlarını (31/3).

Kacar köyünde ünlü uyumlarına uyan kullanımlar da mevcuttur: kurduğunu (21/22), köyü (22/123).

Göçmen ağzında “bura” ve “ora” işaret zamirlerinde yükleme hâl ekinden önce iyelik eki almış örnekler de bulunur: ne yapalım burasını (1/13), ovayı düz görmüşler, burasını (1/66), orasının (1/52).

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde oldukça yaygın olan iyelik eklerinden sonra yükleme hâli ekinin kullanılmaması anadolu ağızlarında da geçerlidir, benzer kullanımlar Kovancılar yerli ağzında da görülür⁷⁵: sesin çıkarıme (10/12), allahın seversen (10/18), senin nişanlin başkasına vèrerler (22/14).

1.2.4.4. Yönelme Hâli

İsmi fiile yönelme ve yaklaşma göreviyle bağlayan hâldir⁷⁶. Göçmen kullanımı yazı dilindeki gibidir: yönlerine (1/1), batıya (1/4), balķanlara (1/5), işine (2/23),

⁷³ Ahmet Buran, 1996, *age.*, s.63.

⁷⁴ Muharrem Ergin, 1992, *age.*, s. 284.

⁷⁵ Ahmet Buran, 1996, *age.*, s. 101.

⁷⁶ Zeynep Korkmaz, 2014, *age.*, s.280.

tavuklara (2/37), oruca (3/24), paluya (4/26), bursaya (6/29), bakıra (6/41), kafama (6/57), tepsiye (6/74), katrekalaye (7/192).

Yerli ağzında yönelme hâl ekinin sadece e’li kullanımı vardır, a’lı kullanımı yoktur: koltığıne (10/5), pəriye (11/3), cébıme (11/11), deligine (15/33), sandıke (17/97). Kacar köyünde a’lı kullanımı da mevcuttur: dünyaya (21/52), paşaya (21/142).

Kovancılar göçmen ağzında yönelme hâli ekinin +y şekli de görülür. Bu kullanım “asıl yönelme hâli ekinin düşmesi ve bağlayıcı ünsüz olan +y’nin yükleme hâli fonksiyonunu üstlenmesiyle oluşmuştur.”⁷⁷: +y (<+(y)A) orey (1/10), burey (1/32).

Bazı fonetik olaylar sonucu farklı kullanımlar: köstencē “köstenceye” (1/37),

Bir yerde de yönelme hâli eki yerine yükleme hâl eki kullanılmıştır: ismini “ismine” (1/14).

Yerli ağzında bazen yönelme hâl eki ile yükleme hâl eki yer değiştirip yönelme hâl eki yükleme hâl eki işleviyle kullanılmakta ve yönelme hâl eki iyelik eklerinden sonra kullanılmamaktadır⁷⁸: ağzan koy “ağzına koy”, canan baḥ “canına bak” (metin dışı derlemeler).

1.2.4.5. Bulunma Hâli

Bulunma hâli iş, hareket şahıs ve eşyanın yerini bildirir. Ayrıca iş, şekil-tarz, durum, karşılaştırma, kesir, miktar, kısım, vasıf, parça... vs. işlevleri de vardır⁷⁹. Göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre **+da/+de/+ta/+te** ekleri kullanılır: batıda (1/1), arada (1/4), içinde (1/41), memlekette (2/6), çanağkalede (2/11), askerde (3/26), bağında (4/34), Tarafında (6/28), denizlide (6/30).

Yerli ağzında sadece **+de/+te** şekli kullanılmaktadır: zamaninde (19/1), tarımda (27/7), yerde (27/91), dağında (28/3), içinde (28/11), yolde (29/2). Kacar köyünde **+da/+ta**’lı kullanım da mevcuttur: kanallarda (21/3), başında (21/19), savaştta (22/8).

1.2.4.6. Çıkma Hâli

Genellikle fiilin gösterdiği hareketin kendisinden uzaklaştığını veya çıktığını ifade eder⁸⁰. Çıkma hâl eki yazı dilinde olduğu gibi **+dAn/ +tAn**’dır. Göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağzında büyük ünlü uyumuna göre

⁷⁷ Ahmet Buran, 1996, **age.**, s.136.

⁷⁸ Ahmet Buran, 1997, **age.**, s.60.

⁷⁹ Ahmet Buran, 1996, **age.**, s. 177.

⁸⁰ Ahmet Buran, 1996, **age.**, s. 202.

kullanımlar mevcut olup genellikle uyuma bakılmaksızın sadece **+dan/tan** ya da sadece **+den/+ten** şeklindeki kullanımlar da mevcuttur: büyüklerden (1/2), ortadan (1/23), taşlardan (2/46), dağdan (6/9), artezyenden (6/10), susuzluktan (6/29), yazıdan (6/69), gizlidan (11/6), bağkurdan (11/34), dışardan (12/36), gizliden (12/45), arhasından (13/6), gitmeden (15/13), evdan (15/15).

1.2.4.7. Vasıta Hâli

İsmin belirttiği varlık veya nesnenin fiile “vasıta” olduğunu belirten durumdur⁸¹.

+IA eki göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre eklenirken Kacar köyü hariç yerli ağzında sadece **+le** şeklinde eklenir: bulgarla (1/21), arabayla (1/37), yelkenle (1/40), fiyatla (2/21), sabanla (2/35), arabayla (2/39), insanla (5/44), elle (6/32), seniyle (10/45), bıçağla (13/32), gözle (16/31), kızla (17/36), kalınla (18/37), harıkla (21/11).

+IAN eki de Kovancılar ağzında çok sık kullanılmaktadır. Bu ek “ile” edatının ile+n biçiminde genişlemesi ve kök ses i'nin düşmesiyle kalıplaşarak IAn şeklini almıştır⁸². Göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre **+IAN** şeklinde kullanılırken yerli ağzında **+len** şeklinde kullanılır: annemlen (3/33), öğretmenlerlen (4/26), püsküvütünlen (4/36), çayınlan (4/36), tepsiyen (6/60). Kacar köyünde +lan şeklinde de kullanılır: paranlan (22/27), bankasınlan (22/96).

Eski Türkçedeki gibi arkaik bir özellik olarak vasıta hâl eki görevinde kullanılan **+n** eki de kalıplaşmış olarak bazı kelimelerde görülür: kışın (1/58), yazın (1/65), güzün (1/125), baharın (5/1), yazın (21/71).

Çıkma hâli ekinin vasıta eki yerine kullanılmasına Türkiye Türkçesi ağızlarında çok sık rastlanılır⁸³, bu kullanım Kovancılar ağzında da görülür: sağlıktan gidin, (6/140), abêmden bereber (15/7), onlardan bereber (18/3), bi tenesiden (18/98).

Bulunma hâli ekinin vasıta eki yerine kullanılması: evlendi onunda (onunla) beraber (7/36).

Bir örnekte de vasıta ekinin düşmesi üzerine **+y** bağlayıcı ünsüzü bu fonksiyonu üstlenmiştir: eliy burdan çıkarī veri. (6/43)

⁸¹ Muharrem Ergin, 1992, **age.**, s. 284.

⁸² Ahmet Buran, 1996, **age.**, s. 239.

⁸³ Ahmet Buran, 1996, **age.**, s. 258.

1.2.4.8. Eşitlik Hâli

İsmin eşitlik, gibilik ve benzetme ifade eden durumudur⁸⁴. Göçmen ağzında +cA/+çA şeklinde kullanılırken yerli ağzında sadece +ce/+çe şeklinde kullanılır: güzelce (3/12), iyice (6/99), yavaaaşçe (16/74), rahatçe (19/64), iyice (27/34).

Eşitlik ekinin genişlemiş biçimleri olarak Türkiye Türkçesi ağızlarında +cene/+cana/+çana/+çene yapısı görülür. Bu yapı -çA + ğına/gine birleşmesinden /ğ/, /g/ ünsüzünün erimesiyle oluşmuştur, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki bu yapının izini bir Kıpçak tesiri olarak açıklamak mümkündür, her ne kadar Kıpçak Türkçesi Oğuz Türkçesi içinde erimişse de Türkiye Türkçesi ağızlarında bu tür izler bırakmıştır⁸⁵: épèycene (16/52), iyicene (16/120),

1.2.4.9. Yön Gösterme Hâli

Daha çok yer ve yön ile ilgili yer ve zaman isimlerine gelerek fiilin gerçekleştiği yönü gösterir⁸⁶. Türkiye Türkçesinde yön gösterme eki olarak kullanılan +ArI/ +rA ekleri kalıplaşmış ve hâl eki işlevini kaybetmiştir. Kovancılar ağzında da kullanımı aynıdır: ileri geri (1/15), yukarı (1/78), dışarı (2/39), buraya (2/44), orada (6/125), burdan (22/32), burede (27/85).

1.2.5. Aitlik Eki

Aitlik eki olan +ki, yapım eki özelliği de taşımakla beraber, çekim eklerinden sonra geldiğinden, iyelik eki gibi yardımcı +n sesi aldığından ve aitlik gibi ikinci bir iyelik fonksiyonu taşıdığından dolayı çekim eki niteliğindedir⁸⁷. Yerli ağzında kullanımı yazı dilindeki gibiyken göçmen ağzında yazı dilinden farklı olarak +kı şekli de olup yer yer ünlü uyumuna uymaktadır: oradaki (1/5), şimdiki (1/18), doğudaki (1/31), o zamanı (1/61), karşıki (2/50), evvelki (7/50), çayırdeki (16/111), benimki (32/10), buninkine (36/32).

⁸⁴ Muharrem Ergin, 1992, *age.*, s. 285.

⁸⁵ Ercan Alkaya, Eski Türkçe -qıña Ekinin Türk Lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Kullanımı Üzerine, **Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)**, Tdk Yay, Ankara 2009, s. 43-69.

⁸⁶ Ahmet Buran, 1996, *age.*, s. 286.

⁸⁷ Muharrem Ergin, 1992, *age.*, s. 282.

1.2.6. Soru Eki Ve Eksiz Soru Cümleleri

Soru eki göçmen ağızında yazı dilinde olduğu gibi ünlü uyumlarına bağlı olarak **mI/mÜ** şekillerinde kullanılır: böyle mi? (1/19), değil mi? (1/31), doldu mu? (2/58) dil mi? (3/22), alayım mı burdan? (4/26), dağıldı mı? (4/53), yapmış mı? (5/19), yok mu? (7/69).

Göçmen ağızında zaman ifade eden bir manada soru sorma şekilleri oldukça fazla kullanılır: torunum tene aldı mı, pazarlık yapéyè (2/55), sa'at dōt dendi mi celil amca ayakta (3/25), bayram namazı dağıldı mı, o zamanın 'şenliği başka (4/53).

Yerli ağızında soru eki, **mi** olarak tek şekilli kullanılır: var mı? (13/28), söylemesem mi? (16/62), tanıdız mı? (17/95), durur mı? (31/4).

Kovancılar yerli ağızında soru eki çok az kullanılmakta, genellikle bunun yerine;

1. Vurgu ile soru cümlesi yapılmaktadır: éle de'yi! "öyle değil mi" (18/113), bi kebape keçi vèri'lır? "bir kebaba keçi verilir mi" (20/8).

2. Vurgusuz, eksiz soru cümleleri de çok fazla kullanılmaktadır. Soru eki ve vurgunun olmadığı bu cümlelerde anlamdan soru cümlesi olduğu anlaşılmaktadır: ben daha sabırsızım yohse sen? (12/52), ağa iş var? (13/14), sen hindistane gidecahsın? (19/41)

1.2.7. Sıfatlar

İsimleri belirten veya niteleyen isim soylu sözcüklerdir.

1.2.7.1. Nitelik Sıfatları

Varlıkların iç ve dış özelliklerini (renk, şekil, biçim, tat, koku, mesafe, huy, alışkanlık, yetenek, beceri gibi) bildiren sıfatlardır⁸⁸: ufak gemilerle (1/19), boş evler (1/64), içecek su (1/105), aşılı dut (1/131), eski sistem (1/50), kumandalı araba (3/17), büyük düğün (5/72), beyaz kağıtta (5/11), ufarak bi bakıra (8/10), büyük çiviler (10/40), taze baluh (18/12), ğariban bi adam (19/1), kırmızı ariler (27/98), pis evler (32/52).

1.2.7.2. Belirtme Sıfatları

1.2.7.2.1. İşaret sıfatları

Nesneleri işaret yoluyla belirten sıfatlardır⁸⁹.

⁸⁸ Fatih Özek, 2015, *age.*, s. 166.

⁸⁹ Ercan Alkaya, 2014, *age.*, s. 248.

bu: bu karşıda (1/9), bu ‘harpler (1/15), bu göçmenlik (1/16), bu sefere (1/24), bu hıristiyanlar (1/30), bu derede (4/18), bu saat (5/1), bu hikaye (24/16). bu bölgede (27/23), bu adam (32/3).

şu: şu kömlüler (1/6), şu derenin (1/82), şu karşıda (1/60), şu merdivenlerin (2/45), şu işi (3/20), şu atları (7/90), şu an (31/30).

o: o kovancı (1/7), o karaağaçlar (2/3), o vakıt (3/1), o simitçilē “o simitçiler” (4/32), o adet (5/13), o kuyudan (6/12), o koloni (27/13), o gölden (28/10), o keçi (32/13).

u: u zaman (7/84), u diyer muhtarlar (21/170), u kanune (22/125), u arının (27/84), u keçi (32/10).

abu: Yalnızca yerli ağzında kullanılır, aha+bu kelimelerinin birleşiminden oluşmuştur⁹⁰: abu şey (22/98), abu çiçege (27/89).

au: Yalnızca yerli ağzında kullanılan bu sıfat aha+o kelimesindeki h sesi düşünce au şeklini almıştır⁹¹: au terefe (23/22).

1.2.7.2.2. Sayı Sıfatları

1.2.7.2.2.1. Asıl Sayı Sıfatları

Varlıkların sayısını belirten sıfatlardır: bir bölgedeymiş (1/1), bir ilçesi (1/3), üç yüz sene (1/4), bir hane (1/6), iki gün (3/10), dört kırdaş “dört kardeş” (5/39), iki kapi (10/60), on beş gün (25/4), bir kilometre (33/20).

1.2.7.2.3. Sıra Sayı Sıfatları

Asıl sayı sıfatlarına +Incl/+Uncu ekinin getirilmesiyle türetilen sıfatlardır: ikinci murad (1/4), ikinci cihan (1/15), ikinci anadan (6/120), üçüncü günü (7/127), birinci kapiyi (10/59), ikinci gün (22/147), beşinci ayde (27/44).

⁹⁰ Ahmet Buran, “Palu ve Palu Ağzının Bazı Fonetik Özellikleri”, Prof. Dr. Ahmet Buran - Makaleler (Yay. Haz: Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül), Turkish Studies Publication Series-V, Ankara 2008, s.79.

⁹¹ Ahmet Buran, 2008, age., s.79.

1.2.7.2.3.1. Üleştirme Sayı Sıfatları

Varlıkların sayısını grup grup gösteren sıfatlardır⁹². Sayıların üzerine +Ar./+er/+şar/+şer ekleri getirilerek yapılır. Ayrıca göçmen ağzında r sesinin düştüğü şekiller de mevcuttur: birē kıazan (7/89), ikişer tene (7/181).

1.2.7.2.3.2. Kesir Sayı Sıfatları

Varlıkların sayısını kesirli olarak belirten sıfatlardır. Tamlayan unsuruna +da/+de/+ta/+te hâl eki getirilerek tamlananla beraber oluşturulur⁹³: yüzde seksen (27/124), yüzde yetmiş (27/124).

“1/2'nin sözde ifadesi olan yarım sıfatı da kesirli sıfat sayılabilir⁹⁴”. yarım teneke (6/70), yarım kilo (6/74).

1.2.7.2.3.3. Topluluk Sayı Sıfatları

Asıl sayı sıfatlarına gelerek gösterdikleri varlık ve nesnelere arasında bir yakınlık, birliktelik ve topluluk bulunduğunu gösteren sıfatlardır⁹⁵. +II/+IU/+Iz/+Uz eklerinin getirilmesiyle oluşturulur: on beşli yaşlar (7/42), ikiz çocuğ (17/9).

1.2.7.2.4. Soru Sıfatları

İsimleri soru yoluyla belirten sıfatlardır.

hangi: hangi yemeği (17/80), hangi daireye (21/157), hangi ari (32/20).

kaç/kaç: kaç hane (1/28), kaç kişi (1/64), kaç gündür (6/23), kaç kök (6/106), kaç senelik (8/25), kaç kıram (18/47), kaç üsküre (20/11), kaç yere (21/89).

ne: ne zaman (1/121), ne kiremit (2/53), ne sözler (5/56), ne kıadar (7/85), ne cevap (14/7), ne şeyi (21/159), ne zaman (29/9).

nasıl: nasıl işkembe (7/142), nasıl cevap (25/52).

1.2.7.2.5. Belirsizlik Sıfatları

Nesneleri net olmaksızın belirsizce belirten sıfatlardır⁹⁶.

⁹² Muharrem Ergin, 1992, **age.**, s. 296.

⁹³ Mukim Sağır, **Erzincan ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay, Ankara 1995, s. 146.

⁹⁴ Zeynep Korkmaz, 2014, **age.**, s. 392.

⁹⁵ Zeynep Korkmaz, 2014, **age.**, s. 393.

⁹⁶ Ercan Alkaya, 2014, **age.**, s. 254.

başka/başka: başka köylerden (1/37), başka bi şey (6/41), başka yere (6/89), başka birisi (7/1352), başka yemek (17/88), başka muhtarlar (21/41), başka işaret (32/50), başka yere (36/3), başka kimseyi (36/37).

bazi: bazi atleri (16/135), bazi seneler (27/83), bazi arkadaşlar (27/94).

birkaç/ bi kaç/bi kaç: birkaç tane (1/111), bi kaç gündür (6/24), bi kaç tene (13/30), bi kaç dakika (17/17), bi kaç köy (22/125).

bir/ bi/ bî: bî yeşillik (6/6), bi şey (6/13), bi tenesi (6/15), bir bakıra (6/40), bir müslüman (7/54), bi avukat (14/2), bi şey (14/11), bi gün (15/1).

biraz: biraz köse buğdayımız (1/83), biraz yağ (6/81), biraz ot(18/53), biraz uzun (27/122), biraz kurahlıh (28/2).

bir süri/bi süri: bir süri şey (19/92), bi süri yemek (29/20).

bütün: bütün atlar (7/89), bütün aynalar (22/69), bütün külünler (32/46).

çok/çoğ: çok yıllar (1/15), çok şükür (7/6), ‘çok çile (7/43), çok şey (7/84), çoğ kahraman (24/15), çoğ merak (25/8), çoğ aktif (27/5).

felan: felan evde (16/44), felan gömde (16/127), felan yerde (17/43).

her: her köyden (1/28), her köşesinde (1/33), her öğünde (7/166), her yağış (27/79), her terefte (30/17), her evde (31/23), her çeşit (32/20).

hiç: hiç kimse (7/197), hiç kimse (34/15).

hiçbir/hiçbi: hiçbir Kaynalarımızın (3/15), hiçbi taraf (7/3), hiçbir şey (17/71), ‘hiçbi hilesi(19/16), ‘hiçbi yanlışı (19/16), hiçbi damla (31/36).

1.2.8. Zamirler

Bir ismin yerine kullanılan, ismin yerini tutan isim soylu sözcüklerdir.

1.2.8.1. Şahıs Zamirleri

Varlıkları şahıslar halinde temsil etmek suretiyle karşılayan isim soylu kelimelerdir⁹⁷. Kovancılar ağzındaki şahıs zamirleri:

Teklik I. şahıs: ben (1/130), benden (1/140), bende (1/143), benim (2/11), bana (2/22), beni (7/4), benim (20/18), baan (18/95), bahan (29/18).

Teklik II. şahıs: sen (1/87), sana (1/136), senin (3/10), seni (4/26), saan (21/145), sahan (15/39).

⁹⁷ Ercan Alkaya, **Sibirya Tatar Türkçesi**, Turkish Studies Publication, Ankara 2008, s.287.

Teklik III. şahıs: : o (1/145), onu (1/145), ondan (4/42), onun (6/58), ona (7/17), u (11/5), one (11/35), onden (30/22).

Çokluk I. şahıs: biz (1/4), bizim (1/3), bizden (1/130), bize (3/9), bizi (7/52), bizim (12/7).

Çokluk II. şahıs: siz (1/124), size (2/14), sizi (4/54), sizin (5/61), sizden (21/33).

Çokluk III. şahıs: onlar (1/33), onlardan (1/130), onlara (1/138), onların (2/18), onları (3/17), onlarda (5/39), unlar (21/156).

Göçmen ağızında şahıs zamirlerinin genel çekim tablosu

Yalın	İlgi	Yükleme	Yönelme	Bulunma	Çıkma
ben	benim	beni	bana	bende	benden
sen	senin	seni	sana	sende	senden
o	onun	onu	ona	onda	ondan
biz	bizim	bizi	bize	bizde	bizden
siz	sizin	sizi	size	sizde	sizden
onlar	onların	onları	onlara	onlarda	onlardan

Tablo 1 Göçmen ağızında şahıs zamirlerinin genel çekim tablosu

Yerli ağızında şahıs zamirlerinin genel çekim tablosu

Yalın	İlgi	Yükleme	Yönelme	Bulunma	Çıkma
ben	benim	beni	bana, bağan,	bende	benden
sen	senin	seni	sana, sağan, sahan	sende	senden
o, u	onun, onun	oni, uni	ona, one	onda, onde	ondan, onden
biz	bizim	bizi	bize	bizde	bizden
siz	sizin	sizi	size	sizde	sizden
onlar, onler	onların, onlern	onlari, onleri	onlara, onlere	onlarda, onlerde	onlardan, onlerden

Tablo 2 Yerli ağızında şahıs zamirlerinin genel çekim tablosu

1.2.8.2. Dönüşlülük Zamirleri

Tek başına asıl şahıs zamirlerinin yerini tutabilen, asıl şahıs zamirlerinden daha kuvvetli ifade taşıyan zamirlerdir⁹⁸. Dönüşlülük zamiri yazı dilimizde olduğu gibi “kendi” sözcüğüdür:

Teklik I. şahıs: kendim aşıladım (1/132), ben kendi elimle yaparım (4/13), avluya attım kendimi (5/29), kendimi kurtarıp gelirim (13/37), kendime aldım (21/39).

Teklik II. şahıs: Derlediğimiz metinlerde örneği bulunmamaktadır.

Teklik III. şahıs: kendi evleri var. (2/40), kendi de gülüyér kendi. (5/41). ‘halid ağa kendisi alsın. (5/23), son iki kuri üzümü kendisi yer (16/41), peşkilni de kendi başına sarıh édér tilki (34/23).

Çokluk I. şahıs: kendimize göre zebze ekerdik (6/19), baklavayı kendimiz açādık (3/7), kendımız öldırsağ abəsi de bizi öldırér (16/79), kendimizi geliştirdik (27/8).

Çokluk II. şahıs: Derlediğimiz metinlerde örneği bulunmamaktadır.

Çokluk III. şahıs: kendileri karıştırmış bunu. (5/22), kendilerinin çocuğleri olmér ya (17/5).

1.2.8.3. İşaret Zamirleri

Nesneleri işaret ederek, göstererek karşılayan kelimelerdir⁹⁹:

bu: bu (1/126), burda (1/6), burasını (1/13), buraya (1/20), burey “buraya” (1/32), burdan (1/72), burası (1/73), bundan (1/123), buna (2/41), bunun (16/23), bune (17/45).

şu: şu (1/6), şurdan (1/13), şunu (1/132), şuraya (1/119), şurda (2/2), şunlerden (11/3).

o: o (1/68), ona (2/23), onda (7/137), ondan (7/177), onu (8/3), onun (8/15), o (12/13), oni (18/71).

u: une (15/23), u (21/2), uni (21/95),

bunlar: bunlar (1/140), bunları (3/21), bunleri (25/46).

onlar: onlar (1/114), onları (2/3), onleri (17/27), onlere (36/1).

unler: unler, unlere, unlerin (Yerli ağzı metin dışı derleme).

⁹⁸ Muharrem Ergin, 1992, *age.*, s. 309.

⁹⁹ Muharrem Ergin, 1992, *age.*, s. 309.

Kovancılar göçmen ağzında “bura, ora” işaret zamirlerine yönelme hâl eki eklendiğinde “burey, orey” şekillerini alırlar: orey (1/10), buray (1/32), burey (6/107).

1.2.8.4. Soru Zamirleri

Varlıkları soru yoluyla temsil eden zamirlerdir. Yazı dilindeki soru zamirlerinin aynıları kullanılır. Bazı örnekleri: ne (1/3), nereye (1/18), kime (2/55), nerde (3/6), neye (5/14), hani (10/11), kim? (10/2), nereye (11/25), kimdir? (16/133), hangisi (17/92).

1.2.8.5. Belirsizlik Zamirleri

Kişileri ve nesnelere belirsiz bir şekilde temsil eden zamirlerdir¹⁰⁰. Asıl belirsizlik zamirlerinin sayısı azdır: kimse, herkes, falan gibi. Türkçede bu iş genellikle belirsizlik zamiri gibi kullanılan iyelik şekilleriyle karşılanır: biri, başkası, bir çoğumuz gibi¹⁰¹. Kovancılar ağzında kullanılan belirsizlik zamirleri yazı dilinden farksızdır. Bazı örnekler: kimisi(1/10), çoğu (1/111), kimi (3/9), herkes (4/39), kimse (5/11), biri (5/67), herkes (6/9), birisi (7/135), falan (7/23), hepsi (7/38), öteki (7/57), şey (7/66), herkez (7/86), bazisi (19/69), hepi (21/66), felan (27/80).

1.2.9. Zarflar

Fiillerin, fiilimsilerin, sıfatların ve zarf görevindeki sözlerin anlamlarını çeşitli yönlerden etkileyen, bu anlamları kimi zaman güçlendirip kimi zaman kısıtlayarak daha belirgin hâle getiren kelimelerdir¹⁰².

1.2.9.1. Yer-Yön Zarfları

Fiillerin yerini ve yönünü belirten zarflardır¹⁰³. Kovancılardaki zarflar yazı diliyle paralellik gösterir. Bazı örnekleri:

aşağı/aşağı: indik aşağı (1/56), aşağı dökerdim (7/169), damden aşağı atır (16/42), gidik gel aşağı (29/67).

dışarı/dışari: savurdu paketi dışarı (5/20), dışarı gidâyê (6/26), dışari gider (30/13), kari dışari götürêr (37/1).

ileri: çık ileri dedi (7/71), ‘ta ileri düştü ha (18/109).

¹⁰⁰ Ercan Alkaya, 2014, **age.**, s. 261.

¹⁰¹ Muharrem Ergin, 1992, **age.**, s. 313.

¹⁰² Hanifi Vural, Tuncay Böler, 2012, **age.**, s. 202.

¹⁰³ Ercan Alkaya, 2014, **age.**, s. 265.

ileri gèri: ileri gèri çok uğraşerler (1/15).

gèri: gèri gelürsin (16/13), çocuğ gèri dönmiş (17/71).

yuğarı/yuğari: devlet ev yaptı yuğarı (6/20), getirèr yuğari (12/69).

1.2.9.2. Zaman Zarfları

Fiilleri zaman bakımından belirgin duruma getiren ve sınırlandıran zarflardır¹⁰⁴. Bu zarf türünün yazı dilinde olduğu gibi Kovancılar ağzında da birçok örneği bulunmaktadır. Bunlardan bazıları:

akşam/ağşam: akşam ‘ahmet ağanın düğünü var (5/10), akşam gittim (5/36), herkes dağlışırdı akşam (6/61), akşam temizlersin (7/170), bu ağşam bizim misafirımız olın (19/57), ağşam eve gelèr (32/5).

artık/artığ: yaşım gitmiş artık çocuğum. (6/2), daha artığ birağın (32/33).

bugün: bugün başından neler geçti (7/205), ne iş yaptın bugün? (7/205), ben bugün evde durèrim (16/67), sadece bugün senin için ziyarete geldim (21/43).

daha: Miktar zarfı olan **daha** kelimesi zaman zarfı olarak da **henüz** yerine kullanılmaktadır¹⁰⁵: kapaçmaz suyu daha alınmadı (1/106), bi Takşit ödedi daha evlere (6/27), ben sandım ki sen daha gitmemişsin (25/35).

dün: dün dedı (4/10), ya dün ben sizin orda çalıştım (5/61).

evvel/evel: daha evvel bulđariya yerine anadolu dèmişlè oralara (1/22), biraz evel anlattım (1/74).

eskiden: orası bizim eskiden anavatanımızdır (1/31), eskiden böyle yapıldı (2/33), eskiden buraya hayvanları çekerdim (2/44), eskiden tüfenk yoğti (31/23), eskiden külün yapèrdiler (32/44).

güzün/güzın: güzün getidim (1/125), güzün düğün yapacam (5/54), güzın de yine gèri gidèrler (25/4), ben güzın çoğ bekledim bunlerin kavuşmesini (25/58).

kışın: caminin hücresinde kaldığ o kışın (1/58).

öğle: öğle temizlersin (7/170).

sabah/saba/sabahla/sabahtan/sabahleyin/sabaleyin: sabahla ‘halid ağaya götürelim. (5/12), sabahtan çocuğun kolunu tutar (5/67), sabahla geldik eve. (6/105), içtima oldu sabahleyin. (7/69), saba temizlersin (7/170), sabah gittim (15/32), sabaleyin gidiyor (27/85).

¹⁰⁴ Zeynep Korkmaz, **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 1992, s. 177.

¹⁰⁵ Muharrem Ergin, 1992, **age.**, s. 301.

sonra: Hece yutumu sonrasında oluşmuş >so/son şekilleri de bulunmaktadır: geldikten sonra genişleyer (1/7), ondan so yıllar geçer (1/15), ondan sonra başladık (1/79), andan so iplik olur. (2/47) ondan son diyecem (8/26), sonra geldim (16/36).

şimdi: şimdi orası şehir oldu (1/44), şimdi ayrı yollar yapıldı (1/54), savur şimdi “soğur şimdi” (5/47), bah şimdi türkiyenin içi bozuktur (22/37), şimdi keçinin yerine bizi keser (26/15).

1.2.9.3. Nitelik Zarfları

Bir fiilin, bir sıfatın ya da bir başka zarfın niteliklerini belirten zarflara denir¹⁰⁶. Kovancılar ağzında tespit ettiğimiz bazı örnekleri şunlardır:

böyle/böle/bèle: böyle anlaşa anlaşa tirene pindi (1/47), böyle oturuyoruz. (5/40), böyle olurdu çoçanları (6/34), tencereyi kıstırırdı böle (6/99), böyle verdiler (7/98), niye sen bana bèle söylersın (12/10), bèle yanına düştü (15/10).

iyi: iyi hatırlêyırım (1/35), iyi komşuluk êderiz şimdi (3/35), iyi hatırlêmırım (35/25).

iyice: dövme pişerdi iyice (6/100), iyice yapıştırdım (7/75), sabır taşı iyice şişer (12/64), dev iyice kafasını uzatır (16/74).

iyicene/güzelcene: Bu yapı -çA + ğına/gine birleşmesinden /ğ/, /g/ ünsüzünün erimesiyle oluşmuştur, Türkiye Türkçesi ağızlarındaki bu yapının izini bir Kıpçak tesiri olarak açıklamak mümkündür, her ne kadar Kıpçak Türkçesi Oğuz Türkçesi içinde erimişse de Türkiye Türkçesi ağızlarında bu tür izler bırakmıştır¹⁰⁷: tuz atıp iyicene tuzli de yapır (16/120), güzelcene olır (29/46).

güzel: o bayramlar çok güzel olurdu. (3/4), çok güzel olêê. “çok güzel oluyorlar.” (6/71), palunun yemekleri güzel yapıyor (36/43).

güzelce: güzelce buraları süpürüz (3/12), yıkadım güzelce (7/97).

öyle/êle: öyle hep yelkenle gitmişler (1/41), öyle idare ettirdik iki üç sene (1/86), öyle dedi ya (4/49), öle de lezzetli olêler (6/85), öyle derdiler (7/160), êle bahtım (22/164), êle uyhude kalêr (25/3).

êlesiye: bu êlesiye konuşêr (22/93).

şöyle: bi tahta dikmiş şöyle (1/70), şöyle yap (1/77), şöyle yararsın (1/133), şöyle iyice yapıştırdım (7/75).

¹⁰⁶ Tuncer Gülensoy, **Kütahya ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1988, s. 97.

¹⁰⁷ Ercan Alkaya, 2009 agm., s. 43-69

1.2.9.4. Azlık-Çokluk Zarfları

Fiillerin, fiilimsilerin, sıfatların veya zarfların anlamlarını azlık-çokluk bakımından belirleyen zarflardır¹⁰⁸. Kovancılar ağzında tespit ettiğimiz bazı örnekleri şunlardır:

az: az vèrèyèrè “az veriyor” (6/18), yèrindeki su az kalır (21/4).

biraz: su biraz kireçli (1/122), biraz gevşektir (2/16), biraz da su koyarsın (6/75), biraz soğudu (6/76), biraz yağcıydım (7/140), baba burde biraz dinlenaḥ (25/30), biraz gidèr (31/26).

çok/çoḥ: çok severdiler beni (7/146), ‘çok döverdi bizi (7/175), çok ayakta duramazdım (8/26), çoḥ susanèr (16/120), adamın biri çoḥ korḥermiş (37/1).

daha/dā/Tā: daha zaman istèyè (2/6), daha soracaḡsanız sorun (2/24), daha yandı toprak (6/36), daha sorèr misin “daha soruyor musun” (7/16), ben daha gitmem oreye (17/71), bi artizyen daha vurdum (22/46). /-h-/’nin düşmesine baḡlı olarak uzun ünlülü ya da ikiz ünlülü örnekler de görölmektedir: Tā ḡaynanın yanında hiç celil amcanın elini öpmemişimdā bi taḡsit ödedi (6/22), affeder miyim dā (7/71), bi daḡ ḡarıḡ dèdi (7/187).

en: en sonunda (1/16), en küçüklèri (6/119), en son (19/8), en büyüḡi (23/10).

fazla: tarım fazla olèyè “tarım fazla oluyor” (2/36), fazla urduramadı “fazla vurduramadı” (6/12), fazla çatlamadı (6/20), fazla yiyemiyèm “fazla yiyemiyorum” (6/112), sular fazla kalmadı (23/24).

1.2.9.5. Soru Zarfları

Fiilleri, fiilimsileri, sıfat ve zarfları soru yoluyla belirleyen kelimelerdir¹⁰⁹:

nasıl: nasıl yetiştiriliyè (1/126), nasıl yaptḡını (2/129), nasıl ḡuvvetlenecek (2/59), nasıl yaşlanmiyèrè “nasıl yaşlanmıyor” (4/33), nasıl istemiş (5/40), nasıl görmüşler (7/42).

ne: ne yiyicen (7/51), ne doldurdun (7/99), ne iş yaptın (7/205), ne bilem (8/28).

neden: neden dèsene (8/35), neden yılmadım (22/57).

niye: niye geldin oḡlum (7/15), niye böyle (7/57), ordan niye gelmişler (22/132).

¹⁰⁸ Tuncer Gülensoy, 1988, *age.*, s. 98.

¹⁰⁹ Hanifi Vural, Tuncay Böler, 2012, *age.*, s. 206.

1.2.10. Şahıs Ekleri

1.2.10.1. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Aslında şahıs zamiri olup zamanla ekleşerek bugünkü duruma gelmiş olan şahıs ekleridir¹¹⁰. Şimdiki zaman, geniş zaman, gelecek zaman, öğrenilen geçmiş zaman, istek çekimlerinde kullanılırlar:

Teklik I. şahıs: -m, -Am, -ém, -Im, -ím, -Um

Teklik II. şahıs: -sIn, -sín, -sUn.

Teklik III. şahıs: Eksiz.

Çokluk I. şahıs: -z, -Iz, -íz, -Uz.

Çokluk II. şahıs: -sInIz, -sUnUz, -sIz, -sUz.

Çokluk III. şahıs: -lAr, -lē, -lā, -lağ, -leğ.

1.2.10.2. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Aslında iyelik kökenli olup zamanla şahıs eki haline gelmiş olan eklerdir. Görülen geçmiş zaman, şimdiki zaman, şart ve öğrenilen geçmiş zaman çekimlerinde kullanılır:

Teklik I. şahıs: -Im, -Um.

Teklik II. şahıs: -n, -In, -Un.

Teklik III. şahıs: Eksiz.

Çokluk I. şahıs: -ıh, -ık, -ik, uğ, ük,

Çokluk II. şahıs: -nIz, -nUz.

Çokluk III. şahıs: -lAr, lē, -lā, -lağ, -leğ.

1.2.10.3. Emir Kipindeki Şahıs Ekleri

Teklik I. şahıs: -AyIm.

Teklik II. şahıs: Eksizdir.

Teklik III. şahıs: -sIn, -sUn.

Çokluk I. şahıs: -Allm.

Çokluk II. şahıs: -In, -Un.

Çokluk III. şahıs: -sInlAr.

¹¹⁰ Ahmet Buran "Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni", Prof. Dr. Ahmet Buran - Makaleler (Yay. Haz: Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül), Turkish Studies Publication Series-V, Ankara 2008, s. 155.

1.2.11. Bildirme Kipleri

1.2.11.1. Şimdiki Zaman Kipi

Eylemin gösterdiği oluş ve kılışın içinde bulunulan zamanda gerçekleşmekte olduğunu ifade eder. “*Dil kullanımının şimdiki zamanda yapıyor olması ve şimdiki zaman çekimindeki eylemin başlamış (geçmiş zaman), gerçek (şimdiki zaman), ve sürüyor (gelecek zaman) olması, bu zamanı kolayca, geçmiş ve gelecek zamanda bildirir duruma getirir*¹¹¹.”

Yerli ağızında asli şimdiki zaman eki **-ër**'dir. Bu ek -Ar. ekinin türlerindedir, Doğu grubu ağızlarında ek ünlüsü kapalı è olarak yaygın bir şekilde şimdiki zaman çekiminde kullanılmaktadır¹¹². Asli şimdiki zaman ekinin **-ër** ve **-yër(e)** olduğu göçmen ağızında ise şimdiki zaman eki tam olarak bir standarta kavuşmamıştır. **-yër(e)** ekindeki **r** sesinin düşmesi sonucu **-yè** şekli, **-ër** ekindeki **r** sesinin düşmesi ve **y** sesinin türemesi sonucu **-èy /-iy** ve daha sonra **y** sesinin veya **è** sesinin de düşmesiyle **> -è/ -y** şekilleri oluşmuştur. Tüm bu şekiller aynı anda kullanılmaktadır. Bunun yanında az da olsa yazı dilinin etkisiyle **-yor/-yo** şekli de kullanılmaktadır.

Türkiye Türkçesi ağızlarında geniş zaman, şimdiki zaman, duyulan geçmiş zaman, ve gelecek zaman kiplerinin 1. çokluk çekiminde zamir kökenli -Iz eki yerine, iyelik kökenli -k kişi eki kullanılmaktadır¹¹³. Bu kullanım duyulan geçmiş zaman ve şimdiki zaman çekimlerinde Kovancılar ağızında da vardır.

-ër eki hem göçmen hem de yerli ağızında ünlü ile biten bir kelimeye eklendiği zaman araya yardımcı ses almaz, kendisinden önceki ünlü ile kaynaşır -ër olarak kullanılmaya devam eder.

Teklik I. şahıs

-yërım: gözlüyërım (5/48), çalışëyërım (5/60).

-yem/-yëm/-yim: anladiyem (1/42), verëyim (2/37), unudiyim (3/17), götürëyëm (5/48).

¹¹¹ Günay Karaağaç, 2012, **age.**, s. 361.

¹¹² Fatih Özek, “Türkiye Türkçesi Doğu Grubu Ağızlarında Şimdiki Zaman Ekleri”, **Turkish Studies**, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Winter 2012, Volume 7/1 p. 1753.

¹¹³ Paşa YAVUZARSLAN, “Türk Dilinde Kişi Eklerinin Tarihsel Gelişimi ve Değişimi”, 38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies), C I, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu (2011), s. 1960.

-erIm: uçerım (7/198), sürerım “sürüyorum” (11/6), isterım “istiyorum” (14/4), durerım “duruyorum” (16/67), anlerım “anlıyorum” (21/1), yaperım “yapıyorum” (22/117).

Teklik II. şahıs

-yêrsIn/-yêsIn/-yisin: koyıyêrsın (2/29), yatêyêsın (3/24), konuşêyêrsın (4/10), söyleyêsın (5/56), konuşêyêsın (5/58), koyêyêsın (6/64), yiyisin (6/88).

-yên: Sadece bir örnekte kullanımına rastlanmıştır: ölçüyên (5/65).

êrsIn: bilêrsın (7/7), konuşêrsın “konuşuyorsun” (22/12), benzêrsın “benziyorsun” (22/150), yapêrsın “yapıyorsun” (25/35), bilêrsın “biliyorsun” (28/4).

Teklik III. şahıs

-êr: geçêr (1/9), sıkıştırer (1/15), sorêr (7/16), kılêr (7/49), dêr (7/57), durêr “duruyor” (28/13), gelêr “geliyor” (28/15), vurêr “vuruyor” (29/31), gezêr “geziyor” (31/14), ötêr “ötüyor” (32/54).

-yêr(e): çıkıyêre (1/16), genişlêyêr (1/7), dağıdiyêr (3/25), diyêr (3/26), gitmeyêr (4/52), yapıştıriyêre (5/29), gülêyêr (5/41), dişliyêre (5/63), ekmeyêre (6/20), pişiyêre (6/71), geliyêre (6/103), kılêyêr (7/49).

-yê: temizleyê (1/8), olêye (1/11), vëriyê (3/26), gezeyê (3/26), yaşlanmiyê (4/38), ‘çarpiyê (5/8), yaliyê (5/52), kar êtmeyê (5/63), bi şey olmiyê (6/37), geziyê (6/140).

-ey/-êy-iy: gelêy (1/12), sürey (2/27), geliy (3/4), getirmiy (6/34).

-yor/-yo: geçiyo (1/24), örtüyo (2/29), diyor (19/67).

-r ünsüzünün düşmek üzere olduğu veya düştüğü örnekler: geçê (1/12), geçêr (1/12), gidêyêr (1/19), çalışêyê (6/22).

Çokluk I. şahıs

-êriz: koyêriz (6/63), atêriz (6/70),

êrih: gidêrih “gidiyoruz” (16/96), yahalêrih “yakalıyoruz” (18/37), çevirêrih “çeviriyoruz” (19/56), çıkarêrih “çıkarıyoruz” (32/29), koyêrih “koyuyoruz” (32/29).

-yêrIz/yêrîz-: alıyêrîz (6/38), pişiriyêriz (6/63), toplêyêrîz (6/69).

-yêz/-yız/-yîz: yapıyêz (6/67), düzlêyêz (6/70), atêyêz (6/130), vëriyîz(6/132).

-yoruz: oturuyoruz (5/40).

Çokluk II. şahıs

ërsız: tanërsız “tanıyorsunuz” (16/34), dërsız “diyorsunuz” (17/65), bilërsız “biliyorsunuz” (31/31).

Çokluk III. şahıs

-ërler: gelërler (1/3), toplaşërler (1/13), çağırërler (/22), yapërler (6/26), olërler (6/85), alërler (6/95), döşërler (6/96), eklërler (6/96), dökërler (6/96), ölerler (6/129), gidërler “gidiyorlar” (17/68), çağırërler “çağırıyorlar” (17/82), götürërler “götürüyorlar” (18/16), koparërler “koparıyorlar” (18/38), başlërler “başlıyorlar” (19/62).

-yërler: veriyërler (5/13), toplayërler (6/10).

-iy(i)ler: aliyeler (5/20), geliyeler (3/13),

-yolar: temizliyolar (1/8), toplanıyolar (1/10).

-r ünsüzünün düstüğü örnekler: édeler (1/77), alërlë (6/141), olëlē (6/71), dëyë (7/50).

Olumsuz: biçemeyësin (1/81), bilmiyim (3/14), duramıyëre (4/2), bulamıyëm (5/8),

beğenmiyërim (5/54), suvaramıyız (6/11), inanmërim (10/47), tanımëriş (17/96), edemëriş (18/17), çekmërsız (22/30), götürmërsız (13/44).

1.2.11.2. Geniş Zaman Kipi

Geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanları içine alan net olmayan bir zamandır. Şimdiki zamanda gerçekleşmekte olan dil kullanımını, geçmişe ve geleceğe yönlendiren bir zamandır. Bu yüzden süreklilik, kalıcılık ve alışkanlık bildiren bir şekil çekimi gibi, belirsiz zamanlara işaret eden bir ara zamandır¹¹⁴. Yazı dilinde olduğu gibi, Kovancılar ağzında da **-r/-(D)r/-(U)r ve -Ar.** olmak üzere iki ayrı ekle karşılanmaktadır¹¹⁵. Geniş zaman eki Kovancılar göçmen ağzında şekil olarak genellikle yazı diliyle aynıdır. Ancak göçmen ağzında -r'nin düşme eğilimine bağlı olarak, işlevinin bağlantı ünlüsüne kaydığı örnekler ve bağlantı ünlüsündeki çeşitli fonetik değişmelerle oluşmuş biçimler de görülür.

Yerli ağzında kelime köklerinde ve eklerde 2. heceden itibaren bir düzleşme eğilimi vardır, bu eğilim geniş zaman çekiminde de görülür. Geniş zaman ekindeki yardımcı ek ünlüsü u/ü ve şahıs ekindeki u/ü düzleşerek ı sesine döner. Şahıs ekindeki

¹¹⁴ Günay Karaağaç, 2012, **age.**, s. 359.

¹¹⁵ bk. Ahmet B. Ercilasun, “Geniş Zaman Ekine Dair Bazı Düşünceler”, **Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun – Makaleler (Dil, Destan, Tarih, Edebiyat)**, Yay. Haz: Ekrem Arıkoğlu, Akçağ Yay, Ankara 2014. s. 359-363.

u/ü ve zaman ekindeki ü seslerinin tümü ı sesine dönüşürken zaman ekindeki u sesleri bazen korunmaktadır.

Teklik I. şahıs

-(A)rIm: Göçmen ağızında uyuma göre eklenir. Yerli ağızında -(e)rım olarak tek şekilli eklenirken Kacar köyünde kalın ünlülü kelimelere -arım şeklinde eklenir: söylerim (1/89), basarım (1/134), severim (2/3), çığırım (10/52), vararım (21/112), teşekkür ederim (21/170), saterim (31/5).

-(I)rIm/-(U)rUm: Göçmen ağızında ve Kacar köyünde -(I)rIm/-(U)rUm, yerli ağızında -(u)rım/-(ı)rım şeklinde kullanılır: dolanırım (1/135), gösteririm (1/136), bulurım (19/37), olırım (31/39), verem olurum (22/167), gelırım (34/9).

Teklik II. şahıs

-(A)rsIn: Göçmen ağızında -(A)rsIn şeklinde uyuma göre eklenir. Yerli ağızında -(e)rsın olarak tek şekilli eklenirken Kacar köyünde kalın ünlülü kelimelere -(a)rsın şeklinde eklenir: dersin (1/103), yararsın (1/132), soğarsın (1/133), yirsin (3/24), yaparsın (4/14), dökersin (6/88), sararsın (6/97), temizlersin (7/170), atarsın (8/18), satersin (31/6), atersin (18/108), nasip edersin (19/24), af edersin (22/109).

-(I)rsIn/-(U)rsUn: Göçmen ağızında -(I)rsIn/-(U)rsUn, yerli ağızında -(ı)rsın/-(u)rsın şeklinde kullanılır: bilirsin (1/137), bulursun (2/25), dağıdırsin (4/42), pişirsin (6/97), doldurusun (6/97), görürsin (21/22), bilirsin (27/14), zorlanırsın (27/33).

Göçmen ağızında geniş zaman eki ünsüzü -r'nin düşmesine bağlı olarak, zaman işlevinin bağlantı ünlüsüne kaydığı örnekler de görülür: kuvvetlenisin (2/60), 'zenginleşisin (2/60), kaynadısın(6/75).

Göçmen ağızında bazı örneklerde ise ek ünsüzü -r düşmek üzeredir: dö'şerşin (6/74), dökeşin (6/75), ufadışın (6/86).

Teklik III. şahıs

-(A)r: Göçmen ağızında ve Kacar köyünde büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağızında -(e)r olarak tek şekilli kullanılır: açar (1/90), kaçar (1/91), çıkar (1/93), satar (2/36), yener (2/59), bésler (22/115), ater (27/21), keser (27/27).

-(I)r /-(U)r: Göçmen ağızında ve Kacar köyünde büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağızında sadece -(ı)r /-(u)r şeklinde kullanılır: gelir (1/103), olur (1/132), kudurur (1/143), açılır (2/39), doğunur (6/112), kalır (21/4), dönebilir (22/99), sürdürür (27/128).

Göçmen ağzında ek ünsüzü –r'nin düşmek üzere olduğu örnekler ve –r'nin düşmesine bağlı olarak, zaman işlevinin bağlantı ünlüsüne kaydığı örnekler de görülür: yapılı (2/7), karıştırır (6/100),

Çokluk I. şahıs

-(A)rIz/(e)rIḡ: Göçmen ağzında –(A)rIz şeklinde kullanılırken yerli ağzında –(e)rız ve –(e)rıḡ şeklinde kullanılır: koşarız (1/54), içeriz (1/121), kılarız (2/38), toplarız (3/12), yaşarız (3/36), éderiz (4/8), deriz (6/83), yapa'rız (8/15), gezerıḡ (12/14), giderıḡ (12/14), halléderız (29/21), çekerız (37/15).

-(I)rIz/-(U)rUz/-(ı)rıḡ/(u)rıḡ: Göçmen ağzında –(I)rIz/-(U)rUz, yerli ağzında –(ı)rız/-(u)rız/(ı)rıḡ/(u)rıḡ şeklinde kullanılır: alırız (1/120), bırakırız (3/12), bayramlaşırız (3/13), anladırız (4/53), yetiştiriz (29/9), kurtulurıḡ (36/62), ayırırız (37/22).

Çokluk II. şahıs

-(A)rsInIz/-(e)rsız/-(I)rsInIz/-(ı)rsız: Göçmen ağzında –(I)rsInIz/-(A)rsInIz, yerli ağzında –(ı)rsız/-(e)rsız şeklinde kullanılır: bilirsiniz (16/131), bulabilirsiniz (32/50).

Çokluk III. şahıs

-(A)rIAr: Göçmen ağzında ve Kacar köyünde –(A)rIAr şeklinde kullanılırken yerli ağzında –(e)rler şeklinde kullanılır: yaparlar (1/139), koyarlar (6/79), keserler (6/79), giderler (6/79), döşerler (6/81), sürerler (6/81), kırarlar (6/81), kıtarlar (6/81), giderler (8/6), tuterler (18/73), gezerler (18/77), atarlar (21/125), yaparlar (22/123).

-(I)rIAr/-(U)rIAr: Göçmen ağzında ve Kacar köyünde –(I)rIAr/-(U)rIAr şeklinde kullanılırken yerli ağzında –(ı)rler/-(u)rler şeklinde kullanılır: verirler (6/79), bilirler (21/79), gelirler (22/122), öldürirler (17/51), verirler (21/103).

Göçmen ağzında –r ünsüzünün düşmek üzere olduğu veya düştüğü örnekler: çağırılā (3/36), açarlar (6/80), süreḡler (6/82), götürürlē (6/82).

Geniş zamanın olumsuzu: sayılmaz (1/94), soyulmaz (1/95), bilmem (2/53), sevmem (3/9), gitmeyiz (3/10), yatıramazsın (3/25), yakışmam (4/27), yalamayız (5/56), korḡmem (10/60), giremeyız (18/57), bilmezsin (21/16), atmez (27/28), anlemem (27/139).

1.2.11.3. Görülen Geçmiş Zaman Kipi

Görülen geçmiş zaman eki, şekil bakımından bildirme, zaman bakımından bilinen veya görülen geçmiş zaman ifade eder¹¹⁶. Görülen geçmiş zaman eki Kovancılar göçmen ağzında yazı dilinde olduğu gibi **-dI/-tI/-dU/-tU**'dur; ancak yerli ağzında teklik ve çokluk 3. şahısta sürekli düz ince (**-di/-ti**) olarak, diğer şekillerde ise sürekli düz kalın (**-dı/-tı**) olarak kullanılır:

Teklik I. şahıs

-dIm/-tIm/-dUm/-tUm: diktim(1/125), yaptım (1/126), başladım (1/128), öğrendim (1/130), aşıladım (1/131), saldıım (1/144), okudım (4/24), hastalandım (8/22), dedım (15/12), döndım (22/6), aldım (27/3).

Teklik II. şahıs

-dIn/-tIn/-dUn/-tUn: geldin (3/9), dedın (15/31), gördın (18/81), içtin (25/13), geçtin (25/23).

Teklik III. şahıs

-dI/-tI/-dU/-tU: yaptı (1/27), topladı (1/28), başladı (1/29), tuttu (1/37), oldu (1/44), zorladı (1/80), (1/143), yetişti (2/4), topladı (2/20), bıraktı (3/32), sevindi (4/9), düştü (4/15), öldü (8/2), yoktu (8/23), düştü (21/82), yaptı (21/155), gömdi (25/40), kayboldı (32/33), ötmedi (32/56).

Çokluk I. şahıs

-duk/-duğ/-dık/-dık/-dik/-tık/-tik/-tık/-tuğ/-tük: Göçmen ağzında kullanımı yazı dilindeki gibiyken yerli ağzında ek ünlüsündeki k sesi sızıcılaşarak k>ğ şeklini almıştır: geldik (1/20), dağıldık (1/32), kaldık (1/34), doldurduk (1/47), başladık (1/79), sularık (1/109), kırtardık (1/145), söyledik (5/13), yükledik (5/38), başladık (6/67), uğraştık (7/69), koyduk (8/3), büyüttük (8/39), kaldık (19/56), gittik (21/159), yattık (32/34), aldık (35/26), geldik (35/26).

Çokluk II. şahıs

-dız/-tız: Derlediğimiz metinlerde göçmen ağzında örneğine rastlanılmamıştır. Yerli ağzında -dız/-tız ekleriyle oluşturulur: ettız (26/35), yaptırdız (22/92), geldız (25/7), gördız (25/7).

Çokluk III. şahıs

dIIAr/-tIIAr/-dUIAr/-tUIAr: Göçmen ağzında kullanımı yazı dilindeki gibiyken yerli ağzında sadece -diler/-tiler şekli kullanılır: anlaştılar (1/31), yaptılar

¹¹⁶ Fatih Özek, 2015, *age.*, s. 199.

(1/43), dağıttılar (1/58), yerleştirdiler (1/63), bıraktılar (1/78), vurdular (1/113), dediler (4/19), sordular (7/199), dediler (12/53), çektiler (18/24), daşlattılar (21/125), sattılar (22/128), koydiler (27/70).

Göçmen ağzında şahıs ekindeki –r ünsüzünün düşmek üzere olduğu veya düştüğü örnekler: güldülē (4/32), gittileğ (6/5), öldülē (6/25).

Olumsuz: almadı (1/37), gitmedi (1/58), alınmadı (1/106), kabullanmadı, uyuşamadılar (1/33), kaybetmediler (4/47), vèrmedız (22/92), görmedığ (25/8), görmedım (25/10).

1.2.11.4. Duyulan Geçmiş Zaman Kipi

Duyulan geçmiş zaman hem şekil hem de zaman bildirmektedir. Eylemin sonradan öğrenilmesi veya bilinmesi yönünden görülen geçmiş zamandan ayrılmaktadır¹¹⁷. Kovancılar göçmen ağzında duyulan geçmiş zaman eki yazı dilinde olduğu gibi **-mİş/-mUŞ**'tur, yerli ağzında ise sadece -miş şekli kullanılır. Kovancılar ağzında da duyulan geçmiş zaman I. çokluk şahıs çekiminde zamir kökenli şahıs eki yerine, iyelik kökenli şahıs eki **-k** (göçmen ağzında), **-h** ekleri (yerli ağzında) kullanılır.

Teklik I. şahıs

-mİşIm/-mUŞUm: Göçmen ağzında kullanımı yazı dilindeki gibiyken yerli ağzında sadece -mişim şeklinde kullanılır; gelmişim (6/1), unutmuşum (6/2), yapmışım (10/48), atmışım (18/86).

Teklik II. şahıs

-mişsin: Derlediğimiz metinlerde göçmen ağzında örneğine rastlanılmamıştır, yerli ağzında ise sadece -mişsin şekli kullanılmaktadır; vèrmışsin (11/32), çalışmışsin (19/20), yèmişsin (25/16), öpmişsin (25/48),

Teklik III. şahıs

-mİş/-mUŞ: Göçmen ağzında -mİş/mUŞ şekli kullanılırken yerli ağzında sadece -miş şekli kullanılır; vāmış (1/7), vermiş (1/36), olmuş (1/141), gitmiş (2/19), savurmuş (2/42), kızartmış (4/1), dèmiş (6/109), çekmiş (7/146), yatmış (12/22), boğmış (15/4), dönmiş (15/22), girmiş (17/15), kurtulmuş (21/97).

Çokluk I. şahıs

¹¹⁷ Günay Karaağaç, 2012, *age.*, s. 366.

-mıŝık/-mıŝıh/-mıŝık/-muŝuŝ/-müçük: dēmiŝık (5/56), uyumuŝuŝ (7/179), bulmıŝıh (32/23), gitmiŝıh (11/13), yaŝalamıŝıh (11/13), kaŝmıŝıh (11/26).

Çokluk II. şahıs

-miŝsız: Derlediğimiz metinlerde göçmen ağzında örneğine rastlanılmamıştır, yerli ağzında -miŝsız şeklinde kullanılmaktadır; vērmiŝsız (17/67), gitmiŝsız(11/25), yapmiŝsız (11/25).

Çokluk III. şahıs

-mıŝlar: Göçmen ağzında -mıŝlar, yerli ağzında -miŝler şeklinde kullanılır; gitmişler (1/41), yapmışlar (1/57), görmüşler (1/66), dēmiŝler (4/6), gelmişler (6/108), koymışlar (14/14), atmışlar (16/20), dēmiŝler (17/1), gitmişler (17/6).

Göçmen ağzında şahıs ekindeki –r ünsüzünün düşmesi örneği: dēmiŝlē (1/22), salmıŝlā (3/31).

Olumsuzu: öpmemişim (3/14), yēmemiŝim (16/4), ođumamıŝ (4/22), aŝmamıŝlar (4/18), vērmemiŝler (11/35), yatmemişim (25/36), kırmemiş (29/27).

1.2.11.5. Gelecek Zaman Kipi

Fiilin bildirdiği iş, oluş ve hareketin gelecekteki bir zamanda kesinlikle gerçekteŝeceđini gösteren kiptir¹¹⁸. Gelecek zaman çekiminde hece kaynaşması ve hece yutumu ses olayları oldukça sık görölmektedir. Gelecek zaman eki göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağzında sadece kalın ŝekliyle kullanılır:

Teklik I. şahıs

-AcAm/-cAm: Göçmen ağzında ünlü uyumlarına göre -AcAm/-cam şekillerinde kullanılırken yerli ağzında ince ünlü kelimelerde -ecam, kalın ünlü kelimelerde -acam/ecam şeklinde kullanılır: gülecem (1/144), yapacam (3/21), isteyecem (5/26), girecem (7/74), doyecam (13/20), gidecem (16/11), görecem (16/11), çekecam (18/90), verecam (34/18).

Teklik II. şahıs

Yerli ağzında zamir kökenli **-sın** şahıs eki kullanılırken göçmen ağzında iyelik kökenli **-n** şahıs eki kullanılmaktadır:

-Acahsın: Sadece yerli ağzında kullanılır: isteyecahsın (10/2), görecahsın (12/12), doyecahsın (13/2), kaldırecahsın (15/29), kaŝacahsın (20/27), diyecahsın (22/63).

¹¹⁸ Hanifi Vural, Tuncay Böler, 2012, **age.**, s.220.

-AcAn/-IcAn: Sadece göçmen ağzında kullanılır: öğrenece (2/30), bekleyece (2/32), kesice (3/11), çıkıca (3/18), gelece (5/30), koşıca (7/90), alıca (7/136), temizlice (7/166), bırakıca (7/192).

Teklik III. şahıs

-Acaḥ/-acaḥ/-ecek: Göçmen ağzında -acaḥ/-ecek şeklinde kullanılırken yerli ağzında ince ünlülü kelimelerde -ecaḥ, kalın ünlülü kelimelerde -acaḥ/ecaḥ şeklinde kullanılır: gidecek (1/27), kuvvetlenecek (2/59), yorulacak (2/59), kesecek (4/40), ödeyecek (6/21), olacak (7/46), devirecek (7/121), bakacak (7/172), olacak (7/189), atılacak (22/106), gidecaḥ (22/131), alacaḥ (29/24), olecaḥ (34/27), yiyecaḥ (35/9).

Çokluk I. şahıs

-cez/-çez/ecz: Sadece göçmen ağzında kullanılır: gitcez (1/56), yicez (3/31).

-AcAz: Göçmen ağzında -AcAz şeklinde, ince ünlülü kelimelerde -ecaḥ, kalın ünlülü kelimelerde -acaḥ/ecaḥ şeklinde kullanılır: napacaz (1/56), gide'cez (5/12), çıkıcaz (7/120), yapacaz (7/128), yapecaz (11/28), koyecaz (19/85), vurecaz (34/27).

Çokluk II. şahıs

-acaḥsız/-ecaḥsız: Yerli ağzında ince ünlülü kelimelerde -ecaḥsız, kalın ünlülü kelimelerde -acaḥsız/-ecaḥsız şeklinde kullanılırken göçmen ağzından derlediğimiz metinlerde örneğine rastlanılmamıştır.

-ecaḥsız: gidecaḥsız (12/12).

Çokluk III. şahıs

-acaḥler/-acaḥlar/-ecekler/-ecaḥler/-icekler: Göçmen ağzında -acaḥlar/-ecekler/-icekler ekleri, yerli ağzında ince ünlülü kelimelerde -ecaḥler, kalın ünlülü kelimelerde -acaḥler/-ecaḥler şeklinde kullanılır: çağıracaḥlar (2/16), açacaḥlar (6/23), verecekler (6/108), bilmicekler (7/48), yiyecaḥler (16/3), edecaḥler (19/86), topliyecaḥler (29/14), koyecaḥler (29/15), doldirecaḥler (29/15).

Olumsuz: görükmücem (7/74), demeyecem (7/97), kalkamayacan (3/25), teprenmeyecek (1/73), geçmeyecaḥ (10/16), çalışmayecaz (26/12).

1.2.12. Tasarlama Kipleri

1.2.12.1. Şart Kipi

Şart çekimi, yalnızca şekil bildirir. Oluş ve kılışın şart şeklinde olduğunu ifade eder¹¹⁹. Yazı dilinde olduğu gibi -sa/-se ekleriyle yapılır.

Teklik I. şahıs

-sAm: Göçmen ağzında ve Kacar köyünde -sAm şeklinde kullanılırken yerli ağzında sadece -sem şeklinde kullanılmaktadır; étsem (5/4), indiysem (5/48), olsam (7/42), dèsem (7/85), vèrsem (21/110), vurseme (29/34), gitsem (31/39), yèsem (36/14).

Teklik II. şahıs

-sAn: Göçmen ağzında ve Kacar köyünde -sAn şeklinde kullanılırken yerli ağzında sadece -sen şeklinde kullanılmaktadır; dökse (3/1), bilse (3/5), gitmese (3/6), étse (7/205), vermesen (7/172), atarsan (8/18), vèrse (21/112), yapse (31/45), olmasan (21/146), yaħalasan (18/57)

Teklik III. şahıs

-sA: Göçmen ağzında ve Kacar köyünde -sA şeklinde kullanılırken yerli ağzında sadece -se şeklinde kullanılmaktadır; olsa (3/29), gitmese (4/48), olmasa (5/57), olse (15/21), giderse (17/80), yapse (16/127), katmasa (21/90), alınsa (22/12), yağse (28/11).

Derlediğimiz metinlerde, göçmen ağzında şart kipinin çokluk şekillerine rastlanılmamıştır. Yerli ağzındaki kullanımı:

Çokluk I. şahıs

-saħ: yapsaħ (29/55), şükür étsaħ (22/84), kullanırsaħ (22/88).

Çokluk II. şahıs

-sAz: Kacar köyünde -sAz şeklinde kullanılırken yerli ağzında sadece -sez şeklinde kullanılmaktadır: evlenirsez (14/4), vurursaz (22/41), vurursez (metin dışı derleme).

Çokluk III. şahıs

-seler: vurseler (metin dışı derleme), gelseler (metin dışı derleme), alseler (metin dışı derleme).

1.2.12.2. İstek Kipi

İstek çekimi, yalnızca şekil bildirir ve tasarlanan, umulan, istenen eylemleri ifade eder¹²⁰. Kovancılar ağzında istek eki yazı dilindeki gibi -a/e'dir¹²¹.

¹¹⁹ Günay Karaağaç, 2012, *age.*, s. 371.

Teklik I. şahıs

-Am: Büyük ünlü uyumuna dikkat edilmeksizin göçmen ağzında -em, yerli ağzında ya -em ya da -am olarak tek şekilli kullanılır: dèyem (1/124), bilem (3/15), getirem (4/11), tutem (4/12), öpem (4/15), satem (7/198), vèrem (10/22), yapem (12/26), vuram (22/32), **kazam** (22/32), atem (28/21), tutem (28/21), gidam (yerli ağzı metin dışı derleme), gelam (yerli ağzı metin dışı derleme).

Teklik II. şahıs

-AsIn: Göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağzında uyuma uymaksızın -esin şeklinde kullanılır: vèresin (7/55), iyi bilesin (14/11), gezesin (16/104), bulameyesin (16/104), gidesin (17/51), getiresin (17/51), gelesin (22/160).

Teklik III. şahıs

-A: Göçmen ağzında -A şeklinde kullanılırken yerli ağzında -e şeklinde kullanılır: pine (7/121), vura (göçmen ağzı, metin dışı derleme), bate (16/103), gide (17/39).

Derlediğimiz metinlerde, göçmen ağzında istek kipinin çokluk şekillerine rastlanılmamıştır. Yerli ağzındaki kullanımı:

Çokluk I. şahıs

-ah: diyah (21/99), nasıl édah (29/54), getirah (29/54),

Çokluk II. şahıs

-esiz: mahçup étmeyesiz (36/47).

Çokluk III. şahıs

-eler: vureler (17/47), öldireler (17/47).

1.2.12.3. Emir Kipi

Yalnızca şekil bildiren emir ekleri, tasarlanan hareketin yapılmasını emir şeklinde ifade eder¹²². Emir kip eki yazı dilindeki gibi her şahıs için farklıdır, bu ekler aynı zamanda şahsı da karşılarlar.

Teklik I. şahıs

-AyIm: Göçmen ağzında ve Kacar köyünde büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağzında sadece -eyim şeklinde kullanılır: kıaranayım (3/21), alayım

¹²⁰ Günay Karaağaç, 2012, **age.**, s. 373.

¹²¹ Geniş bilgi için bk. Ahmet Bican Ercilasun, “**Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine**”, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993), TDK Yay., Ankara 1995, s.61-72.

¹²² Fatih Özek, 2015, **age.**, s. 210.

(4/26), yapayım (5/46), konuşayım (21/50), vèreyim (22/166), vèrmeyeyim (27/38), yapeyım (33/4).

Teklik II. şahıs

Eki yoktur: gel (1/67), yaz (1/71), git (1/115), , bağ (2/23), al (4/27), say (5/23), al (20/1), vur (22/32), kes (29/41).

-sAnA: -sAn 2. teklik şahıs şart kipinin sonuna gelen -A pekiştirme eki burada şartı kuvvetlendiren bir ek olmaktan çıkmış, -sAnA şeklinde kalıplaşarak şart kipinin emre dönüşmesini sağlayan bir teklik 2. şahıs emir kipi eki durumunu kazanmıştır¹²³. Bu kullanım yalnızca göçmen ağzında vardır: versene (3/2), kalksana (5/42), alsana (5/42).

Teklik III. şahıs

-sIn/-sUn: Göçmen ağzında **-sIn/-sUn** şeklinde kullanılır. Yerli ağzında kalın ve düz olarak sadece **-sın** şeklinde kullanılırken Kacar köyünde **-sun** şekli de mevcuttur: gelsin (1/27), buyursun (1/31), kartlaşsın (1/137), alsın (2/35), olmasın (2/61), bilsin (3/22), olsun (3/34), kı'zartsın (4/11), alsın (5/23), gitsin (10/22), getirsin (10/22), alsın (12/42), sağ olsun (21/167).

Çokluk I. şahıs

-Allm: Göçmen ağzında büyükünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağzında -elim şeklinde kullanılır: geçelim (1/30), gidelim (1/35), 'yerleşelim (1/60), yapalım (1/66), dèyelim (1/14), èdelim (1/26), söyleyelim (1/92), götürelim (5/12), gitmeyelim (10/11), koyelim (19/85).

Çokluk II. şahıs

-In/-Un: Göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağzında -ın olarak tek şekilli kullanılır, Kacar köyünde bazen uyuma sokulur: dinlenin (2/38), sağ olun (4/54), getirin (5/17), konuşurun (5/40), yiyin (6/91), kesin (21/121), yüzün (21/123), yardımcı olun (22/30), vèrin (30/2), kazın (32/26).

Çokluk III. şahıs

-sInlAr/sUnlAr: Göçmen ağzında büyük ünlü uyumuna göre eklenirken yerli ağzında **-sınler** olarak tek şekilde kullanılır: bilinçlendirsinler, gebertsinler (5/35), vèrsınler (22/169), bilinçlendirsinler (27/83), dèmesınler (36/47).

¹²³ Ahat Üstüner, 2000, **agm.**, s. 193.

1.2.12.4. Gereklilik Kipi

Yapmış olduğumuz derlemelerde göçmen ağzında kullanımına rastlamadık. Yerli ağzında ise gereklilik kip çekimi **lazım** ve **gerek ki** kelimeleriyle yapılır:

lazım: ölmesi lazımdı (17/45), temizlemen lazım (18/68), yemem lazım (20/4), olması lazım (21/153), düşünmememiz lazım (27/6).

gerek ki: gereki sizi sigortalı gösterem (11/31), gerek ki karanti ole (27/49), gerek ki sabahe kadar hepsini yiyeyim (29/15).

1.2.13. Fiillerin Birleşik Kipli Çekimleri

Çekimli fiiller, taşıdıkları kip sayına göre basit ve birleşik kipli fiiller olmak üzere ikiye ayrılır. Birleşik kipli fiiller, içinde birden fazla kip eki bulundurlar. Kovancılar ağzında fiillerin birleşik çekimleri, biçim olarak bazı fonetik değişimler dışında yazı diliyle aynıdır.

Kovancılar ağzında, fiillerin üçüncü şahıs çokluk çekiminde sonda bulunan -lAr eki vurguyu kaybetmesinden doğan eksikliğini, bazen esas kipten sonra gelerek yeniden elde eder¹²⁴.

Fiillerin birleşik çekimleri, aşağıdaki üç temel kategoriye ayrılır:

1.2.13.1. Hikâye

Birleşik çekimin değişik zamanlarının hikâyesine ait bazı örnekler: görsey'din (3/1), durmêrdi (3/21), derdim (3/15), bakımazdık (3/15), gitseydim (4/46), söylediler (5/42), gelmişti (6/5), yapmıştı (6/20), pişirirlerdi (6/60), alacahtım (12/68), ekêrdiler (16/98), (21/53), dinleseydi (27/34), soreydın (27/30), kesecahtı (28/17), karışmıştı (35/23).

Göçmen ağzında kullanılan görülen geçmiş zamanın hikâye çekimi yerli ağzında kullanılmaz: olduydu (8/27).

1.2.13.2. Rivayet

Birleşik çekimin değişik zamanlarının rivayetlerine ait bazı örnekler: yapıpılmış (1/11), yaparmışlar (1/128), oTururmuş (6/6), yağıyomuş (6/106), geçmeyecağmış (10/12), dikkat êdermiş (19/2), çalarmış (21/111), otlatêrmış (28/1).

¹²⁴ Geniş bilgi için bk. Leyla Karahan, "Birleşik Kipli Fiillerde Çokluk Eki -lAr'ın Yeri", **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ankara 1998, S. 563, s. 381-388.

1.2.13.3. Şart

Birleşik çekimin değişik zamanlarının şartlarına ait bazı örnekler: soracağsınız (2/24), satacağsa (2/55), yağalāsanız (3/22), oluşsa (5/9), kaynadısa (6/86), okuduysa (7/44), vèrsem (22/153), isterse (25/57).

Yerli ağzında görülen geçmiş zamanın şartında şahıs eki 1. kipten sonra sonra gelir: gittimse (16/131), daldilerse (17/62), kazandımse (19/30), yapmedımse (19/31), vurdınse (32/20).

Yerli ağzında duyulan geçmiş zamanın ve şimdiki zamanın şartında şahıs eki bazen 1. kipten bazen de 2. kipten sonra gelir: hak   etmemişimse (19/37), etmemişsen (27/21), inanmèrsınse (10/48), yanılmèrsem (27/132).

1.2.14. Birleşik Fiiller

1.2.14.1. Bir İsim ve Bir Fiilden Oluşan Birleşik Fiiller

 t-: taksim  ttik (1/108), şey  tmeyiz (3/10), tarif  ttim (4/4), davet  t (4/27), teşekkür  tsem (5/4), kar  tmey  (5/63), kabul  tmem (6/109), yasağ  ttiler (7/43), fark  ttim (15/33), istila  tmiş (19/66), nasip  tti (19/111).

ol-: k y ol ye “k y oluyor” (1/11), il e olacağ (1/28), şiddetli olmazdı (1/59), yaz oldu (1/60), zor olur (1/133), g zel olurdu (3/4), k tlu olsun (3/14), lal olmiş (16/92), rahatsız olmesin (10/32), lezzetli ol r (18/12).

yap-: arıcılık yapığmış (1/11), banyo yaptılar (1/43),  arık yaptı (5/10), hamur yapma (5/47), ev yaptı (6/20), re berlik yapardı (6/26), hıdırellez yapardılar (6/39), salınğaç yaparlar (8/6), işini yaptın (13/24), sandık yap (10/39), işini yaptın (13/24), ev yap rler (17/25).

1.2.14.2. Bir Yarı Zarf Bir Yarı Fiil Olan Birleşik Fiiller: Tasvir Fiilleri

1.2.14.2.1. Yeterlik

Esas fiilin –A zarf-fiil şekli  zerine bil- yardımcı fiili getirilmesiyle oluşturulur. Yeterlilik fiili, bir oluş ve kılışı ger ekleştirme g c ve yeterliliğini veya oluş ve kılışın ger ekleşme ihtimalinin olduğunu g sterir¹²⁵.

¹²⁵ Hanifi Vural, Tuncay B ler, 2012, **age.**, s. 246.

-Abil-: Göçmen ağzında –Abil-, yerli ağzında –ebil- şeklinde kullanılır: anlatabilirim (2/25), yapabilirim (2/25), çalışabilişse (6/27), okuyabildi (7/44), doyurabilir (7/52), dönebilir (22/99), anlatabildim (27/108), gidebilersın (32/60).

Olumsuzu: biçemeyésin “biçemiyorsun” (1/81), diyemezsin (3/19), gidemezsin (4/37), evlenemedim (7/30), geçemezdi (7/162), diyemedim (33/9), kurıtemedim “kurutamadım” (19/77), vèremem (19/77).

1.2.14.2.2. Tezlik

Esas fiilin –I/-U zarf-fiil şekli üzerine ver- yardımcı fiili getirilmesiyle oluşturulur. Fiildeki oluş ve kılışım tezlikle, kolaylıkla, aniden gerçekleştiğini gösterir¹²⁶. Bu kullanım sadece göçmen ağzında görülür: bakıver (3/16), bırakıverdile (7/5).

1.2.15. Ek-Fiil

Ek-fiil, Eski Türkçedeki er- yardımcı fiilinin er->ir->i- değişimi ile ekleşmesinden oluşur ve isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlar¹²⁷. Geniş (şimdiki) zaman, görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve şart çekimi olmak üzere dört çekimi vardır:

1.2.15.1. Ek-Fiilin Geniş (Şimdiki) Zaman Kipi

Bu kip, Eski Türkçedeki er-ür-men, er-ür-sen vb. geniş zaman çekimindeki er-yardımcı fiiliyle geniş zaman gösteren -ür ekinin birbirleriyle kaynaşarak eriyip kaybolması ve çekimde şahıs gösteren -men, -sen zamirlerinin de birer ek kalıntısı hâlinde devam etmesiyle oluşmuştur. Günümüzde birinci ve ikinci şahıs teklik ve çokluk çekimlerinde isimleri fiilleştiren ekler, eski çekimli fiillerdeki eklerin kalıntısı olan zamir kökenli eklerdir. i- mek fiilinin üçüncü şahıs çekimlerinde ise Eski Türkçedeki tur- yardımcı fiilinin, geniş zaman çekiminden tur-ur>dur-ur>-Dİr/-DUr değişikliğiyle oluşmuş –Dİr/-DUr , -DİrAr/-DUrAr ekleri kullanılır¹²⁸.

Derlememizdeki örnekleri: vardır (1/33), arabadır (1/46), yoktur (2/5), gevşektir (2/17), ‘razıyız (3/35), ‘zengindir (4/40), elazıglıyım (7/183), durumdayım (22/33), cılızsın (25/23), üstindedirler (28/6).

¹²⁶ Hanifi Vural, Tuncay Böler, 2012, **age.**, s. 246.

¹²⁷ Zeynep Korkmaz, 1992, **age.**, s. 52.

¹²⁸ Zeynep Korkmaz, 2014, **age.**, s. 620-621.

1.2.15.2. Ek-Fiilin Görülen Geçmiş Zaman Kipi

i- fiiline –di görülen geçmiş zaman ekinin eklenmesiyle yapılır. göçmen ağızında i- fiili tam olarak ekleşmemiştir, fakat yerli ağızında orta hece ünlüsü durumunda kalan bu ünlü düşüp ekleşir ve görülen geçmiş zaman eki i- fiilinin fonksiyonunu üstlenir¹²⁹: çocuktum (1/36), تنها idi (1/43), vardı (1/119), ormandı (2/6), subaydı (2/13), ‘sazdı (2/49), selaydı (6/116), tathıydı (7/40), kısrak idi (7/160), küfürdedi (21/53), küçükti (35/4), çocuhtım (35/23).

1.2.15.3. Ek-Fiilin Duyulan Geçmiş Zaman Kipi

İ- fiili yerli ağızında ekleşme sırasında düşer, fakat göçmen ağızında ekleşme tamamlanmamıştır; hem düşen örnekleri hem düşmeyen örnekleri mevcuttur: bölgedeymiş (1/1), ordaymış (1/2), mānaymış (5/36), tarlaları imiş (6/7), akıllıymış (26/1), deliymiş (26/1).

1.2.15.4. Ek- Fiilin Şartı

Yerli ağızında şart ekinden önce şahıs ekinin geldiği örnekleri de mevcuttur, bunun dışında kullanımı duyulan geçmiş ve görülen geçmiş zamandaki gibidir: yağışlı değilse (2/32), neyse (3/13), varsa (5/5), çoksa (6/18), azsa (6/18), arpaysa (8/39), buğdaysa (8/39), hastasınse “ hastaysan” (16/61), yoğse (25/15), elese “öyleyse” (25/28).

1.2.16. Fiilimsiler

1.2.16.1. İsim-Fiiller (Mastarlar)

İsim-fiiller, fiildeki oluş, kılış ve durumların adıdır. Fiil kök ve gövdelerine gelerek fiilin bir isim gibi kullanılmasını sağlar¹³⁰. Yazı dilinde olduğu gibi Kovancılar ağızında da isim-fiiller -mA , -mAk, -Iş/-Uş ekleri ile yapılır.

1.2.16.1.1. –mA

Göçmen ağızında ve Kacar köyünde -mA şeklinde kullanılırken geri kalan yerli ağızında -me olarak tek şekilli kullanılır: yapma (1/79), içme (1/121), sürme (2/14), asma (2/53), ovalama (5/7), kıvıma “kıvırma” (6/80), dolma (6/98), gelme (6/126), kuruma (21/14), süzme (27/29), kalme (19/86).

¹²⁹ Sadettin Özçelik, **Urfa Merkez Ağız (İnceleme, Metinler, Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 1997, s. 106.

¹³⁰ Hanifi Vural, Tuncay Böler, 2012, **age.**, s. 248.

1.2.16.1.2. -mağ/-mağ/-mek

Yerli ağızında -mağ şeklinde kullanılırken göçmen ağızında -mağ/-mek şeklinde kullanılır: yakmak (2/9), yapmak (2/52), övünmek (2/61), yapmak (2/52), uğraşmak (5/44), kaymak (6/81), gelmek (6/116), almak (6/92), kaçmak (7/66), vermağ (10/37), evlenmağ (14/4), darılmağ (13/6), konuşmağ (21/2).

1.2.16.1.3. -İş/-Uş

Göçmen ağızında -İş/-Uş şeklinde kullanılırken yerli ağızında -iş şeklinde kullanılır: gidiş (1/72), geliş (1/72), döğüş “dövüş” (20/9), uçış “uçuş” (25/21), çıkış “çıkış” (32/47).

1.2.16.2. Sıfat-Fiiller

Çoğunlukla bir ismi niteleyen sıfat olarak kullanılan, zaman ve hareket kavramı taşıyan, cümle içinde geçici isimler oluşturan fiilimsilerdir¹³¹. Kovancılar ağızında kullanılan sıfat-fiiller:

1.2.16.2.1. -Acağ/-acağ/-ecek:

Göçmen ağızında -acağ/-ecek şeklinde kullanılırken yerli ağızında -Acağ şeklinde kullanılır: çekecek yer (1/59), içecek su (1/105), yakacak (2/1), yapacağı bi şey (19/34), soğacağı bi yırım (19/44), verilecağ paradır (21/30).

1.2.16.2.2. -an/-en

duran bir nesil (1/3), gelen su (1/105), açılan kapı (2/39), çalışan insan (2/59), geçen gün (3/16), gelen laap (7/158), yapan adamlar (19/9), yapılmayan kanalları (21/36), ileri gelen kişilerdendir (21/67).

1.2.16.2.3. -Dıh/-Dık/-Dik/-Duğ/-Dük

Göçmen ağızında -Dık/-Dik/-Duğ/-Dük şeklinde kullanılırken yerli ağızında -Dıh şeklinde kullanılır: dediğimiz yere (1/11), aşıladığım dutlar (1/135), yaptığımız ambar (2/35), oturduğu yerde (4/51), sıçtığını (6/139), yapmadığım şey (7/66), yaptıklarını (7/204), dedişlerimi (16/69), gitmedih kimseyi (16/126), yıldızlıları zaman (21/122).

¹³¹ Ahat Üstüner, *Anadolu Ağzlarında Sıfat-Fiil Ekleri*, TDK Yay., Ankara 2000, s. 20-21.

1.2.16.2.4. -ik/-iğ

Sadece göçmen ağzında kullanılır: yetişik üzüm (6/124).

1.2.16.2.5. –lik

Sadece göçmen ağzında kullanılır: gellik zaman (1/24).

1.2.16.2.6. -r/ –Ar./-er

döverbiçerler (6/32).

1.2.16.3. Zarf-Fiiller

Fiillerin tarzını ve zamanını belirten, fiillerden yapılan geçici zarflardır¹³². Kovancılar ağzında kullanılan zarf-fiil ekleri:

1.2.16.3.1. –a/-e:

Göçmen ağzında -a/-e şekilleri, yerli ağzında -e şekli kullanılır: yap diye (1/77), uğraşa uğraşa (1/88), bağa bağa (2/8), güle güle (6/142), ağliye ağliye (10/11), güle güle (17/24), allah diye (22/63).

1.2.16.3.2. -Arağ/-arağ/-erek:

Göçmen ağzında -arağ/-erek, yerli ağzında -Arağ şeklinde kullanılır: olarak (1/58), kaçarağ (7/109), alarağ (21/6), olarağ (21/69), görerağ (22/68), bilerağ (30/12).

1.2.16.3.3. -Dığça/-Dığçe/-Dığça/-Duğça/-DUğçe:

Göçmen ağzında -Dığça/-Duğça/-DUğçe, yerli ağzında -Dığçe, Kacar köyünde -Dığça şeklinde kullanılır: oldukça (2/23), yandığça (22/158), yoğınlaştığçe (27/19).

1.2.16.3.4. –DığI/-DUğU:

Göçmen ağzında ve Kacar köyünde –DığI/-DUğU şeklinde, yerli ağzında -DığI şeklinde kullanılır: atıldığı zamandan (7/204), kurduğu zaman (21/14), geldiği zaman (22/124).

¹³² Hanifi Vural, Tuncay Böler, 2012, **age.**, s. 252.

1.2.16.3.5. –IncA/-UncA:

Göçmen ağzında –IncA/-UncA şeklinde kullanılırken yerli ağzında -ince şeklinde kullanılır: doyunca (3/18), alınca (3/28), dèyince (5/28), geçince(10/34), vèrmeyince (21/17), katınca (21/120).

1.2.16.3.6. –ken/-қан:

derken (1/24), çıkarқан (1/54), giderken (2/29), gezerken (12/11), kazanırken (19/31).

1.2.16.3.7. -kene:

-ken zarf-fiil ekinin +A sesiyle genişletilmiş bu örneğine Türkiye Türkçesi ağzlarında çokça görülür, zarf sonunda yer alan “+A” eki "pekiştirme, tasdik, ihtar, şaşırma, hayret bildirme, dikkat çekme, vs." fonksiyonlarıyla kullanılmaktadır¹³³. Bu kullanım sadece yerli ağzında vardır: giderkene (29/2), yaparkene (11/11).

1.2.16.3.8. -mAdAn:

Göçmen ağzında ve Kacar köyünde -mAdAn şeklinde, yerli ağzında -meden şeklinde kullanılır: varmadan (1/113), kesmeden (3/11), işmeden “içmeden” (5/4), kırmeden (13/2), bozmeden (13/8), acımadan (22/121).

1.2.16.3.9. –İp/-Up:

Göçmen ağzında -İp/-Up şeklinde kullanılırken yerli ağzında -ıp şeklinde kullanılır: doldurup (1/118), sürülüp (2/7), takıp (2/48), alıp (4/2), inip (4/19), yakıp (5/5), inip (7/92), alıp (19/30), gidıp (22/34), bekleyıp (27/97), Kacar köyünde yuvarlaklaşan şekli de mevcuttur: yédırup (22/34).

1.2.17. Edatlar

Edatlar, tek başlarına anlamları olmayan, cümlede kelime veya kelime birlikleri arasındaki ilişkiyi sağlamaya yarayan gramer görevli kelimelerdir¹³⁴. Edatlar ünlem edatları, bağlama edatları ve son çekim edatları olmak üzere üçe ayrılırlar.

¹³³ Ahat Üstüner, 2000, *agm.*, s.194.

¹³⁴ Ercan Alkaya, *Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar*, Manas Yay., Elazığ 2007, s. 36.

1.2.17.1. Ünlem Edatları

Sevinç, keder, nefret, heyecan, hayıflanma vs. ruh durumlarını ve tabiat seslerini, seslenmeleri; tasdik, red, sorma, gösterme gibi beyan şekillerini ifade eden edatlardır. Ünlem edatları, ünlemler, seslenme edatları, sorma edatları, gösterme edatları ve cevap edatları olmak üzere beşe ayrılır¹³⁵.

1.2.17.1.1. Ünlemler

Korku, sevinç, acıma, şaşkınlık gibi her türlü duygu ve heyecanı coşkulu ve kısa bir biçimde anlatmaya, seslenmeye, çağırmaya yarayan kelimelerdir¹³⁶.

ah: ah benim komşu oğlum gelmiş (3/8), ah sana kızım (12/34).

hey: hey yavrım hey (5/8).

heyvah hëy: o ağaçlarımın kurduğunu da görürsen heyvah hëy! (21/22)

da: bana söyle da (7/51), uçurımda durmuş da (13/19).

ha: kiriydim yani ha (7/108), yané éledi ha (36/57), serbesttir yani ha (36/60).

hadi/hadë: kağ hadi, (15/31), hadi ordan (18/90), hadë eve gidağ (32/59).

han: han bi de dedü ki muhtarım bizim paramız yoğ (21/28).

eyvah: ey' vah! (7/123), dër, eyvah "diyor, eyvah" (25/43).

be: iyidi be (7/191).

ohe: dër, ohe! (16/134).

oy: oy tatarlar tatarlar (21/92), oy mardinden mardinden (21/116).

ha: o da var ha (31/46), 'ta ileri düşti ha (18/109).

vay: vay aleykümi selam (31/48)

ya: ya dësedın (21/166).

yav: yav biz bu hıristiyanlar arasında yaşamağtansa (1/30), vallahi yav (11/6).

1.2.17.1.2. Seslenme Edatları

Seslenme ve hitap vasıtası olarak kullanılan edatlardır¹³⁷.

a/ā/aaa: çok kuvvetlidir ı a (2/17), ot yolar a (4/50), unutmuşum ı a (6/3), çekmërler ı ā (7/92), vërimi arttırır ı a (27/7).

ē/eee: ē bu sefere (1/112), eee şimdi masası da yëtişti (2/4).

¹³⁵ Tuncer Gülensoy, 1988, *age.*, s. 114-115.

¹³⁶ Zeynep Korkmaz, 1992, *age.*, s. 157.

¹³⁷ Ercan Alkaya, 2014, *age.*, s. 396.

è/èèè: è burası taaa elli sene lazım ki (2/7), èèè kafama gelmiyere (6/57), è bunler de geldiler (18/87).

ha: hiç kimse yok ha (7/197), şimdi deyil ha (27/86).

ta: iyi kötü hayvancılıkta uğraştık ta (7/69), sus ta (16/129).

ulan/lan: ulan bunu karez diye yapmış mı (5/19), lan çakırdâyê vallah (7/67), ulan bu nasıl bi şêdır (11/14).

1.2.17.1.3. Cevap Edatları

Olumlu veya olumsuz cevap belirten edatlardır.

evet: evet daha soracağsınız sorun (2/24), evet belki senın balın hakiki (27/40).

he: he bureye geldik (6/6), he göçmendi hepsi (6/125), he ceyhandalar (22/144).

peki: dedim peki (7/116), peki dêr “peki diyor” (29/69).

tabi: tabi bu on kilo yemiş mi (7/174), tabi sınırlendım (15/6).

tamam: dediler tamam (7/77), tamam kızım (25/31).

yok/yoğ: yok burdan ‘perteğe kadar ‘dağittılar (4/21), yoğ kesmem (29/41).

1.2.17.1.4. Gösterme Edatları

Herhangi bir şeyi göstermek için kullanılan edatlardır.

ta/taaa: taaa elli sene lazım ki (2/7), ta evvelsi giderdik (2/9), taaa sabanla yaptığımız ambar (2/35), ta bak on iki senedir (3/20), ‘ta ileri düştı ha (18/109), ‘ta üstlere kadar yumurta atêr (27/36).

tee: tee tarlalara (6/130).

tèèè: tèèè geven Tikenı (2/9), tèèè kanadada (2/12).

tèèèy: tèèèy kapaçmazdan (1/105).

1.2.17.2. Bağlama Edatları

Bağlama edatları, dil gruplarını, kelime gruplarını, kelimeleri ve cümleleri şekil ve anlam bakımından birbirine bağlarlar¹³⁸. Bağlama edatları, karşılaştırma edatları, sıralama edatları, denkleştirme edatları, cümle başı edatları ve sona gelen edatlar olmak üzere beş ayrabiliriz.

¹³⁸ Fatih Özek, 2015, *age.*, s. 243.

1.2.17.2.1. Karşılaştırma Edatları

Karşılaştırılan iki veya daha fazla unsuru, birbirine bağlayan edatlardır¹³⁹.

hem ... hem: hem çocukları büyüttük hem iş yapardık (8/39), hem devlete bela olur hem benim cigarım sizler (22/39).

ne... ne: ne ‘altmış ne sekseni (4/10), ne in var ne cin var (16/102).

ya... ya: ya gidip isteyecağsın ya da seni öldirecem (10/2).

yan... yan: yan bizim canımızı alesin yan de yıldız yapesin (25/53), yan korhiden bayılır yan de erkek olur (37/3).

1.2.17.2.2. Sıralama Edatları

Arka arkaya gelen kelimeleri, kelime gruplarını ve cümleleri birbirine bağlayan edatlardır¹⁴⁰.

-la/-lan/-le/-len: bulgarlan rumanya (1/21), yahudiyle bir müslüman (7/54), babala rahmetli dedem (7/13), leylaylen mejnun (25/1).

ve: yumuşağ bi eti var ve o büyük balıklar da biraz yağlı olur (18/65), cennet ve cehennem (22/72).

veya: üç yıl veya dört yıl (27/12), kerhaneleri veya şeleri (32/53).

1.2.17.2.3. Cümle Başı Edatları

Daima cümle başında bulunan ve anlam olarak cümleleri birbirine bağlayan edatlardır. Bu edatların bazıları başında bulunduğu cümleyi bir sonraki cümleye, bazıları da bir önceki cümleye bağlar.

ama: ama ‘benden sonra yetişenleri okula gönderdim (2/10), ama cimridiler de (35/32).

anca : anca varsa göçmenlerden kalma (2/5), anca o okuyabildi (7/44).

çünkü/çünkü: çünkü torunumun kendi evleri var (2/40), çünkü yirmi bir günden sonra bir nesil gidiyor (27/70), çünkü başka olmaz (32/50).

eğer: eğer yağışlıysa (2/31), eyer helalinde olseydi “eğer helelinde olsaydı” (19/27).

fakat: fakat onun gibi bi avukat yoğ yani ha (14/2).

¹³⁹ Tuncer Gülensoy, 1988, *age.*, s. 116.

¹⁴⁰ Tuncer Gülensoy, 1988, *age.*, s. 116.

illa/ille: ille onu çağıracaķlar (2/16), ille kesmeden gelmezdin (3/11), illa bizi sal (34/38).

gerçi: gerçi Şimdi de burelere Şeler gelirler (31/12).

madem: madem ana vatan çağırêyê (1/31), “madem sen bêleydin” (12/67).

yalnız: yalnız biraz kôse buğdayımız vardı (1/83), yalnız zôhreyi katma (21/89).

yanê/yani: yani kôylerden kesmik, zibil getidim (1/2), yanê ô zaman manileri vardı(8/10), yani ben hangi daireye gitmişim (21/157), yanê ben orda ziyarete gittim tabi (21/172).

zaten zaten malzemesi var (7/75), zaten ômrü yirmi gündür ha (27/42).

yoĥsa: yoĥsa sen daha sabırsızsın (12/51), yoĥsa kalsın? (21/162).

hatta: hatta ona Şapka götürdüm (21/140), hatta buni zaman zaman arici arkadaşlar de dile getirdi (27/79).

1.2.17.2.4. Sona Gelen Edatlar

Sona gelen edatlar, dil birliklerinin, kelimelerin, kelime gruplarının, cümlelerin sonuna gelerek onları önceki veya sonraki unsurlara çeşitli anlam ilgileriyle bağlayan edatlardır¹⁴¹.

bile: pilot bile var (2/11), getirmêyê bile (2/37), arpa bile vardır (2/37), kôpek bile yemez (18/70).

da/de/ta/te: kiremit te (2/52), soyismi de şacer (4/38), Şekerli suyu da dökêrler üstüne (6/96), arabacılıķ ta yaptım (7/65), kere balıĥ te aynı (18/50), bu da amcasıdır (21/75),

değil/deyil/degil: Şimdiki murad gibi değil (1/18), evelki gibi değil (3/29), ğariban bile deyil (19/4), o doğru degil (27/40).

ki: geldik ki bi yeşillik yoķtu (6/8), söyle ki ben sordum muĥtardan (27/39).

1.2.17.3. Son Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek isimlerin zarf hallerini yaparlar.

1.2.17.3.1. Yalın ve İlgi Hâlinden Sonra Kullanılanlar

diye/dêye: aŐımız sözünde duran bir nesil dêye (1/3), dűŐecem diye (24/6).

¹⁴¹ Fatih Özek, 2015, *age.*, s. 246.

gibi: cüneyt gibi kaçarak atlardım (7/109), a bu dağ gibi bi yer var (7/120), fal taşı gibi olür “fal taşı gibi oluyor” (19/75).

için/için: türkiyeye göçmenlik için (1/16), yakmak için (2/9), altun olsa benim için ne yazar ki (22/12).

1.2.17.3.2. Yönelme Hâlinde Sonra Kullanılanlar

doğri/doğru: belaya doğru (7/117), paluye doğru gelmiş (31/3).

göre: büyüklerden aldığıma göre (1/2), yani hesaba göre iki yüz (32/35).

kadarkadar: ‘perteğe kadar (4/21), on seneye kadar (11/20).

1.2.17.3.3. Çıkma Hâlinde Sonra Kullanılanlar

beri: ondan beri (7/177), “yav ben doğuştan beri silah sıhêrim yav ben doğuştan beri silah sıkıyorum” (15/2).

dolayi: halbuki baldan dolayi (27/130), o sebepten dolayi oğul olur (27/138).

sonra: kaldıktan sonra (174), söyledikten sonra (1/102), ondan sonra adami alerler “ondan sonra adami alıyorlar” (24/14).

1.3. SONUÇ

1.3.1. SES BİLGİSİ

1.3.1.1. Ünlüler

1. Kovancılar ağızında yazı dilimizdeki ünlülerin dışında, çeşitli ses olayları sonucu oluşmuş olan \bar{a} , \acute{a} , \grave{a} , $\bar{\bar{a}}$, $\bar{\bar{a}}$, \bar{e} , \acute{e} , \grave{e} , $\bar{\bar{e}}$, \bar{i} , \acute{i} , \grave{i} , $\bar{\bar{i}}$, $\bar{\bar{i}}$, \bar{o} , \acute{o} , \grave{o} , $\bar{\bar{o}}$, $\bar{\bar{o}}$, \bar{u} , \acute{u} , \grave{u} ünlüleri de bulmaktadır.

2. Kovancılar ağızında kapalı e (è) sesi sesbirim özelliği göstermektedir. Özellikle geniş zaman eki **-er** ile şimdiki zaman eki **-êr**'i birbirinden ayırmaktadır: geçêr (1/9), davet êt (4/27), geç oldu (4/37), dêr (7/57), gidêr (12/2), şe êt (15/11).

3. Kovancılar ağızında çok olmamakla beraber aslî uzun ünlü örnekleri vardır: ürdular (6/9), âlem (4/34), hâkim (21/121).

4. Kovancılar ağızında bazı fonetik olaylar sonucunda ikincil uzun ünlüler de bulunur. Göçmen ağızında çok fazla görülürken yerli ağızında oldukça az görülen bir ses olayıdır: $\bar{d}\bar{a}$ “daha” (3/22), an $\bar{s}\bar{o}$ “ondan sonra” (3/31), $\bar{d}\bar{i}$ mi “değil mi” (7/83), $\bar{v}\bar{a}$ “var” (8/32), $\bar{d}\bar{a}$ “daha” (15/38).

5. Kovancılar göçmen azğında “bura” ve “ora” işaret zamirleri yönelme hâli eki aldığında zamirlerin üzerindeki yönelme hâli eki düşme eğilimi gösterir: burey (6/107), oreı (7/84).

6. Türkçe kelimelerde vurgu ilk hecede de olmakla beraber genellikle son hecededir; fakat Kovancılar göçmenleri vurguyu genellikle ilk heceye geçirmekte ve vurguyu çok sık kullanmaktadırlar: ‘harpler (1/15), ‘benden (1/10), ‘bağlağsın (1/25), ‘yakmış (4/2), kı’zartsın (4/11).

7. Yerli ağzında çok bozuk bir yapıya sahip olan büyük ünlü uyumu göçmen ağzında oldukça sağlamdır; yazı dilinde büyük ünlü uyumuna girmeyen bazı ekler uyuma girmektedir: çıkarқан < çıkarken (1/54), o zamankı < o zamanki (1/61), yaşarқан < yaşarken (1/76), karşıkı < karşıki (2/50), duramıyere “duramıyor” (4/2).

8. Kovancılar göçmen ağzı küçük ünlü uyumu bakımından sağlam bir yapıya sahiptir. Bunun başlıca sebebi b, m, v, p gibi dudak ünsüzlerinin yanındaki yuvarlak ünlüleri düzleştirme eğiliminde olmalarıdır: yavım “yavrum” (3/22), davılcı “davulcu” (3/24), karpızı (6/38), hamırı “hamuru” (6/63), yımırta “yumurta” (6/81).

9. Kovancılar yerli ağzında küçük ünlü uyumu oldukça bozuktur. Bunun temel sebebi bazı eklerin tek şekilli olması ve ilk heceden sonraki u/ü seslerinin ı sesine, son ses u/ü seslerinin i sesine dönmesidir.

10. Yerli ağzında son ses a sesinin e sesine, ı/u/ü seslerinin i sesine, ilk hece dışındaki i/u/ü seslerinin ise ı sesine dönmesi karakteristik bir özelliktir.

1.3.1.2. Ünsüzler

1. Kovancılar Göçmen ağzında Türkiye Türkçesi yazı dilinde bulunan ünsüzler dışında “F, ğ, h, ħ, k, K, k, K, n, P, r, S, Ş, T, t, w” ünsüzleri bulunmaktadır.

2. Damak n’si kullanılmamaktadır.

3. Kovancılar göçmen azğında “dört” sözcüğü sadece “döt” şeklinde kullanılmaktadır.

4. Kovancılar göçmen ağzında ünlü-ünsüz uyumu oldukça sağlamdır. Arka damakta boğumlanan **k/ğ** ünsüzleri arka damak ünlüleriyle (a, ı, o, u), ön damakta boğumlanan **k/g** ünsüzleri ise ön damak ünlüleriyle (e, i, ö, ü) kullanılırlar.

5. Ünsüz değişimlerinde tonlulaşma, tonsuzlaşma, sızıcılaşma, akıcılaşma gibi ses olayları görülmektedir.

6. Kovancılar göçmen ağızında ünsüz düşmesi ses olayı en yaygın olan ses olaylarından biridir. Özellikle **r** ve **h** sesleri düşme eğilimindedirler: vâmiş (1/7), geçeğ (1/12), kuduru “kudurur” (1/142), saba (3/25), sajbine “saibine” (6/44), apımı “hapımı” (8/24).

7. Kovancılar göçmenleri zarf-fiil eki Ip’ın p’sini sıkça düşürmektedirler: göllendiri (1/107), geçiri (1/134), oturı (3/13), çıkarı (8/18).

8. Yerli ağızında “böyle, öyle” kelimelerindeki y sesi düşmüştür, “bèle, èle” şeklinde kullanılırlar.

9. ħ sesi Kovancılar yerli ağızının karakteristik özelliklerindedir. Genellikle **k>ħ** değişmesi sonucu oluşur veya aslını koruyan alıntı kelimelerde bulunur: uyħiye (10/13), balıħ (11/4), ihtiyar (12/2), yuħarisinde (15/2), karışıħ (15/4).

10. **k** sesi Kovancılar yerli ağızının karakteristik özelliklerindedir. Yerli ağızında **k** sesi çok az kullanılır, bunun yerine neredeyse tüm kelimelerde **k** sesi kullanılmaktadır. Ya **k>k** değişimi sonucu oluşmuştur, ya da aslını koruyan alıntı kelimelerde bulunur: fakirlermiş (10/1), sakalli (35/6), başka (36/3), tokatte (37/9).

11. Yerli ağızında göçüşme karakteristik bir özelliktir, sıkça görülür: ösküz (21/57), dorği (21/62), kırbıs (22/4), kevran (22/153).

1.3.2. Şekil Bilgisi

1. Göçmen ağızında bazı kelimelerde “-ı, -i, -u, -ü” şeklinde kullanılması gereken 3.teklik şahıs iyelik eki **-sı, -si, -su, -sü** şeklinde kullanılmaktadır: öbürsine (1/103), iştası (7(149), evvelsi (2/19).

2. +lA vasıta hâli eki az sayıda örnekte görülür. Yörede karakteristik olarak kullanılan vasıta hâli eki, “ile” edatının ile+n biçiminde genişlemesi ve kök ses i’nin düşmesinden sonra kalıplaşan +lAn ekidir.

3. Duyulan geçmiş zaman 1. çokluk şahıs çekiminde zamir kökenli şahıs eki yerine iyelik kökenli şahıs eki kullanılır: demişik (5/56), uyumuşuk (7/179), kaçmışıħ (11/26).

4. Hem göçmen ağızında hem yerli ağızında asli şimdiki zaman eki **-êr**’dir.

5. Aslı şimdiki zaman ekinin **-êr** ve **-yêr(e)** olduğu Kovancılar göçmen ağızında şimdiki zaman eki tam olarak bir standarta kavuşmamıştır. **-yêr(e)** ekindeki **r** sesinin düşmesi sonucu **-yê** şekli, **-êr** ekindeki **r** sesinin düşmesi ve **y** sesinin türemesi sonucu -

éy /-iy ve daha sonra y sesinin veya é sesinin de düşmesiyle > -é/ -y şekilleri oluşmuştur. Tüm bu şekiller aynı anda kullanılmaktadır.

6. Göçmen ağzında gelecek zaman eki –AcAk ekinin yanında –IcAk/-IcA/-cA/-çA ekleri de görülür: gitçez (1/56), yicez (3/31), temizlicen (7/166), görükmücem (7/74), koşıcan (7/90), getiriceksin (7/141).

7. Göçmen ağzında “bura” ve “ora” işaret zamirlerinde yükleme hâl ekinden önce iyelik eki almış örnekler de bulunur: ne yapalım burasını (1/13), ovayı düz görmüşler, burasını (1/66), orasının (1/52).

8. Yerli ağzında soru eki **mi** olarak tek şekilli kullanılır. Soru cümlesi yapılıırken soru eki çok az kullanılmaktadır. Soru cümlesi ya vurgu ile yapılmakta ya da soru eki ve vurgunun olmadığı bu cümlelerde anlamdan soru cümlesi olduğu anlaşılmaktadır.

Kuzeydoğu Bulgaristan Ağızı

Rumeli Ağızları üzerinde çalışan önemli Türkologlardan biri Tadeusz Kowalski'dir. T. Kowalski, Kovancılar köyünün bulunduğu Eskicuma şehrini de içine alan Kuzey-doğu Bulgaristan Türk ağızları üzerinde önemli çalışmalar yapmıştır. T. Kowalski Deli Orman Bölgesi (Razgrad, Eski Cuma, Şumnu) ağzının özelliklerini bildirisinde¹⁴² 17 madde ile sıralamıştır.

T. Kowalski'nin Kuzey-doğu Bulgaristan Türk ağızlarında tespit ettiği özellikler:

1. v ünsüzünün yanında çift dudak w'sinin de kullanılması. Hatta bazen aynı şahısların v telaffuzunun yanında w telaffuzunu da kullanması.

2. ey ikiz ünlüsünün ē'ye değil de ī'ye geçmesi: bīt, < beyit, sīret- < seyret-, dīl < değil vb.

3. Ünsüz önünde bulunan r ünsüzünün genellikle düşmesi: akadaş < arkadaşı, safoş < sarhoş, gödüm < gördüm.

4. ğ ünsüzünün hece büzüşmesi meydana getirerek düşmesi: dūn < düğün, sırā < sırğa yaptı < yaptığı ekmē < ekmeği vb.

5. ö ve ü yuvarlak ünlülerinden sonra gelen y ünsüzünün v'ye geçmesi: köv < köy.

6. Vurgunun birçok kelimedede sondan bir önceki kelimedede bulunması.

7. akşam sözcüğünün yerine avşām veya awşām sözcüklerinin kullanılması.

¹⁴² bk. Tadeusz Kowalski, “Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili”, **TDED**, C3, S.2-3 s. 490-491.

8. binmek kelimesi yerine daima ağır p ile pinmek şeklinin kullanılması.

9. Şimdiki zaman ekinin -yér,-yer, -yır, -yir, -ér,-er,-ır,-ir olması. Ve genellikle teklik 3. şahısta (I)yér(ı) şeklinde ses türemesi.

10. bura ve ora işaret zamirleri buraya yerine burgey, oraya yerine ora/orâ şekillerini alırlar.

11. –ken ekinin yerine –kan/-ka ekinin kullanılması: giderkan, gelirka.

12. Soru sorma şekillerinin genellikle zaman ifade eden bir manada kullanılması: getirdiği zaman yerine getirildi mi, olduğu zaman yerine oldu mu.

13. yönelme eki yerine genelde bulunma ekinin kullanılması: pindiler damda (dama), koyacaz suda (suya).

14. iyi sözcüğünün yerine us ya da islah; başlamak sözcüğünün yerine bulaşmak; az sözcüğünün yerine serek sözcüklerinin kullanılması.

15. “ve” manasına gelen “da”nın kelimelerin sonunda bir enklitik (ekleşme sürecini tamamlamamış kelime) olarak değil, kelimelerden önce gelerek müstakil bir unsur olarak kullanılması: da gittiler “ve gittiler”.

16. Kelime başında y’li kullanımların yanında y’siz kullanımların da olması: yedi, yetmiş kelimelerinin yanında edi, etmiş kelimelerinin de olması.

17. –dik sıfat-fiil eki ve ile (ilen, inen vb) edatının daima ayrılmaz bir bütün halinde, zaman ifade eden bir manada kullanılması: oldıynan, oldıyna, olduynan gibi¹⁴³.

T. Kowalski’nin Kuzeydoğu Bulgaristan Türk ağızlarında tespit ettiği bu özelliklerden Kovancılar göçmen ağızında tespit ettiklerimiz:

1. v ünsüzünün yanında çift dudak w’sinin de kullanılması. Hatta bazen aynı şahısların v telaffuzunun yanında w telaffuzunu da kullanması: ewler vardı (1/63), boş evler (1/64), ewleri var (2/40), ev yaptı (6/20), ewde (6/23), bi ewe (7/136).

2. ey ikiz ünlü’sünün ē’ye değil de î’ye geçmesi: dīl < değil (7/83).

3. Ünsüz önünde bulunan r ünsüzünün genellikle düşmesi: (1/7), dōt (3/26), dilēdileḡ (6/59), topalaḡ (6/90).

4. ḡ ünsüzünün hece büzüşmesi meydana getirerek düşmesi: deḡil “değil” (1/34), oldē “olduğunda” (6/61), dīl mi “değil mi” (7/83).

¹⁴³ Tadeusz Kowalski, “Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili”, **TDED**, C3, S.2-3 s. 490-491.

5. Vurgunun bir çok kelimedede sondan bir önceki kelimedede bulunması: ‘yağmış (4/2), ‘zengin (4/47), a’çağsın (6/73), ‘verdi (7/15).

6. binmek kelimesi yerine daima ağır p ile pinmek şeklinin kullanılması: pindik (1/36), pindik vapore (1/38), pindik gemilere (1/40), pinene kadā (7/92), asacam ki pine (7/121).

7. Şimdiki zaman ekinin -yér, -yer, -yır, -yir, -ér, -er, -ır,-ir olması. Ve genellikle teklik 3. şahısta (I)yér(ı) şeklinde ses türemesi: çıkıyère (1/16), genişlèyér. (1/7), temizlèye (1/8), olèye (1/11), bilmèyérím(6/3), sorèr (7/16).

8. bura ve ora işaret zamirleri buraya yerine burgey, oraya yerine ore/orâ şekillerini alırlar: Kovancılar Göçmen ağzındaki kullanımı da buna çok benzemektedir: orey (1/10), burey (1/32), burey (6/107).

9. -ken ekinin yerine -kan/-ka ekinin kullanılması: çıkarқан (1/54), küçükқа (7/6).

10. Soru sorma şekillerinin genellikle zaman ifade eden bir manada kullanılması: torunum tene aldı mı, pazarlık yapèyè (2/55), sa’at dōt dendi mi celil amca ayakta (3/25), bayram namazı dağıldı mı, o zamanın ‘şenliği başka (4/53).

11. iyi sözcüğünün yerine us ya da islah; başlamak sözcüğünün yerine bulaşmak; az sözcüğünün yerine sirek sözcüklerinin kullanılması: araba siyrek gelir, siyrek gider (2/40), islah mısın (metin dışı derleme).

12. “ve” manasına gelen “da”nın kelimelerin sonunda bir enklitik (ekleşme sürecini tamamlamamış kelime) olarak değil, kelimelerden önce gelerek müstakil bir unsur olarak kullanılması: yaaa yègenim oturun **da** dinlenin biraz (2/38), değir’manda da taşıdım **da** burda da (5/43).

İKİNCİ BÖLÜM

2. METİNLER

1

Adı Soyadı : Recep Gündüz

Yaş : 92

Doğum Yeri : Romanya (Bulgaristan)/Kovancılar

Konu : Kovancılar'a geliş, Kovancılar'ın kuruluşu, karışık.

1 yegenim bizim aslımız batıda, kabe yönlerine yakın bir bölgedeymiş. doğu, doğu güneyinde böyle. 2 aslımız ordaymış, ben büyüklerden aldığıma göre. öğrendiğime göre. oradan seneler geçtikten sonra... 3 bizim aslımız sözünde duran bir nesil deye ordan gelêrler kıonyanın ılığın mı ne, kıonyanın bir ilçesi var. 4 bu arada üç yüz sene orda kaldıktan sonra tekrar ikinci murad zamanında biz şeye gideriz batıya. 5 téeè balkanlara geçeriz ordan, büyüklerden aldığımızı göre. ondan sonra büyüklerden öğrendiğime göre bizim olduğumuz oradaki köyün ismi kıovancılar. 6 kıovancılar olmaya sebep te şu, böyle şu kömlüler gibi bir hane şurda, bir hane burda. 7 bir kıovancı dede vâmiş orda. su da var. ondan sonra o kıovancı dedenin yanına geldikten sonra genişleyêr. 8 oralar tikenlik, yörük tikenlik; ama su da var. o tikenleri temizleyê aslımız. temizliyolar. 9 orda seneler geçêr, yıllar geçeyêr. ondan sonra çevre köylerden gelenler şimdiki kömler gibi bir hane o köşede, bir hane bu karşıda. 10 çevre kimisi düz ekinlik, kimisi fatmazlık, kimisi düzova, kimisi şenova böyle ismil dēken orey, kıovancılar toplanıyolar. 11 o kıovancılar dedğimiz yere. orda kıovancı dede arıcılık yaparmış. ondan sonra orayâ toplanıyo, basbayağı bi köy olêye. 12 köy olêye, yıllar geçê, aylar geçêğ aradan, üç yüz bês yüz sene bilemêcem geçtikten sonra o çevreye giden gelenler şimdiki kömlerden gelen gibi bir hane ordan gelêy, 13 bir hane şurdan gelêy, kıovancı dedenin yanına toplaşêrler. orda karar verêrler, ya ne yapalım burasını? 14 kıovancılar dēyelim burasını, ismini. kıovancılar ismini alêyere. 15 ondan so yıllar geçêr, çok yıllar geçtikten sonra bu 'harpler mesela ikinci cihan harbi sıkıştırêr böyle, halkı. ileri geri çok uğraşêrler. 16 en sonunda ortadan seneler geçêr. bu göçmenlik çıkıyêre. şeye, türkiyeye

göçmenlik için. **17** ondan sonra bu sefere bi gurup kovancılardan çıkıyo, bizim o zaman ilçenin ismi tutırağan. tutırağana geléyer. **18** tuna nehri var. tuna nehri geniş; ama böyle şimdiki murad gibi değil, geniş. nereye aktığını bilemeyésin. **19** böyle mi gidéyêğ, böyle mi? ufağ gemilerle gelêğler köstenceye. köstence o zaman türkiyedi, ama sonra rumanyaya geçeyê. **20** şimdi biz rumanyadan buraya geldik; ama biz geldikten sonra sınırlar kalkéyere. **21** bulğarlan rumanya birleşer şimdi. şimdi tuna nehrinin kıblesinde, güneyinde. **22** o zaman daha evvel bulğariya yerine anadolu dēmişlê oralara. ikinci cihan harbinden sonra bölündükten sonra rumanya ayrılır. **23** ondan sonra bulğariya ayrılır. sonra seneler geçeyêre. son zamanlarda sınır kalkéyê ortadan, bu ikinci cihan harbinden sonra. **24** gel zaman geç zaman git zaman gellik zaman sonra yıllar çok geçeyêre, geçiyo, geçiyo geçiyo derken bu sefere bizim olduğumuz köye rumanlar gelêr. **25** geldikten sonra domuz yetiştirêr, bilmem ne dêrler. halbuquí cami var, namaz kılınéyê; ama domuz sesleri var. **26** bu sefere atalarımız çok seneler geçtikten sonra bu domuzların kokuşunu ne édelim dēye... **27** atatürk te zate çağırmiş batıdaki arzu édenler gelsin dēye. bábalarımız liste yaptı, kaç hane gidecek? **28** é şöyle her köyden bês on yirmi hane, bês on yirmi hane toplashtı, toplashtı. kovancılar ilçe olacak, **29** ilçe oldu bu sefere il olacağı sırada atatürkten selamlar gelmeğê başladı. **30** babalarımız, yav biz bu hıristiyanlar arasında yaşamaktansa anavatana geçelim. atatürk te o zaman davet édeyê. **31** doğudaki müslümanlar, arzu édenler buyursun diye. bizim bábalarımız anlaştılar, madem ana vatan çağıréyê, zate orası bizim eskiden anavatanımızdır. **32** ondan sonra böyle liste halinde, gurup halinde burey elli hane, yüz hane, iki yüz hane anadoluya dağıldık. **33** şimdi türkiyenin her köşesinde vardır; ama onlar doğuya, her tarafa dağıldıkları gibi barınamadılar, uyuşamadılar. **34** burada şimdi biz yüz elli haneden otuz hane kaldık. onlar da ordan gelen deñil. burda yetiştım ben. **35** ben iyi hatırléyêrım, ufağ çocuktım. biz bu gavur kokuşunu dinleyeceğimize anavatana gidelim. **36** atatürk te zaten işaret vermiş, buyurun dēye. o şekil liste yaptık. pindik at arabalarına sırayla. **37** başka köylerden kiracı tuttu bábam. ondan sonra eşyaları bir araba almadı. üç arabayla iki gün, iki gecede köstencê vardık. **38** karadenizin kenarında köstence, vilayET köstence karadenizde liman. pindik vapore. **39** hem de bi vapor sade almadı. iki yüz üç yüz hane var. yani üç tene vapor, sıra ile. **40** ondan sonra pindik gemilere. o zaman vaporlar böyle düzenli deñil, yelkenle gidéyêre. **41** dedelerimiz zamanında öyle hep yelkenle gitmişler. şimdi gemiler düzenli, içinde motor var, teşkilat var. **42** şimdi öyle

dejl. o zamanki zamanı anladiyem. geldik köstencede pindik, istanbolda indik. ondan so tuzla var. **43** tuzladan geçtik, bi banyo yaptılar orda sıra ile o göçmenler. تنها idi, yalnız bir hane vardı o zaman, banyo yapardılar. **44** şimdi orası şehir oldu, kasaba oldu orası. ondan sonra geldik şeye. şeyde, o köstence değil de çabuk aklıma gelmeyër oğlum. **45** adapazarının berisindeki bi vilayet var. heyecanımla aklıma gelmedi. izmit miydi, neydi orası bilmem. **46** öyle bi şeydi, izmitti galiba. ondan tekrar arabalara yanaştık. atatürkün 'davetiyle tirenlere. arabadır, attır. **47** bi vağon değil ki dizili vağon. elli tene vağon belki. oreye eşyaları doldurduk, arabasını, atını. atları bu vağona, eşyaları o vağona, kimin nesi varsa böyle anlaşa anlaşa tirene pindi. **48** tağur tuğur tirenle geldik. karayolu var; ama doğru dürüş karayolu yok, çakıllı bataklı. **49** tirenle geldik, adanadan çıktık, geldik. oradan kahramanmaraş mı ne, orda istirahat verdile tirene. **50** babalarımız indi eski sistem dolapla kahve kavurdular. el değirmenini çevirerler, kahve içirler. **51** bir hafta orda istirahat kaldık. ordan kalktık elazığa, elazığa indik. bu sefere elazığa tiren yok. **52** bu sefere ne olacak? eşya çok, bu sefere ilerden gelenler var, orasının yerlilerinden var, elazığın yerlilerinden. **53** kiracı tuttular, doğru buraya. buraya geldik; ama doğru dürüst yol yok. yèniköy var, yokuş. **54** yokuşu çıkarğan bir arabaya iki çift koşarız, dik. şimdi ayrı yollar yapıldı; ama o zamankı yol diyerim. **55** öyle böyle geldik deveçinin tepesine. ordan ineyeriz; ama böyle yol dik. arabalarda yük var. **56** tekerleri de kastedik zincirle. indik aşığı. paluya gitçez; ama ya şimdi napacaz? doğru dürüs yol yok. **57** arabaları teker teker o viraştan geçirdik. paluya geldik. tabi hazırlıklar yapmışlar göçmen gelecek diye. **58** geçici olarak camiye yayıldık. sonra o kışın palunun bahçaları var, göçmenleri orey dağıttılar. babam gitmedi, caminin hücresinde kaldık o kışın. **59** atlarımız var. kış şiddetli olmazdı o zamanlar. atları da böyle çekecek yer var, orey çektik. **60** orda kışı geçirdik. yaz oldu, şimdi ne yapacaz. dediler ki şu karşıda düz ova var, oreye 'yerleşelim. **61** bu kovancıların yeri. vali teFfik gürdü, o zamankı valinin ismi vali teFfik gü. **62** biz de geçici olarak çevre köylere geldik. hatta 'emirhana bilmem kaçmaz. **63** gene eskiden orası ewler vardı, ermeni evi. orey yerleştirdiler, o boş evlere.

64 oreye girmedik, canım kaç kişi alacak boş evler. çadır kuruldu geçici olarak. böyle sert kış olmayër. **65** allah taraftan o kışın da sert kış olmadı. çardağlar altında vakit geçirildi. sonra işte yazın... **66** zamanın valisi teFfik gü tarafından ovayı düz görmüşler, burasını. buraya bir köy yapalım. **67** ondan sonra pılanlâyere. ben de ufağ

çocuk, dolanâyem orda, ayaklarında. gel, gel dedi bana. **68** meğerssem o, vali teFfik gürmüş.

69 _gel bureye, gel.

70 bi tahta dikmiş şöyle.

71 _yaz şureye kovancılar.

72 yazdık, diktik o levhayı. andan so gidiş böyle, geliş böyle dèye onu da bana işaretledi, ben yazdım. burdan bi kürek ‘harç koydular orey.

73 _ teprenmeyecek burası.

74 öylece kaldı. neyse peyder de pey. ondan sonra biraz evel anlattım, köylere dağıldık. işte yirmi hane o köyde, yirmi hane sığamda, eski isimler ama. **75** yirmi hane sekratta, yirmi hane qarıncada, bilmem hebapta, hatta ‘emirhana da gitti biş kaç hane.

76 ondan sonra seneler geçti. tekrar orda yaşarkán kerpiçten şimdiki pılanlı şekilde burası çekildi böyle. **77** ben çocuk, dürbünle bakèyer, vali teFfik gürmüş o. şöyle yap, böyle yap diye işaret edèler. sokaçları tespit edèler. **78** ortaya bi boşluk bıraktılar. yukarı mahalle, aşağı mahalle kaldı ismi. ortası boşluk, böyle ev mev yok o zaman. **79** yalnız boşluk. ondan sonra başladık eski kerpiçten yapma evlerle zaman geçirmeğe. **80** gel zaman git zaman. geçinmek zorlaştı. tarımdan başka bir gelir kaynağı yok. o da yeterli deil. **81** allah tarafından o senelerde kıtlık oldu, iki sene. ektiğini biçemeyèsin.

ben ufaç çocuk; ama kafam çalışèyer. **82** dedim şurdan bi ‘ark yapalım, şöyle şu derenin başına. bütün yandı,yani erazilè. **83** hiç başağ kalmadı, böyle başağ kalmadı. yalnız biraz köse buğdayımız vardı. orey serptik, orey. **84** ben tarif èttim ama, şurdan ‘harğ yapalım dèye. yarıdık, çıkardık. otuz teneke buğday. gilgil yidik. **85** o buğdayı biz acık acık gilgille qarışık idare èttik bir iki sene. bazıları temelli ot, ayrık kavurdu böyle değirmándá. **86** biz gène gilgildir, o buğdaydan da katkı yaptık, öyle idare èttirdik iki üç sene. **87** sonrası peyder pey ekilişler başladı iyi olmağa; ama tohum yok, tohum yok. işte o bir avuç tohumu qomşulara sen de al, sen de al. **88** öyle öyle üretildi. ortadan sene’ler geçti. uğraşa uğraşa nihayet genişledi. **89** söylerim yav:

90 mani maniyi açar,

91 mani bilmeyen kaçar.

92 gelin kızlar mani söyleyelim,

93 hangımız üste çıkar.

94 gökte yıldız sayılmaz.

95 çiy yımılta soyulmaz.

96 gencecik kızların

97 sevdasına doyulmaz.

98 gökte yıldız sayılmaz.

99 çiy yımılta soyulmaz.

100 on beş erte kızların

101 cilvesine doyulmaz.

102 böyle beş on tene aklımda, çabuk söyleyemim. o maniyi söyledikten sonra onun nışanını çıkarılar. **103** sonra öbürsine dersin maniyi maslum olan çeker koynumdan, ben sana küstüm oğlan. **104** böyle beş on tene söyleyip çıkarırlar, hıdırellezi kutlaflar.

105 biz geldikten sonra içecek su yoktu. téeey kapaçmazdan gelen su. bi 'harķ yaptık,'harķla su akıttık bureye. **106** üç beş sene arķdan su gelir. kapaçmaz suyu daha alınmadı şeye, boruya. **107** ondan sonra o dereden gelen suları gezinti yok, hayvan da yok, göllendiri onla iki üç sene idare ettik. sonra tabi gün geçti, seneler geçti, çok seneler geçti. bu sefere böyle boruyla suyu aldık kapaçmazdan. **108** onu taksim ettik iki mahalleye. o iki mahalle bir borudan gelen suyla, iki mahalle: yukarı mahalle, aşağı mahalle, idare etmez o. **109** öyle öyle zar zor idare etti. hayvanları götürür derelerden sularдық. ondan sonra gel zaman git zaman seneler geçti, geçti, gel zaman. **110** böyle fenleşti işte. kapaçmaz suyu top yekün alındı kovancılara. kovancılara top yekün alındı, taksim edildi çeşmelere. **111** her mahalleye birkaç tane çeşme yapıldı; ama nüfus arttı. çevre köylerden de geldi burāya, göçmenler de 'dağıldı çoķu. **112** göçmenlerē yetişmiyere. ne olacak şimdi? ē bu sefere kapaçmaz suyu bayağı bi suydu, yetmez oldu. **113** nepacaz şimdi? bu sefere şu şey tarafa kuyu vurdular, karıncaya varmadan, tam orāya. **114** kuyudan, ordan çok su çıktı. onlar burāya pompalandı, onlar yetmez oldu. **115** sonra gel zaman git zaman onlar yetmediği gibi de murattan, tekrar murattan su pompala. **116** böyle devlet kanalıyla pompaladılar şeyi murat suyunu. verdiler yukarı şenovaya. **117** şenovadan da dağıldı her tarafa. yalnız kireçliydi o su. yani randuman vermezdi. **118** onu bakraçlara doldurup bekledik. durulduktan son kireci çökerdi içine. sağlamını içerdik yeğenim. **119** yalnız bir su vardı téeē sizin emirhanın altından onu

özel olarak çeşme getirdik şuraya. **120** şimdi o, şahsı olarak akâyê burdan. ondan alıruz halka suyu. sıra gelmez; ama sırayı takip ederiz. **121** ne zaman sıra geldiyse içme suyunu ordan alır, içeriz. kullanma suyu yine geleyêr; ama o kireçli. **122** şimdi o da geli yavrum, gelmeye değil. boruyla geleyê; ama onun su biraz kireçli. **123** bekletêyêriz o suyu kullanır içêyêriz. işte mesele bundan ibarET **124** yalnız ağaç sevgisi yoktu bu bölgenin halkında, siz de dahil dèyem. şöyle dişini kırıcak bi çöp yoktu. **125** ben yarımcada ‘haşım bey vardı. orda havuç biçerdileğ. ufağ dut fidanları ondan güzün getidim, diktim. **126** diktim; ama yetmedi. nasıl yetiştiriliyê bu? bi tabla yaptım şöyle, şu ‘arka tarafa. **127** ondan sonra o dutlar çıktı böyle ufağ ufağ. çıktılar, büyüdüler, büyüdüler. **128** ordan aldım dikmeğe başladım. yav bunu aşı yaparmışlağ ‘yav. burâya öğretmen, eğitmen geldi. **129** eğitmenler ‘aşıyı nasıl yaptığını devlet tarafından... **130** eğitmen de bizden; ama onlar aşıyı şeyde öğrenmiş, okulda, aşı nasıl olduğunu. ben de onlardan öğrendim. **131** yetişen dutları aşıladım. şimdi bu gördüğün dutların hepsi aşılu dut, yani haşır dut, dut yapmaz. **132** hepsi aşılıdır, ‘kendim aşıladım. aşıyı da öğrendim nasıl olduğunu. aşı iki çeşit olur: biri yararsın şunu. **133** biri şöyle yararsın, dudu buraya sokarsın. zor olur. öbū kolay olur aşı. şurdan çit diye yararsın şöyle. **134** öteki filizi de aldın böyle; ama tam özünü. bu filizin öz kısmını öyle geçiri basarım şöyle. **135** iplikle dola dola dolanırım. işte şimdi kalkağ, gösteririm. aşıladığım dutlağ tutmuştu. **136** şimdi sana da gösteririm nasıl olduğunu kalkıp da burda. bu dutlar baştan başa... **137** isterse dut kartlaşsın yani, kartlaşsın gêne dik. emirhanlı hasan, hüsnüyü bilirsin. **138** emirhanlı hasan arkadaşım benim, asker arkadaşım. onlara da öğrettim. **139** bilmem yaparlar mı, yaptılar mı? **140** benden öğrendiler onlar. o da neden? yav çirkin olacak dèmesi, bunlar şimdi inek boğaliyê. inek boğaya gelmiş. **141** ondan sonra şu aşağıda gêne bizim yerlilerden; ama burasının yerlisi değil. ineğim boğa olmuş dedi. **142** götürdüm onu ineğe. vay kudurur o, kuduru dedi bana, ineğe saldıktan sonra. gittim sekrata çevirdim ineğe. **143** gel zaman git zaman sonra döndü, geldik. bende o zaman boğa moğa ‘yoktu. kudurur dedi, kabullanmadı. **144** sonra yollamış kudurur dèyen çocuğu. geldi. bende o zaman boğa yoktu. boğayı ben de saldı. gülecem şimdi. **145** boğa ‘azgın. tuttu onu, ineğini. boğa kafaladı onu. o düştü boğanın önüne. kırtardığ. durum o merkezdeydi. mesele böyle.

2

Adı Soyadı : Recep GÜNDÜZ**Yaş** : 91**Doğum Yeri** : Romanya/Kovancılar**Konu** : Karışık

1 yokluk çektim çok ama. yani köylerden kesmik, zibil getidim yakacak; ama şimdi yêtiştirdim, orman oldu. 2 bi orman bizim enik deresinde vardır. şurda boğazda bi 'orman gibi. o kıarağaçları... kıarağaç olmuş bizim aşığıda tarlada. 3 onları, fidanları aldım, oraya götürdüm, diktim. o kıarağaçlar yêtmış sekseni geçti. yani ağacı severim; ama, aması var. 4 o zamanlar bi masa yoktu hayvan sürmeğe. eee şimdi masası da yêtişti, sopası da yêtişti, ağacı da yêtişti. 5 böyle yaşlanmış ağaç yoktur şimdi. çık şöyle, anca varsa göçmenlerden kıalma. onlar da, halk ta başladı şimdi yêtiştirmeye. 6 halk ta başladı; ama daha zaman isteye çok. bizim o memlekette 'her taraf ormandı, nere gitsen. 7 ormanın arasında sürölüp erazi yapılı. è burası taaa elli sene lazım ki. bayağı ağaçlandı gene. 8 bayağı ağaç yêtiştirmeye başladılar bağa bağa böyle. bayağı bi yêşermeye başladı. 9 işte dedim ya ta evvelsi giderdik köylerden téeè geven Tikeni getirip yakmak için. çok çile çektim. 10 ben o zaman yêtim kıaldım, çok zahmet çektim çok. o zaman okul da yoktu; ama 'benden sonra yêtişenleri okula gönderdim. 11 şimdi pilot bile var, benden sonra yêtişen. uçak süreye benim torunlarım, şeyde çanakkaled. 12 bi torunum téeè kıanadada. işte benim o torunum çok vazife... çinde vazife yaptıı, kıanadada yaptıı.

13 subay. subaydı, teğmendi. yüксеle yüксеle yüксеle şimdi kıdemli albay oldu. bugünlerde şey olacak, general. 14 resmi bende var. istersen göstere bilirim size. andan sonra işte benden yêtişenler kimisi şey oldu, kıayıq, vapor sürme. kimisi katip oldu. 15 birisi, ikisi burda katiptir. şimdi şeyde, bizim hastanede. onsuz bir iş yapmêrler şimdi. 16 'rahmi, ille onu çağıracaqlar bir işe ya. öteki de hafızadan biraz gevşektir. o işçi, hastanede işçi. 17 o biraz 'hafızası gevşektir. ama rahminin çok kıuvvetlidir. a. şimdi bizim bu laf lafı açıyo. 18 giden eraziler var, êniştemdi. onların kimisi öldü, kimisi kıaldı. 19 şurda bir ay kırık gün evvelsi gitmiş 'hepsinden... kimisi istanbolda, kimisi izmitte, kimisi şeyde, izmirde, yalovada, şurda burda. 20 onların vekaletleri toplayere. ne varsa topladı. geçenlerde toplu olarak vekaletleri toplamış. 21 patron birine sattı

orasını. onun erazilerini, benim değil ama. onlan anlaşa anlaşa çok büyük fiyatla satmış. **22** beş yüz milyar mı, beş bin milyar mı? öyle bi şey. dedim bana lazım değil, benim 'harçlığım var bana. **23** benim harçlığım bana yeteye lazım olduğça. ihtiyacım yok. bak işine dedim ona. durum o merkezde yegenim. **24** evet daha soracağsanız sorun.

25 anlatabilirim, yapabilirim de. eğri bir ağaç bulursun böyle. onu 'bağlağsın böyle. burası kalır, sabanın takmağı. **26** sivri değil bizim sabanlar. onunla çiftçilik yaptık seneler boyunca. seneler geçti, gel sene git sene şimdi traktora geçti. **27** şimdi iki tane traktorum var. pulluk da orda bak. pulluğu takayésın motorun arkasına. derinden de sürey. **28** tohum ekmeğe gelecek sıra. tohum ekmeğe gene ayrı onun şeyi var, makinası var. **29** koyuyersin, ayarliyersin. hem gideyersin hem de giderken arkadan örtüyo. **30** derin gitmeyé. ama yağışı havadan dinleyecen. hava raporunu öğrenece. **31** yağışlı mı, değil mi? eğer yağışlıysa o kuruya, kuruya dikecen onu. **32** yağışlı değilse bekleyecen yağışlıyı, yağışlı seneyi ondan sonra ekece. **33** şimdi benim ekme makina vā, torunumun. eskiden böyle yapıldı. o kalktı, tohum serpmek kalktı. **34** ya durum o merkezde yegenim.

35 ambar. ama nasıl ambar. taaa sabanla yaptığımız ambar. bu çok alsın döt yüz teneke, şey dokuz yüz teneke arpa buğday alır. **36** şimdi o iptal oldu. şimdi bol miktarda tarım fazla oléyé. daha eldeyken satar torunum. **37** getirmeyé bile. téeé eskiden kalma arpa bile vardır. tavuklara veréyim. şimdi iptal oldu bu yegenim. **38** yaaa yegenim oturun da dinlenin biraz. oturun dinlenin. ikindi namazı geçti; ama kılarız.

39 canım şimdi dışarı açılan kapı burdan, pencereden bakayésin. arabayla orda çıkılır, kapı açılır. **40** ama şimdi araba siyrek gelir, siyrek gider. durar öyle yerinde. çünkü torunumun kendi ewleri var. **41** motoru oraya çekeyé. buna bi ihtiyaç olduğtan sonra geleyé. geçenlerde fiğ ekmiş eraziye. **42** biçme makinasıyla biçmiş, savurmuş. ondan so, ya makina da var savurmağa. makinamız da var onu temizlemeğe. **43** ondan sonra fiğler bak yığın, 'torbaya dolu. durum o merkezde yegenim. işte bu bodrumlağ çöktü aşığaa . **44** eskiden buraya hayvanları çekerdim. şimdi sene'ler geçti, yıl'lar geçti oturdu. **45** şu merdivenlerin üst taşları da kapaçmazdandır. ermeni mezarlığından gelme. bak üst katları, onları ikiye böldük. **46** merdivenin altı taşı, üstü o taşlardan.

47 onlar 'iptal oldu şimdi. çufalık derler ona. tezaya kırar orey. andan so iplik olur. elemleden sararlar ipliği. **48** onla dokur. 'ince dokur, 'elbise dokur onunla. bunlar da çözgü. bunlar da ipliği çözüp, tarağa takıp, tarağla çekip onunla dokur ya. **49** işte bu

o zamanlar kiremit, 'sazdı. laf lafı açâyê 'yoqluq. yarımcağan qamış biçer, çatıya onu qo'yardıq. **50** bi sene o mahallede , qarşıqı o mahallede bi yerde o qamış alev, atêř aldı, yandı. **51** dõt tene samanlıq gitti. o qamış işini qaldıdıq. inna sıqla kiremit. **52** kiremit te qırıldı mırıldı, saca çevişdik. yaaa kiremitler de qırıldı. yav yëniden yapmak isterdi. **53** asma kiremit, bilmem ne kiremit. bazı qırıldı. şimdi saç oldu. serbes, hepsini geS. **54** yaaa durum o merkezde yeğenim. ya bunlar da ambar. ekin qoyardıq; ama şimdi buna qomaz. **55** ekin çok daha. torunum tene aldı mı, pazarlıq yapâyê. kimine satacaqsa baştan pazarlığı yapar. **56** götürür bi numune, eğer beğenise hemen ordan... çünkü eskiden makineyle savurıdıq. **57** hep vuruyodu makina. o iptal. şimdi hepsi makinenin içinde savurâyê, tenesi de seçâyêr, alâyê. **58** o da doldu mu sindirir, saçar.

59 öğretmen dedi çalışan qıvvetlenir, qıvvetlenen yener. öğretmene dedim yav nasıl qıvvetlenecek, yorulacaq çalışan insan. yooq dedi yooq. **60** qıvvetlenişin, 'zenginleşisin dedi. ben çalıştım, 'zenginleştim şimdi. **61** övünmek gibi olmasın, minnetim yoq kimseye.

3

Adı Soyadı : Ayşe KOBAK**Yaş** : 77**Doğum Yeri** : Elazığ/Kovancılar**Konusu** : Eski zamanlar

1 sen o vakıt görsey'din. bu soğakları yani bal döksen yalanırdı. o kadar temizdi. çiçeklēmiz Kapının önünde açarlar. öyle güzel. **2** soğaktan gelen geçen der, 'ah bana çiçek versene. kurudu çiçeklēmiz. yok şimdi çiçek. kimisi veriyè, kimisi vermèyèrè. **3** kimisi hasetlik çekè, kimisi veriyè ne 'dicens.

4 o kapının önleri, o bayram sabahları. o bayramlar çok güzel olurdu. çünkü hepsi bizi biri birimize geliy, gi'değdik. **5** kulaç pişirirdik. sen de bilsen ekmeğimiz ayrı yemeğimiz ayrı. hadi bi komşuya gitmemelik yap bakalım. **6** gitmesen darılırdılağ. è şimdi nerde?

7 vardı. baklava da yapardık. baklavayı kendimiz açadık.

8 ah benim komşu oğlum gelmiş. ah benim komşu oğlum gelmiş. ne kadağ tatlı. nasıl öyle ayşe tēzesinin yanına gelmiş? **9** ben bunu sevmem de kimi seve'rim? sen geldin bize. buban nerde? **10** him senin buban nerde? kurban bayramı iki gün arefe olü. arefe günü hiç şey ètmeyiz, işe gitmeyiz. gün ağarırdı. **11** o gün sen atı koşarsan, öküz koşarsan ille kesmeden gelmezdin ekinlikten. ille bi tenesini kesicen. şimdi nerdeee? **12** bayram sabahı 'kalkarız. güzelce buraları süpürüz, toplarız. ondan sō tertemiz şekerlēmizi bi yère bırakırız. **13** geliyiler neyse bayram namazından. sofrayı kırar. oturı yemeğimizi yiriz. yemeğimizi yediğimiz gibi bulaşıkları bırakırız bir kenara, bayramlaşırız. **14** ben hiç bilmiyim Tā kaynanın yanında hiç celil amcanın elini öpmemişim. ayrı. utanırdık. hiç, hiç. bi ayrı bi yèrde kıstırısam bi yèrde. **15** bayramın kıutlu olsun derdim. ne bilem çocuk büyüdüğük, hiçbir Kaynalarımızın yanında Kayınbabalarımızın yanında hiç kucağımıza almazdık, utanırdık, hiç bakmazdık. **16** geçen gün celil amca şeye getirmiş, arba getirmiş tornuma. dedim bakıver hiç çocuklāma almadı. torunu da çok tatlı. **17** yani evlatlarımı unudiyim, onları görmeyim. o kadarı kadar tatlı. åndan sō ona uzağtan kımandalı araba getirdi. dedim allah allah. **18**

evlatlarını anasının yanında doyunca öyle 'sevmedi, hiç bakmadı. é utanırdık be ca'nım. eskiden nerde böyle çıkacan Kapıdan bakacan, sen nasıl böyle karşısına duracan, imkanı mı vā? **19** kalkar sana bi kötü söz söylesin, için yanar. bi şey diyemezsin, çünkü mecbur o ihtiyaçları dinleycen. **20** é şimdi de dinlerler. allah razı olsun, bak gelinim, ta bak on iki senedir, maşallah hiç benim böyle önümden geçmemiştir. sen de şu işi yap dememiştir. **21** é benim canım durmêrdi, ben bunları yapacam şimdi. hadi gelinim sen karalanma ben karanayım. ben daha zamanım geçmiş. **22** ona yazık dil mi? 'gençliğini bilsin. ben bilmedim. ya öyle ca'nım. yani dā benden bu kadar size. celil amca'yı yaqalāsanız manileri işitiysiniz. **23** oruçta mani söyleğdi.

24 eski ramazanlaaar, neerdeee? şey saat ikide geliy davılcı, kaldırır seni oruca. ikide yemeğini yirsin, yatêyêsın. ister oruçtan sonra uyu, ister uyuma. **25** saba namazına kalkamayacan. uyumazdık, saba namazını da kılardık. sa'at dôt dendi mi celil amca ayakta. **26** yat'maz, imkanı 'yok, yatıramazsın. askerde alışmış ya. sa'at dôt dendi mi ayakta. bana diyêr kalk, bak allah kısmetlerimizi dağıdiyêr. **27** bak kısmet veriyê allah. bak Kapı Kapı gezeyê. uyuyanlara yok. ayakta olanlara veriyê. ama 'gençliğinde bi namaz kılağdı. **28** nasıl bu hastalık geldi... ben gider camileri süpürüğdüm. bana derdi camileri süpür. bu hastalığı alınca... **29** ne kadar olsa şimdi gidiyêre, ama evelki gibi değil.

30 on yaşındaydım ben. onlar, beretanlağ geldiinde. beretanlar geldiinde on yaşındaydım. babam... yazıya gittik. **31** tarlaya arpa marpa ekeğdik. tarlaya gittik 'ah. haber verdik, koyunları salmışlā içine. koyunlağ yimiş, é biz ne yicez. **32** an sō babamız gitti tırakya tarafına. bıraktı annemi, 'ferç bıraktı, bak. 'on yedi sene geçinmiş. **33** on yedi sene annemlen geçinmiş, on yedi seneden sonra bıraktı, gitti. ferç oldu, yatağta bıraktı. **34** şimdi koyunlar yimiş ya ekinleri, biz ne yicez dēdi, çekti gitti. é onlar da komşu, onlar da allah razı olsun. **35** yani biz 'razıyız. yani iyi komşuluk éderiz şimdi. yalnız ben onların dilce bilmiyim o başka. yani severim. **36** bak ne kadağ olsa orda, ayşe tēyzeee diye çağırılā bana. severim yani, iyidir. hepsi bi allahın altında yaşarız be yavrım.

4

Adı Soyadı : Celil KOBAK**Yaş** : 87**Doğum Yeri** : Romanya/Kovancılar**Konu** : Karışık

1 bilal bey dünyeyin neneyi sevindimiş. geçen gün saçta bëber kızartmış dışarda. 'yav benim torunum var iki tene. 2 gittim abdülün kıızı, boyacı ibrahimin, alıp geliydim. elini 'yakmış. elini yakmış duramiyere. 3 bağladı, şişmiş. dünyeyin bilal bey, iyi oldu. çok faydalı. dedim bilal bey öteden buraya 'geldi. bilal bey allah razı olsun, kafa dengi. 4 onun eczanesini tarif ettim.

5 _bilal bey ne tuttu?

6 _ sekiz lira demişler.

7 _benim beşim var.

8 _ è idare ederiz.

9 o kadar sevindi, o kadar sevindi nine. o kadar sevindi, yaşlı. allah razı olsun. 10 dün dedi, nene altmış, ben seksen. ne 'altmışı ne sekseni, ne konuşüyürsün yav. è ka'der.

11 yav ben kendine kızdım. dedim torunumu getirem. torunum bëberleri kı'zartsın, sana lazım değil. 12 iki torunumu dedim kolunu tutem.

13 _ben kendi elimle yaparım.

14 yaparsın, elini yakttın.

15 iki. kıık beşte döttü, ellide ikiye düştü. ben elli beşte. dört yıl, altı yıl. sekiz yılda eve gelmiş. demiş baba elini öpem.

16 _ sen kim oğlum?

17 tanıyamamış.

18 ka'paçmaz diye bir köy var bu derede. barajın yerinde. kapı mı açmamışlar, kapaçmaz. 19 oraya yapacak bu evleri. çeşmesi meşmesi orda ya. büyükler dediler öküz, at arabasına inip çıkamayız. 20 düz yer ver bize. burası tarla.

21 yok, burdan 'perteğe kadar 'dağıttılar. biz hebapta kaldık. benim babamın mezarı hebapta şimdi. hasta oldu görmedi bu evleri.

22 kütahyada. ilkökulları tahsilli çağırerler. bėj bin kişiden ‘bin kişi ilkökulu okumamış. **23** tahsilliler gelsin, dēdi. tahsilliler gelsin. ben kalmadım _ askeriyede pişman oldum. ben bēŞi okudum burda. **24** yav o zaman okul yokmuş, bu meydan camisini okudum ben. inönü zamanı kıkbēŞte. ilkökul okudum. **25** şükrü kaçer benim öğretmenimdi, çay bağında sağ. benden çok genç. ‘bi dönem reislik yapmış, elazıgta. **26** yétmiş döneminde. palu yolunda otüduķ öğretmenlerlen. Dēdi kaçeri davet edecem paluya, seni de alayım mı burdan? **27** dēdim yok yav, yakışmam ben. senin öğretmenin, sen tale’ben. dēdim ben yakışmam. sen gene kaçeri al, davet ét. **28** neyse geçen sene geldi bureye, simitçi fırınına. yanında bi adam var. gittim, hocam hoş geldin. **29** simitçilē dēdi benim talebeme de bi kutu doldur.

30 _ ne talebesi?

31 _ ya kıkbēŞte öğretmen, celil benim tale’bem.

32 yav güldüler o simitçilē, güldülē, güldülē. benden çok genç. doksan bēş yaş, doksan yaşında. **33** dēdi yimi altı doğumlu. yimi altı doğumlu olsa gene doksan. yimi altı doğumlu. yav nasıl yaşlanmiyere? **34** ālem gibi gelip Te oturmiyēķ kahvelerde kardaşım. o bağında bahçásinde, hortum elinde dēdiler. **35** hacimekke yolunda kuru küspe götüydüm, avlağıya da tuz götüydüm burdan, otuz _ altı muhtarlık dēdi ya orası. **36** ‘yav o avlağıda karşıladı bizi. adam püsküvütünlen, çayınlan. dēdim ben kaçere gidecem. **37** dēdi celil amca geç oldu, saat on oldu; ama köpek var, gidemezsin şimdi. gündüz olsa git. **38** dēdim kaçeri görecem, şükrü kaçer. soyismi de kaçer. hiç yaşlanmiyē be kardaşım. **39** bak herkes kahvelerde, o bağında bahçásinde. adamda ne sevgi var ‘yav.

40 ‘zengindir; ama tutķun çok. çok tutķun. oğlu ahmet bıçağı aldı, kesecek babasını. bağırdı, seydilli hacı ibrahim kavuştu. **41** dēdi ‘ahmet bıçağı ver, sen bunu kurban bayramında kes. kurban bayramına on bēŞ gün kaldı. **42** kurban da olur, dağıdırısın da millete. sen bunu bayramda kes. bıçağı ver. ahmet ondan daha perişan şimdi. **43** bi elinde şişe bi elinde direksiyon. ahmedin hanımı allah razı olsun. gidip orda yemeğini mēmeđini. **44** o iki üç gün sıcak ēdiyē o yēmeđi. memleketten zengin gelmişler. bacısı var. bacısının da adamı ‘öldü. **45** üç kıızı var, oğlan çocuğu yok bacısının. recebe çalıştı. yüz bēŞ yaşında öldü bacısı. şöyle dēdi son nefesinde, halil ağa istedi ben ‘gitmedim. **46** bilmem kim istedi, ‘gitmedim. gitseydim rahat ēderdim. ēēē recebe çalıştım, ne elime geşti. **47** aynı adam gibi iki çiftlen tarlaya gitti. tarla sürdü.

memleketteñ çok acayip ‘zengin gelmişler. o zenginliği kaybêtmediler. **48** bacısı işe gitmese ben recebi görürdüm nasıl olduğunu. ama ahmet bi gün bile gitmedi. **49** öyle dedi ya, ahmedin altmış dönüm tarla yaptım tapı. mâtorun yarısını yaptım, ahmet işe gitmedi dedi. **50** ahmedin hanımı allah razı olsun, gelip yemek memek pişirâyê. şimdi hacı receP bahçada ot yolar a, boş durmaz. **51** o boş duğmaz. sürüne sürüne otuğduğu yerde. ahmet dedi bak ben kirecimi çıkağdım, katlarım var, gel. **52** gitmeyêr ahmedin yanına. eski evlerde oturiyêr.

53 bayram namazı dağıldı mı, o zamanın ‘şenliği başka. bugün bu kadarla ‘kalsın, bi gün anladırız. **54** sağ olun, var olun. kesesine bere’kET sizi baş başa bıraktım. teşekkür ederim.

5

Adı Soyadı : Celil KOBAK**Yaş** : 87**Doğum Yeri** : Romanya/Kovancılar**Konu** : Karışık

1 bahar düğünü, yani öyle bahar şenliği, öyle baharın... aşağı mahalle, yukarı iki mahalle o zaman, iki mahalle. yaaa. hepsi 'geçti ğardaş. bu saat, bu dağka. **2** o zamanın düğünleri, çok büyük düğün oluyo. at yarışı, pehlivan güleş, düğün... yav oyınlar moyınlar, işte ya'pardılar oyunlar. **3** koşu, güleş. bahar şenliği...

4 çay bayramda iştim, işmeden teşekkür etsem bilal bey. geçen hafta bayramda...

5 onu dedin bu hıdırellezi tırakyada, tekirdağında çok yapamışlā. atēş yakıp atēşin üstünden atlāmışlar. bilmem ne? **6** oyunlar moyunlar...

7 o o ovalama güveleme tan tan tuğalama yev kuş bev kuş... çaldım bi düdük. kafa gitti daha. bu saat, bu dağka. **8** bu bastonu iki gün ariyerim. kafama 'çarpiyē, bulamiyē bastonumu. o zamanın düğünleri hey yavrım hey. **9** at yarışı, pehlivan güleş oluşsa on bēj gün sürerdi. on bēj gün. düğün on bēj gün. şimdi bu akşam 'ahmet ağanın düğünü var iki saat, üç saat. **10** belber mehmede bekçi kemalin bacısını isteye'cek. kayın babası bī çift anğara lastiği istemiş, listede. anğara lastiği yeni çıktı, çarık yaptı. **11** kimse ayağının numarasını bilmēyē. anğara lastiği. o zaman poşēt 'yok, beyaz kağıtta sarılı. dayım burdan aldı. **12** belber cemalin babası benim dayım. aldı, dēdi bunu götür. sabahla 'halid ağaya götürelim. gelin almaya gide'cez. **13** 'üş tene at arabası söyledik. o zaman gelinin e'vi, a bu soğakta. 'üç masa misafirler doliyē, yemek veriyērler, o adet kalktı sonra. **14** altmış, yētmışlere kadağ devam etti. 'yav sofradan kalktı bu, kayın babası neye kızdı balta elinde. **15** balta bıçak zamanı. baltayı savurmağa başladı. arabalā boş geldi, boş gidecek.

16 _ yav ne boş gidecek.

17 kızdı bu. o kızgın esnasın'da dēdi ben bi çift anğara lastiği istedim listeden. onu getirin.

18 _ buyur 'halid ağa.

19 beyaz bir kağıtta sarılı. o halkın içinde söktüler. ikisi de bi ayağın ayakkabısı olmaya. ulan bunu karez diye yapmış mı? **20** halkın içinde savurdu paketi dışarı. dük'kancı orda:

21 _ 'halid ağa ben sattım bunu. bu fabrika hatası.

22 _ olamaz, kendileri karıştırmış bunu.

23 neyse dayıma dedilē on üş lira say. 'halid ağa kendisi alsın. sen buna tälada mı girecen, çiftte mi girecen. **24** insanoğlu nelerlen karşılaşıyo ğardaş, neler görüyo.

25 he, kardaşıma. ben 'kardaşımanın evinde oturêyem burda. sonra gittim aşığı mahalleye. aşığı mahalle, yukarı mahalle, buraları yok. **26** iki mahalle burda. anama dedim ben müselaa kızını isteyecem, kardaşım bekar. 'altmışta, sene altmış. **27** gittim, kayınbabası kafa dengi. kolunu tuttum, ocağın önüne oturdum. dedim sizin çalıkuşunu devedişine istemeğe geldim. **28** çalıkuşu kız, devediş damat. allahın emri tüfeğın demirinle deyince gelin küreği eline almadı bana. **29** aman ya rabbim yapıştıriyere. benim başım dolandı, küreğın altından 'kalktım, avluya attım kendimi ayakkabılağı ters giydim, kapıyı açtım. **30** dedim akşama gene gelecem. 'vay ki gelecen mi? sağılık ocağına kadar taş maş... **31** eve kavuştum. anam dedi geçmiş olsun.

32 _ dayak yedim.

33 _ hiç 'rengin yok.

34 dedim akşama gene gidecem.

35 _ de git gebertsinler.

36 akşam gittim, selam aleyküm-aleyküm se'lam. çaylar, pastalar. listemizi yazdık, mānaymış. o dayak bana kaldı. **37** sonra kardaşım evini yükleyer istanbola. polis beni çağırđı, dedi yeğenin asker, kardaşımın adresini ver.

38 _ istanbol küçükköye evini yükledik polis bey.

39 o zaman dedi polis, ismi küçük, yeri çok büyük dedi. onlarda kaldım - kardaşım ölmüş- akşam yemeğenden sonra döt kardaş, iki gelin -ikisi evli- sofradan 'kalkdık. **40** böyle oturuyoruz. anaları dedi hele amcayı konuşturun, beni nasıl istemiş. bunu ben baştan topladım. **41** o döt kardaş yaslandılar gülmekten, iki gelin, kendi de gülêyer kendi. gülêyer, ama küreği eline aldı, küreklen bana ne kadar vurdu başıma.

42 celil amca kalksana, abdéz alsana, namaz kılsana. bu şekilde söylediler.

43 değır'manda da taşıdım da burda da... yêtmiş kiloydu o zaman un torbası. göturdüm hastane yanına, oniki eylüle, palu lojmanlarına. **44** yêtmiş kilo. ikinci kıata

götüydüm burdan. dediler mutfağa götür. insanla uğraşmak çok zor yav. **45** yav kapıya gelmiş, ben boğuldum. sırtımdan ‘al. yetmiş kilo. sonra elliye düştü. bu un torbaları yetmiş kilo. **46** mutfağa götür, mutfağtan getir salona kürsünün üzerine koy, sıçan yemesin. dedim teşti getir, hamur da yapayım.

47 _yok hamur yapma, savur şimdi.

48 bu polislerin caddesinde, hastane yanına götürüyem unu. alçak bi yere indiysem kaldıramayacam, yüksek bi yer gözlüyörüm. **49** neyse indiydim un torbasını, oturdum yanına. bi bayan geçti, dedi celil amca götürme. dedim celil götürür dediler. **50** dediler ama bi gün dizin kırılır dedi. –şimdi eve nasıl geleceğim, düşünüyörüm.- sen yetmiş kilo, torba yetmiş. **51** torba elli kilo olsa götürürsün dedi.

52 yok. sene ellide şeker yaliye burda, kapının önünde. ben ‘kendi kendime dedim bu ne zaman kız olacak acaba yav. **53** biz kız pêsinde, bir kız pêsinde. elli beşte bekar ben. kütahyada asker elli beşte, bekar. askerden ‘geldim, nişanlandım. **54** kaynım iki yüz elli lira başlık istedi. güzün düğün yapacam. kaynım haber gönderdi ben celili beğenmiyörüm, bacımı vermem.

55 _ sağ ol, teşekkür ederim.

56 bi amcası oğlu var, çağırdı hasan buraya gel oğlum. ne sözler söyleyêsın. biz tûfâ demişik, tükürdüğümüzü yalamayız. **57** amcası oğlu olmasa ben, yaşım elli olacak, otuzu geçti. o yîmi yaşında. dün dedim ya o ‘altmış, ben seksen. **58** ne ‘altmışı, ne sekseni. ne konuşyêsın yav. è kader.

59 yok davulsuz. gêne bir ‘hafta sürerdi yav. davullu on bėj gün, bir hafta.

60 o da doğru çalışmadım yav. bir hafta çalışyörüm. orda mürsel efendi var. a burda börekçi var ya, onların orda çalıştım ben. **61** ‘turna, dik istasyonu, maşalla çayı var. ‘muradın yarısı. dedim, ya dün ben sizin orda çalıştım. o da gelmiş burda çalışyê.

62 sene kırık beşte bakır madenine gittiler, çalışmağa. geldim mürsel ağa bi kilo şeker darttı, bi kilo yağ. **63** kovancılar parmağını dişliyere. mürsel ağa para kazanmış ‘hey. bi kilo şeker götüydü evine, bi kilo yağ. şimdi teneke, torba kar etmêyê. **64** bi kilo götüymüş. yaaa.

65 ‘iplen ölçüyên ayağının uzunluğunu. numara yok, çarık zamanı. sen sabahları elazığa gidêyêsın:

66 _ bu ip uzunluğunda bana ayakkağı getir.

67 adamın biri 'ölçer, ipi evde unudur. sabahtan çocuğun kolunu tutar, gider elaziğa. eyvah eyleyè. **68** ayağımı ölçtüm, ip evde Qaldı. -ayağın yanında- aqlına gelmeyè bi daha ölçe. dönüp alacak ipi.

6

Adı Soyadı : Nazife DAĞLI**Yaş** : 86**Doğum Yeri** : Romanya**Konu** : Köye yerleşmeleri, yaşamları, hıdrellez, yemek tarifleri.

1 benim adım nazife 'Tağlı. rumanya doğumlu, dōt yaşında gelmişim rumanyada.

2 unutmuşum çocuğum, akıl mı var şimdi. yaşım gitmiş artık çocuğum.

3 ben bilmeyırım çocuğum, unutmuşum a.

4 iki tene çocuğum var. şuyış, osman. bu büyüğü şuyış, küçüğü osman. o da elaziğā gitti. **5** kaynının çocuğı gelmişti, şırnaқта askerdi. onu görmeğē gittileş.

6 he bureye geldik. bureye geldik, burālarda bī yeşillik yoktu çocuğum. burālarda ermeniler oTururmuş çocuğum. **7** 'ermenilerin evleri yukarda idi. ondan sonra burası 'ermenilerin tarlaları imiş. **8** kaynanam derdi geldik ki bi yeşillik yoktu. burda kaynanam öldü, kayınbabam öldü. **9** sonra herkes dikmiş, yeşilliğı dikmiş. su 'vardı o zaman. şimdi su 'yok. su yok çocuğum. suyu dağdan artezyen ürdular. **10** parayla, para toplayerler şimdi. artezyen urdular, artezyenden su geliyor bağçalara. **11** içme suyumuz, ayvanların da içme suyu Parayla, bizim de içme suyumuz Parayla. hiçbi şey suvaraméyız çocuğum. **12** bak şuyış abi burda kuyu urdu. altı metre urdu. gücü yétmedi, fazla urduramadı. o kuyudan bi kaç tane ağaç ıslıyerız. **13** kurudu bi şey kalmadı çocuğum. ep dağıldı gitti bursaya milLET **14** hiç kimse kalmadı, on hane on bir hane muacış kaldı, göçmen kaldı. epsi gittiler.

15 yoktu, burda kimse yoktu çocuğum. gelmiş bi tenesi bureyi görmüş, yerlerini görmüş, biğenmiş, demiş dutları vař, bi şeyleri var. **16** dutluқта dutluğlaş var. önce su vaşdı. içme suyu da vardı, ayvanlara da vardı. şimdi yok. **17** sulağ çekildi. bir şey kalmadı. şimdi Parayla artezyen urdu. devlet tarafından artezyen urdulā. **18** Parayla, davar da Parayla sulanéyē. Para toplérler. kimin davarı çoksa çok Para veréyē, kimin azsa az veréyérē. **19** eskiden vardı su. su vardı. bağçaları suvarırdık. kendimize göre zebze ekerdik, şimdi yok. **20** şimdi yok, kimse zebze ekméyérē. Parayla aliyeler. devlet

ev yaptı yukarı, osman abine. bu, tuğladan yapmıştı, bunun fazla çatlamadı, öyle ufağ çatlağı vardı. **21** osman abine yaptı,yuğa da evleri osman abinin. yol üstünde, orda kaldılar. yetmiş dört milyağ yedi yüz ödeyecek devlete. **22** dā bi taḳsit ödedi. mayıstan mayısa dört milyar iki yüz elli. şeyde çalışıyē, denizlide çalıştı. **23** denizlide direklerde çalıştı. şimdi kaç gündür ewde, bayrama geldi. telefon açacaklar, sözde on bēj günlük işleri vağmış. **24** ilk baharda açılırsa gēne gidecek çocuğum. ödeye bilise ödeyecek. bacağı ağriyē bi kaç gündür.

25 he tabi, ḳayınbabam, valide, benim babam, yine valide. hep öldülē.

26 babam reḳberlik yapardı, bunlar da reḳber. bunlar da devamlı reḳberlik yapērler. osman abin dışarı gidēyē, çalışır direklerde. **27** bi Taḳsit ödedi daha ewlere. çalışabiliḳse ödeyecek yavrum. çalışamazsa ne bilem, allah yardım ēde.

28 o da reḳberdi. noksanına işleḳdik. teey mağara Tarafında tarla sürüdük. reḳberlik atlarımız vādı, öküzlerimiz vādı yavrım. **29** millet dağılıştı gitti bursaya, kimse kalmadı burda. hep bursaya gittiler susuzluḳtan. burda er şey Parayla. **30** bıraktı gitti herkes. herkes gitti be yavrum, burda iş yok. taaa denizlide çalıştı osman abin. üç aydır, bayrama geldi. **31** ne zaman telefon açarlarsa bi kaç güne gēne gidecek.

32 reḳberlik. Tarla sürüdü, Tohum ekerdi. biçērdiler, oraḳla biçērdik. arpaları elle yolarđık. sonra döveḳbiçerler çıktı. **33** oraḳ makinaları çıktı. işlē kolaylık oldu; ama yokluk oldu çocuğum. arpa da ekerdik, buğday da ekerdik, misiy de ekerdik. **34** susuz misir olurdu, a böyle olurdu ḳoçanları. topraḳ bi şey getirmiy, yandı topraḳ. su yok ya.

35 vardı. çeşmelerde çok su aḳardı. su vardı. bağçalara yeterdi. zebze ekerdik. kendimize göre zebze ekerdik. **36** an sō ḳarpuz ekerdik Tarlalara. olurdu yavrım. şimdi olmır. şimdi Topraḳ ‘daha yandı topraḳ. **37** bi şey olmiyē. yandı topraḳ bi şey olmiyē şimdi. er şey parayla. **38** ḳarpızı da Parayla ḳavunu da Parayla, zebze de Parayla, er şeyi Parayla aliyēriz yavrum.

39 hıdırellez yapardılar. salınğaç ḳururdu kızlar. sallanırdı ‘gençler. ondan sonra hıdırellezde misiy pişirirlerdi. **40** millet topları yiydi. tūkü çalardılağ, oynardılar, hıdırellez yapardılar. nişan çıkarırlardı. bir baḳıra toplardılar. **41** bi büyük baḳıra. bu kadar baḳıra toplardılar. nişan toplar. sen yüzük atarsın. o bilenzik atar, o başka bi şey

atar. **42** ondan sonra mani söylediler. çıkarırdılar tek tek. bi kız oturur böyle aynanın karşısına. devamlı aynaya bakar. **43** eliy burdan çıkarı veri. mani söylediler. hıdırellez yapardılar. mani söyledileğ herkesin şansına. **44** söyledi bi tene çıkarırdı,verirdi saibine.

45 manici başı mısın?

46 cevahir taşı mısın?

47 yarime bilenzik yolladım,

48 cebinde Taşır mısın?

49 manici başı mısın?

50 cevahir taşı mısın?

51 yarime bi yüzük yolladım,

52 cebinde Taşır mısın? der, çıkarırdı bi tene verirdi saibine.

53 mani maniyi açar.

54 mani bilmeyen kaçar

55 gelin kızlar mani söyleyelim,

56 hangımız üste çıkar.

57 eëë kafama gelmiyere, aklıma gelmiyêr. aklıma gelmiyê yavrım, unutmuşum.

58 herkes söyledi. herkezin bi nışanı olurdu. senin yüzüğünü çıkarığ bi mani söyler. onun yüzüğün çıkarığ bi mani söyler. **59** ondan sonra herkezin şansını dilêdileğ.

60 erkekler bi şey yapmazdı. dutluk altına toplanırdılar, oreye. misiy pişirirlerdi kazanla. tepsiyen milletin önüne koyardılar. **61** yiydiler, nışan çıkarırlardı. herkes dağışırđı akşam oldê. herkeS evine giderdi.

62 yok şimdi. yavrım yapmêrler şimdi. her şey bitti.

63 he, ekmek fırını. tepsilere koyêrız somın pişiriyêriz. hamırı teşte... teşte hamırı ediyêsın. **64** teşte işiyêre, ondan sonra tepsilere koyêyêsın. önce 'yer somunu yapardılar. büyük sofralarımız vardı romanyadan gelmiş. **65** sofralara böyle ufağ ufağ yapardılar. dezin üstüne sererdiler böyle ufağ ufağ. fırının yerini karıştırlağdı, böyle kesmikle yağardılar, 'cıypıyla. çekerdiler atêşin önüne. **66** yağardılar, çekerdiler atêşin önüne. ondan sonra yer somını... atardılağ yêre, ne kadâ Tatlı olurdu yer somınları. **67**

sonra başladık tepsiye yapmağa. şimdi tepsilere yapıyêz yavrım. hamırı yapıyêz baştan, işiyêrê, kabariyêr hamır. **68** ondan sonra tepsilere koyêríz böyle ufağ ufağ. dõt tepsiye koyacak, dõt bêş tepsiye. **69** fırını yakıyêrsın, iki teneke saman biraz da davar zibili, kuru zibil koyêyêríz. yazıdan toplêyêríz. **70** biraz da zibil yakêyê yarım teneke, iki teneke samanı. ondan sonra düzlêyêz atêşini, atêríz tepsileri. **71** pişiyêre. pişti mi çıkarıyêríz. çok güzel olêlê.

72 düğünlerde herkes pide ya'pardık, Tatlı ya'pardık, mıska tatlısı yapardık.

73 mıska tatlısı. yıfkaları a'çaşsın, bi Kat ceviz, bi Kat yağ, bi Kat ceviz, bi Kat yağ. ondan sonra dõt köşe dõt köşe keseşsin, böyle kıvırısın, katlarsın mıska olur. **74** dö'seşsin tepsiye. ondan sonra önce şeker 'yoğtu yavrım. bi kilo şeker alırdık, yarım kilo alırdık. **75** ondan sonra bekmezle. dut pekmezini kaynadısın, biraz da su koyarsın. ondan sonra Tatlının üstüne dökêşsin. **76** Tatlıları fırında pişirirdik. önce ceyran fırınlar 'yoğ. fırında pişirirdik tatlıları. ondan sonra çıkarırdık biraz soğudu mu şerbeti dökêrdik. **77** işte dut pekmezini, şerbeti. çok hoş olurdu. çok güzeldi. şimdi yok. şimdi hep şekerli. şimdi hep şeker çocuğum.

78 millete kılaç yapardılar. kıarılar toplanırdılâ. hamırı ufağ ufağ yapardılar. 'zenginlere bütün verirdiler. **79** fakîlere bütün tepsiye koyarlar. keserler dõt köşe, dõt köşe. fakîlere verirler. ondan sonra 'zenginler düğüne giderler. **80** bi tepsi pide yapar, Tatlı yapar. kıvıma yapar. öyle yıfkaları açarlar. ondan sonra döşerler tepsilere. **81** kısa kısa keserler böyle yıfkaları. döşerler tepsilere. üzerine kıymak sürerler üste. bi yımırta kırarlar, biraz yağ kıatarlar. **82** süreğler tepsilere. götürürlê düğünlere. hiç boş gitmezdi milLET hepsi pideyle gideğdi, pideyle, tathyla.

83 êêê biz kıvıma deriz. dolangaç da deriz. pazıları açêyêsın baştan, döşêyêsın yere. bi kıat yağla bi kıat şeylen döşêyêsın. **84** kesêyêsın kısa kısa, döşêyêsın tepsiye. ondan sonra biraz Kıymak süreyêsın. bi yımırta kırayêsın, biraz da yağ kıatêyêsın içine bi kıaşığ. **85** sürêyêsın üstüne Kıymak, çok güzel pişiyêre. öle de lezzetli olêrler yavrım.

86 tarhana sütlen. biraz süt koyarsın, biraz su. kaynadısa işte iri göbeklenir. ondan sonra ekmekleri ufadışsın. **87** büyük büyük çanağlarımız vardı büyük. rumanyadan gelme. ekmekleri ufadışsın ufağ ufağ böyle yudum yudum. **88** ondan sonra

o aynayan stle suyu dkersin stne. biraz da tu bberi ıkarırsın yanına. yiyisin, hi yimesine doyulmaz.

89 moalak tatlı. bekmezleri gnete servis derdik, gnee. olurdular. tepsileriden bekmezleri szerdiler baka yre. **90** tepsileri yıantısına aıqla yıardılar tepsileri. ondan sonra onun, o bekmezin suyunlan topalak tatlısı yapardı. **91** biraz karbonat atardı aynem. yuvarlak yuvarlak yapardı. dizerdi tepsilere, atardı fırına. gelin gein yiyin derdi. **92** nce satın almak bi Şey yoktu ocuğum. zebze bağada ıkarırsa yirdik. hi satın almak bi Şey yoktu. **93** bağada olursa ytiirdi. bi yeil domatS doğrarız, yarım ba ta sĞan avuruz onu. ondan sonra bir avu, iki avu ta bulĐur iine. **94** oturup banardı yudumla. aıqla yimek yoktu.

95 orucumuzu tutarız. bayramda, Şimdi bağlava yaprler yavrım, bağlava yaprler. ovancılardan alrler hazır yıayı. **96** gelrler derler tepsilere. yağ ile cevizini eklrler, atrler bağlavayı ceyran fırınına. piti mi, Şekerli suyu da dkrler stne. **97** tamam bağlava. nce bağlava yoktu yavrım. nce bayramda kekek piirisin, dvme ile. kekek piirisin. **98** ondan sonra dolma doldurusun. sarma sararsın. bağ sarması. Şimdi lahana sarması saryrler yavrım.

99 kekek: dvmeyi piirisin, ondan sonra aynam ayağının altına tencereyi ıstırırđı ble. kekek tokmağı vardı. **100** tokmağla arıtırı, arıtırı, arıtırı o. dvme pierdi iyice. ondan sonra piti mi? piti mi doldurdu tabağlara. **101** herkes yirdi kekeği. biraz da yağ ızarTır, dkerdi stne.

102 nasıl yapıly dolma? b'ber 'dolması: taze b'berden doldurup, uru bberden dolduruly. **103** dolma bilinmez mi yavrım. senin annen doldurmy mi? bilmezden geliyre.

104 atım ben. sevdim atım. vermedi babam, atım. eper dibine gelmiti mer abin. **105** ondan sonra beraber gittik bağalara bi tanesine. sabahla geldik eve.

106 bağ zm getiry Őuayıp abi size. orda bi a kk bağı var te aağda. oğ yağmı yağıyomu nce. **107** ondan sonra sel gelmi ocuğum. sel gelmi burey, ep taları getirmi byle yuvarlamı. **108** byk byk taları. ondan sonra ayınbabam dmi burası... gelmiler lme arsa verecekler herkeze. **109** ayınbabam dmi bu sıra ne? burası dmi Ta, ben burayı abul tmem dmi. bba senin de biraz fazla olsun dmi. **110** bağ bizim Şimdi bu rman yri ta yukardan bu arman yri herkezden fazla.

111 senin de biraz fazla olsun buba demiş ölçücü adamlar, memurlar. hadi yavrum gelin üzüm yiyin. **112** benim midem ağrıyê çocuğum. bana dokunur üzüm, üzüm kuvvetli ya. fazla yiyemiyem.

113 davarının yeri... bi ineği var, bi süt dügesi var, bi de ufağ bızağısı var. tavan altında tahtalar çürümüş. **114** temizledi, pakladı onları. şimdi izocam çekiyere. ahır yapıyo arasını. tahtaları çürümüş. temizledi, bitti. **115** ahır yapmağa gücü kuvveti yetmêyê yavrım.

116 eskiden Taziyeye gelmek yoktu. selaydı, okunur. millet Toplanêyê cenazeye. gider mezara gömerleğ ölüyü. **117** ondan sonra bitti. Taziyeye gelmek yoktu. şimdi gidêrlê. şimdi bir hafta gidêyerler. **118** rumanyadan gelmiş üç bacı biz. üç bacı idik, bi anadan üç bacı. büyük ablam bursada öldü, kanser oldu öldü. **119** şimdi ablam var, torunları var istanbulda. ortanca ablam istanbulda torunlarında. en küçükleri ben. **120** ikinci anadan da beş oğlan bi kıS.

121 on bir, on iki hane anca var. göçmenler gitti hep. hep geldi bêretanlılar geldi dağdan, kiğıdan, her taraftan. **122** toplandılar. aldılar bêretanlılar, zorlan aldılar. bağlarımız vardı. atlarını getiydiler, koyunlarını getiydiler bağlarımıza saldılar. **123** saldılar yidiydiler yapraklarını. herkes bi pulluğ attı, süydü. **124** çıkardık bağları. tam yetişik üzüm yimee başladık, geldi bêretanlılar, atlarını saldılar, koyunlarını saldılar.

125 he göçmendi hepsi. yüz hane göçmen vardı burda. kovancılar üç yüz hane. üç yüz hane orada. **126** hoşmatta da iki yüz hane vardı. hoşmat muacırları. ismil derdiler ismil. rumanyadan gelme ismil, ismil derdiler.

127 Tavuğ beslerdik eskiden. bureye geldik, yetmiş seksen tene Tavuğ yapardık ayna. buraları çeper meper yoktu. **128** taaa giderdiler karşıki dağlara. Tavuğlar yirdi, orağ makinaları biçerdiler, sınırlarda kalırdı buğday, yirdi hayvanlar. **129** şimdi herkes böldü, sınırını belletti. şimdi Tavuğlar öliyere, her sene ölüyere. ölüm geliyê Tavuğlara, ölerler. **130** atêrız çuval dolusu. yazıya götürêyêz, atêyêz. teee tarlalara, tarlalara götürüp atêrler. **131** 'bi ölüm geldi, on sekiz teneydi geçen sene, 'bi tene kalmadı. bi kart tavuğumuz kaldı, ep öldülê.**132** ilağ da vèriyíz, yaşamêrler, ölerler çocuğum. bunları ziraat'dan aldık.

133 ineklerimiz vardı. bu montofon inekler 'yoktu önce. ufağ inekleğ vardı. beslerdik, erkesin bi ineği vardı kapısında. **134** öküzlerimiz de vardı, atlarımız da vardı.

rumanyadan getiymişlerdi. atlarla Tarla sürüdük. kayışı geçirirdim boynuma. **135** ondan sonra yedi demir vardı. yedi demiri tutardım, ben sürüdüm, dede tohum saçardı. o bir evlek ekene kadar ben bir evleği bitirirdim atlarla. **136** çok çalışırdık yavrum. 'arpaları elle yolardık, buğdayları oraqla biçerdik. orağımız vardı. elliklemiz, oraqlamız vardı. **137** sonra makinalar, oraql makinaları, döverbiçerler çıktı. şimdi her şey kolay oldu da bu canlarımız gitti. **138** canımız çürüdü gitti.

139 tezek yakardık, tezek. dede küçücüktü tohum ekerdi, ben yazıyı gezerdim, çuvallara toplardım davarın sıçtığını. **140** davarlar geziyē ya. doldururduk arabaya getirirdik, doldururduk bi kurak yire. tezek yakardık, odun almak yok. **141** şimdi yavrım odun alerle. şuyıp abiniñ orda dutları vardı üş tene, onları putlamış. odunları kesmiş, koymuş. **142** hadi yavrum güle güle, sağlıktan gidin. yolunuz açık olsun.

7

Adı Soyadı : Hasan Tuncer**Yaş** : 85**Doğum Yeri** : Romanya/Kovancılar**Konu** : Askerlik, eski zaman

1 vallaha yègen biz otuz dõtte geldik bureye şimdi.

2 _ bin doğuz yüz otuzde bureye gelmişler.

3 _ otuz dõtte. ben daha o zaman üç yaşımdaydım. hiçbi taraf bilmiyodum. annem de öldü bağ o zaman. 4 dayım rahmetli getidi beni annemi göstermeğe. ben başladım ağlamağa. dediler bırak, korđa morđar. 5 bırakıverdile, gittim gene oynamağa, anladım mı?

6 ekrem amca ben küçükkada gülmedim bağ yaşıım seksen üç oldu gene gülmedim. ama allahıma çok şükür. 7 çok fakirlik gördük. bağ ben on iki yaşımdaydım, demiryolu yèni yèni geliyo. o zaman kürekle kızmayla bilèrsin. 8 rahmetli dedelè orda çalışacak demiryolunda. ben burdan çıktım bağ, zatá ana mana yok. 9 evde tekim. bi tek baba vardı. ‘kıalktım, burdan gittim oreye, aç.

10 _ nereye gittin?

11 _ havük.

12 _ havüğe.

13 _ he. tek başıma. ekmeğ almağa. orda çalışéyè ya babala rahmetli dedem.

14 _ allah rahmet eylesin.

15 _ ağ parti zamanı üç tene ekmeğ verèrler, kıarneyle. ekmeğin birini bana ‘verdi. niye geldin oğlum? dedi.

16 _ kıarnım aç. niye geldim daha sorèr misin sen?

17 neyse gitti ekmeği aldı. iki ekmeğ ona kıaldı. bir ekmeği bana verdi. ben gülüşküre gelene kıadar o ekmeği gene yidim.

18 _ o zaman kıprü nerdeydi?

19 _ aşığıdaydı, gülüşküрін orda. eski kıprü vardı. gene eve aç geldim.

20 _ burdan oreye ekmeğ almaya gittin?

21 _ ekmeği yolda yidim, gene eve aç geldim. allah o günlerin tekrarını göstermesin inşallah.

22 _ amin. on_iki yaşıında. yıl kıaç oluyor o zaman?

23 _ y tmiŐler. y tmiŐ  . o aralarda y tmiŐ beş falan var.

24 _ yoĥ, y tmiŐ beşte demiryoli vardı. atmiŐbeŐti.

25 _ kırklar, kırklar. kırk beş elliye doğru.

26 _  nk  y tmiŐler benim oĥulluĥ d nemimdi.

27 _ ben y tmiŐ d tte iş başı yaptım, o aĥlıma geldi. elliler. kırklar. elliye yaĥın o zaman. ordan tekrar geri eve a  geldim.

28 _ ama ĥarnın doyurmuŐsun. bi ekmek yedin.

29 _ bi sefeğ doyurdum. ama eve geldim gene kimse yoĥ, ne ekmeek, ne anaaa, ne babaaa.

30 _ benim rahmetli babam beş sefer evlendi. ben bi sefer evlenemedim. ger ek, o zaman evleniydiler ha.

31 _ ama o zaman sizin g cmenlerde de birlik beraberlik vardı.

32 _ g cmeni biraĥ hatta palululardan bile aldı bi tene.

33 _ senin baban? rahmetli baban?

34 _ biz aradıĥ bi tene de bulamadıĥ. o zaman aĥlıĥ. mecbur gel yer ha. mecbur gel yer. benim rametli bi dayım vardı. 35 aŐaĥıda otururdu da. bizim saminin dayısı geliyordu. val'lahi yedi tane  ocukla, ĥarnının yanında yedi tane  ocuğu vardı. 36 onu da aldı. evlendi onunda beraber. yedi tene arĥadaŐ.

37 _ yedi tene  ocuğu da aldı yanına?

38_ he. ama hepsi iş sahibi oldu gitti. kimisi Ő f r oldu, kimisi savcı oldu, kimisi alamanyaya gitti. kızlar evlendi.

39 _ peki sen burdan paluya gidiş geliŐte ĥarpuzu nasıl  aldın?

40_ ulan  yle b y k,  yle tatlıydı.

41 _ tatlıydı he?

42 _ he valla. ulan nasıl g rmuŐler beni?  ocukluĥ a. vallah. yani  ok olsam on beşli yaşlar.

43 vallaha yegenim ' ok  ile  ektik. bu g n m ze  ok Ő k r. o zaman bu oĥumayı yasaĥ ettiiler. 44 hocaları mapusa attılar. bizim burda Őans Şimdi, oĥuyamadıĥ a. ewinde kim oĥursa, oĥuduysa anca o oĥuyabildi. 45  tekiler oĥumadı.  yle ĥuran muran ĥursu bi Şey yoĥtu. biraĥmazlardı. Şimdi her Şey bol. yeter ki oĥu. 46 allahın nimetleri  ok; ama ĥiymeti yoĥ. benim ĥayınbabam vardı, allah rahmet eylesin. derdi oĥuyan  ok olacak, ĥiymeti yoĥ. 47 baĥ, oĥuyan  ok olacak derdi, ĥiymeti yoĥ. 48

namaz kılan çok olacak, değeri yok. değerini bilmicekler. hakkıtan o zaman... **49** herif namaz kılayer; ama yaşı yetmiş olsun, namaz nasıl kılar bi haberi yok.

50 şimdi evvelki gün abu çarşıda ortalıkta yav deyere ekinler olmiyere. dey ben daha ekmiyecem. mecbur mu, ne? **51** dedim sen ekin ekmiyecen, ne yiyicen! dedim sen ne yiyicen, ne yiyicen! bana söyle da! dedim allah ekinin yokluğunu göstermesin. **52** seni ne elma doyuru, ne portakal doyuru, ne mandalina doyuru, anca ekmek. bi parça ekmek bizi doyurabilir. **53** yani buğdaydan şikayetçi çok olmaz. e 'sen emek çekmeyésin ki. gidéyésin, sürersin bi sefer.**54** haydi ver allahım ver. yahudiyle bir müslüman ikisi beraber tarla sürmüşler. amukanda. **55** yahudi dört beş sefer süréyè, anladım mı? zamanı geldi ekéyere. allahım de, ben ektim de, sen véresin deyere. yahu'di. **56** bizim müslüman gidéyere, bir saat iki saat süréyere, öteberi. ekersek gidéyere. **57** yaz oliyere. yahudinin olmuş böyle, öteki yok. yahudiye seninki niye böyle oldi der. benimki niye böyle? **58** yahudi der ben der, emek çekéyerim, bir de ben allaha ısmarlérım der. ben yahudi; ama ben bunları deyere. **59** ben allaha ısmarladım, sen kime ısmarléyésin? deyere. ya bak yahudi ama gene inancı var.

60 _ sen askerliğı nérde yaptın?

61 _ ben izmirde yaptım. izmir, narlıdere.

62 _ istihkamdın değıl?

63 _ yok muabere. bizim atlıydı.

64 _ seyis miydin?

65_ vallaha arabacılık ta yaptım, seyislik te yaptım, nalbantçılığı da yaptım, hepsi de vardı. seyislik te yaptım. **66** benim yapmadığım şey yoktu. neden? o nöbetten kaçmak a. nöbetten kaçıp bi de tálım yoktu. **67** talim yoktu. şimdi yéni gittik, lan çakırdéyè vallah. tabi yaz da yaz. haziranda gittik biz. ben şimdi şeytanı düşünéyerim. **68** dediler içlerinizde saraç olan var mı, yok. bi, kulağıma geldi benim, biléyersin. kulağıma geldi. **69** ben zaten burda iyi kötü hayvancılıkta uğraştık ta. içtima oldu sabahleyin. dedi içinizde saraç olan var mı, yok mu?

70 _ barmağın Kaldırdın?

71 _ hiç affeder miyim dā? çık ileri dedi, çıktım. neyse epsi gitti. dediler bölük odasına gel.**72** neyse binbaşı mı ne, 'üsteğmen vardı. iki kıatajdan bi elbise yapardıla.

73 _ senin gibileri...

74 _ ben onun içine girecem, saklanêcem, hiç görükmücem. neyse gittim bi ‘gem, koptmuş kayışı. **75** dedi bunu dik. gülmedim; ama hoşuma gitti. ben onu, zaten malzemesi var, aldım ben bunu güzel alttan üstten şöyle iyice yapıştırdım. **76** ufağ bi dikiş attım ona ben, iki katlı. yanına güzel şöyle bi çekiç, örsü koydum. çekici koyup şöyle yaptım, bahtım. **77** dediler tamam, sen saraç, sana talim malim, nöbet möbet yok.

78 _ yırttın yani talimden?

79 _ he doğru tavura. şey de var bizim. nalbant ta yapardılar o zaman. ben belledim onu.

80 _ nalbantçı nerelidi?

81 _ ankaralıydı.

82 _ o da göçmen miydi yoksa?

83 _ yokvallaha belki de öyledi; ama bilmeyem o zaman. sormadım. bol bol balyalar içinde oyun oynardık. hainlik dī mi?

83 _ uyanıılmışın.

84 _ yok şimdi arabacı hakkatan çok şey bakma. ben giderdim u zaman şeyde biz karafatmadan geldik orey. **85** izmirin tepecik var. tepeciğin orey. ordan ne kadar dësem, palu kadar yere, ben yemek almağa giderdim. **86** at arabasınla. atlar deli. herkez deli mi? zanaatım, zatan o ha. benim zanaatım _ a. giderdim günde üç sefer. **87** sabah akşam yemek getiriğdim. içinden incirleri toplardım hoşafın, suyunu da getirirdim. etleri, kabası toplardım.

88 _ kaç, mevcudunuz kaç kişiydi?

89 _ bi alay yav. yani hepsinden birē kazan. bi saba neaptım bilërsin? orda şimdi bütün atlar koşulurdu. **90** bana dediler şu atları koşıcan. ağzımı kitliyodum ben. ya karşı gelemeyësin onlere. karşı gelemezsin. **91** neyse koştum, gittim, yemeği yükledim, gelërim. bu, hani yol üstünde çukuğlar var ya ‘tekerin biri düştü onun içine. **92** bi türlü çekmërler. çekmërler _ ā. dedim inip şey edem. ben pinene kadā kazan devrildi. **93** düzelttim; ama kazan yarım oldu. napacam ben şimdi? çektim denizin boyuna. iki bakır su üstüne...

94 _ iki bar, iki?

95 _ yemeğin içine. üresin de çok olsun.

96 _ yemeğin içine ne doldurdun?

97 _ è su koydum. demeyecem ya dktm diye. arabanın iini de yıkadım gzelce. getiydim. ddiler... **98** ddim byle verdiler, ben de anlamadım. ben ymeki miyim?

99 _ ben mi yaptım?

100 _ yle ya. bana doldular, ben aldım, geldim. dmedim ya onlara dktm diye.

101 _ dsedin ne Kadar dayah yrdın ya?

102 _ aaa abi o dayağı soğma. o dayak. hala unudamiym. o ytmış bşlik ddim ya bi tene. hani ilkel bi şey var. **103** iki tene atımız var. biri benim boyumdan yksek. o, bin başının atı, steymenin atı. onun adı ytmış bşlikti. **104** bi avuş, bi erin parası varmış, vermemiş. şikayet diyre. bi sopası vardı, a bu kadar uzun. **105** byle şalındı. ulan falakaya koştu bunu. biz blkten kaştış btn. ytmış bş tane ayaklarına sopa.

106 _ adamın ayağleri Kırıldı.

107 _ biz kaştış. blğ boşalttış biz. ddi: "sen benim seyisim olıcan. yav ddim, steymenim baş benim grevim çok. **108** konuşma ddi. ben biraz da kirijiydim yani ha, askerde. **109** ben ne olsa giderdim. neyse bindik atlara, zaten biri doğuz biri on numaraydı. ben de cneyt gibi kaçarak atlardım stne. **110** ben çok şeydim_ a. Çok eviktim.

111 _ a bu kilonla?

112 _ o zaman kilo milo yoş bende yav.

113 _ le ya.

114 _ neyse gittik namussuz a byle yaptı kafayı. gideriz; ama elli metre aralığa elli metreden fazla, **115** elli bir metre dsen araliyemr_ a. aralış kesmyr hiç. nizam bi 'dndk. ddi, bu gemi, ddi dzelt ddi bana. **116** suluş zinciri ağzında. Çift dizgin, iki tarafta da byle. ddim peki. neyse yemeğe bi gidip bindiydim ben bunu. **117** namıssız kızdı ya. ulan geliriz; ama belaya doğru. deniz boyundan şapka uçtu doğru denizin içine.

_ **118** senin şapkan?

119 _ değil steymenin şaskti. ben hemen indim a bureye kadar suya girdim. şapkeyı almazsam... biraz su doldu içine. **120** o da indi şimdi beygiden. tam bu blğe ıkacaz, a bu dağ gibi bi yer var. dağ var. abi şimdi bindirmye namusuz. **121** anca bi

tarafa asacam ki pine. asılmasa beygiri devirecek biliyosun. ulan namusuz bana bi tekme salladı. **122** inancın olsun a bu kadar kaldı, bana vura a. a bu kada kaldı. uğraştık, uğraştık. sana dèdi, gidelim, yètmiş bès tene sopa atacam dèdi. **123** ey'vah! neyse o düştü öne ben arkadadan yavaş yavaş çıktık; ama götünden ter attı. ben atları kuruttum. **124** dèdiler tunceli yèmeğin hazır, dèdim bana yemek lazım değil. ben dèdim kırnım doydu benim.

125 _ è Kırhundan tabi.

126 _ dèdim, bu beni gebertì. bu beni bu akşam. annadın mı? ben hep kaçèyèrim. o nerden gidèr, ben bu yandan gidèyim. **127** görmesin beni ya. üç gün, üçüncü günü bölükten indim tavura gidèyim, ulan rast geldi. **128** biz de senle güleş yapmıcağ mıydık? dèdi bana. böyle dèdi a. biz de senle güleş yap... dèdim üsteymenim yapamaz. **129** annadın mı? geçtik, gitti. hala o gidiş. yani yètmiş bès tene sopayı yimedim.

130 _ kefeni yırttın yanè.

131 _ kefeni yırttım ama.

132 _ o falaKaya yatırdığı çavuş ne oldu?

133 _ bi şey olmadı. ayaklarının üstünde gene gezdi. yaptı askerliği. yètmiş bès tane arkadaş yav. **134** insan bayılır yav. abi kırt gibi bağırıyo, arkadaş yav. bölüğü terk ettik à. bölüğü terk ettik.

135 sonra bizim bu erzurumlu başka birisi rast geldi. dèdim ben elazığ dèdim. kıovancılar dèdim. **136** ben de erzurum dèdi. hemşeri olduğ. bana dèdi, akşam saba, dèdi, bi ewe, dèdi, ne icap ederse gidip alıcan. **137** görev oldu kaç tane. arabacılık bir, nalbant iki, seyiserlik üç, şimdi sıra onda dõt. dõt tene görev. **138** neyse giderdim. iki tene kıızı vardı.

139 _ asker amca, asker amca...

140 beni çok severdiler. ben biraz yağcıydım. neyse, zamanı öğle saati şey ettik. dèdi tunceli, dèdi bana. **141** soyadım tunceli benim esasen. dèdi, sabahda bizim eve gele'cen, sefer tasını ala'can, doğru basımhaneye gidip benim anneme işkembe çorbası getiriceksin. **142** annesi hastaydı. ben ne bilem nasıl işkembe çorbası. neyse, indim aşağı, pindim tıravaya pat pat mat, ta basımhaneye. **143** gittim, buldum. biraz su, şu kadar bi deri parçası içinde. aldım, getiydim. geldim eve dèdim getiydim. **144** o akşama vefat etti annesi ha.

145 _ vaybè.

146 _ bağ, iştası onu çekmiş. yani çok severdiler beni. sonra bi de bölüğe kum lazım, döt araba. at arabası.

147 _ çok özür dilerim. atlar kısrak midi, tay ayğırdı?

148 _ kısrak da vardı, idiş aygır da.

149 _ aygır?

150 _ idiş, idiş. kısrak idiş.

151 _ kısrak dediğiz aygır mıdır?

152 _ yok. taşakları çıkmış.

153 _ taşakları alınmış.

154 _ alınmış. çıkarırdılar. o, kısrakla beraber bi arada. aygır olsa durmaz.

155 _ ismi ne?

156 _ iğdiş. taşakları çıkanda ona idiş derdiler.

157 _ bilmérım, bi şey daha öğrendim.

158 _ bizim o yandan gelme laap bu. bu, rumanyadan gelen laap bu.

159 _ romanyadaki lağaptır he.

160 _ orda öyle derdiler, anadın mı? benim biri kısrak idi, biri de o iğdişti. ikisi de siyah idi.

161 bi de bi başgedikli vādı. onun da bi atı vādı. hadi yarış yapağ derdi bana. zate o benim zanaatım. **162** nasıl yapardığ bi gi'derdim. beni geçemezdi ha. o kıada kaçardı o hayvanlar. o kıadar kaçardı yani.

163 _ peki bunların beslemesi nasıl olérđi?

164 _ çok kolay yav. günde on kilo arpa hađđı vardı.

165 _ on kilo!

166 _ he. bir hayvanın günde on kilo arpa hađđı vardı. bi yémérler ki. her öğünde temizlicen dibini, yemeğini. **167** yav daha olmuş a. a böyle domuz gibi olmuş a. kıatırla vardı. valla boynu böyle bükülmezdi a. **168** bükülmezdi. ordan ben bulđaristan macirlerinden bi muacir vardı, buldum. adı osman mıydı? ben aşağı dokerdim. **169** ben aşağı dokerdim yarmadan aşağı. o geli, toplay, ineklerine götürürdü. her öğün temizlerdik. **170** saba temizlersin, öğle temizlersin, akşam temizlersin.

171 _ hayvan yemez ki o kıadari.

172 _ ama napacan. mecbur verecen. vermesen gelip bağacak çuvallara.

173 _ ha bi de çuvallar Kıontrol édiliyor.

174 _ tabi bu on kilo yimiş mi, yimemiş mi?

175 bi de bi başgedikli vardı. çok severdi beni. şevket tuna. ‘çok severdim. birisi zulumdu. ‘çok döverdi bizi.

176 _ o döven nêrelidi?

177 _ valla bilemicem şimdi, nêreliydi? ondan beri istanbullu bi çavuşla takıştık.

178 _ onun yüzünden?

179 _ yok. bu başka. taurda uyumuşuk, nöbette. uyumuşuk. beklerke arkadaş uyumuş. dedim ben uyyem, sen uyuma, bekle. **180** o da uyumuş. sabahla içtima. dedi hasan tunceli, bilmem neydi onun adı çıksın bureye dedi. **181** bilmem neydi onun adı. bize ikişer tene palaska salladı. o bölüğün içinde. **182** meğersem madenli iki tene çavuş varmış, aynı bölükte. biri yakup kalkan, birisi de neydi adı? **183** bölük dağıldı, geldi dedi sen... dedim ben elazıglıyım, kovancılardan. **184** gitti o çavuşu yaçaladı, madenli. ulan dedi, sen dedi, bu çocuğa bi daha bi tokat at dedi. **185** buna bi karşı gel, ben seni yok ederim. dedi.

186 _ seni dögen istanbullu?

187 _ yok. bak o, madenli. beni döven istanbullu. dedi sen dedi, bu çocuğa bi dağ karış dedi. bi aksi bi şey yap dedi. **188** ben seni yok ederim dedi, anadın mı? lan sen dedi, kimi döğeyersin dedi. arkan olacak hemşerim. **189** arkan olacak, arkan.

190 _ yemekleriz nasıldı?

191 _ iyidi be. evvela doymazdık; ama sonra insan alışıyo.

192 iki tene merdiven taşını dedi kıatrekalaye götürüp bizim eve bırakıcan. izmire. ama çok severdi beni yav.

193 _ nêreye, mesafe ne kıadardi?

194 _ hoşmattan belki vankı kıadar vardı yav. neyse, vallah taşları yükledik, çıktım yola. gittim ewine, abla çıktı. taşları indiydim orey. **195** şimdi gelecem, i'zin kağıdı yok.

196 _ é nasıl seni göndermiş ya? izin kağıdın yoħ.

197 _ kaçak. yav allahın işi, rast geldi mi gelér _ a. ordan şimdi indim ana caddeye, gelérım. hiç kimse yok ha. **198** dedim ulan ben şimdi bi yalan uydurcam buna. ‘geldim, vallah uçérım ben yav, anası satem düz yol. **199** geldim, ulan dedim aşığı yola indim dedim. ya zabıtalara çıktı önüme. halbuki ya'lan. ééé çıktı önüme, izin kağıdı sordular. **200** dedim ki yokladım, başladım cêplerimi aramağa. **201** dedim baktım

önümden çıktılar, onlar çıktı ki allah yallah. halbuki hiç önüme çıkan bile olmadı. **202** onu orda bi şişirdim, anadın mı? bi da bana yok, yok yav. bölüğün ağası. **203** yav şimdi haqqatan insanın başından çok şeyler geçeyer yav, bakma. **204** yani insan bu ayata atıldığı zamandan beri bu yaptıklarını not etse böyle, bi Tarih olur a. **205** bak, bugün başından neler geçti, ne iş yaptın bugün? böyle not etsen bi tarih olur.

8

Adı Soyadı : Zöhre TOMAK**Yaş** : 84**Doğum Yeri** : Romanya**Konu** : Hıdırellez, Karışık

1 o kadar iş vardı çocuğum, o kadar da çoluğ çocuk büyüttük yavrum. ya döt kızım var şimdi 'sağ. 2 döt te oğlum var. bunlar sağ. sekiz tene. iki de öldü.

3 ne ki gönlümüze geldi onu koyduk. şimdi cevdet 'var, büyük oğlum. onun küçüğü var, ismayil. daha küçüğü var, efrayim. 4 daha küçüğü var, beycET kızlardan da bu büyük kızım ayşe. onun küçüğü atice. onun küçüğü sariye. 5 en küçüğü halime.

6 yukağda dutlā vā, kocaman dutlā vā. giderler oraya, salınğaç yaparlar ipten, zinciyden. nisan ayında oluğdu. 7 mayısın altısı mıydı, ben unuttum. mayısın altısında perşembe günü, köfür perşembesi derlerdi. 8 andan son gidip orāya salınğaç kururlardı. hıdırellez, nişan çıkarırlağ, 'dernek yaparlağdı. sallanırlardı salınğaçta. 9 şimdıcik azır salınğaçlağ vağ parkta, çarşılarda görèyerim ben. işte 'genç kızlar toplanığ, sallanığdı yanè. 10 hıdırellezi böyle yapèrler. yanè ö zaman manileri vardı. nişan çıkarırlā. akşamdan nişan toplarlardı böyle ufarak bi bakıra. 11 bakıra nişan toplarlar. kimin neyi varsa o atardı. bilerzigi, kimi yüzük, anahtar, kimin eline ne geçtiyse. 12 konur o bakırın içi'ne. o akşama kalıyo o bakır, güllerin dibin'de. güllerin dibine koyarlar, ondan sō sabahleyin toplarız kızlar. 13 alırlar bakırını, mani söylerlè. bir daha çıkarırlağ, tek tek gösterirlerdi. bi maniden bi tene çıkarığ, bi maniden bi tene, bi maniden bi tene. 14 ondan sonra hıdırellezi de işte bundan yaparlardı.

15 onun da hamurını yapa'rız. andan sonra. ona da bi yımıta kōrsın, iki yımıta. azcık yağ koyarsın. yağla yovırır'dık. 16 ondan sonra süt, biraz süt koyardık içine yavrum. ondan sonra hamurunu yaparsın. 17 ufağ ufağ yapıp, a bu tepsilere dōşersin böyle tek tek, tek tek, tek tek. ondan sonra atarsın fırına. 18 fırında pişirsen fırına atarsın. yağ içine atarsan yağda top top pişerlè. çıkarı şerbet dōkerdik üstüne. 19

şekerden şerbet yaparız, şiresini, onu dökersin. ne bilem. yemesine doyulmazdı bir daha yavrum.

20 o zamanlar pazar ertesi düğüne çağırırlar. salı akşamı düğüne başlarlar. andan so çarşamba, perşembe günü düğün biterdi. **21** daşıya tutarlā. ondan sonra bi daha biterdi yavrum.

22 hastalandım ben böyle. bileklerim ağırdı. bi de bu ayak bileklerim ağırdı. 'genç kızdım daha. **23** tazeydi, çoluğ çocuk yokTu. gittim paluya, orda bi 'halid riza vardı. çok güzel bir doktor idi. **24** ondan sonra beni muayene etti. apımı verdi, iğne verdi. bilmem on tene mi iğne verdi bana. **25** o iğneleri kullandım. ondan sonra sordu çoluğ çocuk var mı dedi. kaç senelik evlisin? dedi. dedim ki yok daha çocuk. **26** ondan son diyecem ben. gittik yavrum doktora da gittik. bu ayak bileklerim ağırdı. çok ayakta duramazdım. **27** sol elim felç gibi olduydu böyle. ondan sonra iyiydi doktorlar. iyiydi yavrum; ama aynı devam ediyē. **28** dokTor vardı yavrum, ne bilem hala var yani.

29 baba mesleği 'yoktu çocuğum. ne öküzümüz vardı buraya geldik, ne 'tarla vardı. karayollarında sağda solda çalışıydı. **30** ondan sonra böyle alem işlerinde çalıştı biraz. astalandı, vefat etti yani.

31 bağ bunlar sana geldi.

32 yok ille yicen, ille yicen oğlum, ille 'yicen. bağ taze ekmek vā. taze ekmek var_a, bağ sana. sana getiydi abla. **33** bağ, gör ek'meğimiz bu yavrum. tuzunuz var mıydı yavrum bëberlere.

34 o da benim torunum_a. o da benim torunum. burda oturan gelinimdi.

35 burda önceden 'karpuz yapardık çocuğum; ama şimdi yapılmıyē. çünkü neden desene. suyumuz yok erazinin. **36** erazide su yok. ne 'karpuzlā yapardık yavrum. ne misiylē yapardık ama. şimdi iş yok. **37** emen gidip biçerler biçēyir 'arpaları, buğdayları. eve mi getiricek, kovancılara mı götürücek, hiç görmēyiz bile. **38** samanı getirērler, mereğē doldurēyiz o kadar. hayvanların idaresi. yaaa bizim zamanımızda iş çoktu çocuğum, çok. **39** bağ hem çocukları büyüttük hem iş yapardık yazıda erkeklerin yanında. arpayşa arpa, buğdaysa buğday. **40** tırpanlan biçilecek, orağlan biçilecek, ellen arpa yolunacak, ya. şimdi iş kalmadı millete yavrum.

9

Adı Soyadı : İlhami DEMİRKIRAN**Yaş** : 29**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Murat nehrinde yaşayan balıklar

1 selam aléyküm. bugün amcam oğli muratın yoğun istekleri üzerine murat nehrinde yaşayan balış türlerini size tanıtacam. **2** şimdi bizim bu murat nehrinde daha önce baraj felan yoşti. **3** baraj olmadan önce farklı balış türleri vardı, baraj yapıldıştan sonra farklı balış türleri türemeye başledi.

4 en başte sazanle başleyelim. sazan balığı keban barajı bin dokuz yüzlü yıllarde yapıldıştan sonra çoğalmeye başledi. **5** daha öncesinde murat nehrinde sazan balığı daha azdı. sazan durgun suyi, derin suyi, çamur, bataşlış yerleri sevdiği için barajle birlikte çoğalmeye başledi. **6** murat nehrinde de üreme zamanlarında görölür. kışın pek görölmez. **7** sazan balığı kış aylarında daha çoğ çukur, bataş, çamur, derin yerlere geçer. **8** işte bahar aylarında yumurta biraşmaş için aşintiye ters olarak, işte aşintiye takip eder, yumurta biraşır, geri döner. **9** yaz aylarında, ilkbahar aylarında sazan balığı görölür. sevdiği, beyendiği gölet tarzi yerlerde kalıp dönmeyenler de olur. **10** sazan çoğ çabuş büyüyen bi balıştır, tatlı su balığı. zaten lezzetinden de tatlı su balığı olduğını anlıyorsun. **11** turunciyeye yaşın bi sarı rengi vardır. dudakları bele sarkıştır. gövdesi geniş olduğından dolayı boyu ele düz uzun deyildir. **12** yané gövdesi aşağıdan yuşariye doğrı geniştir. yane doğrı deyil ha. **13** yumurtleme zamanı yana doğrı de geniş olur, o zaman anlarsın ki o balış yumurtalıdır. **14** otuz, kırş kiloye kadar çışabilen balışlar oluyor, genel olarak zaten iki, üç türü var: **15** aynalı, pullı sazan derler, bi de son yıllarde türeyen israil sazanı var. **16** israil sazanı aslında lakap olarak türkiyede taşılmış bi isim. **17** bu balış daha çoğ diyer balışların yumurtelerini yiyip tükettiği için israile benzetilmış. **18** hani israil de çoğ katliam yapıp insanları şey yapıyor ya. o lakabi uygun görmışler, israil sazanı demişler. **19** bu balış zararlı bi balıştır. diyer bütün balışların yumurtalarını yer. yané doğanın dengesini bozer. **20** o yüzden israil sazanı derler. kafası diyer sazanlere göre birazcış daha küçük, bi de gözleri biraz çekıştır, japonlar gibi.

21 ondan sonra bizim suda yetişen 'en büyük, 'en fazla bulunan balış cinsi kere balış cinsidir. **22** kere balış yaşlaşış kırş, kırş beş santime kadar büyüyebilir. yané yaşlaşış iki kiloye kadar çışer. **23** kere balış te çoğ kılçışlı bi balıştır. rengi diyer

balıhlarere göre biraz daha siyahtır. **24** bizim muraT suyune en iyi uyum sağlayan balıh türüdür. çoğ bulunér. genellikle bêle ağar su taşlığ bölgelerinde çığer.

25 ondan sonra tehte balığı var. tahta gibi incedir. vérımsız, çelımsız, yané lezzetli olmeyen bi balıh türü. **26** tehte balığı de sude yaşıyan en küçük balıhlerdendir. kanatlarının kıızıl bi rengi vardır. **27** en fazla on santime kadar büyüyor. sude bolce bulunér. bolce bulunduğı için hiç bi deyeri yoğ. **28** tadi de yoğ. kimse yemez. işte doğal dengede martilerin, balıhların beslenmesini sađlér. **29** başka bi şey yoğ.

30 şubut balığı murat nehrinde çığan bi balıh. şubut balığı bu nehirde yaşıyan en güçlü, en kuvvetli balıhtır. **31** zapt_édilmesi 'çoğ zor. 'çoğ kaslı bi balıh, çoğ kıvrak ve çoğ aşırı derecede hızlı ve hareketli bi balıh. **32** sude yaşıyan en hızlı balıh. şubut balığı, bêsin deyeri de çoğ yüksek. **33** yağlı bi balıh. ééé yağlaşık yirmi, yirmi bêş, otuz kiloya kadar çığan balıhlar oliyor. **34** iki, üç kilodan başlér, yirmi bêş kiloye kadar çığer. genelde bizim bu sude çığartılan üç kilo, bêş kilo, sekiz kilo kadar. **35** ama istisna durumlar de olér. yirmi, yirmi bêş kiloluğ te çığer. işte bir buçuğ metreya kadar uzun olabilir. **36** zaten yapısı de soba borisi gibi. **37** başından kuyruğına kadar aynı genişlihte, uzun bi balıh. siyağ, siyağ deyil de bêle kağverengine yağın bi siyağ, pulli bi balıh. **38** bu balığı asıl, tarihte domuz etını allah yahudilere haram kıldığtan sonra domuz eti gibi besleyici, **39** yağlı bi besin olarak yahudiler o zaman bu fıratın kollarında şubut balığını yerler. **40** bahérler ki one yağın bi ET çünkü yoğun, yağlı bi ET **41** aynı derecede bêsleyici olduğı için yahudiler, işte bu domuz etını allah bize haram kıldı, şubut etını bize helal kıldı. **42** şabut bizim kutsal balığımız. yané şabut eti, şabut balığı yahudiler için kutsal bi balıhtır. **43** eti onlar için çoğ önemlidir. şabut balığı de ordan gelér. nehrimizde bolca bulunér. **44** dünyade az sayıde nehirlerde yaşér. bunlerden biri de murat nehridir.

45 kuri kafe, turna balığı. aslında bütün türkiyede bulunan turna balığıyla bizimki farklı. **46** bizim bu turnaya fırat turnası derler. diyer turna balıhları şekil olarak, cins olarak, ırk olarak te farklı. **47** bizim bu yörede ismi kuri kafedir. bu balıh genellikle nehrin her tarafında yaşér. **48** eti 'çoğ lezzetli, kılçıksız, çoğ yağlı bi eti var. bêsin deyeri çoğ yüksek. yüz elli kiloye kadar çığan türleri olér. **49** yüz elli kiloye kadar yağalanmış. 'yüz elli alti kilo yağalanmış. bi rekor. **50** éle büyükleri de bulunér, ama nadir olér. bu son zamanlarda barajlar yapıldığı için, ağar suyu seven bi balıh, **51** barajlar yapıldı çoğ fazla çığmemeye başladı. 'çığmıyor barajlardan dolayı. **52** murat

nehri üzerinde şu anda yedi, sekiz tane baraj var. barajlar üremesini biraz kötü etkiledi. **53** çok nadir çıkıyor artık, murat nehrinde. ama lezzeti, tadı çok güzel bi balık.

54 ondan sonra 'tirro dediğimiz bi balık var. tirro balığına de pulli derler. tirro balığı yaklaşık beş, beş buçuk, altı kiloye kadar çıkanları var. **55** pulli bi balık. eti bembeyaz. tavuk eti gibi değil ha, normal bembeyaz. 'çok kibar bi balık. **56** savaş sude yaşer. genellikle ahar sude, durgun sude pek nadir yaşer. e bu tiro ismi bölgenin yerli insanların kalme. **57** eski bi isim. eskiden inekleri bi yere götürürken inek gitsin diye tırrrr ooooo, tırrrrrrr ooooo derlermiş. **58** hani o tembel ineklere, ilerlemeyen, yerinde otlayan ineklere gitsinler diye elee derlermiş. **59** hatta şimdi de bizim köylüler bele söylüyorlar. işte bu balık te tembel bi balık. ismini de orden almış. **60** bizim bu zamana kadar gelmiş bi balık. bolce bulunur yané. nehirde belli yerleri var. **61** bele taşlık, kumlu yerlerde yaşer. tor serenler yaşerler.

62 sari balık: sari balık eskiden murat nehrinde çok yaşayan bi balık deyildi. vardi, az bulunurdu. **63** ama şimdi, barajların yapılmasıyla barajlar erozyonu önlediği için su artık temiz aher. **64** bulanıklığı geçtiği için sari balık artık fazla çıkar. sari balık berrak sularda yaşer. bizim bu murat nehrinde eskiden çamur gelirdi, **65** sari balık nadir bulunurdu, ama bu barajlar yapıldıktan sonra su süzilmeye başladı. **66** su temizlenince, durulince de sari balık çoğaldı. çok çok bulunur. **67** şu anda bu nehirde kara balıkla birlikte en çok tutulan balık cinsi sari balıktır. **68** yaklaşık en büyük boyu iki, iki buçuk, en fazla üç kiloye kadar çıkar. sırt kısmı siyah, **69** alt tarafı sari olduğu için millet sari balık der. kılıcı az, lezzetli bi balık. bolca bulunur şu anda. murat nehrinde.

70 bi de keya balığı cinsi var. keya balığı cinsi genelde bele kayalık yerlerde olur. keyaların üstündeki yosunlarla beslenir. **71** yapışkan bele. bu akvaryumdaki çöpçi balıkları gibi kalın şekli var. **72** eee böyle sari, kahve rengi arası bi rengi var. en fazla yirmi santim kadar büyük olur. **73** onlar da nadir tore taşlar. küçük olduğu için torlere felan girmir. onlar da keyalara yapışıp orelerde yaşerler.

74 bi de torkıran cinsi bi balık var. o de sazan ailesinden, ama mutasyona uğramış, nasıl olmuş, en fazla yirmi, yirmi beş santim civarı büyür. **75** murat nehrinin belli yerlerinde çıkan kaynaş sularının olduğu yerlerde yaşerler, o göletlerde yaşerler. **76** yaz aylarında nehirde yaşerler, kış aylarında daha çok sıcak olan yerlerde, işte kaynaş sularının murat nehrine karıştığı yerlerde, **77** o kollarında yaşerler. yağlı bi balık, çok yağlı bi balık. yağ oranı yüksek olduğu için çok lezzetli bi balık. **78** kılıcı oranı düşük. eee besleyicilik değeri 'çok yüksek bi balık. ama nadir bulunur, çok az. **79** torkıran

d nmesinin sebebi torleri yırtması. b lindeki tikenli y zgeci  o  girintili  ıhıntılıdır. **80** o y zden boyu  o  k çük olmasına rağmen her t rli tore ta ılır. torlerden  ıh rtılması zor ol r, o y zge lerden dolayı. **81** balığı torden  ıh rırken genellikle torleri yırt r. ismi de orden gel r işte.

82 t P balığı de murat nehrinde yaŐ r. biz t P balığı derli, ama bunun ismi inci kefalidir, tatlı su kefali d rler. **83** bu t P balığı nadir bulunan bi balığtır. ara sıra ya alan r.  o  bulunan bi balığ deyildir. **84**  o  yoğun olduğı,  o  bulunduğı bi alani yo .

85 tostos balığı var. tostos balığı murat nehrine has bi balığ. yan  diyer nehirlerde pek  rediuğini duymedim. **86** tostos dediuğımız yayına benzer, ama yayının bi deyişik versiyoni. kafa kısmi  o  b y k. **87** kafasının etraflerinde, iki tarafında, bu kanatlarının ucunda tikenli bi kısım var. **88** elni attığın zaman eline batar. ‘ o  lezzetli bi balığ ve direnci  o  y ksek. suden  ıh rdığın zaman bi g n sonra git, ba , daha  lmemiŐ. **89** artı  havadaki o sijeni de mi v cudi al r, ne yap rse uzun s re canlı kal r. rahat bi g n canlı kal r. **90** eskiden barajlar yapılmadan  nce, suyun bulanı  a tığı zamanlarda bol  ıh rdi. **91** Şimdi suyun bulanı lığı ge tiği i in  o  nadir  ıh meye başledi. tostos d rler. **92** bu tostoslar en fazla, en fazla beş kilo, yedi kilo, o civare kadar  ıh yor. **93** yayın balığı cinsinden, ama ba tığın zaman yayından  o  farklı yerleri var. **94** kuyruğ yapısı farklı yayın balığlarından. Şekil olarak benz r, ama kuyruğı sazan cinsine benz r. **95** işte lezzetli bi balığ. Şu anda pek nadir  ıh r, barajlardan dolayı.

96 g m Ő balığı: g m Ő balığı denizlerdeki ringa balığı gibidir. nasıl ki denizlerde yunus balığı, k pek balığı, **97** balınaya kadar hepsi ringa balığını yerse nehirdeki b t n balığlar de g m Ő balığını yer. **98** murat nehrinin ana besin maddesidir. hem  o  yumurte yap r, diyer balığlar bunun yumurteleriyle beslen r. **99** hem de kendisi y m olarak diyer balığları de besler. g m Ő balığı sude ‘ o  bulun r. **100** en fazla yirmi santim, ‘ince, uzun bi yapısı var. g m Ő balığı diyoru , zaten g m Ő balığı gibi parl r. **101** kıvrak bi yapısı var. işte bu sude bolce bulunduğı i in, **102** işte sudeki dengeyi sağlayan ana madde o. hemen hemen t m balığlar o hayvanla beslen r.

103 kızılkanat: kızılkanat balığı bu kefalın bi t ri gibi. en fazla otuz santim felan ol r. kefal gibi pullu, kıl lı bi balığ. **104** lezzeti  o  yo . ama sude, murat nehrinde ilkbahar d nemlerinde bol bulun r. **105** kış d nemlerinde de  o  bulun r, ama tadı g zel olmadığından balığ iler uėraŐm r. kıl lı ve tadı g zel deyil.

106 yılan balığı: yılan balığı nehrin belli bölgelerinde çihër. iki metre uzunluğında olan yılan balıkları de nehrimizde yaħalanmış yanè, buluniyor. **107** yılan balıkları genellikle derin çatlağ keyalıklar arasında yaşer.

10

Adı Soyadı : Yusuf DEMİR**Yaş** : 70**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 varmış yohmuş, çeço ile bi annesi varmış. çeço çoğ yaman bir adammış, ama çoğ fakirlermiş. bu çeço annesine dèr, illa padişahın kızını bana iste. 2 bu kadın dèr, biz kim, padişah kim? biz fakiriz oğlum. ya gidip isteyecağsın ya da seni öldirecem. 3 annesidir, dayanmèr, evladını kıremèr. zavalli gidèr. padişahın ayri ayri koltıhleri varmış. 4 mesela misafir koltığı başka, kız isteme koltığı başka, şikayet koltığı başka. 5 kimseyi kız isteme koltığına oturtmazmış, ancak bilse kız istemeye gelmiş, o zaman oturttırmış. 6 zavalli gidèr, kız isteme koltığına otırèr. padişah dèr, yanlış, yanlış, koca kari yanlış koltığe oturdın. 7 dèr, ne yanlış, ne bi şey, ben doğru koltığe oturdım. ben senin kızını istemeye geldim oğlum çeçoeye. 8 èle dèyince padişah düşünèr, düşünèr. kızını vermeyecağ ya. vermeyecağ. dèmiş, ya devin bağçesinde bi tene ağaç var, o ağacın çeşitli çiçekleri var, 9 rüzgar estiği zaman çeşitli çiçeklerinden, çeşitli dallarından, yaprağlarından güzel güzel türki sesleri gelèr, 10 gidip devin bağçesinden o ağacı bana getirecağ, o zaman ben kızımı vèrırım, yohse ben kızımı vèrmem. 11 bu ağliye ağliye gelèr. dèr ki oğlum ben dèmedim mi padişaha gitmeyelim. bilèrsın devler insanleri hemen bi seferde yuten bi mağlukattır. 12 canavar. tamam dèr anè, sen sesin çiharme. bu çeço gece gidèr. devin sarayının yanında bi su varmış, o dev yemin ètmış, o suyi geçmeyecağmış. 13 çeço gidèr, beklèr, dev tam uyhiye dalèr, ondan sonra çeço bu ağacı çekèr. çekerken èle bi hikmet varmış, orde ne kadar ağaç var, 14 ne kadar otlar, taşlar varsa hepsi dile gelèr: dev dev çeço ağacı götürdi. 15 dev pèşine düşèr çeçonın. hemen hemen dev çeçoeye kavuşecağ, çeço suyi geçèr. 16 suyi geçèr, dev yemin etmiş o suyi geçmeyecağ. dev bu terefte durèr, çeço o terefte durer. 17 rüzgar esince tabi her çiçekten, her daldan bir ses çihèr. türki sesleri, müzik sesleri çihèr. dev dayanemèr. 18 dèr, çeço allahın seversen çek git. çeço bilèr ki dev gelmèr, orde kendisini atèr yère, yatèr. 19 orde ağaç türki sölèr, müzik çalèr, güzel güzel sesler çihàrèr. epey durdıhten sonra alıp götürèr. 20 götürèr padişahın bağçesine o ağacı dikèr. dikèr, ama padişah gine kızı vèrmer. amaç kızı vermemağ yani. 21 dèr, çeço gitsın, dev öldürsın çeçooyi. fakir ya, amaç öldürsın. padişah kızı vermeyecağ ya bu defa dèr, devin bi aynesi var, dünyayı

gösterer. **22** çeço gitsin devin o aynesini getirsin, kızı vèrem, yoħse vèrmem. yav ne yapacaħ. **23** çeço gidèr, gizlenèr, dolaşèr, dolaşèr, gizlenèr falan. bi gün baħèr, nasıl oldise dev sarayından uzaħlaşèr. **24** çeço hemen ayneyi alèr, ayneyi kaçırırken gine ağaçler, taşler dile gelèr: dev ne yapèrsın, çeço ayneyi kaçırđı. **25** dev kaçèr, gelèr, hemen hemen yetişecaħken çeço suyi geçèr. geçince dev geçmèr, çeço ayneyi yere koyer, taraħ alèr saçını düzeltèr, **26** kendine baħèr, deve kıcıħ vèrèr. dev dèr ki çeço ne olur git yav, ben patledım yav. yazıħ dèr yav. **27** tabi çeço epey deve kıcıħ vèrdiħtan sonra oni de götürèr padişahın sarayınè koyèr. hadè dèr, padişah kızı vèr. **28** yoħ dèr. devin bi ħalisi var, dünyade görilmemiş bir ipek ħalidir. oni getirirsen kızımı vèrırım. **29** padişah içinden dèr, bu nasıl gidıp devin evının içinden ħaliyi getiracaħ, getiremez. **30** çeço mecbur kalèr, kızı alacaħ. çeço gene gidèr, derenın kenarında, çayın kenarında çakıl toplèr, çakıl. bèle bir çuval çakıl toplèr. **31** çakılleri toplèr, dev yatèrken o çakılleri yuħardan atèr dame. tak rak tak rak tak rak tak rak rak sesler çıħer. **32** doli yağèr dèr, ħaliyi atın damè dèr. ħaliyi dame atèrler ki ses çıħmesın, dev rahatsız olmesın. **33** nasıl ħaliyi dame atèrlerse çeço ħaliyi alèr, kaçèr. dev pèşine düşèr. hemen hemen hemen kavuşacaħ çeço dereyi geçèr. **34** suyi geçince aaaaaħ çeço senin derdın dèr. çeço ħaliyi orde atmiş karşıye, üstinde debelenèr bi o terefe bi bu terefe. **35** çeço git dèr yav, sen beni patlattın, zaten benim bi şeyım kalmadı dèr. eline geçse parçe parçe èder yanè. **36** en sonında ħaliyi alıp gidèr padişaha. padişah gene kızı vèrmer. dèr, ya devi de getirirsen kızımı vèrırım, yoħse kızımı vèrmem. **37** maħsat çeço gide ki dev çeço yiye. kızımı vermaħ istemèr, çeço fakir ya. **38** çeço düşünèr, ya rabbim ben ne yapem, bu ne iştir. kızı de gönli düşmiş, gönıldır. **39** çeço gidèr marangoze dèr, bana büyüüük bi sandık yap. dev büyük ya. **40** èle büyük çiviler çaħ ki kimse sökemesın. kapağını çaħmaħ için de bana èpey çivi vèr. yaptırèr. **41** helvaciye de gidèr, dèr bana bi teşt helva yap. bi teşt helva. bèle büyük bi teşt. **42** gidèr terziye dèr, bana güzel bi cübbe, bi sarıħ dik, vèr bana. onleri ħazırlattıħtan sonra çeço kendisine mağara gibi bi ev yapèr, **43** yèdi tene de kapi yapèr o eve. kapiler hep arħa arħaye, en sonıncı kapide bi delik biraħmış, yanına de büyük bi balte koymış. **44** çeço gidèr, önce devin ormanında sandığı saħlèr. cübbeyi, sarığı giyer. **45** seniye alèr kafasınè. helvayi seniyle kafasına almış, gèzer. **46** çeço öldiııı, ħayrını daėıtèrım, çeço öldiııı, ħayrını daėıtèrım, çeço öldiııı, ħayrını daėıtèrım, çeço öldiııı, ħayrını daėıtèrım, dèr. **47** herkes gelip yer, dev de gelèr. yav dèr, ben inanmèrım, çeço ölmez. yav dèr, ben ħocesiyım, cenazeyi ben gömdım, sen nasıl dèrsın ki bu ölmez. **48** öldi dèr. inanmèrsınse baħ, ayni tabutten bi

tane yapmışım. bi tene yaptım, çekoyi mezere koydım, bi tene de odır orde. **49** gel içine gir, sen içinden çıhebilirsen çeço de çıher. çıhemezsen çeço de çıhemez. **50** helvadan biraz alıp yér, ama inanmér. gidérler, o sandıke. dér, gir hele, sen çıhabilirsen çeço de çıher. **51** dev tabute girér, bi kaç tene çivi çaher. dér, dene hele çıhebilir misin? **52** he dér, bèle olse çıherım, çeço da çıher. biraz çivi daha çaher, çaher. dér şimdi? dér belki belki. biraz daha çaher. **53** dér şimdi? dér, kesinlikle çıhamem. çıhamem déyince ben çekoyım dér. **54** çeço sırtlér devi, tam o suye gelince dev: çeço allahını seversen, peygamberini seversen suyi geçme, bana yeminımı bozdırme. **55** dereyi geçér, yeminını bozdırér. çeço getirér, tam padişahın kapısının önüne biraher. yavaş yavaş çivileri sökér. **56** tam devın çıhacağı bi hale gelince çeço birahip kaçér. kaçér, gider o yedi kapının arhasine girér. **57** dev kalhınca padişahi de yutéèér, kızını de, karısını de, hepsini yutéèér. çekoyi arér. **58** dérler, çeço falan yérde yedi kapili bi mağare yapmış, ordedir. bu gidér, bağırér: çekoooo. **59** çeço yüksek sesle ooooo ben burdeyım gel, dér. devdir, hemen birinci kapiyi kırıp geçér. ikinci kapiyi gelér, çekoooo. **60** çeço dér, ben burdeyım, gel, ben korhmem. bir iki kapi kalınce çekonın sesi düşér. düşük bi sesle ooooo. **61** sesini inceltiyor. ulan ne oldi, namussız, hani korhmérđın, sesin bu kadar kısıldı. valla çoğ korhérım, dér. **62** en son kapiye gelince ses zor bela çıher. ben çoğ korhérım dér. gözlerim kapat, bu delikten kafani içeri koy, ben seni görem korhiden bayılem, sonra benim ruhumı al, dér. **63** dev gözlerini kapatér, o delikten kafasını uzatér. ‘tak diye bi, iki balte vurér, devın kafasını kesér, devi öldırér. **64** öldırıldıhten sonra alér, karnını kesér. padişahi de çıharér, kızını de çıharér, diyerlerini de çıharér. **65** u’lan pezevenkler siz beni öldirmeye çalıştınız, dér. kızı alıp götrér, muradına é’rer.

11

Adı Soyadı : Ahmet AYDIN**Yaş** : 45**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Karışık

1 he kardaş, anlatem. baħ, bize bu kılıcı ömer salledi. fatinin yaninde çalışır ya. şeci, telefonci. 2 bi gün bana dedi, ya kirvam sende araba var, bende de malzeme var. yav dedi, gidelim şeye, pəriye. 3 abè biz gittiħ, pəriye. bèle bi tırıvırı, şunlerden, a bunlerden baħ. attıħ muradım. 4 ulan baħtım iki tene balıħ geldi, bèle küçük müçük ha. bana dèrler, tori tut, düzeltelim. 5 fazle de yoħ ya. üç kişiyiz. ben, u, bi de yunus var, bizim yunus. ulan bi baħtım, elimi vurırım, koħi gelèr. 6 ulan toprağè sürırım gizlidan. dèrim, ulan oğlim bu nedir, pis bi şeye bulaştırdız. vallahi yav. 7 undan sonra bir, iki, üç èle èleeee. gelèrim, gidèrim, kırmèrim ha. 8 şimdi arkadaşlere dèsem, ħatır içim, bi de oruçtuħ ħa. yemin èderim, mesala diyelim nafile oruci denk gelèrdi ya, yaza gelèr da, üç aylardi. 9 diyordum, ben arkadaşlerimi kırmam. geliyordum, ezan yolde oħiyordi. 10 dèrdım, yèter ki arkadaşlerimi kırmıyam. yav inan o gün iki tene yaħalamıştım, bi tene de yarım kiloluħ vardi. 11 uni de bu cèbime koydım, roportaj yaparkene ha. bu sefer alıştım ya. 12 güzel yani. mesela biz biçere gidiyoruz, kengerli köyine gidiyoruz, undan sonra söyleyem, gitmediğimiz yer kalmadı. 13 kebana gitmişih, kebande alabalıħ yaħalamışih, en az on tene. 14 ama ala balıği yaħaledım, dèdım, ulan bu nasıl bi şèdir, aynen kerebalıħ gibi bi şey ha. 15 èle kırmızı çizgileri var, şeleri var. dèdım, ulan bi şeye yaremez. 16 bayram ağzıdır, et de var, getirmişih. herkes balıği yer, ben dèrim, et güzel, et bana kaldı, bu ne? 17 sonra geldım, sordum. dèdiler, o balığın kilosu iki yüz elli milyon. yerli, orijinal. şifa niyetine. 18 yaban balıği. hep kıpkırmızı. ulan dèrim, pis bi şey yaħalamışım, bari kırmızı olmasaydı içinde. 19 yaaa. şimdi hèç. baħ, işi, güci biraħmışım, dükani biraħmışım ufaħ çocuğè, her gün balıhteyim. 20 alla nasip èderse, on seneye kadar, zaten emekliliğimi doldürmüşım, günü bekliyorum. 21 günım dolarsa var ya, bir tekne, undan sonra güzel bi kulübe bi deniz kenarında, saba, aħşam balıħ, ibadET 22 allahın iznidan. ibadetsız olmaz. o görevımız. 23 baħ, benim elli dört yaşında günım doluyor, ben günü bekliyorum ha. 24 ben küçük yazılmışım ha, bilèrsın? sene doħsan üçte istanbule kaçtıħ üç arkadaş. 25 anamız, babamız dedi, ulan oğlum siz nèreye gitmişsiz, ne yapmışsiz? telefon açtıħ, dèdiħ, bizi beklemeyim, biz istanbuldeyih.

26 aħşam, gēce aniden ha. saat yēdi, sekiz arabasına bindiħ. ũş kişi evden kaħmiři. valla. **27** bi baħtım istanbuldeyiħ. bi hafta cēbımızde olen paraları hepsini yediħ, bilērsın? **28** hēç bi şey kalmedi ha. ulan dēdiħ, biz ne yapecaz? dēdiler, ulan falan yērde bi şirket var, elazığlılarıdır, ğaħkořlarıdır. **29** gidaħ ureye, bize bahērler, el atērler. ulan gittiħ ureye. undan sonra ħekketten de adam babadi. **30** yani bizi aldı, sahip çıħtı bize, para ‘vērdi. ama dēdi, iş hemen olmaz, ōnce fotoraf te çekın, **31** gereki sizi sigortalı gōsterem. daha yēni on sekiz yaşına girmişi ha. **32** evden kaħmiři. dēdiħ, ya kardaş bizde para yoħ, olani de zaten bi řēler vērmiři, fotoğrafe gider, bi řēlere gider. **33** kabul ētmem. dōrt kişi. ũş kişiye yētti, bi kişiye yētmedi. **34** doħsan ũçte biz numara aldıħ bağkurdan. o arkadaşler de burdedir, **35** onun parası yoħti, on lirası yoħti, şimdi onunki yoħ. onun emeklisi yoħ, one vērmemiři. he valla.

12

Adı Soyadı : Akbilek DOĞAN**Yaş** : 55**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 varmış yoħmuş. bi kız varmış, bu kızın bi annesi bi de babası varmış. bu kız gidér çêşmeye, içme suyi getirmeye. 2 bu gidér çêşmeye, bi ak sakalli ihtiyar gelér yanine. ihtiyar bu kize sölér ki aħ sana kızım, vaħ sana kızım. 3 kız ses çıħarmér, yole düşér, gelér. diyer gün yine çêşmeye gidér, yine ihtiyar gelér yanine. 4 dér, aħ sana kızım vaħ sana kızım. kız bu defa annesine sölér. 5 dér, anè iki gündır bi ihtiyar çêşmede yanime gelér, bana bèle bèle sölér, bilmerım niye bana bèle sölér? 6 annesi dér, kızım bu defa gidersen yine yanine gelırse söyle, ħalo şükür ki benim annem var, babam var, 7 ben bu elle yérım, bu elle vèrérım, biz fakir deyilız, bizim durumuz iyidir, niye sen bana sölérısın; aħ sana kızım vaħ sana kızım? 8 bunun manası nedir, niye bana bèle sölérısın? hele sana ne diyecaħ? kız dér, tamam. 9 diyer gün yine gidér çêşmeye, ihtiyar yine yanine gelér. yine sölér, aħ sana kızım vaħ sana kızım. 10 kız ihtiyare, ħalo şükür ki benim annem var, babam var, ben bu elle yérım, bu elle vèrérım, durumumuz iyidir, niye sen bana bèle sölérısın? 11 ihtiyar dér, kızım git anne babane sölè, seni alti köy gezdırısınler, yedinci köyi gezerken aħşam olacaħ, 12 sen o zaman görırısın niye bèle sölérım, siz gidecaħsız bi kapiye, görecaħsın. 13 dönér, gelér eve. annesi dér, sana ne dedı? kız dér, ben bèle dedım; o de bana bunleri sölledi. 14 annesi dér, teee biz alti köy gezerıħ, yedinci köyde bi eve giderıħ, ne var ki o evde? 15 neyse bunler ekmek mekmek yapérler, yèmek mèmeklerını de alérler, anne babası kızını bereber alıp gidérler. 16 gidérler alti köy gezérler, gidérler yèdinci köye. yèdinci köyde aħşam olér, o yüzden bi eve gidérler aħşam orde kalmaħ için. 17 babası kapiyi itelér, itelér, açılmér. bu defa annesi kapiye vurér, itelér, itelér, yine açılmér. 18 bu defa kız kapiyi itelér, kapi açılır. ‘hop dér, birden içeri girér, kapi üzerine kapanér. 19 babası de annesi de dışarde kaldı. kız dér, ya ben nasıl edem, nasıl dışarı çıħam? 20 anne babası dér, ya kızım dur hele, demek senın kaderinde bélesi varmış, hele git eve baħ, dolaş nedir, nasıl edesın, 21 kim vardır, ne yoħtır, hele baħ, allah ne yapacaħ, kaderın béleymış. 22 kız gidér, evi gezér ki bi oda elmas, cevahir doli, bi ode de mal mülk doli, bi odede de bi tene delikanlı yatmış. 23 gelér kapi arħasında dér, baba bèle bèle. babası dér, kızım demek senın de kaderinde

bu varmış. **24** kız gidér, bi torba doldırér altın maltın, pencereden babasi gile atér aşığı. dèr, baba siz gidın. **25** babasi dèr, kızım git hele o adam ölmüş, kalmış, bağı hele, kafasını koy dizine, belki iyileşir. **26** kız gidér adamın kafasını tam kırğ gün dizine koyér, o öliyi. kız dèr, yarabbi ben ne yapem tek başıme. **27** bağer ki dışarden çingeler geçér. orden altın maltın doldırér, vérér o aşıklere. **28** dèr, alın buni, bana bi kız vérin, ben tek başıme burde dayanmèrim. **29** aşıklar alèrler, kızı pencereden yuhari çıharıp içeriye verèrler. kız içeriye aldığı bu çingeneye her şeyi anlatér. **30** dèr, ihtiyar bana bèle bèle söylemiş. **31** sonra de söylér, ben kırğ gündır yatmemişim, bu cenazeyi beklèrim, sen bunun başını al, dizine koy, ben biraz yatem. **32** bağı allahın işine. çingene dèr, tamam. adamın başını koyér diyer kızın dizine gidıp biraz yatér. tam o dakka adam de uyanér. **33** adam dèr, sen kimsin, kimın nesisin, bureye niye gelmişsin, ne yapèrsın? **34** aşık dèr, ben gittim suye, bi ihtiyar geldi, bana dèdi; ah sana kızım, vah sana kızım. hal mesele bèle. **35** işte ben de kırğ gündır senın başını dizime koymış beklèrim. dèr, ya o kimdir, orde yatmış. **36** dèr, dışarden aşıklar geçèrdi, biraz para vérdım, yanıme besleme olarağı aldım, ama o de yan gelıp yatér, başka bi şey yapmèr. **37** o sırada de kız uyanér, işitèr. adam bağer ki diyer kız temizdir, çoğ daha güzeldir, bu kız de karadır, pistır, aşıklere benzèr, **38** adam düşünèr, dèr, o kız èle güzel, bu çirkin. ben nasıl buni alem, bunle evlenem. **39** ama mecbur buni alèr, çünkü kırğ gün bu onun başını almış dizının üstüne, bağımiş. diyeri güzeldir, **40** ama adame hiç bağımemiş, hep yan gelıp yatmış. neyse adam bu aşikle evlenecağı, düğün hazırlıqleri yapèr, düğün başliyecağı. **41** bu evlenecağı kize sölér, git hele o beslemeye sor, ben one ne alem? düğün başlèr ya eşya meşya alèr. **42** gidér, dèr; besleme, ağı dèr, one ne alem düğün hediyesi, ne istersın? bu kız dèr, bi şey istemèrim, sadece bana bi sabır taşıyle bi tene ustura alsın. **43** bu defa adam gidér bi dükene dèr, sende sabır taşıyle ustura var? **44** adam dèr, he var, sen buni ne yapacağsın? dèr, benim bi beslemem var, düğün hediyesi olarağı bunleri istedi. **45** adam bune dèr ki bu kızde bi iş var, bu kendine zarar vérrır, kendisini öldürür bu, sen al götür vér, ama gizliden dinle, hele ne yapacağı? **46** adam götürér, vérér. kız alıp alt kata gidér. adam de gidıp gizliden dinlèr. kız dèr, sabır taşı ben bu şekilde gittim çèşmeye içme suyu getirmeye, **47** anne babam vardı. bi ihtiyar iki üç gün geldi yanıma, ah sana kızım, vah sana kızım söyledi. **48** ben anneme söyledım, annem dedi, kızım sor hele, halo sen niye bèle söylèrsın, hele sana ne diyecağı? **49** ben sordım o ihtiyarden. bana dèdi, kızım git anne babane söle, seni alti köy gezdürsınler, yedinci köyi gezerken ağışam olacağı. **50** sen o zaman göreceğini görürsın. dèr, biz gezdığ, sonınde bu eve

geldi, benim babam kapiye el atti, açemedi, annem el atti, açemedi. **51** ben nasıl iteledimse şıp diye içeri düştüm. dër, sabır taşı ben daha sabırsızım, yoğsa sen daha sabırsızın, sabır taşı. **52** sabır taşı küçüktür, bèle büyük olër ha. git gide şişër, büyër. dër, ben daha sabırsızım yoğse sen? **53** sabır taşı, söyle kim daha sabırsız, sabır taşı söyle bu nasıl olacağ? dër, bana dëdiler, hele gez evın içinde ne var, kim var ? **54** ben gezdim odanın birinde mal mülk var, birinde cevahir, elmas var, birinde bi ölü var. **55** sabır taşı ben daha sabırsızım, yoğsa sen daha sabırsızın, sabır taşı. sabır taşı daha de büyük olër, daha de şişër. **56** dër, ben kırğ gün dizimde bu adamın başını bekledim. **57** bahtım, kırhıncı gün aşıkler kapının önünde geçër, biraz altın vërdım, bi aşık aldım yanıme. **58** dëdim, sen biraz bah, ben kırğ gündır yatmemişim, biraz yatem. sabır taşı ben daha sabırsızım yoğse sen daha sabırsızın **59** sabır taşı? sabır taşı daha da şişër. dër, o dakka adam uyandı, sabır taşı. **60** adam uyanince aşikten sordi, aşike de ben derdımı anlatmışım. **61** o de döndi benim derdımı kendisi gibi anlatti. sabır taşı ben daha sabırsızım yoğse sen daha sabırsızın, sabır taşı, sabır taşı? **62** bu sefer de kendi düğününü yapër, ben de besleme kaldım. sabır taşı, sabır taşıiii. **63** dër, söyle sabır taşı kim daha sabırsız? ben mi, sen mi? sen bana ne diyecağsın sabır taşı. **64** sabır taşı iyice şişër, şişër birden ‘paaat patlër. dayanmër kızın derdine. **65** kız de usturayı eline alër ki karnını aşığı kadar kese, kendini öldire. adam beklër ha. allaktan dükkenci dëmiş ha. **66** tam kız kendisini kesecağken adam sıkice elinden tutër, birağmer. **67** dër, madem sen bèleydım, niye gerçeği bana söylemedım, ben zaten razi deyildım oni alem. **68** o benim başımda beklemiş diye ben oni alacağım, yoğse almezdim. **69** kız dër, sen benden hiç sormadın, ben de söylemedım. kızı alër, getirër yuhari. bi ati aç birağher, birini susuz. **70** o çingeneyi alër, bi tereften bi ate, diyer tereften diyer ate bağlër. **71** atların ipini salër, aç olan yeşilliğe, susuz olen suye koşër. çingene paramparçe olër. gelërler kendi düğünlerini yapërler.

13

Adı Soyadı : Akbilek DOĞAN**Yaş** : 55**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 üç kardêş varmış. önce bunların büyükleri bi ağanın yanına çalışmaya gider. dër, ağa bana iş vër. ağa dër, tamam. 2 ağa dër, benim tazim nêrde durîrse orde çift sürecahsın, ekmegım gelectağ, ekmegi hiç kırmeden yiyip doyeceahsın. 3 ondan sonra yoğortım gelectağ, kaymağını kırmeden yiyeceahsın. 4 ağışam de bi bağ odın getirecahsın, getirdiğın odınlerde kuş muş izi olmeyecağ. 5 ağışam çiftten gelince de öküzlere yêm verecahsın, ökız hem meğel olecağ hem de burnını hiç yêmnden çıharmeyecağ. 6 bi de dër, kızmağ, darılmağ ta yohtır, kim kızıp darılirse onun derisini boynının arhasından yüzerım aşığıye kadar, öldürmem de êle bırahtırım. 7 bu büyük kardêş gidër çiftte. tazi bi uçırımde durër. êle yokuş, dik bi yêrdır. ne êdebilêr süre, ne de êdebilêr kendi gide. 8 yoğort gelêr. dër, ben bu kaymağı bozmeden nasıl yiyem? ekmek gelêr. dër, ben ekmegi kırmeden nasıl yêrım? 9 oni de yêmêr, oni de yêmêr. ağışam de bahêr kuşların izi her yêrde var. ağışam gelêr. ağa dër, sen niye kızmışsın. 10 dër, ya ben niye kız miyem, senın tazin gitti bi uçırımde durdi, ne çift sürülêr, ne bi şey. 11 dër, sen dêrsın ekmegi kırmeden doynce yê, ekmek kırılmeden nasıl doynce yiyılır? 12 dër, sen dêrsın, kaymağı bozmeden yê, insan kaymağı kırmeden nasıl yêsın. bi bağ odın getir, hiç kuş muş izi olmesın, dêrsın. 13 nasıl olmesın, her terefte de iz vardır. ağa onun sırtındaki derisini yüzêr, adami götürüp Kadine atêr. 14 bu defa ortanca kardêş gidêr. dër, herkes bu adami övêr, ben de gidem. o da gidêr, dër, ağa iş var? 15 dër, he var, ama benim şartlerım var. dër, benim tazim nêrde durîrse orde çift sürecahsın. 16 ekmegım gelectağ, ekmegi hiç kırmeden yiyip doyeceahsın. yoğortım gelectağ, kaymağını bozmeden yiyeceahsın. 17 ağışam de bi bağ odın getirecahsın, getirdiğın yêrde kuş muş izi olmeyecağ. 18 ağışam çiftten gelince de öküzlere yêm verecahsın, ağızını hiç yêmnden çıharmayacağ. 19 dër, tamam ağa. gidêr ki tazi bi yokuş, uçurım yêrde durêr, ne çift yapılêr ne bi şey. çift sürmêr, uçurımde durmuş da. 20 bahêr ekmek geldi. adam açtır. bu ekmegın etrafını kırmeden nasıl yiyip doyecam. 21 bu yoğortın kaymağını bozmeden nasıl yiyem. bi bağ odın getir, üstinde hiç kuş izi olmesın, nerden getirem, hiç iz

olmesın! **22** bahër, hiç èle odın de yohtır. èèèèè ne ekmek yèr ne yoğort yèr ne de çift yapèr. valla bu de çift sürmèr, ayni o şekilde gelèr. **23** aħşam eve gelèr. dèmiş, yèm vèr öküze, hem meğel olsun hem de burni afırde olsun, saman yèsın, doysın. **24** kendi kendine kızèr. ağa dèr, sen kızdın, işini yaptın? adam dèr, nasıl kızmiyem, senin tazin bi uçurımde durdi, ne çift olèr ne bi şey. **25** dèrsın, bi bağ odın getir üstinde hiç kuş izi olmesın, hiç èle bi şey de yohtır. **26** dèr, ekmeği bölmeden nasıl doymem, kaymağı bozmeden nasıl yiyem? onun de derisini yüzèr, götürüp Kadine atèr. **27** sıra gelèr küçük kardèşe. küçük kardèşın adı hillodır. hillo gelèr. **28** dèr, ağa benim kardèşlerım senin yanine işe geldiler, bana da iş var mi? ağa dèr, he. **29** ayni işleri hilloye de söylèr. hillo dèr, ağa bunde ne var, ben gidıp tüm işleri senin dedığım gibi yapırım. **30** valla gidèr. bahër ki tazi gitti bi uçurım yère. mısasi alèr, bi kaç tene taziye vurèr, tazinın pèşine vèrèr. **31** taziye orden kaldırèr. tazi bu defa bi düz yère gidèr. gidèr, o düz yèri sürèr. bu defa yemegi gelèr. **32** bıçağle ekmeğin içini açèr, etrafını bıraħıp içini hepsini yèr. sitilın altını bıçağle delip yoğorti de yèr. **33** ne ekmeği bölèr ne de kaymağı bozèr. ökızın nırini alıp kırèr, atèr omuzına oni de getirèr. **34** dèr, ağa bi bağ odın getirdim, üstünde hiç kuş muş izi yoħ. bıçağını alèr, ökızın boynını kesèr. **35** leşi yèrde, kafası afırde. dèr, ağa valla burni afırde yèmın içinde, leşi yèrde meğelde, inanmèrsen git baħ. **36** merekten saman getirıp afire koyèrken görèr ki ağa kardèşlerinin derisini yüzmiş, merege atmiş. **37** kardèşlerinin derisini alıp düzeltèr. sonra ate bindirèr, dèr, siz gidın eve, ben kendimi kurtarıp gelirim. **38** ağa dèr, hillo sen çift sürdın? dèr, he, gidıp baħ. gidèr ki düz bir yèri sürmüş. taziye deynekle vurdi, kaldırdı ya o yèrden. **39** gidèr, bahër ki ökızın başı afırde, leşi yèrde meğel olmuş. **40** ağa gidèr, karısına dèr, kari bu adam bizi öldırır, bu aħşam göme yap, ne kadar yağımız varse koy içine, gömeyi alaħ, kaçաħ, bu çoħ fenadır, bizi öldırır. **41** kadın gömeyi yapèr. hillo gizliden gömeyi biraz yèr, sonra içine işek èdèr. sonra ağa gömeyi yèr. **42** dèr, kari sen bune ne kadar yağ tökmüşsın. işek ètmış ya onden. bunler gömeyi torbaya koyıp kaçèrler. **43** hillo de torbanın içine girèr. hillo de torbade ya adam çoħ yorılèr. köpride durèrler ki biraz göme yiyeler. **44** torbanın ağzını açèr ki hillo de içinde. dèr, hillo sen burde ne yapèrsın? **45** hillo dèr, ağa bahtım ki beni götürmèrsız, ben de torbaya girdim, saħlandım. ağa dèr, iyi ètmüşsın. **46** köpride durèrler, yatèrler. ağa hilloye dèr, sen korħersın, üşèrsın seni aramızde yatıraħ. **47** hillo dèr, tamam ağa ben sizin ortanize girem. bunler hilloyi alèrler, aralarında yatırèrler. **48** adam karısını tembihlèr. dèr, kari ben hım diyince sen de ğım dè, çarşafın ucından tutup hilloyi denize ataħ. **49** bunler yatèrken hillo tekmele

kadını itelêr orteye, kendisi de geçêr yuhariye. ağa nasıl hım dêrse hillo de ğım dêr. **50** ağa sanêr ki karisidir, ğım dêr. çarşafın bi ucından ağa, bi ucından hillo tutêr, ağanın karisini denize atêrler. **51** ağa dêr, kari hilloyi denize attığ, kurtıldığ. dêr, he valla ağa biz kurtıldığ. **52** ağa hillonın sesini duyince kaçêr. hillo, ağayı yağalayıp ağayı de atêr suyê.

14

Adı Soyadı : Fatih ÇALIŞKAN**Yaş** : 29**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Hikâye

1 günün birinde yüksek bi aile toplumi var. anladın mi? amcanın oğli de bi tenedir, amcanın kızı de. 2 amcanın kızı gelin çağına gelmiş, evlenme zamani. kızı de güzel mi güzel, ama dediyin kadar güzel, fakat onun gibi bi avukat yoğ yani ha. 3 her şeyi bilen bi kişi. anasına dër ki, anne bu güzel, yanè bu kadar varlıh var şede, dağıtmiyelim. 4 ben amca oğlinle evlenmağ isterım, ne dërsın? demiş, kızım konış, eger evlenirsez ben de oni beklerım. 5 bir gün olër, amca oğli gidër, gezër, avci gibi bir şey. atè binmiş, gelër. büyük cevizın altinde bahër, durër orde. 6 gelër, atın geminden çekër. dër, amcam oğli mesele bële, bële, bële, gel gelelim bu güzel şeyi dağıtmiyelim, 7 ben seninle evlenmek istiyorum, sen bana ne cevap veriyorsun? 8 atın gemini çekër, gelmez bële. dër, atımın gemi yoğ. dönër, saçleri ta burede. dër, bu saçleri atine gem eylerım. 9 dër, atımın çülü yoğ. dër, bu fistanımı sana çül eylerım. demiş, atımın nali yoğ. 10 elini atër, sökër, dër, bu altınlerin hepsini senin atine nal eylerım. yavaş çekiyor. 11 dër, sen iyi düşün, taşın, iyi düşün ki iyi bilesın. oğlan bunlerden bi şey anlemër. 12 aradan bësh, alti ay geçër. gelërler, kızı isterler. oğlan de seyahate çıhmiş, bi haftadır. 13 düğün günü gelër, gelërler, kızı alërler, bi üç yüz metre kadar gidërler. oğlan orden gelër. 14 kızı tahtirevanın içine koymışler, götürërler. kavuşır kavuşmez durër. iki kişi de atleri çekërler. 15 önden gelen kızın kayın babasi. dër, bu nedir, bële kalabalıh, neyin nesidir? kız dër ki kapiyi açın. 16 tahtirevanın kapisini açërler. dër, sen nereye gidiyorsun? mendilini çıkartër. dër,

17 ben giderım hilli milli,

mendilımın uci pulli,

sen sarmedın ince bëli,

èller sarsın itın dëli.

18 yanè sen bu haneyi dağıttın, dër. bu haneyi dağıttın. kız ondan daha bi kat akılli, terbiyeli.

15

Adı Soyadı : Erdal AYDIN**Yaş** : 30**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Avda Ayı Vurması

1 sene iki bin üşti, iki bin dörtü. yaşım on altıdi. bi gün gittim, bahtım, bizim bi tene küçük köpeğimiz vardı. 2 bizim bağçenin yuvarisinde. güz ayı ha. havalər daha yeni yeni sağumiş. yav ben doğuştan beri silah sıhırım. 3 neyse muradıme söyleyem. gittim bahtım. ulan bahtım tilki girmiş, 4 en az altı, yedi tene hindi boğmuş. en az dört, beş tene tavuhtan horoz karışık boğmuş, 5 iki tene ördeğimi, yané daha yeni tüylenmişiler ha, yané tam yeni kendine gelmişiler. 6 ulaaan neyse. tabi sınırlendim, tüfegi aldım, dađe çıhtım, gezdım, gezdım, gez, dolaaaaş bi şe yoğ. 7 neyse ikinci günü abemden bereber çıhtık, tüfek bende. yav éle bi yorılmışım murat. 8 yav kalp béle atér ha ilami. yemin daha şeyi tutemérım, tüfegi. béle elimde beşik gibi sallanér. 9 yaş te küçük ya. tepede bahtım, durmuş bān bahér, yav nasıl sıhtım, éle altına degdi. kaçtı, gitti. 10 uzahtı de biraz. béle yanine düştı, toz attı ha. daha yağmur yağmemiş, hava daha savuğ yani. 11 toprağ kuri. neyse ikinci günü geştı. téyzeme dedım ban şe ét. 12 sabah namazına dedım kahtın, beni de kaldır. tabi o tilki deligini daha önce görmüşüm, yerini. 13 neyse daha o şeye gitmedan, tilki deligine sabah gitmedan, ağşam geldım ya, abem gelmedi o gün. 14 téyzem beni kaldırmedi. daha ağşam üzeri çıhtım, gezdım, ‘taaaa bayağı bi gittim. 15 evdan bayağı uzağlaştım. ağşama doğrı oldı altı, yedi. tam bizim bağçeye yağın geldım. 16 dağ var ha, önimde de bi dağ var. çocuğım ya, bahtım, ‘tam béle karanlık ‘çökti çökecağ; bahtım, 17 béle bi taşın arhasinde kırmızı bi şe gösterér. dedım, halla halla, bu nedir? çocuğ akli da. 18 önimde bi tene kaya var, sıper de aldım. tabi cebimde belki var sekiz tene, tüfegin içinde var; 19 sekiz, dokuz tene de tüfegin içinde var ha. ula derım, boj, boj, boj; ses yoğ. 20 kuçu, kuçu derım, ses yoğ. taş atérım, kađmér. hala hala dedım, bu nedir acaba? 21 ula dedım, bu ayı olmiye. tek sırtı gözükér. kurt olse kuyrığı olır. köpek olse kuyrığı gözükır. 22 béle sırtını dönmiş, o keder ki gösterér ha. kuyrığı gösterér ha. ulan neyse. hele bi tene havaye sıhem, hele bu nedir, dedım. 23 bi tene sıh’tım havaye. bahtım, bi şey odır arhasını kaldırér. ula başledım une sıhmeye. 24 ula valla dedım, bu ayıdır, kuyrığı yoğ. ayı gelmiş. 25 eminım ilami, belki beş, altı tene béle güm, güm, güm. yané sıhtığım mermi de hep şey

ha. **26** üş numare, iki numare, bês numare, karışıl. karma mermi. mesafe burdan o adam var ya, burdan daha uzağ ha. **27** ama yedi. u'la bi bahtım tikildi. 'bi bahtım koyun. karanlığ ya, seçemérım de. **28** gittim, bahtım kan damler her terefinden. o tüylerinden pıt, pıt, pıt atér. birahtım, geldim. **29** geldim kovancilere, aradan iki, üç gün geşti. yine gittim köye. tèyzeme dèdım, sabah namazinde beni muğakkağ kaldırecasın. **30** allah rahmet eylesın, tèyzem sabah namazinde bana dèdi, kağ, kağ, kağ erdal. **31** dèdım, ne oldi. dèdi, kağ hadi, sen dèdın beni kaldır, kaldırdım. **32** ilami gittim, o tilki deligını dā düzeltmişim. neyse. sabah gittim, sabah namazinde kahtım. **33** gittim, o tepeyi çıhtım, vallahi murat ben burde şeyi fark ettım. güneş nasıl o karşı dağlerden çıhtise hemen tilki deligıne vurdi. **34** bağ, şahitli, ispatli. neyse. yanımda küçük köpegım de var. sağe bağérım, sole bağérım. **35** dèdım, tilki yoğ. emin ol, on bês yirmi metre gelmedim, bahtım, bi şey fit fit kaçti. **36** benim o küçük köpegım vardı yanımda. belki üç aylığ, dört aylığ ya var, ya yoğ ha. **37** nasıl döndım, bahtım, tilki kaçér. nasıl sıhtım, bu ön bacağının aradan yedi, düşti yere. **38** bi takla atti, bi dā kahti. bi dā sıhtım, tam kaçasına vurdim. gittim, düşti. dèdım, kafır gidi kafır nèreye gidèrsın? **39** vallahi tüfegi bèle götürdim kafasının ögine, nasıl sıhtım, kafasi gitti. nahlet olsun sahan.

16

Adı Soyadı : Faruk KIRMIZITOPRAK**Yaş** : 25**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 bi kadın varmış, bi kızı, bi de üç oğli varmış. bu üç oğlan gitmiş, bi dağın başında avcılığ yapmışlar. 2 keklik vurmuşlar, satmışlar. bu kız de arkadaşlarıyla gider gıdıkların önüne, bereber oynarlar. 3 bunların çığırında iki tene ekmekleri varmış. bi tenesini birisi yer. sonra bunlar yemek yiyecaklar, baherler ki bi ekmek eksiktir. 4 bunlar yemin ederler, ekmeği ben yememişim diye. hepsi yemin ederler. 5 derler, abemin başının üstüne yemin ederim ki ben yememişim. bu kız de yemin eder. 6 der, bizim buzağının başına yemin ederim ki ben yememişim. bu defa bu kızlar der, niye abenin üstüne yemin etmürsün, 7 sen kıymürsün kardüşlerine? bu defa kız ağleyerak eve gelür. eve gelür, evde de ağlür. annesi der, niye ağlürsün? 8 kız der, biz bugün gıdıkların önünde arkadaşlarla yemin ettik, onlar hepsi abelerinin başının üzerine yemin ettiler, 9 benim kardüşüm yoğ diye ben de bekleli buzağının başının üstüne yemin ettim. der, benim abelerim yoğtur. 10 ağlür. annesi der, senin abelerin vardır. üç tenedir, bi dağın başındadırlar, avcıdırlar. çöhtan gitmişler. 11 onlar ordeler, biz de senle burdeyik. kız der, ben gidecem, kardüşlerimi görececem. 12 annesi der, ben sana haliden bi eşşek yapacam, sen one bin git, eşşege hep ço ço söyle, altın bile görsen hiç çavuş söyleme, 13 sen çavuş söylersen senin eşşegin bozılır, geri gelirsin. kız der, tamam. kize yapür. kız binür, gider. 14 epey bahıp gider, bi boncık görür. der, 'çavuş. eşşek bozılür. kız boncığını alür, ağleyerak eve dönür. annesi der, ben sana demedim? 15 kız der, sen bi daha yap, ben ne görsem de demem, daha senin gibi yapacam. annesi yine yapür. 16 eşşegi sürür, sürür, sürür. gelür bi çüşmenin üstüne. susanür. baher ki bi çüşme. der, duram biraz su içem. 17 kız yine der, çavuş. nasıl çavuş derse eşşek yine bozılür. yine ağlür, gelür daha. 18 yine annesi yapür. bu kız ço, ço, ço, ço, der. gider bulutların kapladığı dağ. 19 baher ki bi ev ordedir, gider oreye. baher ki kimse yoğtur, kapi kilitli deyildir. kapi eski kapilerdendir. 20 içeri gider ki neye gide. keklik tüylerini atmışlar üst üste, keklikleri üst üste atmış'lar, elbise'ler, bulaşık'lar, ev kirli'dür, ele pistür. 21 pürpürişan olmuş. bu kız girür eve, tüy müyleri üst üste atür, bi saatte evi tertemiz eder. baher ağışam olmağ üzere, yemek hazırlür. 22 yemegini yer, diyer yemegi birağür,

tüylérin içine girip sađlanér. **23** bunun abèleri gelér, eve bađérler ki birileri gelmiş, evi temizlemiş. **24** etrafe bađérler, kimseyi görmérler. yémekleri de hazırlanmış, yérler, o ağşam yatérler, sabah yine gidérler. **25** bu kız yine tüylérin içinden çıđér, evi temizlér, elbiselerini yıđér, yémeklerini hazırlér. **26** hemen hemen ağşam olacağ, gidér yine tüylérin içine, sađlanér. abèleri yine gelér. **27** halla halla kim bunleri hazırlémış, kim evi temizlemiş, elbiseleri yığamış. kimse yoğtır. **28** bu kardéşler yémeklerini yérler, bereber konişérler. dört göz olan abési dér, ben hastayım, sabah édemérım gelem, siz bensız gidım. **29** sabah bunler gidér. dört göz olan abési iki gözle yatér, iki gözle bađér, kimdir evi temizlér, yémek yapér. **30** bađér ki arđa odade kekliklerin tüylérinin içinden bi kız çığıp geldi, genç, babayigit bi kız. **31** bu iki gözle yatér, iki gözle izlér. kız evin her işini bitirér, yémegi de yapér. **32** tam kız iki adım atér, tüylérin içine girecağ, abési arđasında sıkıce sağından tutér. **33** dér, sen kimsin, nesin, neyin nesisin bana söyle hele. **34** dér, valla ben sana söyleyem, ben sizin bacınızım, ben sizi tanımérım, ama belki siz beni tanérsız, **35** bu tarihte, bu olay başımé geldi, herkes abésinin başının üzerine yémín étti, ben de belekli buzağının üstüne yémín éttım, **36** béle béle oldi, sonra geldım, sizi gördım. tamam bacım, sen hoş gelmişsin, daha da sağlanme dér. **37** sonra diyer abèleri de gelér. bu dört göz abési dér, bacım ben gidem çarşıye, **38** sana bi torba kúri üzımle bi kedi sana alam, gelem. kardéşine bi torba kúri üzım, bi kedi, bi de bi boncuğ satın alıp gelér. **39** dér, al bunleri, bereber oyné. bu oynér, iş yapér. kúri üzımlerini bi tene kendisi yér, bi tene kediye verér. epey zaman úzerından geçér. **40** boncuğını alıp gidér evin damına. kúri üzımleri bi tene kendisi yér, bi tene kediye verér. **41** en sonınde kúri üzım bitér, iki tene tek kalér. son iki kúri üzımı kendisi yér, kediye vermér. **42** kedi de yanındeymiş. kedi bunun boncuğını alér, damden aşığı atér. kız gidér boncuğını arér, bulamér. **43** yémek yapmeye gidér ki kedi ocağın içinde atéşın üstüne işek étmiş, atéşi söndürmüş. **44** ağşam olmağ úzeredir, abèleri gelecağ, yémek hazırlémemiş. kibrit, çahmak felan evde yoğ. **45** bađér ki karşı tepede bi duman var. gidér oreye atéş almeye. kız gidér ki iki kazan hedik koymişler üstüne, **46** devin úş kızı etrafındedir, kaynatérler, anneleri de yatmış. dérler, sen kimsin, **47** ne güzel bi kızsın, bizim annemiz devdir, yatmış, şimdi kalherse seni paramparça éder. **48** dérler, sen neye gelmişsin? dér, atéş için geldım. getirérler atéş verérler, bi kalıp sabun verérler, bi ibriğ su verérler, bi tarağ verérler. **49** hedik péşine doldırıp verérler, dérler, yolde giderken ye. dérler biraz gittın mi sabuni at, biraz daha gittın mi tarağı at, **50** biraz daha gittın mi buni at, bunler benim annemin önınde çol, çamur, tiken, çeper olırlér, her şey olır. **51** dér, annem onlerle

uğraşırken gelip sana yetişemez, eve git, **kapiyi** üzerine kilitle. bu éle yapér. **52** épéycene gelér, sabuni atér, sabun çamur olér. biraz daha gelér ibriği atér, bu ibriğin suyu çol olér. **53** biraz daha gelér tarağı atér, bu tarağ, çeper olér. gelip eve yetişér. **54** **kapısını kapatér**, atéşini yapér. bi baher ki dev geldi. gum gum gum **kapiye** vurér. ‘hèèéy! insanoğli **kapiyi** aç, dèr. **55** dèr, seni yèdi **kapının** arhasinde parçe parçe éderim. **kız kapiyi** açmèr. **56** dèr, sen **kapiyi** açmèrsen küçük parmağını **kapının** altından bana uzat, oni emem, gidem. **57** parmağını **kapının** altından uzatér, dev emér, emér, gidér. gidér, diyer gün o saatte yine gelér. **58** yine gelér, **kapiye** vurér. dèr, insanoğli **kapiyi** aç, dèr, **kapiyi** açmèrım, korhèrım. dèr, parmağını uzat. **59** bu parmağını uzatér. her gün her gün bu şekil, épéy devam édér. sürekli o şekilde devam édér. **60** **kız** gündən güne éle zayıflér, éle zayıflér ki bi deri bi kemik kalér. **61** bi deri bi kemik kalér, **kardêşlèri** dèr, sen niye béle érèrsın bacım, dèrdın nedir, hastasınse seni dohtore götürelım. **62** dèr, ben hasta deyilım, ama başka bi şey var, size söylesem mi, söylemesem mi? dèrler, söyle bacım. **63** dèr, ben **kuri** üzım bitti diye ben kediye vèrmedım, kedi atéşi söndürdi, ben gittim **karşiden** atêş getirem, devın **kızleri** bana tarağ, sabun felan vèrdi, **64** dev pèşimdèn geldi, ben onleri gelirken attım, tiken, çol, çamur, çeper oldi, devden **kurtıldım**, **65** eve girdım, **kapiyi** **kapattım**. dèr, geldi, **kapiyi** vurdi, ben **kapiyi** açmedım. dèdi, seni yèrım, parçe parçe éderim, **66** ufağ parmağımı istedi, vèrdım, emdi. her gün hergün gelip emér, bir gün deyil iki gün deyil, épéy zamandır, o yüzden béle olmuşım. **67** dört göz abèsi dèr, ben bugün evde durèrım, zor bi şey deyildir, ben hallèderım. **68** alér **kapının** altını devın **kafasının** geçecağı şekilde genişletér. dèr, dev gelince sen diyecağsın, **68** sen emèrsın diye benim parmağım küçilmiş, yetişmèr, **kafani** bu delikten içeri uzat ki parmağım yetişe. **69** dèr, sen dedihlerimi söle, ben one ne yapecağımı bilırım. dev yine gelér, **kapiye** vurér. dèr, ‘èèéy insanoğli **kapiyi** aç! **70** dèr, seni yèdi **kapının** arhasinde parçe parçe éderim, parmağını getir. **kız** dèr, sen emèrsın diye parmağım küçilmiş, yetişmèr. **71** dev dèr, nasıl yetişmèr seni parçe parçe éderim. **kız** dèr, küçilmiş, yetişmer, bağ burde delik var, ben yaptım, **72** başını bu delikten içeri uzat, parmağımı vèrem, em. dèr, benim **kafam** burden geçer mi? **73** dèr, he. **kafasını** delikten içeri uzatér. dèr, biraz daha bu terefe, biraz daha uzat, benim **kolım** tamamen kısıalmış, yetişmèr. **74** dev iyice **kafasını** uzatér, dört göz abèsi yavaaaşçe kılıçle vurér, **kafasını** **koparér**, her parçası bi terefe gidér. **75** adam devi öldürdihtan sonra **kardêşine** dèr, o **kızler** nèrdedır, devın yèri nèresidir, gidağ o **kızleri** getirah. **76** **kız** dèr, yoğ size vurırlér. abèsi dèr, yoğ, bi şey olmez. **kahèrler**, gidèrler

karşı dağ, devin yérine. **77** devin kızlerini, eşyalarını, neyi var, neyi yoğ topleyip gelérler. her érkek kardêş bi baciyle evlenér. **78** büyügi büyügiyle, ortencesi ortencesiyle, küçügi küçügiyle evlenér. aradan épéy zaman geçér, bunler yavaş yavaş öğrenér ki bunler annelerini bu şekilde öldürmüşler. **79** dèrler, biz nasıl edağ, annemizin heyfını alağ, kendımız öldürsağ abèsi de bizi öldürér. dèrler, gelin bi pılan yapağ. **80** pılan yapèrler. dèrler, atleri salağ, bu atlerin pèşinden gitsın atleri toplemeye, atlerin pèşinden git gel, git gel, git gel, çoğ susansın, **81** sonra testiye su doldırağ, içine de yılan koyağ, tasleri, kapleri felan sağlayağ ki testiye kafaye dikip su içe. **82** dèrler, biz bu işi ancağ bèle yapağ. bunler gidip atleri salèrler. bu kızlerden biri dışarı gidip gelér. **83** dèr, kapiyi kim açıl birağmış, atler kaçmış. o dèr, sen yapmışsın o dèr, sen yapmışsın, o dèr, ben yapmedım, o dèr, ben görmedım, ispat edémèrler. **84** kızı dèrler ispat zamani deyildir, koş atleri getir, ancağ getiresın, yetişmezsin. kız gidér, atler çoğ uzağe gitmemişler daha, **85** ama kaçèrler, üç tene attır, èle kaçèrler, èle kaçèrler, hiç durmèrler. kız pèşlerinden git gel, git gel, **86** atler bi o terefe bi bu terefe, bi aşığ, bi yuhari, o arazide kızı pèşlerinden götürüp getirèrler. **87** atleri içeri getirip kapiyi kapatene kadar kızın cigerleri susuzlıhten çatlèr, dili lal olér. dèr, çabuğ bana su yetiştirin. **88** kız gidér, sürayide su yoğ, bardağ yoğ, üsküre yoğ. dèr, bana su vèrin. **89** biri dèr, ben yèni gittim, çeşmeden su doldurup getirdim, odır orde testidedir, testiye al, iç. biri testiye alıp vèrér. **90** kult kult kult içér. dèr, suyle birlikte bi şey gitti aşığ, o neydi sizin suyunizde, odın miydi, çöp miydi, neydi? **91** dèr, yoğ, yoğ, sadece sudır, biraz önce çeşmeden getirdim. **92** kız susuzlıhten lal olmiş, içér. günden güne, günden güne, günden güne bu yılan kızın karninde büyèr, iki metre kadar olér. **93** bèle şişèr. bunun abèleri la hevla vela kuvvET karilerine sorèrler, bu kızın karni nedir bèle? karileri dèrler, sizin bacınızdır, biz ne bilağ, orıspılığ yapmıştır. **94** bunun abèleri dèr, biz buni vurıp yoğ edağ, ancağ namusımızı èle temizliyağ, ya ne yapağ. **95** bi abèsının de yazığı gelér. dèr, gūnağtır, biz niye vurıp öldırağ. **96** dèr, atlerimizi alağ, eşşeklerimizi alağ, diyağ odınlere gidèriğ, gel, biraz bize yardım èt, bereber götürağ dağ, dağde birağağ, gelağ. **97** tamam dèrler. diyer bi abèsi de dèr, bi tene de su kabağı alağ, götürağ orde asağ, ses çıarsın ki bizi çalışèr sansın. **98** eskiden o su kabağleri vardi, ekèrdiler. bèle sallanınca şak şak şak ses çıkarèrdi. kabağı de alıp gidèrler. **99** sabah namazi vaktidir, savuğtır, kız uyhusuzdur. dèr, sen yat, halen erkendir, gün doğınca kağ, bize yardım èt. **100** kız dèr, valla üşèrim, uyğum gelér. cekètini getirip kızın üstine örtèrler, kız yatèr. kız biraz yatıp uyanér. **101** dèr, şek şek şek. dèr, valla

kardêşlerım odın kırêrler. kız épêy yatmış, bi saat işi felan deyil. **102** kız kalhêr, etrafine baher, ne in var ne cin var. dağ başıdır, ormandır, ne av vardır ne bi şey. **103** kız dêr, vay abê, vay abê sen gidesın evlerin üstine, sen gidesın evlerin altına, yılan tikenı bate ayağına, **104** dünyayı gezesın, derman bulameyesın, benim elim senın dermanın ole, gelesın benim elime. bu bedduayı de kendisine êdêr. **105** kız gidêr, gidêr, hiç kimseyi göremêr. gece götürmüşler, yoli de bilmêr. **106** her teref ormandır, her teref dağdır, ne bi adamdır, ne bi evdir, ne bi izdir. **107** ağşam olêr kız orde bi yêrde yatêr. sabah olêr, güneş doğmuş, bi çiftçi de orde çift sürêr. **108** yaninde de bi çêşmeyle çayır var. kız gelêr orde çêşmede biraz su içêr. dêr, burde biraz uzanam, hele ne yapacam. **109** kız biraz uzanêr, uyhiye dalêr. çiftçi de çift sürêr. çiftçi bi ses duyêr. **110** baher ki kızın karninde yılan, kak kuba, kak kuba, kak kuba, kak kuba, gel kalp, böbrege. **111** çayırdeki yılan de dêr, kak kuba, kak kuba, kak kuba, sen gel çayır çimene, gel savuğ çêşmeye. **112** oêêrler, yine seslenêrler. kızın karnindeki dêr, kak kuba, kak kuba, kak kuba, gel kalp böbrege. **113** çayırdeki yılan de dêr, kak kuba, kak kuba, kak kuba, gel çayır çimene, bostane, gülistane. çiftçi buni görêr. **114** dêr, ohe! ökızını durdırêr. gelêr, kızın yaniné. dêr, insanoğli sen kimsın, neyin nesisın, nêrden gelêrsın, nêreye gidêrsın? **115** kız dêr, ben sana anlatem. dêr, benim abêlerım beni getirdiler bi dağın başinde birahtiler, ben bilmêrım ne yapem, nêreye gidem. **116** dêr, sen benle gel, sen hastasın, senın bi hastalığın vardır, ben seni iyileştiririm. kız dêr, ben hasta deyilim. **117** dêr, sen hastasın, ben kendım duydım, yılan senın karninde oğıdi, çayırdeki de çayırde oğıdi. **118** dêr, ben kulağlerımle duydım, bugün bugün kulağ vêrmişim, senin üstinde beklêrım. **119** dêr, sen gel. alıp eve getirêr. tertemiz bi koyın getirêr, kesêr. etni getirêr, kavurme yapêr. **120** tuz atıp iyicene tuzli de yapêr. dêr, yê. kız yêr. çoğ susanêr. su istêr. adam dêr, yoğ sana su vêrmem. **121** su vêrmêr, ip alêr, kızı baş aşığı asêr. teşti de su doldırıp altına biraêêr. yılan karninde êle susamış ki hemen hup hup hup aşığı gelêr. **122** belki iki metre bi yılan. aşığı gelêr su içmeye, teşte girêr. adam hazır olde beklêr, hemen yılanın başını êzêr, vurıp öldirêr. **123** kızı indirêr aşığı. gidêr, mısasını getirêr, yılanı mısase sarêr. tam iki metre. mısası alêr, gisirlerin aresine koyêr. **124** dêr, burde kurısın, lazım olır bu, bunun günü gelectağ. bu adamle bu kız evlenêrler. kız beddua êtmışti ya, abêsının ayağına yılan tikenı batêr. **125** bacımızı öldirağ diyen abêsının ayağına batêr. bu adamın ayağı şişêr, yara olêr, ezilêr, êdemêr işe gide, evde yatêr. **126**

èle dohtor gezèr, èle dohtor gezèr, hiç bi dohtor biraħmèr, gitmedih kimseyi biraħmèr. **127** ne yapse de hiç bi ilaç yaramèr. gezmedih yer biraħmèr, en soninde dèr, felan gomde bi ev var, bi de oreye gidem. **128** adam eşşegine binèr, gelèr. gelèr eve, az bi şey kalèr. kadının çocuği damın üstinden bađırèr. **129** dèr, anè, anè, dağ geldi, dağ. dayisini hiç görmemiş te yine de èle söylèr. kadın dèr, sus ta. adam gelèr. **130** eşşegini bađlèrler, yuħari çihèr. kadın hemen tanèr kardèşini. dèrler hayırdır, neye geldim? **131** adam dèr, ayağıme yılan tikenı batti, nèreye gittımse de iyileşmedi. dedım belki siz bi şey bilırsız, belki iyileştirırsız diye geldım. **132** bacisi dèr, ayağını getir. ineyi alèr, tikenı çiharèr, iltihabını hepsini çiharèr. adamın ayağı iyileşèr. **133** kadının kocasi dèr, bilèrsın bu kimdir? dèr, bu senın kardèşındır. sizin karilerınız testinın içine yılan koymış vèrmiş, onden dolayı karnı şişmişti. **134** ben o yılanı karnından çıhardım, öldürdım. sizin karilerınızın meselesi bèle bèle. adam gidèr eve. **135** bazı atleri aç biraħer, bazilerini susız. alèr atleri suyn, samanın, yèmin karşisinde bađlèr. **136** kadınleri getirèr, kolinden, ayağından bu atlere bađlèr. sonra atlerin ipini açèr. her at bi terefe koşèr, susız olan suye, aç olan çimene, samane koşèr. **137** kadınler parça parça olèrler. sonra bacilerini getirèrler evde misafir èdèrler.

17

Adı Soyadı : Faruk KIRMIZITOPRAK**Yaş** : 25**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 varmış, yoğmuş. padişahın üç oğli varmış. bunların komşileri varmış. komşilerinin üç kızı varmış. bu kızlar demişler, padişahın çocuklarıyla evlenecek. 2 büyüğü demiş, ben büyük olanı, ortencesi demiş, ben ortencesini, küçüğü demiş, ben de küçüğünü alam, evlenem. 3 bu şekilde dua etmişler. bunların dilekleri kabul olmuş. büyük kız padişahın büyük oğliyle, ortencesi ortence oğliyle, küçük kız de küçük oğliyle evlenmiş. 4 tabi önce büyüğü evlenir, sonra ortencesi, en son de küçüğü evlenir. aradan epéy zaman geçir, ama büyük iki kız hamile kalmir, çocukleri olmir. 5 küçük kız hamile kalir. bunun ablaları çoğ kiskanerler, kendilerinin çocukleri olmir ya. bu kız ikiz doğirir. 6 biri kız, biri erkek. bu adamlar de avcilar. avlar gitmişler, evde deyiller. bu çocukların ismini altın örükle altın temel koymışlar. 7 bunların tézeleri bu altın örükle altın temeli alirler, bi sandıke koyirler, sandıki köçlerler. 8 alirler, sandıki suye atirler. bu sandıq sude gidirir, deyirmenin oluğine girir. bu üç kardesi çağirirler. 9 derler; gelin, küçük kardesimiz ikiz çocuk doğirmiş. bu üç kardes eve gelirler, çocukların yatağını açirler ki bi çift köpek. 10 kadınlar çocukların yerine iki tene kere köpek koymışlar annelerinin yanına, yatağ. 11 bu kadının kocasi, çocukların babasi der, bu nedir, neyin nesidir? o kadınlar de der, ya senin karin köpek yavrısı doğirmiş. 12 bu adamlar der, hem ki kimse gelmemiş, götürüp bu köpekleri atın, kadını götürüp toprağ. gömün, 13 ama öldirmeyin, kafasına kadar toprağ. gömün, yanına de bi zoppa birağın, gelen geçen üstüne tükürsün, bi zoppa vursun, 14 biz padişahız, kimse buni duymasın, adımızı lekelir sonra. bunlar gidip ele yapirler. bu çocuklar de gidir, deyirmenin oluğine girir. 15 deyirmenci gidir ki deyirmeni çalıştira, deyirmen çalışmir. uğraşir, bahir ki deyirmenin oluğine bi sandık girmiş, o yüzden çalışmir. 16 o sandıki alir, getirir ki iki tene çocuk içinde. altın örükle altın temel. çocukleri alıp getirir. çocukler küçüktür diye kırğ gün suyle başlerini yirir. 17 adam onların başını yirir, bi kaç dakika beklir. gidir ki ne gitsin? test killo altındır. 18 ele ele kırğ gün sonra kırğleri çirir ya daha altın olmir. kırğ gün boyunca altın olir ya, bu adam bu altınlarla çoğ zengin olir. 19 adam çocuklara bahir. aradan epéy zaman geçir, çocuklar büyük olir. bi gün bu

çocuğler gidér, dışarde çocuğlerle oynér. **20** bunler çocuğlerle kavğa édérler. kavğa ettihleri çocuğler bunlere anasız babasız, dér. bunler ağleyıp eve gelérler. **21** dérler, amca çocuğler bize anasız babasız dèdiler, bizim annemiz, babamız kimdir, nèrdedir? **22** dér, valla sizin anne babanız kimdir, bilmèrim, siz köçli bi sandıkle geldiz, deyirmenin oluğine girdiz, **23** ben sizi orden çıharıp size bahtım, büyüttim, ama ben sizin babanız deyilim. dér, amca bize hakkını helal ét, biz bacimle birlikte gidecez. **24** adam dér, helal hoş olsun, siz de bana helal edin. dérler, biz gidèriğ. dér, güle güle gidim, uğurler olsun. **25** bunler gidérler, babalarının köylerinin karşısına bağlerin yanine bi göz, zamanle iki, üç göz ev yapèrler. biraz bağçe, biraz bağ yapèrler. **26** kardèşiyle birlikte orde yaşameye başlèrler. altın temel de babasi, amcaleri gibi avcılığ yapèr. **27** bu çocuğ babasi, amcasi gillen bereber avè gidip gelér, ama onleri tanımèr, bilmèr babasile amcaleridir. **28** bi yaşli kari işitèr bu çocuğlerin bureye geldiğini. çocuğlerin yèngelerine solèr. yèngeleri tèyzeleridir. **29** tèyzeleri bu yaşli kadine dér, git hele onlerin kim oldüğini ören. **30** yaşli kadın gidér, gidér ki çocuğ ave gitmiş, kız evde tek başine oturmuş, yalnızdır. **31** kızıe dér, heyif sana, heyif bu konağè, heyif senin güzelliğine ki bu konağte yalnızsın, bi kedin yoğ. ondan sonra konuşèrler, hatır istèr. **32** dér, daha ağışamdır, ben eve gidem. dér, senin kardèşim nèrde. dér, kardèşim de ave gitmiş. **33** kardèşi ağışam gelér ki altın örük èle sessiz, èle merak édér. dér, bacim sana ne olmuş? **34** altın örük dér, yazılı bize, yazılı bu konağè ki evımızde bi kedi yoğ. dér, buni mi kafayè tahtın, **35** ben saba gidem, sana èle bi kedi alem ki. bu çocuğ ağışam yatèr. sabağ kağèr. dér, bismillahirrahmanirrahim. **36** gidér, çarşıye güzel bi kedi alér, getirèr. yaşli kari gidér, çocuğlerin tèyzelerine anlatèr. dér, bi kızle bi oğlandır, iki kardèştir, bèle bèle. **37** tèyzeleri anlèrler, bu çocuğler altın örükle altın temeldir. bu kadınler dér, kocalarımız bu çocuğleri örenirse bizi öldürir, biz nasıl édağ bu çocuğlerden kurtılağ. **38** pılan yapèrler. bu ihtiyar kariyi yine yollèrler. areye iki gün girèr, yaşli kari yine gelér. **39** dér, yazılı sana, yazılı bu eve, yazılı bu kediye ki bu konağte şar bülbülü yoğ. èle yapèr ki kardèşi gide şar bülbülünü getirmeye, vurıla, öle. **40** kız yine merak édér, üzilèr. kardèşi yine gidér, bu defa şar bülbülünü getirecağ. **41** bu çocuğ yole düşip gidér, yolde sakalli, ihtiyar bi adame rastlèr. ihtiyar adam dér, oğlim nèreye gidèrsin? **42** dér, gidèrim şar bülbülünü almeye. dér, şar bülbülü falan yèrdedir, felan felan kafeste, kilitli kapilerin arhasındedir, **43** felan yèrde dur, atını tarif ettiğim yère bağlè, git, al. bu çocuğ gidèèèr, gidèèèr, gidér. aynen adamın dèdiği gibi yapèr, allahu teala yardım édér. **44** kilitleri açèr, şar bülbülünü alıp gelér. yaşli kari iki, üç gün

ara vèrèr, sonra yine gelèr. gelèr ki şar bülbülini getirmiş. **45** yaşlı kari kendi kendine dèr, normalde bunun ölmesi lazımdı, şar bülbülini getirmeye giden gèri gelemezdi, bune hiçbi şey olmemiş. **46** bu defa dèr, yazıh sana kedi, yazıh sana güzel kız, yazıh sana şar bülbüli, yazıh size ki bu konahte hezar bülbüli yohtır. **47** bu sefer de belè dèr ki maşsat adam hezar bülbülini getirmeye gide, vureler, öldireler, gèri gelemeye. **48** bu çocuğ yine eve gelèr ki kız yine üzülèr. dèr, baci yine ne oldi? kız dèr, yazıh bu konağè, yazıh bu kediye, yazıh bu şar bülbüline, **49** yazıh bize ki hezar bülbülümüz yohtır. dèr, allah izin vèrirse ben gidıp hezar bülbülini de bacime getiririm. valla saba bu kaħer atine binıp gidèr. **50** ihtiyar, beyaz sakalli, mübarek bi adam bunun karşisine çıħer. **51** dèr, hayırdır oğlım, nèreye gidèrsın? dèr, dayi hezar bülbülini almeye gidèrim. dèr, sen nasıl gidesın ki getiresın, seni görürlerse öldürürler. **52** dèr, sen burden giderken karşine tiken çıħacağ, o tikene söyle: gül, gülistan ne kadar güzelsın. **53** dèr, biraz daha gittın mi karşine bi kurtle bi koyın çıħacağ. kurtle koyuni bağlemişler, koyının önine et, kurtın önine ot vèrmişler. **54** dèr, o oti al koyının önine koy, eti de al kurtın önine koy. dèr, bu defa èpèy gidecağsın, karşine iki çèşme çıħacağ, bi çèşmede kan gelèr, **55** diyer çèşmede hicran gelèr, onların her birinden bir avuç iç. ohhhhh, ne kadar hoştır, suyi aynı pekmezle yağ gibidir, söyle. **56** dèr, suyuni de içtınse orden de git, bi çevirme çıħacağ karşine, kırh odasi, kırh kapisi var, kilitleri felan yèrdedır, bekçisi felan yèrde, felan yère hezar bülbülini biraħmışler. **57** aldığın gibi hiç arħane baħmeden kaç, seni yaħalerlerse kafani cellatlere vurdururler, dèr. **58** bu gidèr. tikene dèr, ne kadar güzeldır, gül, gülistandır. geçıp gidèr. **59** bu defa gidèr ki kurtle koyini bağlemişler. eti vèrmişler koyının önine, oti vèrmişler kurtın önine. **60** onleri deyişèr, gidèr. èpèy gidèr iki çèşme aħer, biri kan, biri hicran. alèr bi avuç onden, bi avuç onden içèr. **61** dèr, ohhhhhh yağle pekmez gibidir, çoğ hoştır. içıp gidèr. gidèr, çevirmeli baħçeye yètişèr. bekçiler nöbet tutèr. **62** bekler, baħèr bekçiler nasıl nöbette uyħiye daldilerse fırsatını yaħalèr, anahtarleri alèr, kapileri açèr, **63** kırhınci odede hezar bülbülini alıp yallah, arħasına baħmeden kaçèr. bu gelèr, gelèr, gelèr, eve yètişèr. **64** onler de uyanèr, baħèr ki hezar bülbüli yoğ. pèşine düşèrler. dèrler, kan, hicran siz burde kimseyi görmedız, **65** hezar bülbülini kaçırmişler, yardım edin. dèr, haydèèè siz bana kanle hicran dèrsız, o bana yağle pekmez dèdi, yolınıza gidın. **66** biraz daha gidèrler, bu defa kurt kurt, koyun koyun, kimi gördız, kim burden geçti? kurt dèr, yolınıza gidın, **67** budır yèdi senedir oti benim önime, eti koyunun önine vèrmişsız, kimdirse gitsın, kurtılsın, biz kimseyi görmedıh. **68** èpèy gidèrler, bu defa tikene sorèrler, kimi gördın, kimdi? dèr, siz bana tiken sölèrsınız, o bana gül, gülistan

söledi, işize baħın, **69** kimse gitsın kurtılsın, kimseyi görmedım. kimseyi göremérler. çocuħ gelér, bülbüli odeye bıraħér. **70** bülbül öter, her sırrı bilér. her şeyi bilér. yaşı kari yine gelér, baħér ki hezar bülbülini de getirmiş. geri dönér. **71** dér, çocuħ geri dönmiş, hiçbir şey olmemiş, sağdır, hezar bülbülini de getirmiş, ben daha gitmem oreye, **72** hezar bülbüli her şeyi bilir, onlere söler. hezar bülbüli bunlere söylér, bu yaşı kari casustur bureye gelmiş, **73** senın tèyzelerinle pılan kurmuşler, senın bereber ave gittiğın adamlar senın amcalarındır, babandır, **74** annenizi yere gömmüşler. her şeyi bilér. bunlere söylér. bunun yèngeleri dér, daha biz ne yapaħ, bu defa de yemege davet édaħ, **75** zehir koyah yemege, ancaħ éle kurtılaħ. kapının öninde yole kuyi açérler, kazérler, üstine de kilim serérler. **76** zar kilimi serérler ki görmesın, düşsın tuzage ölsın. yemege de zehir koyérler, buni yemege çağırérler. hezar bülbüli bune söylér. **77** dér, sen gidecaħsın, evın öninde tuzah kurmuşler, etrafine, üstine kum atmışler, ħali atmışler, bu babandır, **78** diyerleri amcalarındır, anneni topraħe gömmüşler, gelen gechen tükürér, sopayle bi tene vurér. **79** dér, sen de bi elma al, soy, mendilini de al, annene selam vér, mendille yüzini sil, elmayı de vér, éle geç, git. **80** dér, senın tazin yolın neresinden giderse sen de orden git, hangi yemeği yérse sen de oni yè. **81** tazi hangi yemeği begenirse oni yè, başka yemek yeme. hezar bülbüli her şeyi söler. yemek yapérler, hazırlıħ yapérler, **82** bu çocuği yemege çağırérler. çocuħ gidér, yollere kum sermişler, ħali sermişler. dibi tuzahtır da. **83** çocuħ gidér, annesine yétişér. herkes yüzine tükürér, deynekle vurér, **84** bu cebından mendilini çıkarér, annesının yüzini silér, elmayı soyér, annesine vérér. tazi nérden giderse bu çocuħ te orden gidér. **85** bunler dér, yolın ortesinden gel, çamurden, taşlıhten gelme, kirlenme, incınme. bu çocuħ dér, bi şey olmaz. **86** bu çocuħ tuzagi, kuyiyi de geçér. gidér, eve girérler. bi sifre getirip kurérler, sıfreyi donatérler. **87** tèyzeleri dér, hadè yemege başleyın, yiyın. tazisini de yanına götürér. **88** tazi yemekleri koħlér, hangi yemeği yérse bu çocuħ te o yemeği yér, başka yemek yémér. **89** tèyzeleri dér, o kadar yemek hazırlemişliħ sana, sen köpege baħme, hayvandır, anlemez yemekten, **90** o yemeği sevmişse bıraħ yésın, ama sen bu yemekleri yè. bu çocuħ dér, yoħ, benim tazim hangi yemeği yérse ben de oni yérım, başka yemek yémem. **91** yemeğini yér, dönér, eve gelér. hezar bülbüli dér, bu defa sen yemek hazırla, babanle amcalarını çağır, üç kardeşi de çağır. **92** biri senın babandır, ikisi amcandır, ama sana söylemem hangisi senın babandır, **93** bureye geldihlerinde babanın adını söylerım, sana gösterırım. hezar bülbüli hepsini tanér. **94** çocuħ bacısına dér, gel yemek hazırlıyah. yemek hazırlérler, davèt éderler. bunler gelérler, üç kardés te. **95** otrérler,

yemeklerini yerler. ondan sonra hezar blbli altın temele, altın rge dr, babanızı tanıdız mı? **96** drler, yoh, tanımrh. bu hezar blbli ocuların babasına her Őyi anlatr. dr, senin **karin** ikiz doırdı, **97** yngelerin o ocuları aldı, bi sandıke **koydi**, suye saldı, ocuların yerine iki tene kpek **koydi**, **98** bi deyirmenci ocuları bytti, sonra bunler geldi, sizin kyın **karşisine**, ev yaptı. durum bl bledır, bu Őekildedır. **99** senin ocuların bunlerdır. isimleri altın rk, altın temeldır. ocuların amcaleriyle, babası ocuları alıp eve gelirler. **100** atlere arpa vrerler, ama su vrmrler. **kadınleri** getirip bu atlere ayalarından, bacalarından balırler, **101** sonra atların ipini aerler. atler suszdırlar ya, hepsi suye **koŐerler**, bu **kadınler** pare pare olrlr. **102** sonra gidip ocuların annelerini de topraten ıarıp getirrler, yedi **kalıp** suyle yıayıp temizlerler. hikaye burde bitr, allah dinleyenlerden razı olsun.

18

Adı Soyadı : Gökmen DURGUN

Yaş : 32

Doğum Yeri : ELAZIĞ/Kovancılar

Konu : Balık

1 ben yedi yaşındeydim babam vefat etti. ondan sonra işte bèle bi on yaşlarındedi. dayılarımız, **2** amcalarımız hepi onlar gelérdiler adaya. adaye gelérdiler, bu adade sebze mebzze ekérdiler. **3** o zaman gelérdiler, biz onlardan bereber gelérdi. benim bi tene olta vardı, dip oltasi. ‘bi tene. **4** ondan gelérdim, gidérdim. hęc te boş gitmérdim ha, o zaman. turna yaħalérdi zaten. **5** sazane hiç gelmezdi. iki kilo, üç kilo, bés kilo, on bir kilo. on bir kiloluħ turna yaħalamışım. **6** yani on dört, on bés yaşlarında felan. şimdi daha kış, bèle kar yerde var. namazde kalħardı, sabah namazında. **7** namazde kalħardı. olta mi vardı eskiden, bizde olta yoħtu ha. **8** topli ine, masurá ipi, çubuħ. gelirdi, solucanımızı yaħalardı bi önceki günden. **9** saba erken solucanımızı alırdı, toplu ineyi eger, masure ipine bağlardı, gelirdi buraya. **10** gelirdi her birimiz bi poşet baluħ yaħalardı, benle halam oğli. namazda ha. **11** herbirimiz bi poşet balığımızı yaħalardı giderdik eve. ‘tiro balığı, turna. tiro çoħ lezzetlidir. **12** kışın de baluħ lezzetli olér, taze baluħ. burde tutérsın, öğleleyin götürérsın, evde pişérsın, yérsın. **13** bizim buranın, adanın suyında turna çıħér, sazan çıħar, yayın balığı var.

14 yayın balığının bi deyişik cinsi var burda. tostos déruħ biz burde. he, tostos déruħ. tostos çoħ büyük olmiyor. **15** baħ, o tostos dediğim çoħ büyük olmér, en fazla bir kilo, iki kilo. ‘en büyügi iki kilo gelér unın. **16** çoħ güzeldir. inan ét ki burde hastalıhli olanlar bazen onu tutup götürérler. hastalıhlere de şifa geldiği söylenir. **17** hani hastaler götürér, dér, hani biz diyerlerine edeméri, gene buni yiyebiléri. ağır deyil eti. **18** çoħ lezzetlidir. kılıcı ta yoħ, tikensizdir. u tostos dediğim baluħ tikensizdir. tostos siyaħtır. **19** öle esmerımsı bi rengi var, siyaħ. ağzi böle büyüktür. sırtında da diken vardır. kulaçları dikenlidir.

20 é sazan çoħ büyük olur. ‘yirmi kilo, otuz kiloya kadar sazan çıħér. rengi sarıdır. aynali sazan dérlér zaten, rengi sarıdır diye. ağzi büyüktür sazannın.

21 é turna da var burde. a burde yirmi iki kilo yaħaladiler, benim gözümün önünde. yirmi iki kilo. **22** bële o serpme tor var ya, serpme tori adam bële bi atti üstüne, bële ‘kucaħledi. vay anam, **23** dedim bu nedir? adami bële bi sallér suyun içinde, su az. he, a burdan su çektiler, orde benim amcam gilin tarleleri var. **24** su çektiler, kuruttiler bu suyi. baluħ açığe çıħti. serpmeyi nasıl atti adam üstüne, kucaħledi böle suyun içinde, **25** bi uni boğér, bi uni boğér. çıħardi valla aħırı. **26** turnanın gümüş rengi gibi parlaħ bi rengi vardır, kafasi u’zuumundur böle, uzundur, böle ağzi de büyüktür. **27** onun asıl ismi tatlı su köpek balığıdır, onun ismi çoħ vaħşı olduğı için, baluħlere saldırıyor o. **28** tatlı su köpek balığıdır bi ismi. bizim köyde kuri kafe dèrîħ. uzundur, büyüktür, **29** kafesi de büyük, öle serttir, kuri kafe. onun bi de deyişik bi cinsi var. ayni o cinstedir, deyişiktir, **30** é ó de küpelidir, ayni cins. belki sen ayırt edemezsin ħa. ayni cins, onun kafasi deyişiktir, **31** bunun kafasi deyişik. küpelinin tadını ben turnaye göre daha çoħ seviyorum. **32** ‘çoħ lezzetli oluyor, küpeli var ya.

33 şabut böle yılan balığı gibi uzun olur. eti siyaħtır. dışı siyaħtır, etının içide bële bembeyazdır. **34** yumuşacıħ bi eti vardır onun. yumuşacıħ bi eti vardır. kılçılıħ mılçılıħ te yoħtır. hiç kılçılıħ mılçılıħ yoħ. **35** abè inan ét ki ben sekiz dokuz kiloye kadar de yaħalemişim. benim kardëşim var, onun büyüğünü yaħaledi, **36** yanè böle bi on kiloye yaħın. çekti suyun içine ‘ħa. çekti suyun içine, kardëşimi zor yaħaladıħ. **37** o kadar güçlüdür. bi olta ipi var, örgi ipi dèriħ, normalde onun kalınınle yaħalèriħ biz. en kalını ha, **38** örgi ipinin de en kalını. normal misina ipini koparèrler, dayanmèr. örgü ipi, kardëşim asıldı, **39** baluħ asıldı, kardëşim asıldı. **40** kardëşimi suya çekti, biz zor yaħaladıħ. bi kırtık kaldı ki gide ha. he, o kadar güçlüdür. **41** suyun içinde var ya, aħıntıye vèrdi mi kendini, eyni olèr köpek. dā yaħalİYemèrsın, çıħaremèrsın. **42** uzun olèr bële. baħ, en kalını a bu kadardır, ama uzunluğı de çoħ uzundur.

43 burde kaya balığı var. küçüktür, hiç büyük olmaz. en büyüği yüz ğıram gelir belki. rengi esmer, çillidir. **44** akvaryume atèrler, akvaryum balığı de dèrler yani. bunun amaci, kaya balığı sudaki pislikleri yèr, temizler. çöpçi balığı dèrler ha, bune.

45 ondan sonra bu inci balığı dediyımız, küçüktür, zerdik dèruħ biz burde. büyük olmaz. **46** aslında bunun amaci balıħların yèmlenmesi için ħa. turna dediyımız balıħ var ya, onlar bunlari yiyor. **47** küçük balıħlari yèmlèsın diye buni atmışler. ‘çoħ lezzetli bi baluħtır. èèe kaç ğıram gelir? **48** elli ğıram, atmış ğıram. rengi de ayni turna balığı

renginde bèle gümüş, parlağ bi rengi vardır. **49** ne kadar dösen o kadar hoştur. yemesi bayağı bi lezzetlidir, ama küçük olduğu için temizlemesi çoğ eziyetlidir.

50 sari balığ. sari balığ sarıdır. küçüktür böle, en fazla bi kilo gelér. kere balığ te ayni. birinin rengi keredir, birinin sarıdır. **51** ayni cins. en fazla bi buçuğ kilo. ayni cins, ikisi de en fazla bi buçuğ kilo. **52** sari balığ biraz daha lezzetlidir. kere balığ mil yediği için mil koğar. kere balığ gölde olduğu zaman mil koğar, **53** ağar suda olduğu zaman çoğ lezzetlidir. sari balığ biraz ot yer. ot yediği için biraz daha lezzetlidir. **54** kere balığı biz elle yağalıyoruz biz bunları. nasıl? bunlar bèle yüzdüğü zaman keyaların dibinde yüzer. **55** keyaların dibinde yüzdüğü zaman biz bèle ellerımızle var ya, **56** şimdi ellerımızle paçalarımızı çevirerih dizimize kadar. nehir az yerlerinde, **57** çoğı yerlerine giremeyiz, zaten yağalasan da duramıyorsun ki, ağıntı çoğ. **58** az yerine girdiğimiz zaman böle elimizi kayaların üstünde gezdürüyoruz. o gezdürdüğümüz zaman böle hani su ağıntısı olur ya, **59** balığ zanneder ki ağıntı benim sırtıma deyér. kaçmıyor hani. bèle birağer kendini. **60** böle zaten kuyruğundan yağalasan yağalıyemezsin, kafasından yağalıyacağsın. **61** kafasından yağalersen tutarsın. kafasından yağalamasan elinden kayar. **62** balığ, èle bi kayğan tabaka vardır. küpeli balığlarında, turnada çoğ olur.

63 bağ, bu kırmızı kanattır. karut deruğ biz bune. èle kupkuridir ha. pek bi lezzeti yoğ yani o kadar.

64 tiro en büyüğü üç kilo olmuş. üç kiloye kadar görılır. abè tironın eti çoğ lezzetlidir. böle var ya yumuşağ bi eti var. **65** yumuşağ bi eti var ve o büyük balığlar da biraz yağli olur. o yağı de katıyor içine, çoğ lezzetli oluyor. **66** rengi de parlağ, bi de koyi esmer bi rengi vardır. tıroyi nasıl çıhardınsa, alabalığ gibidir, **67** alabalığ nasıl tüz bozuluyorsa o da èle tüz bozular. **68** çıhardığın gibi temizlemen lazım. en fazla yarım saat, bi saat kaldı mi dışarda, koğar.

69 gümüş balığı en fazla seksen grım gelir. çoğ lezzetlidir, temizlemesi çoğ zahmetlidir.

70 teğte balığı hiçbi şeye yaramér. hiç, balığ te yémér. ne köpek yer, ne balığ yer. köpek bile yemez. **71** at köpeğın önüne, yemez teğte balığını. oni bi tek balığçi kuşler yer. başka kimse yémér. çoğ dikenli olduğu için yeyilmér.

72 abè torkıran en büyüğü, en büyüğü gelir iki yüz grım. tadi de çoğ lezzetlidir. abè her mevsimde de çıkar. **73** kısım çoğ lezzetli olduğu için kısım tuterler. kanatları tora tağlér. kendi kendine tağlér. o sırtındaki şey, bèle tırtılıdır. **74** o tırtılı olduğu için

çabuğ tağılér tore. hemen tağılér. **75** yav éle bi şey ki, tağılmemesi gereken tore bahérsın tağılmiş yani. hani biz çıhartırken tori kopartér.

76 ben yabayle turna vurmadım, sazan vurdım. yav ben bi sefer bi zürbenın içine rast geldim. **77** gurup gezérler. özellikle yavrulama zamanında çoğ gurup gezerler. bu zürbeye rast geldim, béle bunalıma girdim. **78** ben yabayle bi tene vurérdım, bész tene yanımdan geçérdi. her biri de bész alti kilo. **79** o fırsat adamın eline sezonde ya bi sefer geçer ya geçmez. é zürbeye geldim. sabağ namazıdır, **80** yéni, gün atér. béle dā yéni yéni görebilérsın. tam göremérsın ha. keranlığ yéni atti işte, aydınlığ. **81** dā suyi böle gördın göreceğsın, a vudır gelérler. éle özel yapım yabalarımız var bizim. **82** biz onlardan gelérîğ, normalde yabalarla vursen olmér. béle kancalarını kenarlı yapıyoruz. **83** girdiği zaman bi dā geri çılmasın. oni béle ispiral şeleri var. düzeltérîğ, yaptırérîğ, özel, sanayide. **84** yani vurduğun zaman bi seferde çekemérsın. çektiğin zaman kaçabilér.

85 aşağıde bizim sebzeler vardı. o zaman geldi ağmet abé gil, sofiler. ilk defa ağmet abé balıge gelér. **86** balıge elni vurérdi, dérdi, ayyyy. geldi, ben tor atmışım. ağıntiye vérdım, üç tene, dört tene küpeli balıgi çıktı. **87** é bunler de geldiler, dip oltesi attiler. aradan béle yarım saat, bi saat geşti. baluğleri temizledîğ. **88** ağmet abé hiç dayanmér. olteleri gere o çeke. geldi olteleri kontrol édér. **89** ulan bi bağtım bağırmeye başledi: ula ha ula, ula ha ula. ula bi bağtım, ömer bi kaçér, vay anam. **90** topuğları götine degérdi arğadan. ağmet abé dédi; hadi ordan, ben çekecam. dédım, **91** ağmet abé sazanın ağzi çoğ incedır, ağzından çıhar hemen, acığ, dur, biz buni yiyah, kaçırmiyah. **92** dédım, sen çek, yahıne gelsın, ben além. suyun içine girdim, béle sazan geldi. bész kilo ha. **93** bész kilo sazan, kulaçlerine éle elimi geçirdim, kaldırdım.

94 bağ, biz gidiyoruz périye, yahaliyemiyorîğ. yav balığın en zırzır zamanıdır a. yahaliyemerîğ balığ. **95** ulan ağmet abé bu nasıl iştır? dédım, sen gel baan tağıl, öbürlerini ekağ. **96** bi gün ağşam ağmet abénın dayisi oğli, herkes elazıge, biz de ektilğ unleri geldîğ balıge. ulav ağmet abé bi sefer atti. **97** gümüş balıgi tağérîğ biz. oltalere gümüş balıgi tağérîğ. atti ağmet abé. bağ, iki tene kanca var bi oltede. **98** bi tenesiden yahaledi, çekti kenare. ben suyun karışısındeyım. ağmet abé çekti, çekti suyun kenarına. **99** yané yahlaşîğ ağmet abé béle kentın üstinde. nehir ağmış, ağmış o toprağı boşaltmış dibinden, **100** yahlaşîğ iki metre yüksekte. ikiden fazla da var yané. kent béle düz toprağ

parçasıdır, toprahtır yané. **101** ondan sonra aḥmet abé çekti kenare. aḥmet abéden aṣağide balıḥ, bēş kilo. **102** böle hoplér, hoplér, hoplér. dédım, aḥmet abé balıḥ kaça'caḥ. **103** dememlen aḥmet abé iki buçuḥ metreden atladi aṣağı. sana bi şey söyleyem, aḥmet abé de yüzme bilmér o zaman. **104** hiç bilmiyor ha o zaman. bēş kilo balıḡi görđi mi, atladi mi iki buçuḥ metreden aṣağıye. **105** atladi, suyun kenarinde balıḡi aldı mi? éle nasıl kucaḥlamış balıḡi. **106** dédım, aḥmet abé balıḡi at yuḥariye, kucaḡından kaçer. **107** ulan bi baḥtım, o bēş kiloluḥ balıḡi iki buçuḥ metreden nasıl atti yuḥariye. **108** inan ét, normalde bi insan taşı ater, uzaḡe atersın, ama yüksege atmaḥ zordur. Şimdi bēş kilo olur on kilo, yuḥariye. **109** atti, taaaa géri gitti ha. yanine düşmedi ha, 'ta ileri düşti ha. **110** neyse o oltade iki tene gümüş balıḡi taḥmış, biri gitti, birisi kaldi. baḥ, uni de tutti, éle atti. **111** döndiii, kenare geldi. baluḥ suyin içinde deyil, köŐededır ha. kenarde duriyor. **112** baḥ, aḥmet abé atti, areden on bēş yirmi dakka geşti, ben gine karŐideyim, aḥmet abé gine orde. **113** balıḡi çekti mi? neyse gine u de bi dört kilo vardı. éle de'yil? baḥ, dört kilo bi tene daha çekti. **114** on bēş, yirmi dakkade ha. neyse aḥmet abé indi aṣağıye, oni de aldı, çekti. bi de geldi, bi röpörtaj yaptı orde. **115** dēdi a bu büyügi saruḥlidir. büyügi fatihtır, küçügi de bizim ömerdır dēdi. **116** o zaman notérde çalıŐardı. dēdi, notérci ömerdır. dēdi, bi tene de Şimdi gidérım, bobineci ömer.

19

Adı Soyadı : İlhami DEMİRKIRAN**Yaş** : 29**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 şimdî zamanında çoğ ğariban bi adam varmış. adam çoğ fakir bi aileden yetişmiş, çoğ ğariban. 2 yoğluğ içinde büyümiş, ama babası, ailesi éle bi yetiştirmiş ki adam içtiği bi bardağ suyun de yédiği bi parçe ekmeğin de helal olmasına çoğ dikkat édermiş. 3 bu adamın ailesi, adami medreseye gönderérler. en azından dinini öğrensin, dérler. adam gidér, aşırı dindar, dopdoğri bi adam. 4 o şekilde yetişér, ama ‘çoğ ğaribanmış, çoğ fakirmiş. ğariban bile deyil, yané o kadar fakir ha. adam fakir, 5 ama haramé, helale çoğ aşırı özen gösterér. béle işini doğri yapmeye çalışér. 6 gidıp çalışér. işte ücretini belli bi miktarda istemér. dér, allah rızası için benim hakkım neyse vérin. 7 o şekil yapér. tabi sürekli fırsatçiler o adami çalıştırérler. işte bész kazanaceğine bir vérérler. 8 adam dér, demekki benim hakkım buymış, buni bana vérmişler. béle ğariban bi adam. en son gine iş arér. 9 gidér bi bezirganın yanına. bezirgan dedığımız eskiden ipek yolında ticaret yapan adamlar. 10 gidér adamın yanına. dér, ben iş istérım, çalışmağ istérım, bana bi iş vér, ben çalışem. 11 dér, bana maraba lazım, iş te burde çiftliğim var, varyetım var, tarlalarım, hayvanlarım var, burde ev işlerinin hepsinde çalışecağ, davarlere bağacağ bi adam lazım. 12 bezirgan dér ki ben sana yıllığ bi lira vérırım. adam élesine söyler yané. pazarlığ yapmér. 13 dér, tamam, benim hakkım bi lirayse bi lira vér bana. adam bağér, hiç itiraz étmér. bi yıllı’ğ ‘bir lira. 14 yıl’lığ ‘bi lira. adam neyse başlér çalışmeye. adam namazında, niyazında temiz bi adam. çalışmeye başlér, bi liradan çalışér. 15 her işi dört dörtlük yapér. çoğ sağlam, soğ sadık, çoğ dürüst, ‘çoğ delikanli bi adam. tabi béle olince bezirgan de bu adami çoğ sevmeye başlér. 16 çünkü adamın ‘hiçbi hilesi, ‘hiçbi yanlışı yoğ. gidér evinde çalışmeye. gidér, çalışér. belli bi zaman geçér, bir yılı doléèèr. 17 bir yılı dolér, gidér, dér, işte beyım benim bi yılım doldi, benim bi lirami vér. 18 sevinér yané. bi lira alacağ ya, ona sevinér. bezirgan de çıharér bune bi lira vérér. 19 tabi bezirgan de bune bağér, kıymetini bilér, sevér ha. elinde çalışér, ama yemesidir, içmesidir, yatmesidir, üst başıdır, bunlere bayağı bi özen gösterér. 20 bey bi lirasını vérér. dér, al, sen o kadar çalışmışsın, sen hak_éttın. alér, gidér, çıhér yüksek bi dağın tepesine. 21 kayanın üstüne çıhér. dér, ya

rabbi ben eyer helalinde çalıştımse, bu bi lirami helal olarak kazandımse, **22** ben buni aşağıya doğru atecam, gider bu parayı gine bulurım. **23** ben eyer işime hainlik kattımse, ben eyer işimi doğru yapmedimse, ya rabbi bana nasip etme, ben bu parayı bulmeyem. **24** ama der, eyer ben bi yıl boyunca doğru çalıştımse, bi zarar getirmeden adamın işlerini temiz bi şekilde yaptımse zaten o parayı bana nasip edersin, der. **25** o elindeki bi lirayı 'fırlatıp a'ter aşağıya. tabi göz kararı görer nereye düştüğünü. iner aşağı, gider aremeye başlar. **26** arer, arer, arer, areröööer öleye kadar bi türlü bulamér. der, demekki bu parayı ben hak etmemişim, helalinde kazanmemişim, **27** eyer helalinde olseydi, allah nasip ederdi, ben bulurdım. neyse gidip bi sene daha çalışér. yine aynı şekil temiz, dürüst bi şekilde çalışér. **28** bi yılı dolince gider beyın yanına. der, beyım benim vaktim doldi, bi yılım daha geçti. **29** der, benim bi yıllığımi ver, parami ver. adam çıkartér, al der, kardaş. **30** alıp yine gider, aynı dağın başına çıkar. yine elini açér. der, allahım ben bu parayı helalinden kazandımse, **31** ben bu parayı kazanırken kimsenin namusına bahmedimse, işte hiç kötü bi iş yapmedimse, **32** hiçbir yere zarar vermedimse bana nasip et, ben bu parami bulem. **33** dağın başından parayı savurer yazıye doğru. tekrar gider, baher düştüğü yere. arer, arer, arer. **34** o tepeden attığı bi lirayı bulamér. yapacak bi şey yok, demekki bu sene de ben bu parayı hak etmedim, haram katmışım der. **35** yokse allah bu parayı bana nasip ederdi, ben bu parami bulurdım, ben bu parayı buledimse kesin farkında olmadan bi yanlış yapmışım, der. **35** adam o kadar yané dürüst bi adam. üçüncü sene olér, üçüncü sene gine vakti dolér, tamamlanér. **36** gider, der, beyım benim zamanım doldi, benim parami ver. e tabi parasını verér. gene aynı dağın başına gider. **37** der, allahım sen bilérsin, ben bureye niye çıktım. bu param helalse ben buni atarım, gidip bulurım, helal deyil, hak etmemişimse zaten buledim, **38** allahım sen yardım et, gidip buledim, inşallah helal kazanmışımdır, der. sonra parayı o tepeden atér aşağı. **39** tesadüf, gider, o parayı o sene orde bulér. tabi bi sevinér, bi sevinér. üç yıl çalışmış, bi lira para almış. **40** sevinér, havalere uçér. der, ya rabbi sana şükürler olsun, demek ki ben bu sene helal çalıştım, hak ettim, der. **41** neyse gelér beyının yaniné, bey bezirgan tabi, bezirganın yanına gelér. beyım der, sen hindistane gidecahsın? **42** der, he hindistané gidecam, kervani hazırlamışım, ticaret edecam, çıkartér, o bi lirayı verér. **43** der, beyım bu bi lirami al der, oreye gittiğin zaman bana herhangi bi şey al bu bi liraya, benim zaten burde karnım doyér, **44** kafami soğacak bi

yırım var, gelmişim senin yanında çalışırım, a bu bi lirami de al bana bi şey al. **45** bezirgan dër, bi liraye ne gelir ki, bi şey gelmez. yav sen al, yanında olsun, aklında bulınsın, bana bi liralıh bi şey al, herhangi bir şey, ne olurse artıh. **46** tabi bezirgan de kırmër, alër. kesesine koyër onun bi lirasını. tabi yole çıhërler. **47** eskiden tabi develerlen gidërler, kervansaraylerden geçërler, gidërler, en son hindistane varër. **48** ticaretini yapër, tam dönecek bu sefer kendi ülkesine, bahër, çarşıde bi adam, elinde bi sepet, sepetin içinde kedi. **49** bağırër: kediiii, çoğ güzel kedim var, çoğ güzel kedim var, bi lira. tabi bu bi lirayi duynce adamın aklına gelër. **50** ulan bizim bu fakir çalışën dëdi ki bana bi liralıh bir şey al, herhangi bir şey. zaten diyer türlü o fakire elbise, ayakkabi götürër. **51** olur olsun diye bi kedi de olse bi liraye, çağırër adami, bi lirasını vërër, kediyi alër. èle de tavli bi kedi. **52** parasını vërër, bi lirasını, kediyi alër. kediyi alër, dër, buni götürëm, bi liraye anca bu gelir, ne gelecağ, bi liralıh bi şey. **53** yole çıhërler, tabi kaç tane ülke geçërler, bir ay, iki ay, üç ay, bës ay. en son gelërler, işte o güzergahten. **54** orde bi ülkeye gelërler, karanlıh çökër, kervansaraye yetişemërler. **55** bi tene konağ görër, bële güzel bi konağ. bağçesi var, güzel, èle büyük, bi zengin konağı yanè. dër, selam aleyküm. **56** aleykümü selam. yolde kaldıh, işte biz kervansaraye yetişemedih, bizi bu aħşam misafir edebilir misiz? **57** tabi konağın sahibi de çoğ iyi bi insan, zengin, bi süri çalışani var. tabi dër, gelin, bu aħşam bizim misafirimiz olun. **58** allahın misafiri. valla girër, evde otirër. bahër ki büyük bi konağ, sofraya serilër. sofraya bözünü sërërler, yemegi koymaden, **59** sofranın etrafında on bës yirmi kişi var, konağın odesinde. sofranın etrafında sopaları dizërler. şimdi bezirgan korhër. dër, **60** yav beyim hayırdır, sen bizi misafir ettin de yemegi yedırıp èle mi dövacağsın, sopaların anlamı nedir? **61** yav beyim hiç sorme, dër. başımızda èle bi bela var ki birazdan yemek başleyince görürsün, **62** bu sopalar niye bële sofranın etrafına dizılmış. tabi sofrayı serërler, **63** yemegi getirërler. otirmeye başlërler, her tereften fareler çılmeye başlër. **64** o orden sofraya girër, o ordan girmeye çalışër. sopalarle vurmeye çalışërler, adamlar rahatçe yemek yiyemër. **65** bi ordan çıhër, bi ordan çıhër. sofradakilerin herbirinin bi elinde bi sopa, bi kaşıh. **66** fareyi mi vuracağ, yemek mi yiyecağ. o konağta de èle bi pıroblem çıhër. kaç aydır fareler istila etmiş, bir türlü önlem alamemişler. **67** işte konağın sahibine bu bezirgan dër ki, hiç kedi mediniz yoğ mi, bunlar bële. yav diyor, kaç tene kedi getirdih, kediler saldırmër. **68** en fazla bi tenesini boğër, alıp gidër. diyer fareler burde kalër. bi türlü baş edemedih. **69** elli tene kedi getirdih, çoğı saldırmër, bazisi kaçër, saldıran de bi tenesini alıp gidër. **70** bezirganın aklına o fakir adame aldığı kedi gelër.

71 bi tene adamine dër, hele **koş**, bizim o kediyi getir, devenin sırtındeydi, kafesin içinde, dër. **72** getir hele baçalım, belki onun faydasi olur, dër. neyse gidêrler, kediyi getirêrler, **73** kediyi nasıl sofranın yanına atêr'ler, bu kedi bi saldırêr, orden bi fareyi boğêr, orden bi fareyi, orden başka bi fareyi boğêr. **74** 'canavar gibi. beş dakka içinde bi tene fare bırakmêr. kedi orde yatêr. **75** 'nasıl bi yêrden fare çıktı mi, kedi 'saldırêr, parçalêr hemen. konağın sahibinin gözleri açılêr, fal taşı gibi olêr. **76** dër, bu kediyi bana vèrecahsın. dër, ben kaç aydır bu farelere bi türlü baş _ edemedim. **77** bi türlü bunların soyını kuritemedim. bezirgan dër ki, vèremem, o benim deyil. 'yoooh, bana vèrecahsın, dër. **78** yav vèremem, başkasının malıdır, benim yanımda çalışan bi ğariban var, ben onun için almışım, dër. **79** yanê benim olse ben sana vèrırım, allah razı olsun, bizi evine aldın, sofranı açtın, bizi bu aħşam misafir ettin, dışarda, karanlıkte bırakmedim, **80** ama vèremem, dër. yoħ, kurtulamazsın benden dër. dër, benden ne istêrsın iste, vèrırım, yêter ki bu kediyi baan vèr, dër. **81** ya ben bu konağı yıhacam bu farelerden kurtulmaħ için ya de bu kediyi alecam, dër. **82** baħ, sen geldin misafir oldın, senin gibi nice insan gelip bu konahte misafir olêr. **83** adam dër, tamam, anlıyorum, ama benim deyil. neyse yemeklerini yêrler, kaħvelerini içêrler. **84** bey dër ki, o konağın sahibi, bezirgana, bezirgan ben bu kediyi ale'cam, yoħsa seni bırakmam. **85** yav nasıl yapalım, nasıl êdelim? diyor, getirelim, konağın sahibi dër, teraziyi koyelim, bi terefine kediyi koy, bi terefe altın koyecaz. **86** yav dër, beyim bu kedi bu kadar êtmez. yoħ, êdêr, dër. benim konağım atalarımın kalme, bu fareler yoħ edecaħler. **87** bi terefe kediyi, bi terefe altın koyecez. neyse, bezirgan baħêr ki iyi bi ticarettir, sonuhte kendisine almêr. **88** bezirgan de iyi niyetli bi adam. kaħêrler, getirêrler, ölçêrler, kedi de bayağı ağır, besili bi kedi. **89** büyük bi kedi. koyêrler, karılığında altın alêr. adam alêr altını, vèrêr kediyi. **90** orden çıhêr, tabi ülke ülke geçıp gelêrler ya, bu altını ne yapacaħ bizim fakir, ne yapacħ. **91** ben bune ticaret yapem, malzeme alem, dër. neyse. **92** geçığı ülkelerden kaç tene deve alêr, bir süri şey alêr, malzeme alêr. **93** işte bir ay, üç ay, beş ay, neyse artıħ o yol ne kadar sürêrse ülke ülke geçıêrler. ticaret yapêrler. en son gelêr, kendi ülkesine. **94** gelêr tam evın karşısına gelince... tabi kervan gelêr. bu çalışan fakir, ğariban adam görêr. sevinêr, koçêr, gelêr. **95** gidip beyim atının yularından tutêr, bey inêr. sarılêrler, birbirlerini sorêrler. diyor, beyim bana ne aldın? **96** bey dër, sana çoħ şey aldım. yav dër, ne aldın? ben üç sene çalıştım o bi lira için, dër. **97** ne aldın, o bi lirame ne geldi? dër, şu ortadaki deveden sonraki, kervan arħa terefindeki kısım senin, dër. **98**

senin o bi lirane bunler geldi, d r. Şu kır  tene deve senin. yav diyor, beyım ben  ariban bi adamım, fakir bi insanım, sen niye benle eyleniyorsun? **99** ne geldi, diyor bi lirame. vallahi d r, kervanın yarısı senin, o ar adaki kır  tene deve senin. **100** yav beyım h ç olur mi, diyor. bi liraye kır  tene deve gelir mi, diyor. **101** diyor ki, allah bi liraye sana kır  tene deve nasip  tti, sen bi liraye bir sene  alıŐtı,  ç yıl o bi lirani g tirdin dağden attın, **102** ya rabbi ben sağlam  alıŐmıŐ miyim, helal  alıŐmıŐ miyim, allah te senin o bi yılda  alıŐtıđımın, **103** işte bi lira senin hakkın deyil, sen daha fazlasını hak  edersın diye allah te sana b le bi Şey nasip  tti. **104** senin o  ç yıl  alıŐmenin karŐılıđı bu kır  deve, allah o bi lirayı kır  deve yaptı senin i in, diyor. **105** yav beyım nasıl olur? d r, sen  ıŐıp dağe, d m r miydın: ya rabbim ben buni hak  etmiŐ miyim? **106** sen işte o bi lirayı deyil, bu kır  deveyi hak  etmiŐtın, allah sana bu kır  deveyi nasip  tti, diyor ki, nasıl oldi bu olay. **107** diyor, b le b le. senin i in bi liraye bi kedi aldım, o kediyi altınle takas  ttim, Şey, **108** kedinin ağırlığında altınle takas  ttim, o altınle diyor, ticaret yaptım, yolden gelirken al v r yaptım senin adına. **109** diyor, işte senin adına yaptığım ticaretle allah sana nasip  tti, kır  deve sahibi oldın. **110** d mek ki sen işini ger ekten  oğ hak  etmiŐsın, hi  h rame girmemiŐsın, hi  k ti bi Şey yapmemiŐsın, **111** allah te senin bir liranle sana ‘kır  tene deve nasip  tti, diyor. işte bi liranın karŐılıđı kır  deve.

20

Adı Soyadı : Yusuf DEMİR**Yaş** : 70**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 sultan kocasi hıdıre bi keçi vèrèr. dèr, götür buni vèr, bana üst baş, elbise bi de yatağımız yohtır, bi kat te yatağ, mesela yorğan, döşek al; keçiye de bereber gèri getir. 2 hıdır keçiye alıp çihèr, şehire gidèr. o zaman kola mola yohti, hoşaf vardı. hoşafçiler husi bèle hoşaf kaynatèrlerdi. 3 teştlere, kazanlere doldırèrlerdi. lokantelerde satèrdiler. hıdır gidèr fırının önne, güzel güzel ekmek pişèr. 4 dèr, kaç tene ekmek yèmem lazım ki bu keçiye sana vèrem? ulan dèr, iyi aħmak bi köyli yaħaledım. ye dèr, istediğın kadar ye. 5 yèr, karnını doyrèr, çekip gidèr. ulan dèr, vèr keçiye aħmak. yanè dèr, bi keçi, iki üç ekmege verılır? 6 ben dèr, keçiye satèm, senın parani getirem. bir kavğa bir döğış, millet areye girèr, ayırèr. keçisini alèr, gidèr. 7 gidèr, bi lokantenın önünden geçèr. baħer ki kebabler pişèr, cani istèr. dèr ki ben kaç tene kebab yiyem ki bu keçiye sana vèrem? 8 dèr, kaç tene kebab yèrsen ye. kebab yèr, karnını doyrèr. keçiye alıp gidèr. ulan vèr parayı, aħmak. aħmak sensın dèr, bi kebape keçi vèri'lır? 9 yine bi kavğa bi döğış. yine millet areye girip ayırèr. millet dèr, herif keçiye satsın parayı getirsin. 10 orden hıdır yine çekèr keçiye. hıdır çekèr keçiye, gidèr. gidèr ama içi yanèr. tabi kebab yèmiş. 11 hoşafçi hoşaf yapmış, kapının önne koymış, bèle kazanlerle. dèr, kaç üsküre hoşaf içem ki sana bu keçiye vèrem. 12 istediğın kadar iç, dèr. hıdır orde de èpeyce hoşaf içèr, canını rahatletir. ondan sonra hıdır çekip gidèr. 13 hoşafçi vèr, keçimi dèr, ama yine ayni şekil çekip gidèr. o zaman otel motel yoğ. gidèr bi evın kapısını çalèr. 14 kadın kapiye açèr, hıdır zorle içeri girèr. 15 içeri girèr, ama görèr ki kadının dostleri var. ondan sonra o sırada kadının kocasi gelèr, kadın dostlerini alèr, dolabe koyèr. 16 kadının kocasi gelèr, bu kim dèr? kadın: bilmèrım, zorla girdi, gitmèr. adam kağ, git dèr. 17 hıdır, gitmèrım dèr. zorle bi kavğa bi döğış. hıdır keçinin bi kılını çekèr. keçi: beeeeeee dèr. 18 adam: o nedir? o benim kalbımdır. dèr, senın kalbın ne dèr? dèr ki, senın karının dosti odır dolapte. 19 açèr ki orde gerçekten. herif alèr, vurèr adami. vurince hıdır dèr, ben gidip seni şikayet èdecem. hıdır epey para alèr. 20 adam, ya bunleri ne yapecem, dèr. kadının dostleri üç teneymiş. sen bunlere karışme, dèr. 21 şu kadar para vèr, ben hallèderım, dèr. tabi parasını almış. gèce olince hıdır bi amele tutèr,

götürüp köprüden suyun éle derin bi yérine atecaşsın ki gelmeye, bağı gelirse senin parani vèrmem, dèr. **22** amele bitenesini sırtlèr, götürèr, suye atèr. geri gelene kadar hıdır bi tenesini daha düzeltèr oreye. **23** ulan dèr, sen nasıl attın ki sen gelmeden bu herif gelmiş, budır yatiyor yav! alla allah, dèr. **24** oni de vèrèr sırtına, oni de götürèr. atèr suye. yav dèr, sen nasıl atèrsın kardeşim, budır senin adamın burde, yatèr yine. **25** herif tabi gidip gelinceye kadar çoğ zaman geçèr. herif tekrar oni de sırtleyıp götürüp getirene kadar sabah olmuş. **26** hoce de tam nehirin kenarına gitmiş, abdest alacağ. nasıl ‘gummm diye nehre atınce hoce buni görèr, kaçèr. **27** ‘vay pezevenk dèr, üç seferdir ben seni getirip suye atèrim, sen kaçèrsın. nèreye kaçacaşsın, dèr. **28** kovalèr hocayı, öldürèr. götürèr hocayı de atèr suye. hocayı de götürèr, atèr suye. dönèr ki ter kan içinde. **29** yav, ne yaptın, dèr. dèr, göturdım attım suye, yine kahti, kaçti, yaħaledım, yine attım suye. vay dèr, sen hocenin de anasını ağlettın. **30** parasını vèrmiş. diyer adamlarin de parasını vèrmiş. sultan dèmiş ki keçiyi götürüp bunleri alacağcın, keçiyi yine geri getirecaşsın. **31** herif döşek alèr, şuni alèr, buni alèr, keçiyi de alèr, geri gelèr. geri gelèr, delikten baħèr ki oooo bunun de dosti var. **32** kapiyi çalèr, dosti gidèr, sandığın içine girèr. yatağ getirmiş, üst baş getirmiş, çoğ para getirmiş yanè. **33** dèr, kari yatağı bu gece sandığın üzerine serip yatecaz. yoğ, herif olmaz molmez. **34** illa burde yatecaz, olur molur derken kavğa édèrler, baltayı bi tene vurèr sandığın üzerine, adami de öldürer. hikaye de burde bitèr.

21

Adı Soyadı : Mehmet Teyyip BAYRAK**Yaş** : 60**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Tahir ile Zöhre hikâyesi, muhtar olarak çalışmaları

1 anlırım, yané benle, sen ne yaptığım nérde ne konuştuh. bu bizim köyde bi tene öretmendır kendisi, 2 u de aynı bu konuşmağ hakkından benden bilgiler aldı, konuşmağ için. ben bu ilk muhtar olduğum zaman bizim köyümüzün suyu azdı, 3 yané kanallarda su var... yérinde çıkan su, béle bi deyirman suyi var, yané dediğim zaman, tam başıne gèttiğim zaman bin, bin bès yüz metre. 4 yérindeki su az kalır. az kaldığı zaman ben buni kanallari borilere yapmağ için gittim şè, il idareye, özel idareye. 5 özel idareye gittiğim zaman, o zaman orda sekreter şèdi, nazif bilginoğli, sekreter beg. 6 èèè başkan de, ilçe başkani de nusret demirkıran, kovancilerin. tabi onun da yani görüşünü alarağ. 7 allah razi olsun, o da bize yardımcı oldu. nusret demirkıran da bize yardımcı oldu, başkan olarağ. 8 gittim şèye, özel idareye sekreter beyın yanına selam vèrdım. aleykümü selam. sordi ne var, ne yoğ? 9 dedi muhtarım. dedım valla ne ola. dedım, mejnuni dağè attiler, dedi, leyla. taşè attiler dedi leyla. 10 ne demek istèrsın dedi. dedım benim su bi deyirman suyi, yané şöle şu kadar, bi deste, büyük su çihèr, 11 bin bès yüz metre toprağ harıkla gidèr. gèttiği zaman orda béle şu kadar, béle bi deste su kalır. 12 bi deste su kaldığı zaman, o ağaçlarımız kuruma halına gelmiş. èèè ağaçlar 'kaç asırlığ dèsem, 13 yané belki bès asırlıhtır. kimse ekildiğini görmedi o ağaçların. çoğ eski ağaçlar. 14 dedım benim leylam, benim ağaçlarımız kuruma halına gelmiş. bu ağaçlarımız kuruduğu zaman zaten oni yetiştirmeye benim ömrüm yetmez. 15 yané ömrümüz yetmez dedım. dedım sekreter beg, sen tahirle zöhreyi de biliyor musun? 16 dedi, yoğ. nasıl bilmezsin dedım. ta'hir vazirin oğlidir, zöhre padişanın kızidir. bunlar birbirine aşık oldular. 17 tabi bunlar aşık olunca, şey padişā gurur meselesi etti, vèrmedi. vèrmeince tabi çoğ sürgün etti, 18 bilmem nètise, en son neticede, şeyi öldürtèr zöhreyi, zöhreyi öldürtèrse, şey estağfirullah, şeyi tahiri. 19 tahiri öldürttèrse zöhre de gidèr mezarının başında iki tene türkü söyler. söylediği zaman mezar açılır şèye söylerim ha, sekreter bege. 20 o de kendini intihar èder. gider ki mezarda ikisi bereber sarılmışler, yatèrler. dèrler padişahım zöhre de kendini öldürmiş gider başına, 21 heyvağ hèy! keşken dèr, ben zöhreyi tahire vèredım. ama iş işten geşti. dedım, 22 sen de benim

köyime gelirsen benim köyümün o güzelliğini görürsün, o ağaçlarımın kurduğunu da görürsen heyvah hey! **23** keşken muhtarın harıklarını yapadım, kanallarını borilayadım, sen de buni diyecahtın, dersin de. **24** baan dediki muhtarım iki harığını ben yapam, bi harığın dedi, biz harık diyoruh ha, bu kanallara biz harık diyoruh, **25** yané kendi şe dilimizde. dedi, bi teneyi de köyli yapsın. dedim köyde hırık kalmadi hırık. **26** hırık dediğin zaman o koyunların, o leğەرler, o leğەرlere biz hırık deruh. zengünler gitmişler, **27** köyde kalan fakirler, ben hankısından para toplayem de o kanallari yapam. dedi, vallah muhtar ben seni sevdim. **28** heee ben seni sevdim, dedi. han bi de dedi ki muhtarım bizim paramız yoğ, para azdır dedi. **29** sekreter bey dedim, devletımız güçlüdür, devletımızın bana veracağ kanallari bir çocuğa, **30** bir baba çocuğuna çıkarır cebinden harçluğ verir, git bakkaldan şeker al, benim kanalların parasi bi çocuğa verilecağ paradır. **31** dedi, valla muhtarım ben seni sevdim. dedim, sekreter beg bi sözüm daha var. **32** 'yoğ dedi muhtar daha söyleme. dedim, yoğ uni de söyleyecām. de hadi söyle, dedi. **33** dedim ben sizden bori talep etmişim, bu boriler bu yapılan kanalların, onlar da başka kanallara aittir, dedi. **34** muhtarım dedi, söz, artarse ben unlari de sana verecem. yané bu şekilde ben yaptırdım. **35** kanallarımız yapıldi, ağaçlarımız da kurumadi. sonra bi kısmi yapılmadi. **36** u yapılmayan kanallari de bu yıl piroğrama aldirdim. buni de geldiler, ölçtiler. buni de bu sene yaptım. **37** şe gitti, nazif bilginoğli ayrıldı. ayrıldı bi tene şe geldi, başka bi tene sekreter geldi. ona da gëttim. **38** gëttum Kendisini ziyarete, dedim ki, içeri nasıl girer girmez, dedim:

39 çiçekler getirdim ariler aldı,

bi güzeli sevdim, kendime aldım,

40 yaram göz göz oldi, sular aldı,

sarma doğtor, yarami sarma,

yarami sarmama sekreter beye geldim.

41 bağ dedi ciddi misin? he dedim, ciddiylim. başkalari de gelmiştiler, tabi sordiler onlar. unlar da gelmiş, başka muhtarlar. **42** muhtarım bi istegin var mi, dedi. dedim, yoğ, benim senden hiçbi istegim yoğ, **43** sadece bugün senin için ziyarete geldim. dedi sen nerenin muhtariydin? dedim, kacer köyümün. **44** muhtarım dedi, bi gün gelip senin çayını içecām. bu şeye gittim, vali bege. giden murat zorlioğli. **45** ilk geldiği zaman hoş geldine gëttim. kendisine hoş geldine gëttim. sordi: nerenin, kim dedi. **46**

ben kendimi takdim ettim, kovanciler ilçesinin kacer köyi muhtari mehmet teyyip bayrağ. **47** kendimi taktim ettim kendine. sordi: köyüz nasıl? dedim, köyüm türk köyi türk. türk dediğin zaman, **48** yanlış anlama dedim, yané zaza, çerkez, bilmem ne, dil ayrı mi deyil, bir tek bayrağı seven, bi ırktaylı, **49** hepsi bi bayrağ sever, yané bunun için ben türk dedim. yané bu yönden söyledim türk, yoğsa ben ayırım yapmırım yané. **50** dedim vali ‘beg. dedi, buyur. sana bi sözüm var, dedim. **51** sözüm var, dedim, oni de konuşayım, siz yoğunsuz, dışarda bekleyenler çoğtur, unların da hakkına sayğısızlığ yapmiyem, dedim. **52** bu kelimemi de konuşam sana, gidem. dedim, dünyaya iki tene geldi, iki tene dediğin zaman biri hezreti muhammet, **53** iki cihan sultani bir güneştir, doğdi, hezreti ömer kız çocuğuni diri diri gömerdi, o keder ki küfürdedi, resulullah gelince bu islami kabullendi, **54** dünyada resulullah geldikten sonra islami tanımayan kalmadi, ama inanmiyen o zaten başka küfür, o inatçidir. **55** akli başında olan dedim, inandi ve inanur. şeye de hezreti ömere de cennetten cebrail müjde geturdi, cennetlik olarak ona müjde geldi. **56** o da müjdelendi. ikincisi ‘türkiyeye a’ta’türk geldi, ata’türk, a’ta’türk. ata’türk geldi, dedim. **57** benim üç tene şehidim var. bir: babamın iki amcası, annemın bi de babası. ösküz kaldiler. **58** babalarımız ösküz kaldi, ama devletsız, bayrağısız kalmadi. **59** ıra’kın askerini amerika askeri karileri diye kullanêrdi, ben undan mi êrkeğim, una yapan bana da yapar.

60 aléykümü selam. ‘gel. bunlar da urfali. hoş geldin. he geç yuğari. sen kusura bahmayasın arkadaşlar çekim yapêrler, benden şey alêrler. **61** bunlari de al, bunlari de konuşturağ. bunlar da urfadır. şey yapêr. kitap bastıracağ.

62 he, u şekilde dedim işte. bahtım ki vali paşa bêle baan... gözünden yaş geldi, gözünden. muhtarım dedi, dorğı sölêrsın, dorğı. **63** senin gibi kişiler olduktan sonra dedi, bu devletımız yihılmaz. evET dedim, bi bayrağ var, iki bayrağ yoğ. **64** devletımızde bi bayrağ var.

65 köyümüz eskiden çoğ karabalığ bi köydi. yané karabalığ dediğin zaman belki de yüz hane felan olurdi. **66** şimdi köyümüz, gittiler yané hepi oğudiler. bizim köyümüzde memur var. **67** memur dediğin zaman şükrü kacar aynı zamanda bizim köyün ileri gelen kişilerdendir, öretmendır Kendisi, aynı zamanda yazardır. **68** bağımsız olarak elazığın, bin dokuz yüz yetmiş dörtte belediye başkaniydi, bağımsız olarak. **69** bağımsız olarak belediye başkanlığı yaptı. êêê bi de şe var, bizim müfettiş var, şe avukat var, savci var, yargıtayda. **70** hep memurdırlar yané. en küçük memurumuz öretmendır. yüz

hane vardi. a bu durumda elli hane, otuz hane. **71** yazın elli hane olur, kışın otuz hane. yav eyitim göçi éle. yané bizim burdan bunalıp ta köyi terk edenler yoḥ. **72** burasi toplamadır, benim kökenim de urfadan gelme. kere geçi aşiretından. erturul ğazinin torunlarındanim. **73** ya benim gelin de urfadan getirdim, bi gelinim de urfalıdır. kökenımızdır. amca çocuhlarıyuḥ. **74** kökenimden getirdim. baḥ hılamilerim de gelmişler. benim hılamilerim.

75 kardêştirler, gelinimin bu şeyidir, babasi, bu da amcasıdır. bunlar yeni geldi ha. tam tesadüfen siz geldız, **76** bunler de yeni geldi ha. dorĝi dürüs te sormadım ha, sizim bu çekımden dolayı. iyisin? canın saĝ? **77** kusura baḥmayın béle. allah razi olsun.

78 büyükler anlatırdiler da. bu zöhre. anlattım ya. zöhre padişanın kızıdır. tahir vazirin oĝlıdır. **79** vazir ölr. vazir ölrse tahiri de padişa büyütür. bunlar birbirinin kardêş olduĝuni bilirler. **80** he, bunlar birbirinin kardêş olduĝuni bilirler. tabi gel zaman, gét zaman. bu top mi oynérmişler yani, **81** top oynarken topi gétmiş, Piré kari, bilmem ne kari, gitmiş, evine düşmiş. **82** démiş, pice baḥ, sen topi attın evıme düşti. démiş, ben niye pij olam, ben padişanın oĝliyım, sen nasıl bana pij dèrsın? **83** sen niye padişanın oĝli olasın. sen vazirin oĝlisın, dèr. sen vazirin oĝlisın. **84** zöhre padişanın kızıdır, senin hiçbi şin deyil. o démede kendine éle, içine éle bi atêş düşér. **85** halla halla, dèr. bi kuşku düşér. kuşku düşérse topi bu sefer Kendisi atér. zöhreye dèr, git sen getír. **86** zöhre giderse ayni tahire dedıĝi lafi bu sefer zöhreye solér. zöhreye de bi kuşku düşér içine. **87** bunlar en sonunda soruşturer ki gerçekten élemiş. işte bunlar orda birbirine aşık olurlar. **88** aşık olurlarse é tabi padişa farkına varér ha. padişa bunun farkına vardıĝı zaman sürgün éder. **89** mardine gönderér. kaç yere gönderér. en sonda dèr ki, tahir üş tene türki söle, yalnız zöhreyi katma. **90** zöhreyi katmasa... fızıl baço varmış, fızıl baço. fızıl baço şeye haber véurur, zöhreye. **91** dèr, zöhre baban seni tahire vérecaḥ. o gider, béle perdenin deliginden baḥar. **92** baḥarsa tahir nasıl görürse zöhreyi katar. kattıĝı an bunun başını vururlar. o zaman şe dèr ki, zöhre dèr ki:

93 havada uçan kuşlar,
yèner yaynayı ölçer,
alla babama ömırlér vérsın,
tahiri baĝışlar

94 ‘vurma, diyene keder tahiri vururlar. tahiri vurduğı zaman, tabi tahiri gömerler. zöhre kırh gün, kırh gece ağlar. **95** en sonunda dër ki, tahirin étinden getirin, zöhreye, zöhreye yêdîrîn ki uni unuda. **96** getirîrler, yêdîrîrler. küfte yaparlar.

97 oy tatarlar tatarlar,
hele bağ, oğ atarlar,
helepte, çarşide geçi eti kurtulmuş,
tehir eti satarlar.

98 sezer yanê bu. hak aşıkıdır ha. bunlar hak aşıkıdır. tabi yemez, o eti yêr mi, adam şê olmiş. en sonunda işte gider bedenden, **99** bağçasi bedeninden atlar. arhasında Kendi şeleri var, cariyeleri. bêslemeler diyah işte. **100** kızım dër, siz gidin orda oynayın, birağın beni halıma. onun saçı, örüğü çoğ büyükmiş. o şeyi, nedir, **101** berberler şey yapar unlen, ustura. usturayı saçının örüğüne birağır. **102** gider mezerin başına. iki tene türkü mezarde sölerse mezer açılır. açılırsa o Kendini intihar êder orda. **103** padişaye haber vêrîrler. heyvağ hêy, dër. keşken dër, işte o zaman ben zöhreyi vêredım tahire. **104** bahêr ki sarılmışler. o zaman orda fızıl bağoyi getirîrîn. dër, kesin. fêsatlığ yapêr ya. **105** fızıl bağonun da gözi zöhrede var, kendisi almağ istêr. sebep olan fızıl bako. fızıl bağoyi de öldürttürîrler. **106** hevET çoğ aşıklar var. aşıklarımız, leyla var, mejnun var, ferhat var, şirin var, var da var yani. **107** o şiiri, orda şê varmış, kevranciler. bunlar o şeye giderken, mardine. **108** sarayın karşısında çadır kurmuş. neyse orda şê getirêrler ona, çerçicilik mi yapêrler, bi şey getirêrler. **109** neyse. işte orda oni söylemiş. uni dêmiş ki, orda o zaman dêmiş daha.

110 köşk misin, kevran misin,
mardine varar misin,
bir barmağ mektup vêrsem
tahire vêrîr misin?

111 o, orda bi tenesi saz çalarmış, u da aşıkmiş. u anlamiş.

112 köşkım ben, kevranı ben,
mardine vararım ben,
bir barmağ mektup vêrsen,
tahire vêrırım ben.

113 işte o zaman gider, kevede, dâ tabi orda ne dêrse. işte nêrden geldım, şêdır. orda sazından oni şê êdince, tahir benim, dër. **114** orda mektubuni alır, oğur. mektubi

oğuduğu zaman d r, tahir daha benim ferim kesildi, **115** dayanamıyorum, mektubi ağşam aldın ağşam gel, saba aldın saba gel. o zaman mektubi alır, gelir, sarayın etrafında iŖte buni s ler:

116 oy mardinden mardinden,
dolaŖtım dam ardından,
soyundum abdal oldum,
Ėanz renin derdinden.

117 o zaman iŖte pencireyi ağar. Ŗerit, neyse biz Ŗerit d ruğ. bu Ŗ den kendirden  rilmif. uni salar aŖaęı. dediğine g re ondan  ığar yuğari. **118** iŖte o zaman fızıl baÇo ‘tekrar padiŖaye Ėeber v rur. tahir gelmiŖ, iŖte o zaman tahiri yoğ  derler. **119** tahir d r da, oy mardinden mardinden, oni tahir s ler. oni bilm rım. yoğ oni bilm rım, unutmifim. **120** oni s ler, he padiŖaye s ler. ikinci s ler.  c nci de nasıl ‘z hreye g zi tağılırsa z hreyi katar. nasıl katınce tahirin baŖı gider.

121 mesela nasımı. bağ mesala nasımıyi y zd rdiler. h kim, o zaman h kim d r ki, nasımıyi y z n, kani kime degerse oni de kesin. **122** n reye degerse oni kesin. nasımıyi y zerler. nasımıyi y zdığleri zaman kani gider hakimın barmağına d Ŗer. **123** evET d r, hakim karar v rur, nasımıyi y z n acımadan, kani kime giderse oni de kesin, karar v renin barmağına d Ŗer, **124** barmağını sağlar, kesmemesi i un, insanların canına kıymadan canını kestirir. he buni de nasımı s lemiŖ. **125** daŖlattiler nasımıyi. nasımıye daŖ atarlar. bi tenesi de  i ek atar.  i ek attığı zaman nasımı bağırır. **126** d r, yav nasımı ben sana ne yaptım, ben sana  i ek attım. **127** unlar benim halımdan bilmezdiiler, unlar daŖ attiler, sen benim halımdan bildın, o  i ek ondan bana ağır geldi. evET  ledir. onlar hak aŖıkidır.

128 b lb l aŖıktır g l ne,
g l de aŖıktır b lb le,
b lb l konar g l dalına,  ter g l ne,
g l de a ılır b lb l ne.

129 bağ g le  t r, g l de ona a ıl r.
ben de aŖıkam o yara, yar da bana,
ben yardayım, yar bende

130 gelsin erzail,  l mden korĖum ne
o da erzailin g revidir, kime ne

131 bu şiir benim. bu bana ait. evet, bu bana ait. o da bana ait. o karşı köyden gelirsın, o da bana ait.

132 çiçekler getirdim, ariler aldı.

bir güzeli sevdim, kendime aldım.

133 yaram göz göz oldi, sular aldı.

sarma dohtor sarma, yarami sarma.

yaramın tabibi sen deylsın.

134 bahar geldi, geçti, çiçekler açtı,

gönül bağçası kurudi kaldı,

yaralarımı dikenler sardı,

135 sarma dohtor, sarma, yarami sarma,

yaramın tabibi sen deylsın.

136 dohtorlar geldi, yarami sarmayá,

yaralarım azmış, melhem kar étmez,

dohtor yaramá çare bulamaz,

137 sarma dohtor, sarma,

yarami sarmaye, şahım gelsın,

yaramın tabibi sen deylsın.

138 bu da bana ait. he kurban. buni sekreter bege de söledım, vali bege de söledım. bi vali görmeye gittiğim zaman, ikinci seferine. **139** zaten bana dedi ha, bu kapi sana her zaman açıhtır. ben şesız giderim oreye. giden murat zorli oğli. **140** ona şesız gidérdım, randevusuz. hatta ona şapka götürdım, sekiz köşe. burda olsaydi fotoğrafını size gösterirdım. **141** içerdedir, isterse getirttirem. o da şapkali fotoğraf. ikimizi çekti, bana hediye etti. toplantıye geldiği zaman kovancilere, **142** yüzbaşı bizzat Kendi dedi. dedi, sen vali pašaya ne yaptın, seni çoht sevdi. içeri girduht, ben, kaymakam, vali. **143** kaçır köy muhtari gelmiş mi, dedi. kaymakam dedi, vali paşa, valım bah odur ha. **144** orda ben kahtım, teşekkür ettiğim zaman dedi, fotoğrafımız durı'yor? yav dedi, sen gine yakışılısın. **145** dedım o güzellik sizindir ha, ben saan kurban olam, **146** sen güzel olmasan beni güzel göremezsın. ona gine söledım. dedım:

147 çiçekler getirdim ariler aldı,

bir güzeli sevdım, kendıme aldım,
148 yaram göz göz oldı, sular aldı,
 sarma doğtor sarma, yarami sarma,
 yarımın tabibi sen deyilsın, vali pašama geldım.

149 beni kucağladı. hem sekretere söledım hem one söledım. kaymağama da beıle söledım. gittım kaymağamın ziyaretıne, yané şeye. **150** dedı ki, ya hanımı de içerde. güvenlikçiye dedım. polise dedım ki, elçiye zeval yoğ. **151** sen gir içeri, de ki, kaymağam bey kaçer köy muğtari gelmiş. dedı ki, hanımı içerdedir. **152** söyle ki, hanımını de ziyaret edecem müsaade ederse, müsaade ederse ben gelem. gelsın dedi. **153** içeri gittım tabi, hanımına. hanımı de lise öğretmeni olması lazım. o zaman ona beıle söledım:

154 çiçekler getirdım ariler aldı,
 kaymağamım bi güzeli sevdi, kendıne aldı,
 sarma doğtor sarma...

155 oni de o şekilde ona söledım. e tabi datlı dil konuşursan... beni nusret demırkırandan, bizim köyde mütehhitlik yaptı, **156** şenovali memeT ali onlardan beni sorasın, kaçer muğtari nasıldır diye. unlar size anlatırlar. **157** yani ben hangi daireye gitmişim, gerçekten geri gelmemişim. bu yeni valiye, şimdiki vali geldi, **158** onun ismini unuttum bu dakká. ben gittım randevi aldım, 'özel idarede. bizi şey yaptı, kabulledi. **159** gittığ, görmeye. gittığ, tabi orda dedi ki, ali şiş sekreter, müdür, dedi, gel, muğtarlarımın ne şeyi varse yaz. **160** tabi hepsi yazdırdı. hepsi yazdı. dedi, benim bu var, benim şu var, benim bu var. **161** bana sordı: muğtar, dedi, senin ne istegin var? yalnız içeri girerken Kendine dedım ha. içeri girerken, **162** vali pašam şapkamı başımdan alam mı, yoğsa kalsın? sen bilirsin. sen bilirsin demek, yané konuşmağ için, **163** bi kendini tanıتماđ için, yané sayğısızlığ iyi bi şey deyil, bi daireye girersın. **164** şapkami başımdan aldım, kodum ureye. bana sordı. dedi, muğtarım senin ne istegin var? **165** dedım, vali pašam, dedım, nesrettin hocaya sormuşler: hocam helva yer misin. dedım, hoca ağlamış. **166** hocam sen niye ağlıyorsun, biz sana helva yer misin, dedığ, sen ağladın. ya desedın, ben yemırım, ben ona ağladım. **167** benim isteklerım var, kimi isteklerimi de sağ olsun kıovancılar kaymağamı yaptırıyor, **168** kıovancılar kaymağamının ğıyabında, sizin huzurlarınızda kıovancılar kaymağamına teşekkür ede'rım. **169** kendisine dedım, ben sadece sizi bureye ziyaret etmeye gelmişim, ben bugün sizden bi şey 'hiç istemeye gelmemişim. **170** beıle bağtı dedi, muğtarım teşekkür

ederim. u diyer muhtarlar orda ‘çoğ. ya biz de dedi, önceden biz de ziyarete gelmişliğ. **171** dedim, ben de gelmişim, ben kovancilerde Kendisini... evet dedi, muhtar beni ziyaret etmişti. **172** yané ben orda ziyarete gittim tabi. evet orda her ne keder görsem orda da şe ettim. **173** evet, öndan sonra şapkami verdim Kendisine. dedim, vali pašam bu şapkayı başına vurur musun? **174** béle aldi, bahti, bahti. dedim, vali pašaaam o kir degil ha, o ‘terdir ter. o, muhtarın teridur, dedim.

22

Adı Soyadı : Mehmet Teyyip BAYRAK**Yaş** : 60**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Karışık

1 askere gittim. aynı zamanda bizim amca kızidir. üzük tahtıh, ben askere gittim. acemi birliğim benim balıkésirdi. 2 balıkésirden bandırmaya vérdiler. bandırmaya vérdiler, bandırmada bés aylıh askerdım. 3 bés aylıh askerdım bi mektup geldi. dédi, senin nişanın géri étmişler, başkasına verecahlar. 4 kırbıs savaşinde, bin dokuz yüz yetmiş dörtte. neyse beni askerden kaçırılmaz, ben filar éttim. 5 firar éttim, kaçtım, geldim. geldim köye, nişanlımi başkasına vérmışler. 6 kaçırđım. kaçırđımsa tekrar döndım. askeriye döndım. yani burda, hani savaştan kaçılmaz. 7 dönene dédi, şe dédi ki, kurmay albay, tümgeneralin yerine baherdi. komutanım dédiler, şey gelmiş, filar. 8 beni çağırdı yanına. niye dédi, filar éttın? savaştı dédi, filar édenın cezasını, dédi, sen biliyor musun? 9 biliyorum komutanım, dédim. nedir, dédi. dédim, ya iptir ya kurşundur. 10 askerden filar édenın, savaştan filar édenın cezası ya iptir ya kurşundur. şimdi ben savaştan kaçmadım ki. 11 ben savaştan filar étseydım, dönmezđım. türkiye dédim, 12 altın olsa benim için ne yazar ki, kırbıs alınsa ne olur, alınmasa ne olur. nasıl dedi, ulan sen ne biçim laf konuşérsın? 13 komutanım dédim, bah, ben askere gelirken üzük tahtım. ben geldim bureye bés aylıh askerdım. 14 beni bandırmaya vérdihleri zaman, burda bi mektup geldi, dédi, senin nişanlı başkasına vérerler, géri étmişler. 15 izin istiyedım, dédi. dédim, komutanım izin istesedım sen izin vérmezđım. savaştı kesinlikle izin verılmaz. 16 ben de eve kaçtım, gittim köye. gittim, eve kaçırđım, eve bırahtım, bah döndım, geldim. ben askerden kaçsadı daha gelmezđım. 17 daha eve bırahtım, şimdi ben dā kuvvetliyim. yani daha belim pektir, dédim. çih kapiye, dédi. 18 yalnız beni mahkemeye vérmıştiler, bés gün yattım. o da albayı küçük düşürme. 19 he u şede üş gün yattım. he, yani unı de yaşadıh. askeri ceza evinde bés gün kaldım. 20 bés gün kaldım, ama o da askerliğime hiçbi zararı olmamaş şeyiyle. 21 u da dédim ya, albayı küçük düşürmesından. é şimdi askerden gerçekten de firar édılmaz yané. 22 şimdi bi devlet var, iki devlet yoş.

23 ben köyde şe yapérım, reşberlik. reşberlik dédiđın zaman arpa, buğda, sebzeçilik. ekseri sebzeçilik. 24 davar var. su, benim artizyendur. eskiden ahar sudi.

sular kurudi. sular fazla kalmadi. **25** sularımız kurudi, şimdi benim artizyendir, iki tene artizyen var. bu artizyen dediğin zaman, bi gün gittim şeye, bu yuğarda bi artizyen vurdum. **26** yuğari dediğin zaman bu yuğari yazide. tadaş şe çekmer alahtirik. direk vermeler o zaman. **27** ya diregi ya telni kendi paranlan alacaşın ki oreye direk çeksın. **28** ben bi kaç tene şe vardı ondan sonra, bu memed aslan, o şede uzun hat, müdür. gëttim adam hëç orali olmadı. **29** yavuz bey vardı, müdür. yavuz beyın yanına gittim. dedim, müdürüm ben artizyen vurmuşım, **30** siz de çekmërsız, benim çekme gücüm de yoğ. **31** oni bana çekın dedim, bi yardımcı olun. dedim, benim gücüm yoğ. dedim ki, ben buni borca vurdurdum, **32** vuran adam bana borca vurdi. dedi ki, burayı vur, sana vuram, burdan kazam, bana vër parasını. **33** dedim ki, ben u durumdayım ki şimdi bu fakir fonundan, şe vërerler, piriç, şeker, **34** ondan sonra mercimek vesaire, inan ki ben onlara möhtacım, ama ben gururuma yëdirup te, gidıp uni alamam. **35** hani allah bizi o şeye düşürmesın. hezreti resulullah dër ki, benim ümmetım çalışsın, elının terinle yësın. dilenmek iyibi şey deyil. **36** ben o hale möhtacım. siz buni çekmediğiniz zaman benim çocuğlarım devlete bela olur. **37** bela dediğin zaman nasıl? bağ şimdi türkiyenın içi bozuktur. bi terör gelir çocuğuma şu kadar para, yanë bi deste para gösterir. **38** o parayı gösterdiği zaman çocuğa dër ki, bağ baban orda bi artizyen vurmuş, kimse teli çekmër, işte bu devletın şeyidir. **39** al sana şu kadar para, gel bizden bereber dağa çığ. bağ, benim çocuğumi dağa çığardıği zaman hem devlete bela olur hem benim cigerim sızlar. **40** bu atılan kurşun da benim, ölen de benim. ama nedir, çocuğ kendi gëtti. **41** ama benim bu artizyenimi vurursaz benim çocuğum kendi işiyle meşğul olur. **42** terörden merörden kimseden bela olmaz, kimseden uğraşmaz. adam bële bahti, bahti. dedi, ismın ne? **43** dedim, ismım teyip, mehmet teyip. mehmet teyyip, dedi. dedim, buyur müdürüm. **44** al'lah bir, söz bir, ben senin o artizyenini çekecam. sağ olsun yanë, allah razi olsun. **45** o adam getirdi, orayı çektirdi. inan ki biz ordan kazandığ. bağ, bi artizyen daha vurdum. **46** bi artizyen daha vurdum.

47 içme suyi bizim şeyden gelërdi. kaynağ suyumuz vardı. o kurudi. bu, köyın arğa terefinde bi ağar suyumuz var. **48** oni ayağınlen getirduğ. sonra pumpadan bastırdığ depoye. oni de şe yaptı, **49** bu emirhanli eski başkanımız nusret demirkıran. mütehhit te oni yaptı. inan ki çoğ güzel de yaptı, allah razi olsun. **50** elektirikle gelër. bëş yüz metre ağarına gelër. bëş yüz metreden depo yaptırdığ, **51** o depodan tekrar şeye bastırër, büyük depoye, köye. eskiden ayağınlen gelërdi, bu çayırlardan. **52** o su

dibinden kurudi. işte o kuruyunca o arhadaki suyi getirdi. köyümüzün insanlari çalışkandır. **53** yani daha dorğisi devletçidir anliyecağın. anliyecağın devletçidir. **54** yani devletini seven, milletini seven, köy o şekilde. dedim ya, bizde savci var, avukat var, **55** öğretmen var, kaptan vardı, ‘albay vardı. köyün en cahili, en tahsilsiz insani benim. **56** beş senede okuli bitirdim, yedi senede esteğfirulla. yedi senede okuli bitirdim, ama ben yine yılmadım. **57** ben yılmadım. çünkü neden yılmadım, yané bi şeler éttim. böğün köyime muhtar oldum, bağ köyime hizmet édérım. **58** köyime hizmet étmağ için. mayişi birağ. her şey mayiş, para degil ha. yané her şey para degil. **59** bağ, ben kanallari yaptırđım, kanalizoni yaptırđım, köyün direklerini hepi demir direk yaptırđım. **60** köye teziye evi yaptırđım, camiye tamir éttirdim, yani bi ‘tek lavabo olmér, tuvalet şeyi caminin. **61** onlari de inşallah allah can sağığı véırse onlari de yaptıracam.

62 o nurdur, nur. resulullahla... benim görüşim, resulullahla allah arasında perde yoğtur. **63** ha sen diyecağsın cebrail ne ? zaten cebraili komasa resulullah ve efendımızın böyük mucizelerine karşı yané kul allah diye tapardı. **64** yané ben şahsen allah diye tapardım. ama cebraili kodi, allahın var olduğı bilinsin diye. **65** he, allahın var olduğı bilinsin. yani ben yaratılmışım, beni yaratan var. beni yaratan var, kimdir? **66** bu, allahdır. bu tabağ, mesela bu bardağ, buni ille bi yapan vardır. **67** ha, buni yapan varsa bizi de yaratan vardır. desén ki cenneti, cehennemini hani gören görmeyen, gören var. **68** hezreti resulullah her şeyi görerağ geldi. görerağ geldi, onun gözleri perdesizdi. **69** bütün aynalar ona açığtır. ha yani insandan insana da, görüştén görüşe de deyişir. **70** ha ne dedí resululla, benden sonra ben kurani birağırım, dedí. kuranın yoli budur. **71** ha kuranın yoli ne olur? islamiyettir. islami tarihtir. allahın gönderdiğı bi tarihtir. **72** cennet ve cehennemın var olduğuni bizlere göstermiştir. o yoldan giden yanmaz. i’ki cihanda da sultan olur.

73 adamın biri oğluna demiş ki, oğlum sen adam olamazsın. adam tutmuş, oğumiş, vali olmuş. **74** babasını askeriyle kendi yanına götürmüş. huzuruna götürmüş. baba dedin, sen adam olamazsın. **75** u’lan sen gine de adam olmadın. sen gine de adam olmadın. sen beni béle mi getirecağtın? **76** yani sen oğudun diye adam mi oldun? ben bu yüzden söylemedim ki. sen adam olamazsın. **77** adam, adam, adam, adam. ya, cenabi allah insanlari hepsini islam olarağ yaratmış, masum olarağ yaratmış. **78** sonradan Kendine yol seçmiş. yol seçmiş. ha, hezreti resulullah iki cihan sultani, ben oğumamışım, oğuyarlardan duymışım. **79** mirace gittiğı zaman, miraçtan döndüğü

zaman cenabi allah dört tene helat gönderdi. **80** ya muhammed, dedi, cenabi allah sana helat gönderdi, bu helatlerden birini al. **81** nedir, dedi? dedi, biri akıl, biri fikir, biri cennet, biri zenginlik. hangisini alırsan o senindir. **82** e muhammedtir yav. akıldır, her tarafı akıldır. nurdur yav, onun nuri biçilmez. **83** tuttu, akılı aldı. akılı alınca fikir dedi, ben yanındayım; cennet de dedi, ben yanındayım; zenginlik de dedi, ben yanındayım. **84** inan ki biz ne keder şükür etsah azdur. **85** çünkü o zaman peyhamberlerin, hezreti resulullahın onlardan sonra geleceğini bütün üç kitapta da yazardı. **86** incilde, zaburda, tevratta. yaaa raP dedi, sen bizi peyhamber olarak yaratacağına bizi hezreti muhammede ümmet yaratadın. **87** o keder güzel yaratılmış ki, bizi u keder güzel yaratmış ki. hezreti resulullahe ümmet olarak yaratmış. **88** 'ne keder şükür etsah azdır. he, ne keder şükür etsah azdır. akıl yané, akıl kullanırsa. **89** akıllı inan kültürlüdür. akıllı insan hem cenneti alır hem zenginliği alır hemin allahın cemalini görmeyi de alır.

90 bize şey geldi, bu tahir öztürk, milletvekili. avlağıye gitti Kendisini, yané sağ olsun, o adam geldi. **91** muhtarları topladı, yané ne istegimiz var, ne şeyimiz varse, köyün yané ihtiyaçlarını orda muhtarlar dile geturdi. **92** ben de orda, tabi biz de konuştuğ orda. dedim ki, sayın milletvekilim yalnız siz bize evlilik yaptırız, ama eve hanımı vermediz. **93** o dedi ki, bu elesiye konuşer. nasıl, dedi? **94** dedim, siz bizim bağkurumuzu yatırdız, ama ben sağlıhtan yararlanamırım, sağlıhtan yararlanmêruğ, **95** zaten ben yararlanmêrdım sağlıhtan, daha oni yatırsan ne olur, yatırmasan ne olur, ben sağlıhtan yararlanmayınca. **96** dedi, ya ziraat bankasıyla anlaşmışuğ, emeklisi dolanlar gidip orda borçlandırma yapsın, **97** emekli olsun. gine allah razi olsun, devletimiz hoş bi devlettir. güzel bi devlet bi de bizim a bu şeyin teresinde, **98** elaminin karşısında, elamiyle a bu şeyin karşısında, yeşilderenın, kilisenin karşısına köprü atılsa bizim bura otuz kilometreye düşer. **99** yani burdan gidilmemiz rehet olur. insanlar belki köye de dönebilir, köye dönme şeyi de olabilir, elazığe gitme. **100** neyse ben tahir öztürke söyledim. dedim, sayın milletvekilim bizim burda bi ali dayımız vardı, seksen yaşındadi, **101** hanımı ölmüştü; dedi, yegen baın bi kari bul, sana bi altun verem. ben dedim ki... **102** tahir öztürke anlatıyorum ha. dedim, dayi keşken kari buladım, sana getirttirdim, altuni de senin hanımına helat tahadım. **103** neyse bulmadan Kendisi evlendi. evlendi. bi tene aldı. ben gettim, bu kızdan köyi var, orda oturér. **104** gittim, dedim, dayi altuni vermeden evlendim, allah mesut etsin. **105** dedi, yegen saın iki altun verem, beni

bundan **kurtar**. tahir öztürk güldi, çoğ güldi. **106** dedım bizi de a bu yoldan **kurtar**, bureye bi köpri at ha, nolursun. dedi, oreye feribot atılcağ. **107** inşallah feribot ta atılirse o yol bizim için güzel olur. **108** bu taraftan de, **kovancılar** tarafına de **karayollari** büyük bi yol yapêr. yav devletımız güçlüdür yav, devletımız güzeldır, devletımız hoştur. **109** terörler birağmêr. hep dış devletlerin oyunıdır yav bu. he, yani bile bile, çoğ af edersın, **110** üzür dilerım, yani insan gidıp babasına, **kardaşına** yumruğ, tokat atêr, ben êrkeğim, dêr. **111** yav insan devletini yihêr mi yav. kimse babasını döger mi yav. nedir, dış devletlerin oyunıdır. **112** ğaye işte gelip çocuğı, oni buni **kandırêr**, mağsat devletimizi yihê. devleti yihê. **113** tüm dünyanın gözi türkiyededêr. bizim köyümüz insanlari êle terör meröre meydan vêrmezler. **114** çalışkandırılar. sebzecisi, davari, her şeyi var yani, köyümüzde var. köylü bu durumda sadır ekmişler şimdilik. **115** sadır ekmişler işte sebze ekmağ için. sebze ekêrler, kimisi davar bêsler. iyidir iyi, köyümüz. **116** herkes Kendisine göre şê edêr. benim biraz ifağ davar var. geçi, **koyun** yüze yağın. **117** benim iki yüzdı, yüz teneyi sattım. he yüz teneyi sattım. yoğ bi tek ben yapêrım. esas uni de yapan benim rahmetli oğlan. **118** o yaptı, o aldı. büyük baş ev içundur yanê, ifağ davar beski için ben bêslerım. **119** köyümüz ağalıhtı, ağalığ köyüydı. bu köy iki-üç ağanıdı, ben görmedım. **120** sadece erezi sahibi olduğumızı gördêğ. bizim büyüklerimiz, dedelerımız bizim bu keğkan köyü var, **121** emırhan, gözerek, yanikere felan ureye gelırler. dedem urdan, gözerekte kalırlar. **122** urdan pèriye gidêr, akpazar, tuncêli terefine. tuncêli terefinden tekrar bu terefe gelırler. **123** burde marabalığ yaparlar. köyü, a'tatürk bu **kanuni** çığarmış, atatürk. erezinin dağılmasını. **124** çığarınca atatürkün ömri yêtmemiş. rehmetli menderes geldi. menderes geldiğı zaman o erezi dağılma **kanuni** varmış. **125** u **kanune** dayanarağ bizim köyi dağıtmış. yani vakıf olan köyler, bi kaç köy dağılmış. **126** bizim burasi, yarımca, gülüşkür, o çebebi, yèniköy, yani bu bildıhlarım, kuçi, yani bunlar dağılmışler. **127** bunlari devlet dağıtmış. ê menderes bi Kendi ovasına dağıtmış ha. menderes ovasi, kendi ovasını dağıtmış. **128** he undan yani, bizim bu köyde erezi sahibi olmamız undandı. sonra **kalanlari** de ağalar sattiler. **129** birağtiler, gittiler. ama bilmêrım, kendilerin miydi, deyil miydi? yanê bence vakıftır. **130** vakıf dediğın zaman kendi evladi vakıf olanlar dağılmadiler. büyükleri evladına vakıf êtmış, satılmiyecağ diye. **131** evlatten evlade gidecağ. yanê bizim erezi sahibi olmamız, burdan olmamızdır. he, babam işte ordan bureye gelmiş. **132** tabi bilmêrım, ordan niye gelmişler. niye şê êtmışler, biz bilemêruğ. dedem gözerekten

gelmiş. **133** baħ unlar byklerimiz urfadan gelme. dedem, dedemin babasi gzerekte, ismi bayram. **134** ordan dedemden babam priye gidrler. tuncli terefinde, akpazar. ordan da dedem buraya gelr. **135** dedem gelr bureye, burasi kecer. bu kye gelr, burda da o zaman... kader, nasip. burda yerleşerler, **136** erezi sahibi de burda olrler. nasıl gelmişler, ne gtmişler biz bilemrħ. dedemin kardşleri, **137** iki tenesi askerde şehit olr. iki tenesi askere gidr. biri abdulla, biri mevlt. unlar askerde şehit olrler. **138** o mevlt olan evlidir, abdulla bekarmiş. o zaman kılıç taħmiř, gitmiş. **139** kılıç ddiğin zaman, o zamanın byk tahsilini grmiş. kılıç taħmaħ. kılıç taħmiř, drler. **140** o zaman bykler le drdiler. yan şimdikinın askere giden mesela, hani byk bi doħtor, **141** ha'kim ddiğin zaman o tahsildemiş ha.  tabi o zaman gtmiş, gelmemişler. **142** mevlidin 'bi kızı vardı. babamın emisi kızı. oni de dedem oğulluğuna vrmiş. **143**  dedemin amcalari, iki tene de şye gitmiş, adanaye. onlar da adanadadı, ceyhan. **144** he ceyhandalar. baħ bağlantı ddiğin zaman, baħ, bizim ceddımız, baħ ne drim, byklerimiz urfadan gelmiş. **145** ben dahi urdaki ipi koparmamişim. ordan ddim ya, gelin getirdim, kız getirdim. **146** baħ gine ceddımden, kendi kanımdan kız getirdim. benim bi kardşımın oğli erdemlide, mrsin. **147** mrsin erdemlide, ben gttim, abem orda rehetsızdı, hastanada. zaten gittiħ, bir gn durduħ, ikinci gn ldi. **148** rehmetlinin cenezesini getirdiħ. orda hastanada yatarken le denızın nne gittim gezmeye. **149** gezerken baħtım bi tenesi ordan gelr, giyinmişim tabi giyimım yrnde. **150** sordi ddi ki, amca, ddi, sen mafya babasına benzrsın. ddim yeğenım bende mafya olmaz. **151** benden efendi olur. efendi babasi dsen sayđı duyarım. **152** ddim yeğenım nreli'sın? ddi mardinliyım. ddim,

153 kşk misin, kevran misin,

mardine varar misin,

bir barmaħ mektup vrsem

tahire vrur misin?

dr,

154 kşkım ben, kervanım ben,

mardine vararım ben,

bir barmaħ mektup vrsen

tahire vrrum ben

155 adam bêle bahti, bahti. dëdım, benden mafya olmaz kurban. dëdım, bu tip insanlardan mafya olmaz. **156** benim bi oğlan da otuz iki yaşındadi. öldi. abdulqadirım öldi. bêyin tümöridi. **157** è tabi tahtiri ilahi. hër şe allahındır. vëren allahtır, alan allahtır. onun üzerine de bi şey çıharmıştım:

158 atëş düştüği yëri yağar,
ben atëşler içindeyim, yandığça yaniyorum.

159 yavrum dünyada çoğ var insanlar,
kimse koğuni vërip yëri dolduramaz.

160 sen gëttın, gelemesın.
gidenler gelmedi ki sen de gelesın.

bu da allahın emrüdür,

161 bir gün ben de gelecağım.

dünyada çoğ var insanlar,

162 kimse senın koğuni bana vëremez,
kimse senın yëri dolduramaz.

163 he kurban uni de onun üzerine söylemişim. bi gün de gine kapının önünde oturmuşım. bu boğcaciler var, **164** boğcaciler. bi şe, mi şe satërler a. èle bahtım, bahtım. dëdım,

165 karşı köyden geliyorsun boğcaci,
sevdiğimden selam getirdin mi boğcaci?

166 eger sevdiğimden ðaber getirmediyse
vëreyım boğcan bedelini, ne olursun dön karşı köye

167 sevdiğimden selam getir.

eger selam getirirsen

ya verem olurum ya kanser.

168 ne olursun sevdiğimden selam getir,

boğcaci baş taci.

yaylamız sevdiğimin yaylasının yanındadır.

169 yaylami katam yaylasına,

sevdiğimi vërsınler bana.

elından tutam terk edem memleketi.

170 buni boğcaciye söledım. boğcaci, baş taci. boğcaci bêle bahti, bahti.

23

Adı Soyadı : Bünyamin DEMİRKIRAN**Yaş** : 33**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Emirhan köyünün kuruluşu, Dersim isyankârlarının talanları

1 abé köyümüz emirhan. aşiretımız keşkan. rivayet edilir ki kerejdağ bölgesinden gelmiş, şimdiki ismi karacadağ. 2 eëe ordan daha geriye gittiğimiz zaman bazı araştırmalara göre, bazı insanların iddialarına göre iran isfihandan gelmeyiz. 3 kökenimiz iran isfihane kadar gidiyor. işte payamliye gelmişler. bizim ilk kuruluş yerimiz yanıkara. 4 ordan payamliye geçmiş bizimkiler. bizim dedemiz payamlide amcası oğlunu vurmuş. 5 orda bizim büyük dedemiz amcası oğlunu kılıçla vuruyor, 6 ordan kaşiyor, emirhane gelip yerleşiyor. şimdi bizim silsilede başladığın zaman, 7 mesela ben kendimden başladığım zaman; mesela ben, babam nusret, babası heci hesen, 8 babası zulfi, babası ali, babası hıdır, babası yine ali, babası yine hıdır, babası ibrahim. 9 yané biz yedi sekiz babamızı biliyoruz. ha bizim sizden ayrıldığımız da işte zülfünin babası ali, hasan, hüseyin. 10 en büyüğü alidir. bizim dedemizdir. ondan sonra husik sizin dedenizdir. 11 ondan sonra da hesik; eli Kekenin dedesidir, usuvın dedesidir. 12 şimdi bizimkiler bureye geliyorlar veyis köy de orde ya, tabi bu bahs_ettiğim bin yedi yüzlü yıllar, bin sekiz yüzlere yakın ilk kuruluş. 13 bu heci hıdırliler akmezrada o zaman ikamet ediyorlar heci hıdırliler adam gönderiyorlar, 14 haber gönderiyorlar orde yükle. hani veyisköy de var ya orda. yav işte bizimdir falandır, filandır, 15 bilmem nedir, carttır curttır. bizim dede kaşiyor, gidiyor yanıkereye. 16 yuhari evden mehmet dede, bizim aşiretin ileri geleni, büyüğü oymuş. yav diyor, amca durum böyle böyle. 17 ben diyor, bunu vururum. ben diyor, zaten hani amcam oğluna şey yaptım, 18 oreye gittim, ben bi de o tarafta bi cephe açarsam durum sıhnti olur, sen ne diyorsun, ben ne yapayım, diyor. 19 sen git yerinde otur, ben halléderim. mehmet dede haber gönderiyor onlere. 20 diyor ki bah akıllı olın, çocuğın başına bir iş gelmiş, gelip orda yerleşmiş. 21 yoğsa diyor, bah afedersin diyor, ben sizin ananızı ne éderim. 22 sizi peri suyini de geçiririm au terefe, rahat oturun yerinizde, efendi olın. bunun üzerine göze alamıyorlar karışmayı. 23 ondan sonra bizim yerleşkemiz emirhanda kalıyor. emirhan zaman zaman sıhnti yaşıyor, istila yaşıyor. 24 bizim emirhan çok büyük bi köy deyil. çok verimli bi

köy deyil, ama o bölgede bir merkez, bir kervansaray. **25** bizim köy en azılı, en kalabalıh dönemde bildiğim kadariyla on dört ev mi olıyor, ne olıyor, on altı ev mi olıyor. **26** o bölgede ulaşım böyle deyilken hayvanlarla yapılırken, o arha taraftaki köyler, yané tabi sadece onlar gitmiyor, **27** mesela tunceli bölgesinden de gelip giden olıyor. bu taraftan da gidenler olıyor. orasi bir konağ. **28** bizim köy işte o yüzden dolayı, yané ister istemez, **29** otomatikmen misafir perver olmağ zorunda ve aynı zamanda da bayağı bi misafir perver köy. **30** ééé zaten buni de rahmetli heci hüsni zirveye çıkarıyor. o dönemde yoğluğ dönemlerinde bu tunceli taraflarından buraya bayağı bi talanlar falan olıyor. **31** bin dokuz yüz yirmi beşte bu şeh sait isyanında, **32** işte isyanı bastırmağ için bu tarafa ordi hareket éderken bir taraftan da tunceli halki buraya talana geliyor resmen yané. **33** ne koparırsağ. bu devam édiyor. yané bu bin dokuz yüz yirmi beş ilk deyil son da deyil. **34** bin dokuz yüz otuz sekize kadar devam ediyor bu olaylar. **35** bi defasında işte geliyorlar bizim köyden, işte talen yané ha. işte köyden kazan alıyorlar işte daha ne alıyorlarsa. **36** bulğur kazani yané büyük, iki kulpli kazan alıyorlar. **37** bizim köyün karşısında o kémér vardı ya kémérın orda şeye kadar götürüyorlar söğütün oraya kadar. **38** bu nişan tüfek işinde resul amcayle rahmetli Kerro bu ikisi iyimişler. **39** diyordi, bizim o bağların altında ben onların o mevzisini biliyorum. gittim gördüm yané. taşlarla mevzi yapmışler. **40** diyordi, ordan sıhtiler, o kazani orda bırağmağ zorinde kaldiler. **41** mermiler ayağlarının önüne, ayağlarının önüne, kazani diyor attiler, kaçtiler, canını kurtardiler. **42** bi defasında de gelmişler rahmetli iram amcayle emik hala, emik hala dediğim bu beroçli heci pakize varya onun anasi, **43** dedemin halasidir. rahmetli heci hesenin. onlan iram amca çobançayırda davarın önindeler, **44** köyün nöbeti. işte dört beş tene atli geliyor, işte iram amca genç, tabi daha çocıh. **45** diyorler hele lov lov gel bureye hele. iram amca onlere doğri giderken bi tene öküzleri varmiş. **46** bu öküz artıh hissediyor yané, hayvan ya hissediyor. **47** öküz şiddetli bir şekilde, diyordi, kuyruğını kaldırmışti, böğürüyordi, kaçıyordi. onlardan kaçıyor, yané sürüden ayrılmış. **48** diyor, sağe kaçıyor, sole kaçıyordi, köye doğri geliyordi. **49** o emine hala, emik hala biraz daha büyük iram amcaden. o, akıl édiyor. yav diyor, iram kaç, bunlar sana vurér. **50** ikisi bereber koşiyorlar. koşiyorlar köyün üstüne kadar, çağırıyorlar, diyorlar talani götürdiler. **51** rahmetli Kerrodan resul amca gine ordan koşiyorler. rahmetli Kerro gine çeşmede başını yihiyormış. **52** çıhıyorlar, işte bizim o köyün, işte o şehmire çıhtıhleri yerde, **53** onler bañiyorler ki daha hani hayvan ya tam o göngilin yoli ayrılıyor ya oreye kadar hayvanlari getirmişler. **54** Kerro orda bi asılıyor, ‘bağırıyor komşilere işte:

komşileer yétışın, çabuğ mermi yétıştırın bize. **55** talanımızı götürdiler, desteğe gelin, yardıma gelin anlamında. **56** Kerronın sesi çoğ şiddetliymiş. yané aşırı bi sesi varmış. tabi anlatıyorlar, rivayettir. **57** diyorlar şıllıklı heno varmış, bi de Kerro varmış, **58** bunlar diyordu kışın tavşanê bağırdığı zaman gidiyorlarmış, tavşan böyle karda duruyormuş, **59** yané içi kopiyormuş gibi bir şey diyorlar. bunlar orda asılıyorlar, sığıyorlar, sığıyorlar. **60** diyor heci resul çoğ seri sığıyordu, hedef tuttiremirdi, eski beşlilerle, mavzerlerle. **61** işte Kerro onlar zor vèrdiler, zor vèrdiler, o rampayı diyor; yarilediler, bahtiler, yoğ, kurtulamıyorlar. **62** diyor, tabi komşı köyliler de o arada desteğe geldiler yané. bunlar diyor biraz ilerlediler, o rampeye dayandılar, **63** bahtiler hayvanleri götüremiyorlar, 'bırahtiler, kaçtiler. **64** diyor onlar pèşine düştü, neyse gece oldi, suyn kenarına indiler, izlerini kaybettiler, geri döndiler, geldiler. **65** en son işte bu olay, rahmetli dedem öyle anlatıyordu, diyordu sonra taḥkikat, taḥkikat, **66** ğados var ya bu tolgay gilin köyi. ğadostan gelmişler. talana ha, o zaman. ğadostan gelmişler. **67** ğados 'ta pèrinin karşı tarafında ha. o sudan geçip bu tarafa işte o demirçi, hoş falan aureye, **68** uyandığ karaçorın köyi. ureye geçip ordaaan buraya gelmişler ha. yané öyle şey deyil. **69** demek ki gelip gidiyorlarmış, o zaman bahtiyorlarmış. **70** bizim köyde o zaman, o dönemde biraz parlamış heralde, yané durumu. demek ki diyorlarmış para var, pul var, altın var. **71** ne varsa ha. adam kazani sırtlamış, götürmüş ha.

24

Adı Soyadı : Ramazan ACEVİT**Yaş** : 28**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 bi adam varmış, hiç evden çıkmemiş. ne yapmışlar hiç çıkmemiş dışarı. çok korhermiş, dèrmiş, kuşlar bana vurèler. 2 bi gün karisi dèr, hele o nedir dışarde, hele bah. adam kafasını kapiden dışarı çıkarèrse kadın kapiden dışarı iteleyip kapiyi kapatèr. 3 adam dèr, kari kapiyi aç, kari kapiyi aç, kuşlar gelèr, bana vurèr. kari kapiyi aç. 4 karisi dèr, git, işte kuşlar sana vursın, sen hiç evden çıkmèrsın, 5 hiçbi iş güç yapmèrsın, ben seni ne yapem? adam gidèr. gidèr ate binèr. kadının kardeşleri de harptelermiş. 6 ate binèr, at koşèr. at koşince bu adam korher, düşecem diye. 7 at tutın altından geçerken tut ağacının dalından tutèr, düşmeyem diye. tut ağacını daliyle birlikte kökünden çıkarèr. 8 adam yine de korhiden dali bırakmèr. adam sanèr ki dali tutmuş diye düşmèr. 9 at adamın karısının kardèşlerinin yanına gidèr. onlar savaşteler ya. savaşın içine girèr. 10 at adami kayınlarının düşmanlarının terefine doğru götürèr. o ağaçle birlikte bi o terefe, bi bu terefe doğru gidèr, gelèr. 11 at oni götürèr, getirèr. götürèr, getirèr. o ağaçle düşmanlere vurèrah gidèr, gelèr, gidèr, gelèr. 12 ağaç kime degèrse hepsini telef edèr. o insanleri hepsini öldirèr. o zamane kadar kimse o adame yüz vermèr, kimse sevmèr. 13 o kardèşler toplanèrler, dèrler, bizim bu damadımız ne kadar mertmiş yav, biz edebilerih bu kadar askeri öldirah? 14 onden sonra adami alèrler, getirèrler, çok kıymet vèrèrler. ondan sonra çok deger vèrèrler. 15 alèrler adami eve getirèrler, karisi kapiyi açmèr. karisine dèrler, kapiyi aç, senin kocan bèle bèle çok kahraman biridir. 16 kari kapiyi açèr, adami alèr eve, ama bu hikaye daha uzundi, ben çoğini unıtmışım.

25

Adı Soyadı : Akbilek DOĞAN**Yaş** : 55**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Leyla ile Mejnun hikâyesi

1 leylaylen mejnun birbirine sevmişler. mejnun göçebe değilmiş, leyla göçebeymiş. bunlar birbirini sevelermiş. 2 leyla onlar yüklerini yüklöler, gidöler dağlara, yaylaye. mejnun gidö, çayır çeşmesinde oni yolculö. 3 leyla onlar gidöler, mejnun de o çeşmede yatö. o çeşmede yattığı gibi altı ay hiç uyanmör, öle uyhude kalö. 4 hani baharın kuşler, leylekler hepsi gelö ya, güzın de yine géri gidöler. on böz gün kalmış ki daha yükleyeler, géri geöler. 5 bu dör, bilmörüm mejnun ne oldi, eve gitti, gitmedi, tek bi annesi var, eve gitti, gitmedi, annesi nasıl oldi, mejnun nasıl oldi? 6 kız düşüncelere dalö. kuşler gelöler, güzdır, géri dönöler. 7 leyla dör, kuşler kuşler şişman kuşler, kanatların üzerinden birbirini gören kuşler, siz geldiz, çayır çeşmesinde ne gördiz? 8 kuşler havade uçöler, onlerden mejnuni sorö ha. çoğ merak ötmüş. bu defa kuşler söylö, çayır çeşmesinde hiçbir şey görmediğ. 9 demörsün ki mejnun çeşmede otların içinde yatmış, otlar üstünü kapatmış, otların içinde kaybolmuş. 10 ot bi kulağından girmiş diyerinden çılmış. altı aydır. kuş dör, valla ben bir şey görmedim leyla. 11 başka bi kuş daha gelö. dör, kuşler kuşler şişman kuşler, kanatların üzerinden birbirini gören kuşler, sen geldin, çayır çeşmesinde ne gördün? 12 kuş dör, ben bi şey görmedim, ben gittim su içtim, géri döndüm, ama bi şey görmedim. kuşler tek tek geçö, bu defa cılız, ihtiyar bi kuş gelö. 13 dör, kuş, kuş, cılız kuş, sen geldin çayır çeşmesinde ne gördün, ne içtim ne yödün. 14 dör, valla leyla ben geldim, çayır çeşmesinde su içtim, orde bi meyt gördüm, bi adam meyti, ben üç gün üç gece üstünde kanat çırtım. 15 dedüm, gözünün yağını yiyem, ama anlemedüm sağ mi, yoğse ölmüş mi, ben karışmedüm, yemedüm. 16 leyla dör, öle senin kanadın kırile, düşesün önime, güzel bi haber bana vöresün. dör, o mejnundur, sen gözünün yağını yemişsin. 17 dör, ben yemedüm leyla, vallağ yemedüm, ben üç gün üstünde kanat çırtım, ama yemedüm. 18 dör, yoğ sen yemişsin, senin kanadın kırile, düşesün önime, bana doğri bi haber vöresün. leyleğin kanadı kırilö, leylanın önüne düşö. 19 dör, ne yaptın mejnune. dör, valla bi şey yapmedüm, otlar üstünü kaplemişti, bi kulağından girip diyerinden çılmışti, 20 sakalleri uzamışti, ben anlemedüm sağ midir, öli mi, ben çeşmede suyımı içtim, géri döndüm. 21

leyla d r, allah senden razı olsun, senin kanadını iyileştirsın,  c uış de diyer kuşlerin  nne geirsın. **22** kurban olem allaha, bu kuçi iyileştir r,  c uış de diyer kuşlerin  nne geir r. bu defa bu kuşler bunden şikayeti ol rl r. **23** d rler, sen  c uış bizim arħamızdeydın,  c uış bizi getın, millet otır rdi, yat rdi, dinlen rdi, sen ancaħ gel rdın, ihtiyaşsın, cılızsın, **24** sen ne yaptın ki bizi getın? d r, allah beni b le yaptı, ben de getim. leyla develerının y zını k ye, evlere doğri evir r. **25** d r, baba, Keo develer y zlerini evlere doğri evirmişler, gitme vaħti geldi. **26** d r, kızım daha on b ş g n var, daha arkadaşler gitm rl r, biz tek başımızge gitmiyaħ. **27** kızın akli mejnunde. d r, ne oldi one acaba, alti aydır niye kaħmemiř,  lmiş, kalmiş? **28** adamın gide gele bi ocığıymiş, o y zden kızının s zini hi kırm rmiş. d miş, tamam kızım,  lese gidaħ, **29** evi topl  o zaman, malleri topleyaħ, y kleyaħ, gidaħ. eşyaları topl rl r. d ş rl r yole. **30** bunler gid rl r, ayır eşmesının orde leyla d r, baba burde biraz dinlenaħ, ben de gidem ayır eşmesinden biraz ime suyi getirem, savuħ savuħ iaħ. **31** d r, tamam kızım, git biraz saħ su getir, iaħ. kız gid r eşmeye. d r, dur hele mejnunın durdığı yere gidem, **32** baħam hele ordedir, deyildir, leylek  le d di,  lmiş kalmiş? gel r yanına, yaninde dur r. **33** baħer ki hi kendinde deyil. başını koy r dizının  zerine, biraz otır r. epey otır r, mejnun birden uyan r. **34** d r, leyla sen hemi gitmemişsin yaylaye? d r, evin ħarabe olsun, ben budır alti aydır gitmişim yaylaye, d nmişim, gelmişim, **35** sen burde ne yap rsın, kaħmemiřsin? nasıl yatmişse  le kalmiş, hi uyanmemiş. d r, ben yatmişim, ben sandım ki sen daha gitmemişsin. **36** d r, ben gittim, alti ay kaldım, d ndim, geldim, ama  c g n  c gecedir hi yatmemişim. **37** d r, kuşler geldi, seni sordım, b le d diler, seni merak  ttim, hi yatm dım. **38** leyla d r, sen dizini indir, ben başımı koyem, biraz yatem, dinlenem, sonra babame soėuħ su g trem. **39** mejnunın dizine başını koy r, biraz yat r yatm r, mejnun ağl r. aklına annesi gel r. **40** d r, ben budır alti aydır yatmişim, o fakir annem orde nasıl oldi,  ldi mi, kaldı mi, kimse g mdi mi, g mmedi mi, **41** a midir, susuz midir, fakir mi d şti, a mi kaldı? ben alti aydır yat rım, alti ay uyħu olur mi yav, d r. **42** ağl r, bi damle g zyaşi gel r, leylanın yanağına d ş r, leyla uyħiden uyan r. **43** d r, eyvaħ, ben uyħudeyken sen beni  ptın. mejnun d r, vallah ben seni  pmedım, **44** ben annemi d şındım, annem iin ağledım, o g zyaşıdır senin yanağına gelmiş, baħ, y z m halen ıslaħtır. **45** mejnun yemin  der, ama leyla inanm r. ne yap rse, ne d rse inanm r. d r, sen beni kirlettın. babasi de leylayı merak etmiş. **46** d miş, bu n rde kaldı? gelmiş bunleri g rmiş. bunleri g rmiş ki leyla başını mejnunın dizine koymiş. **47** d miş, dur hele bu kimdir, neyin nesidir, bunler

ne yapêr? kendisini ağacın arhasına saħlemiř, bunleri izlemiş. **48** leyla dêr, yoħ sen öpmişsin. mejnun dêr, vallah billah, kuran kitap çarpsın ki öpmemişim. **49** leylanın yaninde bi tene bıçaħ varmiş. dêmiř, al buni, küçik parmağını kes, kan gelmezse öpmemişsin, gelirse öpmişsin, beni pis êtmiřsin. **50** dêr, tamam. bıçağı alêr, tam parmağını kesecaħken babasi arħaden çıħer, birden mejnunun elinden sıkice tutêr. **51** dêr, leyla zalımlıħ yapmê, ben sabahten burde sizi izlêrım, adam sana elini bile sürmedi, iftira atme adame, êle bi şey yoħ. **52** babasi bêle diyince bu defa leyla utanêr. dêr, ben daha hangi yüzle babamın yaninde gezerım, babame nasıl cevap vêrırım. **53** dêr, ya rabbim sen yan bizim canımızı alesın yan de yıldız yapesın, gökyüzüne çıħaresın. **54** allah bunleri yıldız yapmiş, gökyüzüne çıħarmiř. iki tene büyük, parlaħ yıldızdır. biri o terefte durêr, biri bu terefte. **55** bahar oldi mi leyla dağlara yayleye gidêr, mejnun köylere gelêr. güz olınce leyla köye gelêr, mejnun dağlara gidêr. **56** güz olınce leyla yayladien gelêr, mejnun köyden gelêr, gökyüzünde birbirlerine yaklaşerleeeer, gelêrler yanyane. **57** birbirlerine sarılêrler, inêrler yeryüzüne. sonra yine çıħerler yuħari. kim bunların yanyane geldiğini görürse, o ande allahten ne isterse o olur. **58** ben güzın çoħ bekledım bunların kavuşmesini, ama görmedım. çoħ yaħlařmiřtiler, ama görmedım.

26

Adı Soyadı : Mehmet Hadi ŞERİFOĞLU**Yaş** : 67**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 iki tene erkek kardêş varmış. bu kardêşlerin bi tenesi akıllıymış, bi tenesi de deliymış. 2 bunlerin bi tene kötırım analari varmış. yari akıllı olani dër, bugün sıra senindir, sen anëye baħ, ben gidërim keçilerin önine. 3 tabi akıllı kardêş anneye baħër, bu yari akıllı olan de gidër keçilerin önine. gidër, baħër elma var orde, ağacın üstinde. 4 ağacın üstine çihër, kendi kendine konuşër. dër, keçiler elma bana, yapraħleri size. 5 è keçiler ne bilër? kendi kendine söler işte. 6 adam inër aşığı ki bi şe elma melma biraħmemişler, hepsini yemişler. iki tene elma gitmiş, iki keçinin boynuzına taħılmış. 7 o keçileri ayırër, diyerlerini kesër. bunler bi ağanın yaninde çobanlarmış ha. 8 ağa onlerin her birine ayde bi, iki altın vërërmış işte. akıllı kardêş gelër, dër, sen bu keçileri niye kesmişsin? 9 dër, ben onlerle pazarlıħ yaptım, ben gittım, elma sirkeledım, 10 onler bana elma biraħmediler, hepsini yëdiler, tek iki tenesi bana elma biraħti. è tabi gençler, kuvvetliler. 11 dër, gel, biz bunleri çekah, çaye atah, yoħ edah. akıllı kardêş bi leş götürene kadar, o deli olan iki tene götürër. 12 aħşam olër, bunler dër, ağa bizim hakkımızı vër, biz gidëriħ, daha çalışmeyecaz. 13 tabi getirër, onların hakkını vërër. her birine bi kaşıħ altın vërër. 14 aħmak olan kardêş dër ki, ben kabul ëtmërim, o bi leş götürene kadar ben iki leş götürërdım. 15 akıllı kardêş altten dürtër, dër, sus, şimdi keçinin yërıne bizi keser, dışari çihince ben kendikimi de vërirım sana. 16 dışariye çihince zorle kardêşının altınıni de alër. neyse bunler gidër. 17 av mav yapërler, idare ëderler. dër, bugün sen anëye baħ. 18 akılsız olan kardêş kaynar su getirër, annesının başıne dökër. sözde annesının başını yihër, temiz olsun. 19 annesi ölër. akıllı kardêş gelër. dër, sen anëyi de öldürdün? dër, sen ne yaptın? 20 neyse evın içinde bi mezal açërler, annelerini gömërler. akıllı kardêş dër, kardaş ben senin yanından gidërim, daha durmem burde. 21 akılsız kardêş dër, sen nëreye gitsen ben de oreye gelërim. 22 akıllı kardêş gittiği zaman bu akılsız gelër, evın kapisını de sökër, sırtler, bereber götürër. 23 gidërler, bi arazide, yavande karanlıħ olër. baħër bi ağaç var orde, o ağacın dibinde dër, 24 biz çihah, bu ağacın üstinde kalah. akıllı kardêş çihër ağacın üstine. bu, kapiyi de çiharër. 25 dër, babam kapiyi getirme, kapiyi ağacın üstine niye getirërsın? kapiyi de götürër ağacın üstine. aħşam çökër, daha göz gözi görmër. 26 bezirgan başı tınk rınk,

tınk rınk gelêrler, katır matırleri orde indirêrler, konaqlêrler. **27** yêmek yapêrler. bunler de ajler. tabi, ne yapah? lan dêr, **kardaş** haşa işegini yap. **28** çıharêr, işegini yapêr. dêr, **kurban** olam allaha, yazın ortasıdır, yağmur yağêr. **29** bilmêrler ki deli **kardêş** işek êdêr. tabi bi iki damle adamlere degêr. biraz zor gelêr, dêr, **kardaş** ben **kapiyi** biraħacam. **30** dêr, sen **kapiyi** biraħırsen **korhiden** bu ğaribanlerin üstine cinler gelır. **31** nasıl **kapiyi** biraħêrse adamlar **tak rak**, **tak rak** kaçêrler. adamlar **kaçtıĝi** gibi bu kendini yuħarden atêr pilavın içine. **32** adamlar baħêr ki bunler cin deyil, adamdır. **33** bezirganle adamlar zoppalarını alêrler, bu **akılli kardêş**i güzel bi dayahlerler. diyeri pilav yêr, deli olan. **34** **akılli** olan **kardêş** baħêr ki mahf_ oldi, alêr, bi avuç topraħ atêr pilavın içine. **35** deli olan dêr, yêmegimi ğaram êttız, biraħmedız bi yêmek yem! zopasını alêr, **36** dalêr adamlarin içine. her birini bi terefe daĝitêr.

27

Adı Soyadı : Muhtar Ahmet (Yeşildere köy muhtarı)**Yaş** : 58**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Arıcılık

1 arıcılığı bin dokuuuz yüüz, yané tam aaktif olarak babam doksan beşlerde, babam yapıyordu. **2** ééé iki bin dört, iki bin beşte orköyü, orman köylerine, ééé böyle yirmi tane böyle yirmi beş yıl önce o civarlerde, bi yirmi tene ari vérdiler. **3** oni aldım, geliştirdim. babamdan de bi birikimim vardı. şu anda yüze yakın. yané yüze yakın arımız var. **4** é tabi arıcılığ güzel bir meslek, yané hem zevklidir hem türkiye ekonominde katkıdır hem doğaya faydası var. **5** yané arının olduğu yerde bereket var. niye dersen, çünkü ari çiçeklerin döllenmesini sağlar. yané tarımda çok aktif rol oynar. **6** bizim öyle sadece ariyi bal olarak düşünmememiz lazım. birçok insan ariyi, buni bal olarak şey eder sadece, **7** ama bunun tarımda de büyük bir etkisi vardır. şimdi ari olan yerde çiçek döllenmesi çok olur. verimi artırır. **8** işte başladım, kendimizi geliştirdik. zevkli bir iş. ana ari hakkında, şey hani. şu anda genç ana arilerle çalışıyoruz. **9** ana ariler ömrü yedi yıldır mesela. ééé şimdi en verimli dönemi üç yıldır, üç yıldan sonra değişir. yapıyoruz şimdi arıcılığ. **10** sen sor ben söyleyem. yedi yıl yaşıyor ya ana ari. bunun verimli dönemi dörtle üç yıl arasındadır. biz not tutuyoruz, **11** o kovan pilakasına göre. numaralandırıyoruz. mesela bahtığım zaman diyelim ki dört yıl dolmuş. **12** ééé iyi bir arici üç yıl veya dört yıl ana ariyle çalışır. ama ondan sonraki üç yıl verimi düşüktür. **13** ana ari genç olduğu zaman yumurta atar. yumurta attığı zaman o koloni sürekli güçlü kalır. o yüzden güçlü olan bi ari diyerlerine göre daha güçlü bi bal verir. **14** martte yumurta atıyor. mesela sene iyi gelse çiçek, polen. polen belki bilirsin. **15** çiçekten bele şey ediyor, alıyor. o polen çıktığı zaman atıyorum, oni alıyor, balle bereber yavriye yeddiriyor. **16** dağda kardelen diyoruz biz. kardelenler çıkıyor. **17** bu kardelenlerde polen olér. şimdi poleni ari dağde bulduğu zaman, bi de on derece, on beş derece civarında bi sıcaklığın baharın başladı mi, **18** ana ari polen dışardan gelmeye başlayınca yumurta atmaya başlar. **19** ééé arının getirdiği kaynağa göre atér önce. ééé eyer polen yoğunlaştıççe, **20** çitalere bahtığım zaman ana ari eyer yumurtayı genişletmiyorsa ya dá o yumurtalar böyle seyrek varsá ana ari yaşlıdır. **21** onu not etmemişsen, orda da bilirsin. genç ana ari daha bol yumurta atar. **22** yané koloni, arıcılığta koloni diyorlar, daha da

güçlü olur. güçlü olan ari güçlü bal getirir. **23** bizim bu bölgede taaa altinci aye keder, beşinci ayın sonune keder sürekli yumurtayı bollaştırır. **24** yané böle güçlü gitsin. bizde bal akımı yirmi beşinde başler, **25** altinci ayın yirmi beşinden sekizinci ayın yirmisine keder. **26** genellikle balımız keven, kekik ağırlıdır. altinci ayden sonra bal akımı, bal sezonu biraz hızlandıktan sonra ana ari yumurtayı kiser. **27** hatta tam bal akımı, on beş yirmi gündür zaten bal akımı, en iyi yıl, ana ari yumurtayı tamamen keser, **28** yumurta atmez. çünkü kışlı balı sítok étmesi için.

29 ilhami_: geçen gün benim bi tanıdığım dediki ben götürdüm iki yüz kilo süzme bal, erittim verdim. diyer ariciler glikoz veriyor, kek veriyor, bilmem cart veriyor, curt veriyor.

30 muhtar ahmet_: buni demesi yanlış. sen buni soreydın. diyecektin ki ben sana bi şey söyleyecem, **31** ama elni koy vıdanne. peki bu kekın bale bi katkısı veya bi karışımı var mı? bu tamamen şedir, **32** karşıdeki arkadaşleri kötüleyıp kendi balını millete övmağ. kek vermenin sebebi nedir? **33** ane ari yumurtayı daha de fazlalaştırması içindir. zaten beşinci ayde sen aride bal bulmağte zorlanırsın. **34** avu olan balı de söküyor. keşken gine ses kaydını aleydın, gideydın o arici de iyice dinleseydi beni. **35** olan balı de söküyor beşinci ayde ha. onların hepsine yumurta atiyor. yani şuni bi çıta sayarsağ, **36** ‘ta üstlere kadar yumurta atér. yané o diyer adam kendini tamamen allaktan étmiş. kendi balının reklamını yapmış. **37** sen one söyle, bağ bu mevsimde kek bi şey étmez. **38** ‘yalnız o diyer arkadaşı ben yarı buçuğ tahmin étтім, isım vermeyeyım. **39** söyle ki ben sordum muhtardan, muhtar yirmi senelik bi aricidir. muhtar dedi ki o kekın bale bi zerari yoğ, **40** ama o elinde kalan balı sulandırıp vermağ, o doğru degil. evet belki senın balın hakiki, ama sen sulandırıyorsun. **41** altinci ayde, kim ne dérse desın, beşinci ayın yirmisi, beşinci ayın başlangıcından sekizinci ayın yirmisine kadar ariye bi şey verırsen karışır. öncesi karışmez. **42** yané ben şahsen dört sefer kek veriyorum. zaten ömrü yirmi gündür ha. **43** yirmi günden sonra o balı de söküyor, yavri atiyor. o arının çoğalması lazım. ana ari buni biliyor. **44** güçlenecek ki bale gire. yané önemli olan beşinci ayde vermemağ. o tamamen kendi balın reklamını yapmış. **45** dördüncü ayın sonune keder kesinlikle iddia ediyorum, karışmez. çünkü o dönemde kesinlikle yavri dönemidir. **46** ‘taaa altinci ayde bile yavri ancağ keser_a. tabi beşinci ayden sonra kesinlikle doğru deyil vermağ. yané bi insan helal haramı bilérse. **47** orden benim vıdanıma rehettir. çünkü ben o dönemde bahiyorum, çoban döşegi diye

isımlendiriyoruh, bi bitki var bizde. **48** o çıktığı zaman ben vermiyorum. ari bazen aç kalıyor, **49** yavriyi söküyor ben gine vermiyorum. çünkü sana verdiğim zaman gerek ki karanti ole, vıjdanım rahat ole ha. **50** ama o dedigin adam bali sulandırıp veriyor. **51** yav kardaşım madem sen öle reklamını yapıyorsun, ama elinde kalan bali niye sulandırıp ariye veriyorsun. peki bu doğru mi? yanlış.

52 şimdi arıcılıh hem ülke ekonomisine faydasi var hem de zevkli bir meslektir. yani bi av, diyelim avci olan arkadaşlar bilir, yani merak. ari de öle. **53** ben dokuzuncı ayde, onuncı ayde arımı sariyorum, inan ki ben zaman zaman arımın sesini özliyorum. **54** yané onın çalışmesi, onın düzenini, yané ari tek başına, böyle bir kovan bir devlettir ha. böyle düzenli, torpili yoğ. **55** insan seyrettiği zaman bekçisi var, kıraliçe zaten onları idare ediyor. arıcılıh hem zevklidir hem aile ekonomisine **56** hem de ülke ekonomisine bi katkıdır. eskiden kekikle keven altıncı ayın yirmi beşinde açerdi, sekizinci ayın yirmisine keder. **57** yané bizim bu yörenın bali kekik, kevendir. sekizinci ayden sonra çiçek yoğtur. **58** sekizinci ayden sonra ari yumurta alanını azaltır. diyelim dört parmağ böyle bi boşlıh bırakır, altten. **59** alt katte ha. oni de yavri ari, hani yirmi, yirmi bir günde bir çığıyor, bi daha atıyor. hani nesli devam etsin. **60** ari kışın üç dört ay yatiyor, yazın yirmi bir gün yaşadığı için yané o sekizinci ay, dokuzuncı ayden sonra ari küçük küçük, **61** çıtanın altına gine yumurta ater alte. üç, dört çıtaye. niye, çünkü atmadığı zaman ari biliyor, nesli tükenir, yané ana ari bilér. **62** çoğ degil ha, çoğ olduği zaman ari bali tüketir. yané ari mevcudını koryecağ şekilde ana ari atıyor. **63** güçlenme deyil, var olan mevcudi korumağ için. polen olan bölgede savuğ olene kadar ater. **64** mesela bizim burde polen azalır, dokuzuncı ayde, sekizinci ayde polen azalır. **65** tamamen on birinci ayde kış uyhusına yater. şimdi dedim ya, ari poleni sırf yavri için getiriyor. **66** polenle bali karıştırıyor, yavriye yediriyor. o polen var ya, çiçek tozi. **67** diyelim ilkbaharde polen yoğunluğı az ya, ari o poleni sitok ediyor. ari böyle bağtığın zaman çoğ ibret alacağın bi şey. **68** yazın polenin çoğ olduği zamanlerde o çıtalara polen sitoki yapér, o gözelere. oni ilkbaharde, sonbaharde polenin az olduği zaman oni kullanır, **69** çünkü niye? ari dediğim gibi onbirinci ayden üçüncü ayé kadar yumurta atmez. ama ondan sonra atmağ zorındedir, **70** mevcudi korumağ için. çünkü yirmi bir günden sonra bir nesil gidiyor, bir nesil yerine gelmesi lazım. **71** arının ömri yazın yirmi bir gün, kışın üç ay, dört ay, o civardedir. kış uyhusına yatti mi, kışı geçiriyor, **72** yazın de yeni nesil kazandıрмаđ için yenileri geliyor. yirmi bir günden sonra ölüyor. **73** dedim ya altıncı aya kadar kol atıyor. o koloni güçlü olması için. altıncı ayden sonra kiser, yedinci ayé

kadar. ana ari üç yıl, dört yıl verimlilik dönemidir, **74** onden sonra yaşlilik dönemidir. o yüzden şu anda biz arıcı arkadaşlar değiştiriyoruz, daha verim almamız için. **75** arının balını arının mevcudine göre bırakıyoruz. yav inan ki on çitalık bi ariye alti, beş çita rahat bal bırakıyoruz. **76** şeyi söyleyecektim, şimdi bu bal, karanti yok yané ha. diyelim ki ben bu kadar kilo alıyorum. **77** yané bal atmosferle ilgili bi şey. yané ben uzun yıllardır bu işi yapıyorum. yané bal nasıl atmosferle ilgili? **78** savuğ olurse bahersın olmaz. yané belli bi kırami olecağ. çiçek boldır, ama savuğtur, yağışlıdır. **79** her yağış bi kaynağı yok ediyor. anla'dın? yané bal belli bir derecede, yané bana göre otuz, otuz beş derece olecağ. **80** altinci ay yirmi beşinden sonra böyle bi yirmi gün yağış olmaycağ, toz bulutleri felan olmaycağ. **81** öyle otuz beş derece seyrinde. bi de altinci ayé keder on günde bir, yağmur yağerse çiçeğin ömri uzanır. **82** ama sürekli deyil, on günde bir. genellikle daha verim oluyor, ama karanti yok. mesela bu sene iyidi. **83** mesela otuz kilo veren ari de görmüşim, otuz kilo bal. ama normalde bazı seneler de çok az. **84** bizim bu yörede diyelim aşırı bi sıcak oluyor, bal kaynağını öldürüyor. ééé çok yağmur yağar, bal oluşmez, yıher. **85** o yüzden bunleri de göz önünde bulundırmağ lazım. bizim burede dedim ya balın cinsi kekikle keven. **86** mâlesef bu türkiyede yok ha. aslında bizim arıcılar birliği çok böyle, **87** yané daha önceden, şimdi deyil ha, şu andeki aktif. ama daha önceki arıcılar başkanımız, arıcılar birliğimiz başkanı... **88** daha bizim doği anadolide kevenle kekik, inan ki abartmıyorum, bi arıcı arkadaşımız çukurova yöresinde, **89** adanade götürmüşler, tahlil ettirmişler bali, anzer bali, hani sen duymışın da anzer balını, anzer baline eş deyer bir bal türüdür kevenle kekik. **90** bu de bizim doği anadoli bölgemizde, her yerde yok. mesala güneydoği anadoli bölgesinde, güneyde, **91** doğide. her yerde yok. keven diyoruz biz, böyle tikenli bi bitki örtüsüdür. bi de kekik türü alti çeşittir, **92** bizim elazığde ayri, erzurimde ayri, hani diyelim güneyde ayri. **93** bu bal türkiye cumhuriyeti devletimizde arıcılar birliği olsun, **94** yani daha bu balın katalokte yeri yok, ismi yok. bu keder deyerli bi hazine, bu keder deyerli bi bal. **95** mâlesef medya ile paylaşmemişler, sonra dediyim gibi bi medyayla bi kanülle paylaşmemişler. **66** ééé sonuçte köperatifleşmemiş. é balın deyeri tanıtılmeyince ne olecağ? buranın insanleri bilir. **67** mesela biz burde kime satıyoruz, senin gibi eş dostlere satıyoruz. **68** ama normalde ben istiyorum ki bu arıcılar birliğimiz kevenle kekik balının de... **69** mesela kestane bali, yeri katalokte yeri var. yav bu anzer baline eş deyer. dört pırofümil. **70** arkadaş diyordi koydiler, olámez dediler, buni bi daha denediler. yané nasıl bu kevenle kekik nasıl anzer baline, **71** one ne derler, pırofümil mi derler ne derler. tıpce.

öle diyelim. yané nêrdeyse anzer balının kilosi bês yüz lira. **72** yané ben istiyorum ki bizim bu hazine var, ariciler olarak, memleket olarak. **73** ariciler birliklerimiz buni tanıtsın, deyeri bilınsın, katalogte yerini alsın.

74 altinci ayın yirmi bêsinde ana, yavriyi kısıtığı zaman ari sîtoke başler. sîtoke başlediğın zaman kovande bal birikir, **75** hani yavri azalınce. bali yavri tüketiyor, yavri yiyor. diyelim koloni güçlendi, altinci aye girdi, ari bal sîtok eder. **76** önce alt kati, sonra biz ilave diyoruz, üst katte. bi bal sîtoki yapêr. o dönemde de kekikle keven var bizde. **77** o bal akımından ha. eêe yavri az olınce ne olur, ane ari yavri ariyi kısınca bal fazla olêr da. **78** kesinlikle ve kesinlikle ari zararlı olan bir şeye konmez. mesala bi pislik olsun, mikrobi olsun, hiç. ari çoğ temizdir.

79 ari kuşı bi de çiftçilerimiz bilinçli deyil. çiftçilerimiz ilaçlemeyi bilinçsiz yapıyor. hatta buni zaman zaman arici arkadaşler de dile getirdi. **80** yav şimdi ari öğleye kadar polene, çiçeye gider. öğleden sonra genellikle kovanın iç kısmında uğraşêr çoğ. **81** şimdi devlet aslında buni il tarım müdürlükleri, ilçe tarım müdürlükleri, **82** ya de devletin resmi kanalı teretede buni zorunlu bi hale getirmek lazım. **83** yané çiftçilerimizi bilinçlendirsinler. yané ari eşittir çiftçi. bana bal getiriyor, ama çiftçiye faydası daha çoğ. **84** çiftçi de buni koruması lazım. yané sen bu ilaçlamayı dörtten sonra yap. u arının sana da faydası var. **85** ne yapıyor? sabaleyin gidiyor, 'basıyor ilacı çiçeye. é ari gidip çiçeye koniyor, ya de meyvenin çiçeyine koniyor. **86** bilinçsiz ilaçlêrler. yané ari olan bölgede aslında dediyim gibi, yané bu hem medya kuruluşleri hem devlet kanalı teretede bêle... **87** çiftçilere icap ederse bi ceza şeyi gelmesi lazım. ari olan bölgede ağşam dört veya üçten önce atanlere ceza gelecek. **88** çünkü ari tarımın 'kalbidır_a. yané ari, doğayı ari şey ediyor yané. dengeyi sağlıyor_a. **89** şimdi abu çiçeye bi dişi, bi erkek ayağınle yapışınca dölleniyor. dölleniince ne oluyor? **90** domatês çakalesi birikiyor orde. mesela portakal çakalesi, ama olmeyince o çakale birikmiyor. é çiftçi éle yapmıyor. diyor, **91** benim arım, balım deyil. o kendi kafasına göre, benim arım deyil ne olecağ yav. **92** senin arın deyil, ama bana bal getirêrse sana de o konuda yardımcı oluyor. ceza getirilmesi lazım. **93** bu bilinçsiz ilaçlamalarda gerekirse tespit edildiğinde ceza verilmesi lazım. ari kuşı dengeyi sağlıyor. **94** cenabi allah öle denge yapmış. bazı arkadaşlar gidip vuruyor. inan ki ben karışmêrım. **95** çünkü ari onun sesini duyduğı zaman zaten içeri çekiliyor. ben dikkat ettim, bir gün bağtım, **96** onler gittikten sonra suye gidiyor. suye muye gitmêr ha. yané o doğa dengeleşiyor. bazı arkadaşler gidip, **97**

bekleyip vuruyor, ama ben vurmiyorum. baħ o ari kuşu ariyi yedigi gibi ariye zarari olan büyük, biz at arisi diyoruz, **98** türkçede eşşek arisi diyoruz, o kırmızı, sen belki görmüşsin, kırmızı ariler var ha, **99** biraz dā sariler, onle bereber onleri de yiyor. yané onleri de yoħ édiyor. **100** düşmanı de yoħ édiyor, o yüzden bence dengeyi sağlıyor. sen ari kuşını vurırsın, bu sefer diyeri ariyi yoħ édecek. **101** demek istediğimi iyi anledın. o dengeyi sağlıyor. yaban arileri diyoruz at arileri, **102** onlerin bal arisine zarari var. é burde ariye en büyük zarar, çiftçilerin bilinçlenmesi lazım.

103 kara kovan bali nasıl? baħ mesela bèle bi, ayni bunun inceliginde bèle bi mum var. biz hani süzme yapıyoruz ya, hani bali süzüyoruz. **104** dört beş sefer yavri çıhınce o esmerleşér. o esmer bali nédiyoruz, makineye koyup süzüyoruz. **105** balını alıyoruz. o esmer mumi ne yapıyoruz? o esmer mumi eritip fabrikaye gönderiyoruz. orda artıħ katkı maddesi var yoħ, **106** bilmiyorum. böyle çitanın boyne göre ince, ayni bu yapraħ gibi bize geliyor. biz oni çıtaye monte édiyoruz, **107** ari oni işliyor. hani bal koyecaħ delikleri yapıyor. oni elli liradan vériyoruz. vurmediğımız, sade boş çıħen, **108** kendisi örene kère kovan diyoruz. anlatabildım deyil mi? ayni baldır ha. ayni kovane koyuyoruz. **109** o ince mumi vurmediğimize kere kovan diyoruz. niye? **110** o ince mumi vurduğında bal akımında iki günde o çıtayı örerler. ama vurmediğımız çıta bi hafta zamani alér. **111** bal ayni bal, ama o arının zamanını aldığı için, bi de onun içinde o yétmiş kıram geliyor. **112** bi çıta üç kilo geliyor ağırlıħ olarak, onun içinde yétmiş kıram mum var. **113** oni otuz beşe vériyoruz, ama kere kovande hiç yoħ. kendisi vurıp iniyor, oni yüz liraya vériyoruz. **114** zamanını aldığı için. ayni kovan. sade zamanını aldığı için. öbürünü iki günde örüyor, o bi hafta sürüyor. **115** zaten bal akımı en fazla yirmi, yirmi beş gündür. o dedigimiz kevenle kekik açtığında sekizinci ayın yirmisidir, bizim bu yörede. **116** sekizinci ayın yirmisinden sonra öle kayde deyer bi bal gelmez. kendini amorti édecek şekilde. **117** hani dedım ya tekrar ana ari yumurta ater. kovandeki dengeyi sağlamaħ için. o gelen de o yavriler için.

118 sen sordın ya biraz önce: ari niye oğul vériyor? mesela biz oğul diyoruz one, niye gider dale koner? ari niye bölünür ya da oğule gider? **119** dedım ya bunun üç temel sebebi var. bir: ana ari yaşlı olırsa. nérden anlarsın ana arının yaşlı olmasını? **120** ana koħi salgısı azalır. her ana arının kendine göre bir koħi salgısı vardır. **121** ana ari koħi salgısı azalınca ari diyor ki ana yaşlanmış, ana memesi hani, yine o ananın yumurtası üzerine ana yaperler, **122** biz one meme diyoruz. hani bèle biraz uzun, kabarti olur. farklıdır ana ari. oni yapar. o birden fazla olur. **123** birden fazla olduğı için bunler bars

vêrır. bazen bi petek iki tene vèrebilir. genellikle yaşlı ana gider, göçe gider yani. **124** yanına épey bi mevcut alıp göçe gider. en yakın ağace koner. yané o da sahibi alsın diye. yüzde seksen, yüzde yétmiş yahın bi ağace koner. **125** yané güneşin dönmesiyle ilgili. yané kondığı zaman diyelım ki güneş var, **126** kölge var, güneş döndi mi bu sefer önci ariler gider bi yêr bulur. firekans sistemiyle ana ariye nohtayı söyler. **127** yané felan yêrde bi yêrleşım yêri var. ordan kahtığı zaman, sen diyelım fark_édıp almedın. **128** orden kahtığı zaman doğade gider, bi yêre girer, hayatını sürdürır. ikinci sebep niye oğile gider: **129** ‘bal akımı. sana dedım ya belli bi bal akımı, güçlü bi bal akımı geldiği zamaaan, kekik mesela bizde kekik türü, o bal akımı gine ana koği salgısıdır yané. **130** gine ariler zanneder ki ana yaşlanmış. halbuki baldan dolayı. **131** bal akımı boldır, o balın vèrdığı o lezzet, koği ana ari koğisini azaltır. gine o sebepten dolayı. önce anayı üretiyor. **132** ana ari on dört günde çıhıyor. on yedi gündır. vallah yanılmêrsem on dört gün olması lazım. **133** şimdi on dört günde çıhar, onun pêsine taħılıp gider. yané yêni ana ari çıhınce eski ana ari genellikle çeker, gider. **134** ondan sonra kovande kalanler doğanın kanuni gibi güçlü olan kovane sahip olur. êêê tek ana ari hükım eder. **135** bazileri diyor, ama ben görmüşım, yané buni bizzat iddiâ edebilırım, ben çıtade gördım. iki ananın savaştığını gördım, boynına binmişti. **136** millet diyor ki işçi ariler bi tene biraħır, ama deyil. ben buni tecrübe olaraq yaşamışım. **137** gözlerımle gördım ki iki ana çarpışıyor. demek yané doğadaki gibi güçlü olan, kovane sahip olur. **138** o sebepten dolayı oğul olur. senın dedigin sebepleri odr.

139 baħ ben ariciyım gine anlemem. ha nasıl anlêrsın? hakiki bal yêdigin zaman yahıcı bi taT vèrır. yané böyle ağırmez, ama taT olaraq. yahıcı bi taT vèrır. **140** diyelım, tatlı gibi gelır. bir insan eyer balına karanti vèriyorsa dördın’ci ayden sonra ariye bi şey vèrmeyecek. **141** vijdani rahat ederse, karşıdeki adame karanti vèrırse.

28

Adı Soyadı : Ercan Gök**Yaş** : 35**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Heybet Dağı efsanesi, mani

1 eski bi zamande bi çoban varmış. bu çobanın bi sürisi varmış, koyin sürisi. bu çoban heybet dağının etrafında bu koyunleri otlatmış. 2 aylardan yaz ayıymış. o sene de biraz kurahlılığ varmış. 3 bu çoban heybet dağında koyunlerini otlatırken çoğ susamış. tabi aynı şekil koyinleri de çoğ susamış. 4 bilersın belki, heybet dağının tepe kısımlerinde çeşme de yohtır. çeşme olse ki ne, o sene kurahlılığ te varmış. 5 tabi bu adam çoğ susanınca etrafte su arer, arer, göremer. adam de, koyinleri de susamahten bitmişler, tükenmişler. 6 heybet dağının tam üstindedirler. bu çoban allaha duâ eder. 7 der, allahım bize su ver, bizim susamağımızı geçir, ben de koyinlerim de su içah, susamağımız geçsin, söz, 8 ben sana bi tene kurban kesecam. alla bunun duasını kabul eder. 9 yağmur yağër, orde yağmur suyi dağın üst tarafında bi gölde biriker. 10 o gölden adam de koyinleri de su içër. ben heybet dağına gitmişim, o gölin oldığı yeri görmüşim. 11 göl deyildir ama ële büyük bi kortik gibi yerdır. tabi çoğ yağmur yağse kışın felan içinde su kalebilir. 12 yanë o gölin yeri, ële çukur bi yer olarak daha de durër ha. gidersen, görürsın. neyse. 13 bu çobanle koyinleri orden su içërler, susamağleri felan geçër. sonra yağmur de durër. 14 adam heybet dağının üst taraflarında koyinlerini otlatmaya devam eder. bu adamın kafası kaşınër. 15 çoban kafasını kaşitër, kafasında bi tene bit yağalër. o esnade çobanın aklına gelër, 16 allaha söz vermişti, kendisininle koyinlerinin susuzluğunu allah geçirirse, bunlere su verirse, 17 yağmur felan yağdırirse bi tene kurban kesecahti. adam o biti alër, kafasını kopartër. 18 der, allahım sana kurban söz vermişim, bu sana söz verdiğim kurbanımdır. 19 yanë biti allaha kurban eder. hemen o dakka allah bu çobani de koyinlerini de taş eder. 20 zar allahle dalğa geçilmez. allah adami çarper. işte o çobanle koyinlerinin taş olmuş halleri heybet dağının tepesindeki taşlardır. 21 o taşlı kısımlar ële olmuş işte.

atem, tutem ben seni,
 çolike katem ben seni,
 ahşama baban gelince
 önüne atem ben seni.

29

Adı Soyadı : Necmeddin ŞEKER**Yaş** : 30**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 yedi kardêş varmış. bu yedi kardêştên küçügi yol gidêr, misafirlîh için. misafirlîge kız istemeye gidêr. 2 adam yolde giderkene karınce görêr. baher ki bu karınceler iki pay olmuş. bi pay bu terefte bi pay o terefte. 3 orteden ikiye ayrılmış, bi kısmi suyun o terefinde bi kısmi bu terefinde kalmış, orteden su geçêr. 4 edemêrler birbirine yêtişeler. getirip bi çöp, çubuğ bèle üzerine biraheer, karınceler üzerinden geçip birbirine kavuşêrler. 5 adam orden devam edip gidêr. ordan gidêr adanın kenarına. 6 gidêr ki balıhlar bèle çırpınêrler, balıhler. hepsi güneşın öninde, kumın içinde çırpınêrler, gidip gelêrler. 7 edemêrler içinden çıhip suye kavuşeler. bu balıhleri yine alêr, suye biraheer. 8 hepsini geçirêr suye. bu balıhlerle karınceler adame kanatlerini verêrler, dêrler; bunler senin olsun, 9 sen ne zaman, nerede dare, sıhıntiye düşersen bu kanatleri birbirine sür, biz sana yardıme yêtişiriz. 10 bu adam gidêr, gidêr kızın babasının evine yêtişêr, adamın evinde otirêr, misafir olêr. 11 dêr işte senin kızın için gelmişim. oni kendime istemeye geldim. adam dêmiş, benim şartım vardır. 12 şartımı yerine getirirsen kızımı verırım sana. yerine getirmezsen kızımı vermem, seni kafadan edêrim. 13 seni öldürırım. dêr, tamam. adam düşünêr, dêr bunun şarti nedir, nasıl olêr, nasıl şartını yerine getirecem. 14 dêr, şartını söyle. dêr, bu kadar yemek yapacağlar, topliyecağlar, 15 koyecağlar bi eve, doldirecağlar. gerek ki sabahe kadar hepsini yiyesın, bitiresın. 16 dêr, tamam, ama düşünêr. dêr, o kadar yemegi, bir ev dolisi yemegi sabahe kadar tek başıme nasıl bitirecem, 17 bu nasıl olur, bir adam tek başıne bir ev dolisi yemegi bitirebi'lr? aklıne gelêr, 18 dêr ben o karınceleri, balıhleri kurtarmıştım, onler de bahan bèle bèle dêmişlerdi. 19 adam cêbından o kanatleri çıkarer, birbirine sürter. balıh gelêr, karınce gelêêr, kapiden gelêrler, 20 pencereden gelêrler. dêrler, ne olmuş sana arkadaş? ne olmuş? baherler ki one bi süri yemek toplemişler, 21 gere sabahe kadar yiye, bitire. bitirmese adami öldürêrler. dêrler sen git, yat. biz oni hallêderiz. 22 balıhler yêr, karınceler yêr, götürêrler oreye bureye, deliklerde sağlerler, hepsini bitirêrler. 23 hepsini boşaltêrler, bitirêrler. adam dêr, ben yatmışım êle, bunler yemegi nettiler, ben gidem, baheem hele, 24 yoğse bu adam benim kafami alacağ, ben gidem, ne yapam hele. gelip baher ki hiçbi şey yoğ, 25 her şeyi bitirmişler.

ne balıhtır ne de karıncedir. dër, yarabbim şükür, ben bundan kurtulacam. **26** sabah olıncı adam dër, benim bi şartım daha var, oni de yérine getirecahsın. büyük bir gönç biraşer kapının önüne, **27** gönç düğümlidir, kırması çoş zordır. çocuş daha önce senin gibi hiç odın kırmemiş, hep oşımış, **28** başka şeylerle uğraşmış. hiç odın kırmemiş, edemer, bilmer. dër sen gere bu odını kırasın, **29** paramparça edesın. paramparça etmesen senin kafanı alırım. dër tamam. gider bi bu terefe vurér, **30** bi o terefe vurér. kıremér, bi sefer hiç bilmér balte vure. kızın biri biraz yemek alér, **31** götürér köpeğin önüne, köpege vèrér. başer ki o çocuş sürekli o odına vurér, ama edemér kıre. **32** gönçin ortesine vurér, köşesine vurmér. kız dër ki köpek köpek orteden yeme ortesi sıcahtır, **33** ağzın yanér, köşeden ye, köşeden. lafi adame söyler ha. adam başer, dër bu laf bana geldi, **34** demek ben köşeye vurse kırılır. bu defa o köşeye vurér, kırér, diyer köşeye vurér, **35** kırér, o köşeye vurér, kırér, gönçü paramparça eder. kızın babası gelér ki çocuş gönçü kırılmış, **36** paramparça etmiş. bu defa dër, bir şartım daha var. gidıp devın sazını getirecahsın, o sazle sizin düğüni yapacam. **37** maşat gide ki dev uni öldire ha. adama söylérler ki devın üç kafası vardır, **38** o üç kafadan büyük olanı yalnız kesersen dev ölür, ama diyer kafalarını de kesersen kafası yine çıkır, dev ölmez. **39** adam gidér ki dev yatér, üstünde de sazi duvare asılıdır. **40** adam kılıcıyle devın büyük kafasına vurér, vurér, vurér. devın büyük kafasını kesér. **41** dev dër ki, diyer kafalarını de kes, érkekliğin şartı üçtür. adam, yoş kesmem, bu bi hevestır sana yeterdir, dër. **42** sazi alér, gelér. kızın babası dër, kızımı hak etti, kızı vèrér. sazi çalérler, düğüni yapérler. **43** kızın babası bi tene gidik vèrér düğüne hediyesi olarak. çocuş gelini de alér evine doğru gidér. **44** eve doğru giderken bi deyirmende durérler. harabe bi deyirmen. deyirmenci dër, o ne gidiktir sende? **45** dër, işte benim kayınbabam düğüne hediyesi olarak bana vèrmiş. adam dër, gidik kesil. **46** gidik kesilér. adam dër, gidik postlan; postlanér. adam dër, kazana gir, kayna. güzelcene olér. **47** yerler, sonra bu gidigin postını, kemiklerini atmérler ha. kemiklerini toplér, koyér poste. **48** sonra bi deynek vurér. **49** dër, gidik kaş. gidik dirilér. bu aşçi dër, ben nasıl edem, bu gidigi bunden çalem. buresini unutmuşım. **50** neyse deyirmenci edemer bi türlü çalé. adam élé belé gidigini alér, gelér eve. yedi kardéşlermiş. **51** yedi kardéşlermiş, bu küçük kardéştir. bu çocuşın annesi de orıspiymiş, kardéşlerinin karileri de orıspilermiş. **52** neyse bunler bereber yaşérler. adam dër gidik kesil, kazane gir, piş. **53** sonra da bi deynek vurér, gidik doğrılır. bu adamın karisi de namusli, terbiyeliymiş. **54** bu adam kardeşleriyle ava gidér. bunun étileri orıspiler ya, dèrler biz nasıl edaş bi iş getiraş bu kızın başına, **55** bu bizim

adımızı çeker, ne yapsağ gidıp yetiştirir. bu adamlar ava gittiğinde kadınların dostları de bunların yanına gelir. **56** kadınlar dèrler, gidik kesil, gidik kazanè gir, gidik piş. diyer kadın ayrı otırèr, hiç gelmèr bunların yanına. **57** dèrler, gidik kesil, gidik kesilèr, dèrler gidik doğran, gidik doğranèr. git atèşin üzerine, kayne. **58** gidik gel aşıağı, gidik gelmèr. gidik gel aşıağı, gidik gelmèr. kaynana gider gidigi indire, bu gidik niye inmèr. **59** kaynana gidige yapışèr. çocuğın karisi çocuğı tembihlemiş, her şeyi ona söylemiş, dèmiş bèle bèle yapèrler. **60** bu defa kaynananın dosti gidèr. dèr, o nedir sen edemèrsın bi kazani indiresın. o de yapışèr. **61** diyer gelin de gidèr, o de yapışèr. onun dosti de gidèr, o de yapışèr. diyer gelin de gidèr, o de yapışèr. **62** onun dosti de gidèr, o de yapışèr. hepsi yapışèr. hepsi kazane yapışèr. **63** bi tene de fukare gelir bi şèler toplemeye, bunleri görèr ki kazane yapışmişler, dèr ben bunleri kurterem, **64** elni atèr, o de yapışèr. bu fukarenin pantolne buğde yapışmiş, hıroz buni görèr, **65** gider ki buğdeyi yiye gıgasını vurdığı gibi o de yapışèr. adamlar avdan gelirler ki hepsi kazane yapışmişler. **66** kazan atèşin üstündedir, hepsi yapışmişler. küçük kardeş dèr, siz burde ne gezèrsız? **67** kimsız, kimin nesisız? bilèr zaten. gidik gel aşıağı. o çocuğ söylèr ha. gidik gelir aşıağı. **68** o adamlara vurèr, hepsini öldirèr. dèr, fukare sen burde ne gezèrsın? **69** fukare dèr, ben bunleri gördım bureye yapışmişler, dèdım kurtarem. ben de yapıştım. peki dèr, hıroz sen? **70** hıroz dèr, fukarenin götine buğde yapışmişti, oni yiyem dèdım, ben de yapıştım. **71** adam hırozle fukarayı salèr. kardeşlerine sölèr; bağın, görın ben sölesem inanmezdz.

30

Adı Soyadı : Akbilek DOĞAN**Yaş** : 55**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 adamın tek bi çocuğı varmış. dëmiş, sakın benim çocuğumi içerden dışari çıharmeyın. 2 ekmegini, suyuni, her şeyini içerde vërin, hiç dünyayı görmesın. dünya bozuhtur, bilmesın, örenmesın. 3 eshabe, peygamber olsun. çocuğın beslemesi varmış, yemegini götürüp içerde vërërmış. 4 dër, et götürün ama kemik götürmeyın, yalnız kemiksız et götürün. 5 bu besleme çocığe aşık olër. bi gün besleme nasıl yapërse yemekte kemikli et götürër. 6 eskiden evlerde bële bi delik vardi yuħarde, pencere mencere yoħti. karanlıħ yërdi. eti yër, kemigi delikten fırlatër, deligin cami kırılër, paramparçe olër. 7 bële ışık gelër aşığı. el atër ki ışığı yaħaliye, ama ne yapërse bi türlü yaħaliyemër. 8 hiç ışık elle yaħalenır? el atër yaħaliye, el atër yaħaliye, ëpëy zaman geçër. kız dër, o nedir sen yapërsın? 9 dër, bu nedir gelmiş bureye, ne kadar parlaħ bi şeydir, ne kadar güzel bi şeydir, yaħalemeye çalışërim, ama elle tutılmër. 10 kız dër, o nedir ki daha yıldız var, bulut var, güneş var, ay var, gökyüzi var, insan var, dünya var. 11 insan de görmemiş, tek o kızı görmüş. halla halla, o zaman benim babam niye beni dışari çıharmer, dër. bilmerım, dër. 12 kız çıħër, gidër. kız onun yemegini yine vërer, gidër. bileraħ te kapiyi açık bıraħër. 13 ële yapër ki bu çocuğ dışari çıhsın, onle evlensın. çocuğ kaħër, dışari gidër. merak ëdër da. 14 annesi gidër ki kapi açık, çocuğ yoħ. bureye baħër, oreye baħër çocuğ yoħ. dër, aħa çocuğ yoħ. 15 nasıl yoħ? dër, bilmerım, kapi açık, çocuğ yoħ. burdan çağırër, orden çağırër, adam tutër, haber vëdrër. 16 dër, bi çocuğ kaybolmuş, falan kişinin oğlidir, kim bulırse getırsın, haber versın, bu kadar para, kaç milyar para. 17 burde arërler, orde arërler, her terefte arërler, o gün göremërler. biri bulër, alër eve. diyer gün yine seslenırlër, adam aħaymiş, mirmiş, büyük bi adammiş. 18 dërler, çocuğı getirene bu kadar para. kaç ton para vërer ha! 19 zar çoħ zenginmiş adam. yine kimse getirmër. dërler, daha gitti. bi daha diyer gün arattırër, seslendirër. 20 üçüncü gün çocuğı getirërler. para vërer, ama bu defa az para vërer. 21 üçüncü gün bulunmuş diye az para vërer. dër, daha onun ħeri kalmedi. 22 dër, o gezdi, dünyayı gördi ya, daha o gözünü açti, daha onden bana ħër gelmez. 23 dünyayı gördi, gözünü açti, ħaħın ekmegini de yëdi. daha onden ħër gelmez.

31

Adı Soyadı : Recep COŞKUN**Yaş** : 35**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Yöreye has bazı fıkralar, hikâye

1 şimdi bizim köyde, cafkanda adamın biri demiş... palu o zaman eskiden çarşı, çarşı paludaymış. demiş, götürüm, horoz satam. **2** horoz satam. getirmiş, gece deynegin üstüne horozlari koymış. **3** bağlamamış, dizmiş horozlari. dizmiş horozlarını, sırtına atmış, paluye doğru gelmiş. geçedir ya. **4** gece ne bahmiş horozlere ne bi şey. çubuğun üstünde horoz durur mi? gelir paluye. **5** palude der, horoz saterimmmmm, horoz saterimmmmm, horoz saterim. adamın bi tenesi gelir. **6** der, senin bu horozların nêre, hani, sen horoz satersin, ama senin horozın yoh! nasıl bahêr deynegin üstüne. der, çêşmede pırpır etmişler.

7 kavahlilere zanki derler. zanki, inatçı demağ. bi gün yuhari mahallenin horozi, aşıği mahallenin tavuğıne fis çêder. **8** fis çêdince bunler hemen alêrler, bir şey yapêrler. derler, bu namus meselesidir. **9** getirêrler. getirêrler horozi. namus meselesidir da. yuhari mahallenin horozi gelmiş, aşıği mahallenin tavuğıne fis çêtmış. **10** getirêrler, horozi kesêrler, kimse yêmêr. alêrler, götürêrler, köpeğin önine atêrler. **11** köpek te yêmêr. der, namussız adami köpek te yêmêr. namussızlığ yapmış ya, yani.

12 kavahliler bir gün, kavahliler gine... kavağ köyinde eskiden, gerçi şimdi de burelere şeler gelêrler. **13** bu heci leylek. heci leylek, tabi bacahler açıhtır. bacahler taaaa şeyine kadar açıhtır. **14** bacahler açılı olince, bi de uzındır da. bahêrler ki heci leylek udır köym içinde gezêr, tüfenkleri alêrler, gidêrler, kovalêrler. **15** kovalêrler şeyi, heci leylegi kovalêrler. derler, bizim kızleri de yolden çiharmesın. **16** hani bacahler açıhtır ya. bacahleri gözükmesın.

17 eskiden heyvan başına vêrgi alêrdiler. kimin evinde kaç tene hayvan varse o kadar vêrgi alırdiler. **18** kavahte adamın bi tenesi getirêr, eşşegin ayağlarını bağlêr, yatağın içine koyêr, yorğani üstüne çekêr. **19** vêrgi memurleri geldiği zaman ki vêrgi vermeye eşşekten. memur gelir, heyvanleri sayêr, vêrgisini alêr. **20** der, yatahteki kimdir. adam der, babamdır, hestedir, üşitmiş. memurler der, babani bi sorah. **21** adam

dér, yoh, yatér, rehetsız étmeyin. tam u esnade eşsek zırlér. memur dér, hele 'bah, baban ne istér. **22** vérgiyi vérmemağ için götürmişler, babasını eşşegin yérine koymışler.

23 benim dedem de kavahlıdır. dedem bir gün gidér... eskiden tüfenk yohti. é her evde tüfek olmazdı. **24** ya gidérdiler, daf kurardiler. daf kurardiler, keklik yağalamağ için. ya da zoppalan vurırdiler keklikleri. **25** dedem gidér ellen yağalemeye. tam kerededigin üst terefinde gidér, bi kekligin üstüne atlér, yağalér, koynine bırağér. **26** biraz gidér, bağér ki keklik odır karın içine saplanmış. dér, dur ben buni de yağalİYem. **27** atlér kekligin üstüne. nasıl kekligin üstüne atlérse bu sefer yérdekini yağalér, koynindeki uçér. **28** koynindeki uçince béle kerededige doğri gidér. alér, öbir kekligi de péşinden salér. **29** dér, git, kerededikler siksın seni.

30 şu an keramet sahibi olan çoğ nadir insan vardır. bundan elli atmış yıl önce olseydi gine de fazlaydı. **31** şimdi çoğ farklı olmuş ha. şimdi adamın bi tenesi köyde yaşér, keramet sahibidir, köyde yaşér. **32** onun kerameti, Parzını bilérsız, Parzından su gelmez. kerameti odır. onun Parzınından su gelmez. **33** hani çökeliği içiné koydın, Parzından su gelér. gidér şehire, gidér ayakğabıcının yanına, otırér. **34** nérden gelérsın? köyden gelérım. dér efendi senin kerametin nedir? **35** dér benim kerametim Parzından su gelmez. dér nasıl? Parzını asér oreye, dér benim Parzınımdan su gelmez. **36** bağér hekketten hiçbi damla gelmér. Parzından bi tas su aşığı gelmér. **37** aréden iki dakka, üç dakka artıñ ne keder geçérse bi bağér bi bayan geldi, mini etekli. **38** nasıl içeri girér, dükkandan içeri girérse adamın nasıl gözi oné doğanérse bi bağér Parzından dér, Tılp, Tılp, Tılp, Tılp; su gelér. **39** iş içinde olup yapmamağtır. köye gitsem evliya olırım. köyde tek başımé ne yapérım. **40** köyde olsam kimseyi görmérım, evliya olırım, anle'dın? ama iş içinde olup yapmamağ. **41** şimdi avrupaya git avrupada mesela burda bir yérde sıhıntı olér, avrupada daha serbesttir. **42** meyğane de açıñ, kerğane de açığtır, kilise de açığtır, cami de açığtır. **43** hangisine gitmağ istérsın, istediğın yere gidebilérsın yané. nereye meyil edérsen oreye gidebilérsın. **44** orda nefsinı terbiye etmağ daha da şédır yané, daha da iyidir. **45** ama sen köyde aldığın sevabi şehirde alemérsın. şehirde aynısını yapsen daha çoğ sevap alérsın. **46** o da var ha. gözün toğandi bi sefere mağsus, ikinci sefere dönme, götine, başına bağme ha. **47** bi sefer gördün bağtın, kafani çevırdın, bi daha döndün bu sefer incelemeye başlérsın. **48** vay aleykümi selam, yaşér abé elini öpmişim.

32

Adı Soyadı : Recep COŞKUN**Yaş** : 35**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Hikâye, definecilik

1 adamın bir tenesi davar bésler, çobandır. çobandır, gidér, tabi arkadaşları var, üç dört tene arkadaşı var. 2 dér, altun arameye gidağ. altun arameye gidérler, bureyi kazérler, oreyi kazérler, bi şè bulamérler. 3 tabi bu adam daima gidér koyunların önüne, davarların önüne gidér. 4 bir gün bi bahér ki keçisinde gündüz süt var, yalnız aışam gelér eve, keçide süt yoğ. bir gün, ikinci gün gene bahér. 5 gündüz bahér keçinin memesinde süt var, aışam eve gelér, süt 'yoğ. dér, acep bu keçi kendini mi emér. 6 yané kendini belki emér, bu süt néreye gidér. neyse. bi gün, öbürsi gün olér, üç gün öle geçér. 7 ondan sonra bahér, dér, dur, ben buni takibe alam. aışam eve gelirken bi bahér ki odır keçi sürüden ayrıldı. 8 sürüden ayrıldı, hemen takibe alér. pèşinden gidér. pèşinden gidér, bahér, keçi gidér, bi kayanın arhasına girér. beklér, beklér, kimse çılmér. 9 bu keçi, dér, aceba bu keyanın arhasinde 'ne yapér. gidem, baham. gidér bahér ki bi yaşlı 'kurt, emadır, kördür yani. 10 u keçi gidér, ó kör kurde süt verér. dér uleeeen o ki cenabı 'hak bu kurdın rızkını béle karşiliyorsa benimki de pacadan gelecek. 11 eve gelér daha da gitmér çobanlığa. hanımı kağér, dér ki, herif kağ, git, koyunleri otar, gel, rızkın pèşine git. 12 yooooğ dér, benimki pacadan gelecek. dér, yav herif pacadan gel'mez, git, rızkının pèşine koş. 13 dér, yoğ. u ki o keçi gidér, o kurdi emdirerse benimki pacadan gelecek. aışam olér, arkadaşları gelér. 14 dér, gel biz bi gömi bulmuşğ, gidağ, çğarağ, bah bu sefer garantidir, zengin olamaz. 15 dér, yoğ, benimki pacadan gelecek, siz ne yapérsız yapın. 16 arkadaşları gidérler, kazérler, küpi çğarérler, nasıl küpin ağzını açérlerse bahér içinde ari, hemen bi daha küpi kapatérler. 17 dér, dur bizim bu arkadaşımız dér, pacadan gelecek, en iyisi biz götrağ, bu küpi onun pacasından aşığ atañ, 18 o görsın nasıl pacadan gelecağ. o arileri getirérler, paceden nasıl aşığ atérlerse küp yere düşér, hepsi altun olér. 19 dér, kari ben sana demedım, hepsi pacadan gelecek. orda sihir var. şimdi kimi sihirler var, karınca sihiri var, 20 é ondan sonra ari sihiri var, ne bilem her çeşit... ari, mesela açtınse hangi ari çıktı mi, hangi ariye vurdınse o altun olér. 21 onun sihiri de odır. küp yere sert degince hepsi birbirine degér ya, nasıl degdi mi, hepsi altun olér.

22 o mezari biz işaret üzerine gittih. gittik, işareti gördih. işarette oturağ taşı var. bizim bi abemız var. **23** aradıh. dedih ki, hal mesele bele. biz bi oturağ taşı bulmuşih, nasıl yapağ buni? **24** dedi, gidim oreye, ben size yön gösterem, ona göre yön gösterecem size. biz gittih. dedi, oturağ taşına oturun, **25** hangi terefiniz boşa gelirse o terefe bahın. biz oturdih, tabi sol terefiniz boş terefti. dedi, elızı kaldırın, bi ufağ tepe olacağ. **26** gittih, bahtih. he, ufağ bi tepe. dedi, gidim, üstını kazın, mezardır. bize söledi mezardır yani. **27** ama doli midir, boş midir, bilinmez. getirdih. bir gece vahti geldih, kazdih. gece saat on iki. **28** kazdih bire, ikiye keder. tabi bi göbek boyi kazdih. kazdih, bi bahtım, kemikler çıktı. **29** kemikler çıktı, yalnız aşıaaam kemikler çıktıhten sonra, kemikleri tabi biraz çıkarerih, kenare koyerih, **30** çıkarerih, kenare koyerih, hala kaziyoruz yani. dedih, hele bunun kafasi nerde, eyağı nerde, oni bulağ. **31** neyse bulduğ, neyse şeyi bulduğ, kemiklerini şey ettih. bahtım gece arkadaşım dedi, ayağlarından karınca gelir, **32** 'karınca, 'karınca, 'karınca, 'karınca, 'karınca, dedi. ele deyince hepimiz ışıkları tuttuğ oreye, bele bahti. **33** dedi, binlerce karınca çıkarerdi benim ayağlarından, kayboldi yani. ben de o dakka dedim, daha artığ birağın. **34** bi daha aldığ kemikleri, yerine koydih. üstını örttüh, gittih eve, yattuh. ama dehşet bi şeydi. **35** 'çok eski bi mezardi. yani hesaba göre iki yüz, üç yüz senelik bi mezardi yani. çünkü kemikleri bile çürümüştü.

36 altun yağalama. tarihi eser hiç bugüne kadar çıkarmadıh. çıkarmadıh, yané çok yeri kazdih, yalnız çıkmadı. **37** gine aynı şekilde... biz işaretler üzerine giderih, yoğse biz bele karavana yoğ. işaret, gine gittih, bi oturağ taşı buldih. **38** koltuh taşı. gittik adame gine telefon açtuh. dedih, hal mesele bele. koltuh taşının dibini kırmişler. **39** eeee sadece koltuh taşını birağmışler. dedi, üstinde oturun. dedi, sağınıza, solınıza bahın, gözünüze ne çarpar? **40** hani ne çarpırse ona göre bana söyleyin. biz oturduğ. o kadar ovanın içinde bir tene dağ vardı, yani böyle yarım metre, kırğ santim. **41** kırğ santim. bi metre yoğti. bu 'çay taşı, beyaz. sadece gözünüze o görünürdi. **42** ondan sonra gittih taşın etrafına, sağına, solına bahtih, hiçbi şey yoğ, işaret yoğ. çevirdih, devirdih. **43** yoğ yani. dedi, on beş metre, yirmi metre etrafına bahın, başka bi işaret daha olacağ. **44** bele etrafına iki, üç kişi hemen ayrıldıh. külün gördih. eskiden külün yapördiler, **45** su geldiği zaman o külünlere su doldırır, o heyvanlar gider, külünlerde su içler. üç tene külün gördih. **46** dedi, hele bahın, o külünlerin ağzi varsa o ağzına bahın hangi terefi işaret eder. bütün külünler o taşı işaret ederdi. **47** mesela külündür, külünün çıkış

yêri var. su gelir, dolar, orden çihêr. **48** onlerin hepsinin işareti, bêle egildîh, hepsine bahtîh. hepsi o taşi işaret êdêr. o külünle o taşın arasında bêle hafif bi tump vardi. **49** bêle yüksek. bi tump vardi. tump: bêle toprağ atmişler üstüne, aynı mezere benzêr. **50** ondan sonra dèdi, olsa olsa orda olur. çünkü başka olmaz, dèdi. dèdi hele baħın, başka işaret bulabilîrsîz? **51** bi işaret daha bulduh. êêê sağ eyağ işareti. sağ eyağ. adam orijinal sağ eyaği çizmişti, yere, taşın üstüne yapmişti. **52** o sağ eyağın işaretini biz araştırdîh. sağ eyahte bi şey yoħ. bu, nasıl diyem. eskiden pis evler varya, bêle bu, o evleri işaret êdêrmiş. **53** kerhaneleri veya şeleri, kiliseyi işaret êden bi eyağ işaretidir. o eyağ işaretinde bi şey yoħti. **54** tabi getirdîh, makineyi vurduh. makineyi biz vurduh, makine yalnız ôter. bi iki barım altun vurêr, dört barım de kıymetli vurêrdi. **55** neyse, dèdîh bi aħşam gelağ, kazağ. aħşam geldîh, kazdîh, bi dizden fazla kazdîh. daha geldîh, bi kayaye denk geldîh. **56** dèdım, hele getirın, makineyi bi daha vurağ. makineyi getirdîh, bi daha vurduh. hiçbi şey ôtmedi. **57** getirın, hele attığımız toprağe vurağ. attığımız toprağe vurduh, bahtîh, ôtti. dèdım, olsa olsa küçük bi şeydir. **58** dört kişiydîh. dèdım, hadi gidağ, burda kavğa êtmeye gerek yoħ. küçük bi şeydi yani. çünkü büyük bir şey olseydi gözimize denk gelirdi. **59** ufahti. dèdım, küçük bi parçadır, birbirimizi kırmayalım bi parça için, hadê eve gidağ, rahat rahat yatağ yani. **60** kayaye denk geldîh, ne sağine gidebilêrsın ne solne gidebilêrsın.

33

Adı Soyadı : Serkan DEMİREL**Yaş** : 35**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Karışık

1 eskiden zaten buğda ekilmiyormuş. buğda yoğ yané. arpa, gılgıl. arpa getiriyor deyirmene. **2** un yapacağ. çala çocuğler ekmek bekliyorler ha. ajdırler. adamın ismi de şükri ağa. **3** normalde yané ağa diyince bu adam böbirlenér. arpa getirér deyirmenciye. deyirmenci de bu macir göçmenleridirler, kapaçmezde. **4** getiriyor. diyor, şükri ağa ben senin bu arpani ezme yapeyim, atıne vérecahsın deyil mi? **5** ağa diyince adam böbirlenér birden bire. he dér, atıme vérecem, ben ağayım, çocuğlerime arpa ekmeği mi verecem? **6** neysene ezmeyi yapér. adam tekrar yükünü yüklér, şükri ağamız. **7** köye gidér, çocuğler evde ekmek beklérler. gider ki arpayi ezme yapmış, un yapmemiş. **8** ‘yav bu nedir? yav diyor, yere girsın bizim ağalığımız, adam bana ağa diyince ben de böbirlendim, **9** yané diyemedim ki buni götürüp yiyecez, çocuğler yiyecağ. o aışam çocuğleri aj kalér işte. **10** tekrar u arpayi yükleyıp, getirüp ağa sıfati altinde olmadan un yapıyor. **11** götürüyor, çala çocuğine ekmek vériyor. ders almağ lazım, ağa olmamağ lazım.

12 mesela şehmirin altındaki beyraman köy. oranın tarihini bilérsındır. beyraman köyünde yağılaşğ bin dokuz yüz on, on beşler olabilir. **13** daha de erkenlere, sekiz yüzlere keder gidiyor. **14** orde bi köy kompileden uestelıhler vefat étmiş, ölmüşler. şimdi bizim köyden yaşlı şu ande heci efrayim var, **15** yaşı dohsan felan. anlatérdi, dérdi, benim babam beni gönderérdi u köyün tepesine, bağırérđım urde. **16** çağırérđım, işte mehmet mi, ağımet mi ya de mehmet dağ; köyde bugün ölenler oldi mi? **17** köyün içine gitmérdiler, korhiden. veba mi dérler o uestelığe, ne dérler? öle bi uestelığ varmış. **18** dérdi, işte bugün köyde üç kişı öldi, ya de iki kişı öldi köyde. bir gün sonra işte tekrar gidıp sorérler. **19** ahmet, mehmet, tétze ya de nene, neyse. **20** tepeden, yané yağılaşğ béle bir kilometre uzağıtan, yüksek bi yérden çağırérđi. köy de alt terefe düşér tabi, çağırđıđı yérden. **21** bugün ölen var mi? ‘var. iki kişı, ya de üç kişı. **22** bu köyün kompilesi uestelıhler öliyor, işte o köyün hepsi o şekilde bitér, yoğ olér. ‘hepsi uestelıhler ölér, kurtılan yoğ. **23** işte ne olmuşse artığ, bizim bu bölgede böyle de bi köy yaşamiş ha. **24** beyraman köyi. kimse köyün içine giremiyormuş. salgın, salgın hastalığ.

34

Adı Soyadı : Zülküf ÇİÇEK**Yaş** : 60**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 çiftçi bi gün çifte gidér. çifte gidér, bahér ki bi ayi, bi tavşani kovaliyor. götürér, getirér, götürér, getirér. 2 bu ayi bu tavşani yiyecağ. iki ağacın arasından geçerken tavşan, ayi de aynı yêrden geçmağ istér, tap içinde kalér. 3 kalınca tabi bu yani, o yani sallanér, tavşan gèride dönér, af_édersın ayi kıcını kucağlér. kucağleyince çiftçi görér. 4 çiftçi görünce gülér tabi. koskocaman ayiyi bi tavşan kucağlér. 5 neyse bu yalvarér çiftçiye, dèr, gel beni kurtar. adam gidér, ayiyi o ağacın arasından kurtarér. 6 dèr, ben günde sana bi leş getirırım, günde bi koyin getirırım, senin pacanden atarım aşığı, yè. 7 kimseye söyleme, bu sucımı söylersen dünya bana güler. koskocaman ayiyi bi tavşan kucağlérse çoğ çirkindir yanè. 8 bir gün öle, iki gün öle. bir gün o hanımı dèr, herif sen niye sölemèrsın, senin suçın nedir, sen niye gülmèrsın, şey yapmèrsın. 9 èèè kari milleti bi sefer kocanın altına girdise mecbur çıkarér. yan durmem dèr yan giderım yan gelırım, mecbur çıkarır. 10 dèr, işte mesele, haaal mesele böyle işte. 11 bu ayiyi tavşan kucağledi, ben de işte kimseye söylemèrim, o de günde bana bi leş getirecağ. 12 nasıl ki öle dèrse ayi dèr, sen yarın nasıl olse çifte gelırsın. bahér ki ayi pacaden dinlér. sabahleyin adamın dizi burden kırılér. 13 ben nasıl edem çifte gidem. ökızlerini salér çifte gide, korğér, titrér, el ayağ tutmèr. 14 tilki o tereften gelér, selamun aleyküm dèr, çiftçi kardaş. dèr, aleykümi selam. dèr, o nedir, renk mengin gitmiş, böyle titriyorsun. 15 dèr, kardaş hiç kimse derdımı bilmèr. yav dèr, derdını bana söyle, belki ben derman olurum. 16 yav dèr, tilki sen nêrde derman olursın. yav dèr, sen bana söyle. dèr, işte ayi böyle etti, ben de böyle, şimdi gelıp beni öldirecağ. 17 dèr, bana iki tene tavuğ vèr, ben seni kurtarırım. dèr, tamam. ağşam olér eve gidér, düşünèr. dèr, herif gine ne oldi. 18 dèr, valla kari işte tilkiye iki tene tavuğ vèrecam. dèr, ben tavuğ mavuğ vermem. 20 tilki demiş, sen bana söz vèr, iki tene tavuğ verirsen seni kurtarırım, iki tavuğ getirmezsen senin bi tene daşşığıni yerım. 21 adam dèr, tamam, beni kurtar ki ben tavuğ getirmedım benim bi daşşığımi yè. 22 èpey zamandır, bahér ayi geldi. çiftçinin pèşkilini alér, mızasını de alır. 23 mıvasi edér tüfek, pèşkilini de kendi başına sarığ edér tilki. gidér, tepenin başında otırér. 24 ayi yuğarden gelér. dèr, ben sana demedım karine söyleme? è

dér, ben nédem, söledım. **25** tilki orden çağırér, eyyyyy çiftçi kardaş. dér, ne var. dér, burelerde ayi yoğ mi, a'yi. **26** ne yapérsın dér, ayiyi. dér, padişah emır vérmış, padişah hasta olmış. padişahte bi yare var, dér. **27** ayinin yağı dér, one şifa, melem olecağ, muhakkah bugün bi tene vurecaz. dér, çiftçi kardaş ben néréye girem. **28** dér, valla çuvalım var. çuvalé girér. çuvalé girér, tilki gelér. dér, nédedir. dér, çuvalde. **29** dér, bağle da. nasıl çuvali bağlérse dér, mısasi al, öninde dur, daha ne durérsın sen. **30** ayiyi koyér çuvalé, ağzını bağlér. dér, sabahleyin tavuğımı getır ha. **31** getirmezsen dér, bağ senin bi daşşagın gitti. gidér. kari dér, ben tavuğ mavuğ vérmem. **32** bir gün tilkiye, bir gün ayiye, bir gün bilmem kime, dér. ben tavuğ mavuğlerımı vérmem, dér. **33** herif sabahleyin gidér, tilki gelér. dér, hani çiftçi kardaş, ben seni kurtardım ayiden, hani tavuğlerım? **34** dér, ya kari. dér, ya kariden korhêrsın, daşşagını çıharêrsın korhmêrsın he. **35** dér, tamam. şimdi ellerını getirér, o pepiklerini. hangisi ağırse dér, ben oni çıharêrım, yérım. **36** o daşşahlerini bu sefer dartér. nasıl dartêrse adam dér, cızzzzzz cızzzt. tilki dér, o nedir? **37** dér, kusure bahme, eskiden açlığ zamaniydi, kıtlığ zamaniydi, ben iki tene köpek yavrusını yédım, **38** şimdi içimde büyümişler, senin koğini almışler, dérler, illa bizi sal, biz oni boğah. **39** dér, kardaş sen salme, canımı kurtarem, ondan sonra sen sal. **40** halbuki adam korhiden çekér, o dér, köpek sesidir içerden gelér. valla tilki vurér, gidér. **41** adam de kurtılér. adamın daşşagını de çıharmér. yané korhi başe bela.

35

Adı Soyadı : Mülkiye COŞKUN**Yaş** : 65**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Hızır, kırkı birbirine karışan kadınlar

1 buğdayi kavurêrdıh. dıstar var ya, evlerde vardi. onle ögütêrdıh. sêniye doldırêrdıh. 2 sêniden götürêrdıh, ambarın üstüne vêrêrdıh ki hızır gelêr, elni vurêr. orde kalêrdi iki üş gün. 3 hızır elini vurırsa üstünden taşêr, bereket girêr. kalêrdi, bi şê hızır gelmêrdi. bi kere biz daha hemi kiradedıh, bizım dolmış vardi ha. 4 o keya küçükti, ele hastaydi, êle ağılêrdi, êle ağılêrdi, êle ağılêrdi, êle ağılêrdi. 5 biz o evde, daha muratsız hediye de ölmemişti, küçükti, çocuhti. almıştım, içerde otırmıştım, kapide. 6 bahtım bêle bi küçük adam. êle sakalli, sarıh başınde. geldi, hiç bana bahmedi. gitti, o kaPler var. 7 gitti onun öninde durdi. dêdi o çocuh niye ağılêr? dêdım bilmêrım halo, niye ağılêr. dêdi o dolmış ne olmış? 8 dêdım, bilmêrım, tekeri gitmiş, nedirse bilmêrım. êle ağızınde oħudi ha. oħudi êle gezdiııı. dêdım, halo sen ne toplêrsın? 9 dêdi, para toplêrım. hiç evde bi şey yoħ ha. para toplêrım. o muratsız dêdım, git babade para var; al, gel. 10 hediye gitti, aldı, geldi. ben de êle kapide bahêrdım. dêdi, cêbıme koy. dêdi, cêbe koydım. 'kayboldi ortadan. 11 kayboldi, gitti. ben dêdım, evlere gitti. dêdi, anê benim param benim elimdeee. 12 dêdım, sen cimrilih yaptın, cêbine koymedın, keya de hastaydi, sadaka olsındi. dêdi, yoħ, valla anê ben cêbine koydım. 13 gittim, komşıye sordım. dêdım, bi adam bêle bêle geldi, sen görmedın, size gelmedi? dêdi, yoooh. dêdım, size gelmedi, bi şê görmedın. 14 dêdi, kız hezreti hızırmiş. dêdi, sen niye başke bi şê istememişsın. ama oħudi. ondan sonra biz geliştih yanê. 15 o arabayi, burde arsa aldı, ev yaptıh, o keya da iyi oldi. o keder hızırı gördım. dâ görmedım. hılyas günü başka bi şey yapmerdıh. 16 êle kavut yapêrdıh. getirêrdıh, yağ tøkêrdıh, pişirêrdıh. 17 millet toplanêrdi, yêrdiler, oynêrdiler. şê êdêrdiler, gidêrdiler.

18 üstüne kırh düşen çocuhler zayıf kalêrdiler, geliştêrdiler. o zaman doħtor yohti. dêrdiler, kırh düşmiş üstüne. 19 başka bi kadın daha doğum yapmış ya, kırhi birbirine girmiş. doğum yapan bi kadın kırhi çıhmeden, 20 doğum yapan başka bi kadını görünce kırhi birbirine girêr. deyirmenin altında u suyi sıcah êdêrdiler, 21 u sudan yihêrdiler, dêrdiler, iyi olêr. hekketten durumi iyi olêrdi. iyileşêrdiler. 22 deyirmene yuharden gelen, aşığiden giden suyle yihêrdıh, olihten. 23 ben daha

çocuhtım, iyi hatırlémırım, bi kadın geldi. kırhı başkasiyle karışmıştı. **24** annem bana dèdi, bu kadının çocuğı geliřmèrmiş, kadını götür deyirmene. götürdih deyirmene. **25** deyirmenin dibindeki oluhten suyi aldıh. orde sıcak ettih, o şeyin altında. kırh tas su döktih. **26** çocuğı aldıh, geldih. hepi götürèrdiler, deyirmende èle yapèrdiler. eski zamande bi şe dohtor vardi. **27** ya şimdi, hep dohtor. èleydi, eski zaman hoşti. çoğ bollih yohtı, ama hoşti. barè her şey sağlıhtı. **28** şimdi ne yèrsen ne tat alèrsın ne bi şey, yiyilmèr. teze yağ şimdi çohtır, ne yapah? **29** biz dèrdih, bize biraz yağ vèrsınler, ekmege surtah, yiyah. ne keder hoşti. biraz ayran. **30** ayran nedi. ayran vèrmèrdiler doynce yiyah, ayran, ayran ha. **31** ayran yayèrdih, dèdih, bereber götürah, orahte içah. kaynanam gitti, èltimin elinden sitili aldı, fırlatti çaye, atti, gitti. **32** birazcılı ayran için. eski zamande çoğ cimri adam de vardi. eskinin bi şeleri hoşti, ama cimridiler de.

36

Adı Soyadı : Yüksel YILDRIM**Yaş** : 55**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Hikaye, ağalar

1 eskiden mesela bu ağalar, beyler felan var ya, istediğini yoğ ederler yané. bu fazle yème mème işi onlere gelmèrdi. 2 pislik yapıyordi diye adami öldürüyordiler. bir gün bi yèrde bi mırava varmış. 3 ağanın yanında. adam çoğ ekmek yiyormiş. ağa rahatsız oliyormiş. ağa buni alér, başka yère gönderér. 4 başke ağaye gönderér. bi mektup yazér. dèr, ben bu adami sana gönderdim, 5 sen önce bunun yemegini vèr, nasıl yemek yediğini sen fark_ edersin, saba vèrdın, saba vurırsın; öle vèrdın, öle vurırsın; 6 ahşam yemeginde vèrdın, ahşam vurırsın; nasıl bi tiptir, bana lazım deyil. dèr, öldür, gitsin. 7 adam tabi çıher, mektubi yasahtır, açmèr. götürér, mesela burdan 'ta elazığe bi ağaye götürér. 8 iki gün yol gidér. hama bu adam de yolde giderken bi heyvan ölmüş orde. yané bi camus, inek. 9 adam dèr, dur ben bu inegin partını alam, kuritem bana lazım olur. 10 eskiden bu inegin partını ambar yapèrdiler_ a. éledi ha, hatırlèmèrsın? babane sor. 11 torbe gibi, ambar gibi oni kuritèrdiler. adam almış, oni içinden çıharmış, pisliğini. 12 dèmiş, yav dur ben biraz ot mot koyèm içine, biraz büyük olsun yané. yav orde bi tarle varmış, ot te böledır. 13 oti doldırér, doldırér, doldırér. tarle bitmiş, part dolmèr. yané part o keder ki açılmış ha. 14 düşünmüş, ulan dèmiş, benim partımdan bu eynidir. ben de çoğ yèrim. dèmağ ben ne kadar çoğ yèsem o kadar açılér. 15 ulan dèmiş, ben bundan sonra yemem. oti doldırér ki genişliye. 16 fazle buğde ale, ambar ole ha. ot koydi mi büyük kalır yané. 17 neyse bu dèr, ben karar aldım, bundan sonra yemek mèmek yemiyecam. neyse öleleyin kavuşèr oreye. 18 mektubi vèrér ağaye, ağa oğèr. bu gönderen daha büyük kişidir. öledır, kari yemek hazırlè felan mıravaye. 19 dèr, yav yemek mèmek hazırlème boş vèr, siktir ét. hani şeyi oğuduhtan sonra ha. 20 yav dèr, nasıl yani yemek yèmèrsın. yav dèr, bële hazır ne varse bırağın. bırağèrler. 21 bırağèr, bağèr, bu iki lokma yèr, kağèr. yav dèr, yè, yè. dèr, yoğ, yoğ, yoğ, bële fazle yemek te pisliktir felan. 22 yav dèr, bunde bi yanlışığ var, bu nasıl, bu ağa buni göndermiş, bu bële yapèr. 23 bu hemen alér, bi mektup yazér. dèr ki, senin gönderdiğin adam çoğ terbiyeli, çoğ temiz bi adamdır, buni niye mesela vurduram. 24 tekrar buni geri iyade

èdèr. mektubi yazèr. dèr, al götör şeye tekrar. adamın heberi yoğ fermani vèrılmış. **25** bu getirèr. ulan bahèr adam geldi. yav dèr, oğlım sen şeyi vèrmedın? dèr, vèrdım. è dèr, noldi ya? **26** dèr, u de mektup yazdı, sana gönderdi. ağa de hayretler içinde kalır. dèr, hala vèr o mektubi. **27** alèr. dèr ki, ağam senın gönderdiğın adam çoğ temiz bi adamdır, ısrar èttım de adam temiz görnèr, **28** buni niye vuram, bu adam bize lazımdır, temiz bi adam, asilli. dèr, hala gel oğlım, otr. **29** dèr, sen giderken yolde ne yaptın oğlım? yav dèr, ağam hèç sorme yav. **30** yav dèr, gèttım avurde, derede, bi heyvan ölmışti. èèèè? diyor, partını çıhardım, **31** dedım; biraz ot mot koyem, biraz büyüsn, büyük kalsın yanè, ev için. dèr, inanèrsın ağam, **32** tam bi tarle ot koydım, dolmedi, dā alèrdi. dèr, ulan düşındım, benim partım aynen buninkine benzèr. **33** ne keder yedın, o keder açılèr, yemesem daha hoş olèr, ben de birahtım, dā yemek yémèrım. **34** ulan dèr, namussız sen göti kurtardım, sen yolçidım.

35 burde bi ağa vardı, habapte. bu palulèrın, pinecilerın yémegi hoştur. yani içli köftesi, dolmesi, gömesi. **36** bu eskidan her yıl şey yapèrdiler, bu palude meydan vardı, meydande yemek yapèrdiler. **37** yanè ağa, beyleri çağırèrdiler, başka kimseyi çağırmèrdiler. köydeki ağa, beyleri çağırèrdiler. **38** yanè benim senın gibi vatandaşı çağırmezdi. han mesela bey gitmiş, ağa gitmiş, **39** köyde ben çınazın begiyim ya, ağasiyim, dört, bès, alti tene iyi, eli ayağı düzgün mıravayi de beraber alèrdi, **40** o de atlan, bunler de atlan, yanè ki, hani bunun şeyi var. bunler bir gün çihèrler. haşım begmiş heralde. **41** paluye çağırmişler. alti kişi èle eli eyağı temizdir. dèr, yarın hazırlanın paluye yémeye gidiyoruz. **42** bunler gelèrler bu palu bağlerın oreye. bey dèr, durun. durèrler. **43** dèr, bahın, palunın yémekleri güzel yapıliyor, bunler hoş yapıyor. **44** diyor, yemek esnasinde herkes doymeden kaħacađ, yani doymiyecaħsın, **45** vay hoşine gitti fazla yè, beni orde hèç maħcup ètmeyın, doymedan gelın, söz ben size köyde büyük bi hayvan keserım, **46** kavurme yapağ, ne keder yèrsız yèyın. bilèr kelepurler çoğ yerler ya, bedavadır ya. **47** tamam ağam, dèrler. dā beni maħcup ètmeyesız ha. hanè demesınler ki haşım beyın mıravasi èle pistırler. **48** ulan bunler gidèrler tabi, bèle sıfreler. dèr, hadi yèmege. herkes otırdı. **49** ağa bèle bi, iki köfte alèr, kaħèr. o bès tene hemen kaħiyor. yanè bi, iki ağız alèr, kaħèr. **50** köyde zaten tosını yer. o bi tene it oğlı, içli köfte hoşine gidèr. dèr, tıraş ètti. **51** dèr, herkes kaħmış, o kaħmèr. yav dèr, burdan ‘ta oreye geldi. bey rahatsız olèr, orde işaret vèrèr. **52** bu kaħmèr. neyse, çoğ rahatsız olèr. bittıhtan sonra atlere binèrler, gelèrler tam o kenèl var, **53** bu palunın bağlerın orde, bèle üş, bès tene büyük şılan var. dèr, a burde dur. **54** dèr valla dawançeyi çıhardı,

on drtli, aēzine vrdi. ulan ddi, ben sana ne ddm? **55** ben sana ddm ki, beni mahup tme, sen niye le yaptn ? yav dr, begm oēē hoēti, oēē lezzetlidi. **56** dmiē, bana le pis adam lazım deyil. hemen kafasına sēti, ēilann ime attiler, **kurt**, **kuēler** ydi. **57** yan ledi ha, eskidan ha. beyler, aēaler ledi, hkmdardiler, vururdiler, h afftmezdiler. **58** eskidan devlet te beylerdi ha. yav o ēde, glēkrde bi beg varmiē. **59** iēte bu haēim bey, beni gndermiē mesela, mravaym. yan haēim beyn mravasi, en kuvvetli benim ya. **60** git dmiē, glēkrdeki begn bi tene mravasi var, git, vur, ldr. serbesttir yani ha. **61** yav dmiē, begm ben niye oni ldram, ben begi vuram, ldram. ulan dmiē, it _oēli it, bey vurulr mi? **62** yav dmiē, ben oni vuram, bi tene de ondan gelr, seni vurur, biz **kurtulurē** iki tereften felan. **63** dr, d evden ayrlmedi, vurdiler, ldrdiler. gitti gitti. ledi ha.

37

Adı Soyadı : Zülküf ÇİÇEK**Yaş** : 60**Doğum Yeri** : ELAZIĞ/Kovancılar**Konu** : Masal

1 adamın biri çoğ korhêrmış. yanê o kader korhêrmış ki karının eteginden tutêr, kari dışari götürêr, içeri getirêr. 2 yav bir gün êle, iki gün êle, kari bi gece dışari götürêr. valla herifi dışarde biraher, kendisi içeri girêr. 3 dêr, yan korhiden bayılır yan de êrkek olur, gelêr. herif kaêêr, çekêr, gidêr. êpey bi gidêr, bi baêêr ki bi mağareden yêner aşığı ki sifre hazır. 4 kırê tene kaşîş bêle düzili, orde bi pilav hazır, kimse yoê. 5 adam otırêr pilavın üzerine, dizlerini çökêr, pilavi yemeye başlêr. baêêr ki dışardan gelêr yêdi tene dev. 6 bu adame de karisi pekmez vêrêr, yêsın diye. bu adam pekmez yêrken pekmezin üstine sinekler toplanêr. 7 bu adam sineklerden o kadar korêêr ki bêle iki eliyle sineklere nasıl vurêrse bi defade kırê tene sinek öldürêr. 8 o kadar korhêrmış ki sinekten bile korhêrmış. kırê tene sinek öldürince tarihe geçêr. buni Kâztelere vêrêrler. 9 işte rüşti ezer diyor, bir tokatte kırê kişiyi ezer. Kâzte yazêrmış. demêrsın kırê tene sinek vurmuş, yanê şey deyil, adam deyil. 10 Kâzteler yazêrler. demêrsın devler de o gün o Kâzteyi almışler eline. devler gelêr ki bi adam sıfrenın üzerine otırmış. 11 dêrler, sen kimsın hemşerim? dêr, ben rüşti ezerım, bi tokatte kırê kişiyi ezerım. êle diyince devler durêrler, tabi Kâzteyi oêmişler. 12 neyse kardaş dêr, afiyet olsun. bereber kaêêrler, yemek yêrler. günde işte birisi su getirir, birisi odın getirir. 13 şimdi o devler odine gidince ellen ağaçleri çektiğı zaman kökten gelir. çekêrler işte odini atêrler. 14 sıra en soninde rüşti ezere gelêr. o de gidêr. ormanden odın çekmaê lazım. bu gidêr, onlerin çektiğini tek elle vır vır vır vır odınleri fırlatêr. 15 devler karşiden baêêrler ki adam tek elle fırlatêr. biz devız, iki elle çekerız. rüşti ezer tek ellen çekêr. 16 ulan valla dêr, bu adame karışmeyın. dêr, kardaş. dêr, ne? dêr, günde birımız su getirêê. dêr, tamam. 17 devler bu deve postleri var ya, o deve postleriyle su getirêrler. o deve postlerini doldırêrler su, devler sırtlêr getirêr. 18 deve postiyle su taşınêr mi? dêr, kardaş bugün de sıra senındır, bugün de sen git, su çek. dêr, tamam. 19 postını alêr, gidêr çêşmenin öninde basêr, üfirêr, üfirêr. onler bêle az az doldırêrse devler, bu şişirêr bêle sırtlêr, üzerine vêrêr. 20 aşığıden getirêr, yolın yarısına kavuşmeden üzerine çekêr, fir fir fir fir içêr. havadır da. boşanêr, gidêr. 21 dêr, bu adam bizi susız biraêêr, doldırdi, tek başme

içti. dër, **kardaş** biz ne yapağ bu adamdan **kurtulağ**, bu adam bizi bi şeler eder. **22** dër, gel **kardaş**, payliyağ malımızı. dër, he payliyağ malımızı, malımızı ayırırız birbirimizden. **23** dër, tamam. getirër, mali paylaştırërler. dër, küçük **kardaşın** üstine yükleyın malımı, gidağ dër. **24** neyse mali yüklërler o küçük **kardaşına**, bu de gidër, üstine binër. gelër köyın yağımına. **25** tabi köyliler rüşti ezeri tanër, bi sinekten **korher**. köyli devden sorër. dër, o nedir? dër, şışşş, ses etme, **kardaşım** yuğarde duyerse seni öldürür. **26** dër, o kimdir, ben tanırım. rüşti ezer sinekten bile **korher**, dër, **karisi** götürër, getirër. dev dër, sus. **27** yoğ, dër. dev dër, bu şimdi kendisini de öldirecağ, beni de öldirecağ. hemen **kafayı** alër, gidër. **28** evde adami yëndirër, eşyasını eve bırağër. dönër, gelër yine o çiftçinin yanına. **29** o çiftçi geçër o devın önüne. dër, ulan sen nasıl o kadar mali one vërdın? dër, o çoğ **korğagendir**. **30** ulan dër, bizi öldürür. yoğ dër, sen malını al, getir biz payleşağ. o dër, sinekten **korher**. **31** dër, sen bële hiddetli git, altına eder. bu dër, ya **kardaş** o zaman sen kolını benim kolıme bağle, olmeye ki sen kaçesın. **32** dër, sen kolını bana bağle, bereber gidağ. çiftçi tamam, dër. tam bële içeri girince dev fuuuuuuuuuu dër. **33** adam gisirlerin üstine geçër. gisirlerin üstine geçince dër, sen orde ne arërsın? **34** dër, babamın bi eski kılıcı var, oni çığarem, sizin babazın ammına **koyam**, sizi gebertem. **35** dev ële firleyince o çiftçinin kolını bereber götürër. devlerin içine gidince devler dër, ya o nedir? **36** dër, bi çiftçi bana bële bële dëdi, ya onun **kolidir** benimle bereber gelmiş. **37** ulan dër, iyiki senın başını **koparmemiş**. yaaaa dev ële yapër.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SÖZLÜK

ana memesi: yavru yapmak için arıların bal peteğinde yapmış oldukları çıkıntı (27/121).

anè: anne (16/129).

afır: (13/23).

aħiri: sonunda (18/25).

aşık: çingene (12/34).

aynali: sazan balığının bir türü (9/15).

bars: oğul (27/123).

belek: benek (16/9).

bèle: böyle (11/4).

camus: manda (36/8).

cılız: zayıf, güçsüz (25/12).

çavuş: eşekleri durdurmak için söylenen bir seslenme edatı (16/13).

çeper: çit (16/50).

çığın: ekmek bohçası (16/3).

ço: eşekleri hareket ettirmek için söylenen bir seslenme edatı (16/18).

çoban döşegi: bir tür çiçek (27/47).

çol: bataklık yer (16/52).

çolık: çökelek (28/21).

çül: eşeklerin üstüne serilen, kıldan yapılmış bir tür kumaş (14/9).

daf: kuş türlerini yakalamak için kullanılan bir tür tuzak (31/4).

daj: dayı (16/129).

dıstar: el değirmeni (35/1).

èle: öyle (17/34).

èlesiye: öylesine (22/93).

eyaħ: ayak (32/51).

emi: amca (22/142).

fızıl: fesat kişi, insanların arasını bozan kişi (21/90).

fistan: ayaklara kadar uzanan tek parça kadın elbisesi (14/9).

gom: birkaç evden oluşan köy (16/127).

gonç: kütük (29/26).

gidik: keçi yavrusu (29/46).

gisir: kerpiç evlerde damın çökmemesi için evin orta yerine dikilen, merkezi ağırlığı yüklenen ağaçtan yapılmış direk. (16/123)

göme: hamurdan yapılan, içine kavurma, soğan ve bulgur konan bir yemek (13/41).

hah: yabancı, el (30/23).

halo: dayı (35/8).

harık: < karık, bahçe sulamak için yapılan su kanalı (21/11).

hedik: kaynatılıp haşlanmış buğday (16/45).

helat: takı (22/80).

hèr: hayır, karşılıksız yapılan yardım (30/23).

heyf al-: intikam almak (16/79).

heyif: yazık, günah (17/31)

hılami: kız alıp verilen aile hatta sülale fertleri (21/74).

hopla-: zıplamak (18/102).

husi: özellikle (20/2).

Ëadin: samanlık (13/13).

kağ-: kalkmak (15/30).

karut: Murat nehrinde yaşayan bir balık türü (18/63).

kejқан: bir aşiret adı (22/120).

kendir: kenevir (21/117).

kent: akarsuyun getirmiş olduğu alüvyal toprakların akarsu tarafından düz bir şekilde aşındırılması sonucu oluşmuş toprak birikimine verilen ad (18/99).

kere: kara (21/72).

kılıç tağmak: tahsil görmek (22/139).

kıllı: ful dolu (17/17).

kızılkanat: Murat nehrinde yaşayan bir balık türü (9/103).

koltuğ taşı: bir çeşit define işareti (32/38).

köç: asma kilit (17/22).

köçle-: kilitlemek (17/7).

kulağ ver-: dinlemek (16/118).

- kuri kafe: Murat nehrinde yaşıyan bir balık türü, fırat turnası (18/28).
- külün: hayvanların su içmesi için taşın oyulmasıyla yapılan su kabı (32/45).
- küpeli: Murat nehrinde yaşıyan bir balık türü (18/30).
- meğel: koyunların yatıp dinlemesi (13/5).
- melem: merhem (34/27).
- merek: samanlık (13/36).
- meyt: ölü (25/14).
- mezel: mezar (26/20).
- mısas: öküzleri dürtmek için kullanılan, ucunda sivri demir bulunan değnek (34/23).
- mir: bey (30/17).
- nağlet: lanet (15/39).
- nir: boyunduruk (13/33).
- oñı: < oku-, ötmek (16/117).
- part: işkembe (36/13).
- Parzın: bezden yapılmış süzgeç (31/35).
- pêş: arka (32/8).
- pêşine düş-: kovalamak, takip etmek (23/64).
- Pire kari: yaşlı kadın (21/81).
- pineci: yamacı, Kovancılar halkınca Palululara takılmış bir lakap (36/35).
- savuğ: soğuk (15/10).
- sêni: tepsi (35/1).
- sitil: kova (35/31).
- şabut: bir tür balık (18/33).
- şerit: halat (21/117).
- şilan: kuşburnu meyvesi veya ağacı (36/53).
- şubut: bk. şabut (9/30).
- tehte: tahta, Murat nehrinde yaşıyan bir balık türü (9/25).
- têP: Murat nehrinde yaşıyan bir balık türü (9/82).
- teşt: leğen (10/41).
- tırıvırı: balık tutmak için kullanılan, misina ipinden örölmüş, uç kısmında ağırlık için kurşun bulunan, bir av malzemesi (11/3).
- turo: Murat nehrinde yaşıyan bir balık türü (18/64).

tor: balık tutmak için kullanılan ağ (9/61).

torkıran: Murat nehrinde yaşayan bir balık türü (18/72).

tostos: Murat nehrinde yaşayan bir balık türü (18/14).

tump: toprak yığını (32/49).

üsküre: kâse (16/88).

yaba: saman savurmakta kullanılan; sapı tahtadan, başı demirden yapılmış üç, dört veya beş dişli çatal biçiminde bir tür araç. (18/76).

yazığı gel-: acımak (16/95).

yèn-: inmek (21/93).

zar: (17/76).

zerdik: Murat nehrinde yaşayan bir balık türü (18/45).

zoppa: sopa (17/13).

zürbe: grup (18/76).

KAYNAKLAR

- ALKAYA E., **Kuzey Grubu Türk Lehçelerinde Edatlar**, Manas Yay., Elazığ 2007.
- ALKAYA E., **Sibirya Tatar Türkçesi**, Turkish Studies Publication, Ankara 2008.
- ALKAYA E., **Mişer Tatar Türkçesi**, Kesit Yay., İstanbul 2014.
- ALKAYA E., Eski Türkçe -qıña Ekinin Türk Lehçelerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarındaki Kullanımı Üzerine, **Türkiye Türkçesi Ağız Araştırmaları Çalıştayı Bildirileri (25-30 Mart 2008 Şanlıurfa)**, Tdk Yay, Ankara 2009.
- ASLAN S., **Kovancılar'ın Sosyal Yapısı**, Korza Yayıncılık, Elazığ 2011.
- BANGUOĞLU T., **Türkçenin Grameri**, TDK Yay., Ankara 1990.
- BURAN A., “Çağdaş Türk Yazı Dillerinde ve Türkiye Türkçesi Ağızlarında İkincil Uzun Ünlüler”, **Prof. Dr. Ahmet Buran - Makaleler** (Yay. Haz: Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül), Turkish Studies Publication Series-V, Ankara 2008.
- BURAN A., “Palu ve Palu Ağzının Bazı Fonetik Özellikleri”, **Prof. Dr. Ahmet Buran - Makaleler** (Yay. Haz: Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül), Turkish Studies Publication Series-V, Ankara 2008.
- BURAN A., “Türkçede Kelimelerin Ekleşmesi ve Eklerin Kökeni”, **Prof. Dr. Ahmet Buran - Makaleler** (Yay. Haz: Ercan Alkaya, S. Kaan Yalçın, Murat Şengül), Turkish Studies Publication Series-V, Ankara 2008..
- BURAN A., **Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri**, TDK Yay., Ankara 1996.
- BURAN A., **Keban, Baskil ve Ağın Yöresi Ağızları**, TDK Yay., Ankara 1997.
- BURAN A., Oğraş Ş., **Elazığ İli Ağızları**, Elazığ Kültür Kurultayı, Elazığ 2003.
- DEMİR N., **Ordu İli ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2001.
- ERCİLASUN A. B., “Türkçede Emir ve İstek Kipi Üzerine”, Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim1993), TDK Yay., Ankara 1995.
- ERCİLASUN A. B., **Kars İli Ağızları (Ses Bilgisi)**, TDK Yay., Ankara 2002.
- ERCİLASUN A. B., “Geniş Zaman Ekine Dair Bazı Düşünceler”, **Prof. Dr. Ahmet B. Ercilasun – Makaleler (Dil, Destan, Tarih, Edebiyat)**, Yay. Haz: Ekrem Arıkoğlu, Akçağ Yay, Ankara 2014.

- ERDEM M. D., BÖLÜK R.; **Antalya ve Yöresi Ağzları**, Turkish Studies Publicatin, Ankara 2011.
- ERGİN M., **Türk Dil Bilgisi**, Bayrak Yay., İstanbul 1992.
- ERTEN M., **Diyarbakır Ağızı (İnceleme-Metinler-Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2011.
- GÜLENSOY T., **Kütahya ve Yöresi Ağzları**, TDK Yay., Ankara 1988.
- GÜLENSOY T., **“Rumeli Ağzlarının Ses Bilgisi Üzerine Bir Deneme”**, TDK Yay., Ankara 1987.
- GÜLENSOY T., BURAN A.; **Tunceli Yöresi Ağzlarından Derlemeler**, Boğaziçi Yay., İstanbul 1992.
- GÜLSEVİN G., **Uşak İli Ağzları**, TDK Yay, Ankara 2002
- GÜLSEVİN G., **Ağız Araştırmalarında Ses Özelliklerinin Sınıflandırılması Üzerine Düşünceler ve Uşak İli Ağızı Örneği**, İlmî Araştırmalar, Sayı 18, Gökkuşbu Yay., İstanbul 2004.
- <http://tr.climate-data.org/location/15583/>.
- <http://www.kovancilar.bel.tr/ilcemiz-Tarih-ccedil-e>.
- KARAAĞAÇ G., **Türkçenin Dil Bilgisi**, Akçağ Yay., Ankara 2013.
- KARAAĞAÇ G., **Türkçenin Ses Bilgisi**, Kesit Yay., İstanbul 2013.
- KARAHAN L., **“Birleşik Kipli Fiillerde Çokluk Eki -lar’ın Yeri”**, **Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi**, Ankara 1998.
- KARABULUT M. C., KARAKUŞ A. F.; **Elazığ’ın Hızla Gelişen Modern İlçesi Kovancılar Dergisi**, Önder Matbaa Yay., Elazığ 2014.
- KARAKUŞ A. F., **Elazığ’ın Hızla Gelişen Modern İlçesi Kovancılar Dergisi**, Önder Matbaa Yay., Elazığ 2011.
- KORKMAZ Z., **Gramer Terimleri Sözlüğü**, TDK Yay., Ankara 1992.
- KORKMAZ Z., **Türkiye Türkçesi Grameri**, TDK Yay., Ankara 2003.
- Kovancılar 98 İlçe Yılığ**, İsmat Matbaacılık Yay., Ankara 1998.
- Kovancılar Kaymakamlığı 2015 Yılı İlçe Brifing Raporu**
- KOWALSKI T., **“Kuzey-Doğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili”**, **TDED**, C3, S.2-3.
- ÖZÇELİK S., **Urfa Merkez Ağızı (İnceleme, Metinler, Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 1997.
- ÖZÇELİK S., BOZ E.; **Diyarbakır İli Çüngüş ve Çermik Yöresi Ağızı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)**, TDK Yay., Ankara 2001.

- ÖZÇELİK S., BOZ E.; **Siverek Merkez Ağzı (Dil İncelemesi, Metinler, Sözlük)**, Gazi Kitabevi Yay., Ankara 2009.
- ÖZEK F., **Kemaliye Ağzı**, Kesit Yay., İstanbul 2014.
- ÖZEK F., **Tarihî Türk Lehçelerinde Ünlüler**, Akçağ Yay., Ankara 2014.
- ÖZEK F., “**Türkiye Türkçesi Doğu Grubu Ağızlarında Şimdiki Zaman Ekleri**”, Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Winter 2012.
- SAĞIR M., **Ağız Çalışmalarında Çevriyazı, Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni**, TDK yay., Ankara 1997.
- SAĞIR M., **Türkiye Türkçesi Ağızlarının Ünlü Varlığı**, Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic Volume 3/3 Spring 2008.
- SAĞIR M., **Anadolu Ağızlarında Ünsüzler**, TDAY-Belleten, Ankara 1995.
- SAĞIR M., **Erzincan ve Yöresi Ağızları**, TDK Yay, Ankara 1995.
- ÜSTÜNER A., **Anadolu Ağızlarında Sıfat-Fiil Ekleri**, TDK Yay., Ankara 2000.
- ÜSTÜNER A., “Eski Türkiye Türkçesinde +sUz Eki”, **FÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, C. 11, S. 2, s. 177-184, Elazığ 2001.
- ÜSTÜNER A., “Türkçedeki +-A Pekiştirme Ekinin Türkiye Türkçesi Ağızlarında Kullanılışı”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt: 10 Sayı: 1, Elazığ 2000.
- VURAL H., BÖLER T., **Ses ve Şekil Bilgisi**, Kesit Yay., İstanbul 2012.
- YAVUZARSLAN P., “**Türk Dilinde Kişi Eklerinin Tarihsel Gelişimi ve Değişimi**”, 38. ICANAS (International Congress of Asian and North African Studies), C I, Ankara, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu.
- YALÇIN S.K., **Çağdaş Türk Lehçelerinde Ünlüler**, TDK Yay., Ankara 2013.

EKLER

Ek 1. Orijinallik Raporu

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLIK RAPORU

ÖĞRENCİ BİLGİLERİ	
Adı-Soyadı	Murat DOĞAN
Öğrenci Numarası	141213113
Enstitü Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Yeni Türk Dili
Danışmanın Unvanı, Adı-Soyadı	Prof. Dr. Ercan ALKAYA
Tez Başlığı (Türkçe)	Kovancılar Ağzı

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ'NE

Yukarıda başlığı belirtilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 201 sayfalık kısmına ilişkin, 11/07/2018 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 4'tür.

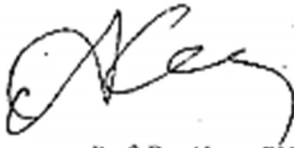
Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç,
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç/dâhil
- 4- 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Yukarıda bilgileri verilen öğrencinin doktora tezi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulu tarafından belirlenen azami benzerlik oranlarını aşmadığını ve tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukukî sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Prof. Dr. Ercan ALKAYA
Danışmanın Adı-Soyadı

Prof. Dr. Ahmet BURAN
Anabilim Dalı Başkanı

Lisansüstü tezler, savunma öncesinde intihal program raporu ile birlikte enstitüye teslim edilir.

İntihal raporu ile ilgili olarak etik kurallar dâhilindeki benzerlik oranları ilgili Enstitü Yönetim Kurulu tarafından belirlenir. (Enstitü Yönetim Kurulu tarafından tezin, intihal kapsamı dışında değerlendirilmesi için TURNITIN'den alınan raporda "benzerlik oranı"na, "alıntılar hariç" en fazla %10, "alıntılar dâhil" % 30'u geçmemesi şeklinde kabul edilmiştir).

ÖZ GEÇMİŞ

Murat DOĞAN: 15.01.1990 tarihinde Elazığ'ın Kovancılar ilçesinin Emirhan köyünde doğdu. İlk öğrenimini 2003 yılında Mimar Sinan İlköğretim Okulu'nda, orta öğrenimini 2007 yılında Kovancılar Anadolu lisesinde tamamladı. 2010 yılında Fırat Üniversitesi'nde Türk dili ve edebiyatı bölümünde okumaya başladı. 2014 yılında bu alanda lisans öğrenimini tamamladı. Aynı yıl Yeni Türk Dili bilim dalında yüksek lisans yapmaya başladı. 2018'de Osmaniye Korkut Ata Üniversitesinde araştırma görevlisi olarak çalışmaya başladı ve halen aynı yerde çalışmaya devam etmektedir.

